TAM | TOPLUMSAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

KONGRE KATILIM BELGESİ

CERTIFICATE OF PARTICIPATION

Sayın Selami Yeşilyurt

Toplumsal Araştırmalar Merkezi tarafından 16-18 Mayıs 2025 tarihlerinde Kaş'ta düzenlenen 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'ne "Göçün Gölgesinde Biyoloji Eğitimi: Fırsatlar, Zorluklar ve Bütünleştirici Yaklaşımlar" başlıklı bildiriniz ile katılımınızdan dolayı teşekkür eder, bilimsel çalışmalarınızda başarılarınızın devamını dileriz.

We thank you for your participation in the 4th International Social Sciences Congress organized in Kaş on May 16-18, 2025 by the Center for Social Research, with your paper title "Biology Education in the Shadow of Migration: Opportunities, Challenges, and Integrative Approaches" and wish you continued success in your scientific studies.

CA65118

Doğrulamak için QR kodunu tarayın veya https://tamuskon.org/bd adresi üzerinden soldaki kod ile doğrulayın.

Prof. Dr. Mustafa Yılmaz

KONGRE BAŞKANI PRESIDENT OF CONGRESS

TAM TOPLUMSAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

4. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

4. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

TAM METİN BİLDİRİ KİTABI
(FULL TEXT BOOK)

16-18 MAYIS 2025
KAŞ/ ANTALYA

https://tamuskon.org

TAM Yayınları

TAMUSKON 2025
TOPLUMSAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ 4. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

TAM METİN BİLDİRİ KİTABI

Yayıncı: Toplumsal Araştırmalar Merkezi Derneği
Zabıtan Mahallesi, Ertürk Sokak, No:18 D:1 İzmit/KOCAELİ – TÜRKİYE
Sertifika No: 61250

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Toplumsal Araştırmalar Merkezi (TAM) Derneği'ne aittir. Yazılı izin olmadan elektronik veya fotokopi yoluyla kısmen veya tamamen kopyalanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Kaynak göstermek şartıyla alıntı yapılabilir.

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu, bölüm başında yer alan yazar(lar)a aittir.

• • •

TAMUSKON 2025
CENTER FOR SOCIAL RESEARCH 4th INTERNATIONAL SOCIAL SCIENCES CONGRESS

FULL TEXT BOOK

Publisher: Association of the Center for Social Research
Zabıtan Mahallesi, Ertürk Sokak, No:18 D:1 İzmit/KOCAELİ – TÜRKİYE
Certificate Number: 61250

All publication rights of this book belong to the Association of the Center for Social Research. It may not be copied, reproduced, distributed in whole or in part by electronic or photocopying without written permission. It can be cited with reference.

All responsibility of the chapters in the book belong to the author(s) at the beginning of the chapter.

Editör / *Editor* : Prof. Dr. Mustafa Yılmaz / *Prof. Mustafa Yılmaz*

Editör Yardımcısı / *Assistant Editor* : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Gökmen / *Asst. Prof. Mustafa GÖKMEN*

Dil Editörleri / *Foreign Language Editors* :
Öğr. Gör. Dr. Ümit Ünsal Kaya / *Lecturer Ümit Ünsal Kaya, (Ph.D.)*
Öğr. Gör. Dr. Adnan Sert / *Lecturer Adnan Sert, (Ph.D.)*
Arş. Gör. Umut YAVUZ / *Research Assistant (M.A.)*

Redaktör / *Copy Editor* : Kemal Akkurt *(M.A.)*

Kapak / *Cover* : Öğr. Gör. Ali Parim / *Lecturer Ali Parim*

Dizgi ve Mizanpaj / *Typesetting and Layout* : Mustafa Çokyaşar (M.A.)

ISBN : 978-605-73325-8-5

Yayın Tarihi / *Release Date* : 24 Şubat 2026 / *February 24, 2026*

Web:
toplumsalarastirmalarmerkezi.org
tamde.org
tamuskon.org

E-posta:
editor@tamuskon.org

DESTEKLEYEN KURUMLAR
SUPPORTING INSTITUTIONS

Toplumsal Araştırmalar Merkezi
Center for Social Research

Antalya Kaş Belediyesi
Antalya Kaş Municipality

Kocaeli Körfez Belediyesi
Kocaeli Körfez Municipality

FİKİRBAS BASKI ÇÖZÜMLERİ
FİKİRBAS PRINTING SOLUTIONS

DÜZENLEME KURULU
CONGRESS PRESIDENT

Prof. Dr. Mustafa YILMAZ *Prof. Mustafa YILMAZ* *Kongre Başkanı* *President of Congress*	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Aydın Adnan Menderes University,Faculty of Communication* Aydın – Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÖKMEN *Asst. Prof. Mustafa GÖKMEN* *Kongre Başkan Yardımcısı* *Vice President of Congress*	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Aydın Adnan Menderes University,* *Faculty of Communication* Aydın – Türkiye
Doç. Dr. Aysel ÇETİNKAYA *Assoc. Prof. Aysel ÇETİNKAYA* *Düzenleme Kurulu Üyesi* *Member of Organizing Committee*	Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Kocaeli University, Faculty of Communication* Kocaeli – Türkiye
Doç. Dr. Ekin Kadir SELÇUK *Assoc. Prof. Ekin Kadir SELÇUK* *Düzenleme Kurulu Üyesi* *Member of Organizing Committee*	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Communication* Bolu – Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Deniz KEBA EKİNCİ *Asst. Prof. Deniz KEBA EKİNCİ* *Düzenleme Kurulu Üyesi* *Member of Organizing Committee*	Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Kocaeli University, Faculty of Communication* Kocaeli – Türkiye
Öğr. Gör. Dr. Adnan SERT *Lecturer Adnan SERT, (Ph.D.)* *Düzenleme Kurulu Üyesi* *Member of Organizing Committee*	Kocaeli Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu *Kocaeli University, Academy of Foreign Languages* Kocaeli – Türkiye
Öğr. Gör. Dr. Ümit Ünsal KAYA *Lecturer Ümit Ünsal KAYA, (Ph.D.)* *Düzenleme Kurulu Üyesi* *Member of Organizing Committee*	Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu *Afyon Kocatepe University, Academy of Foreign Languages* Afyonkarahisar – Türkiye
Öğr. Gör. Ali PARİM (M.A.) *Lecturer Ali Parim, (M.A)* *Düzenleme Kurulu Üyesi* *Member of Organizing Committee*	Iğıdır Üniversitesi, Tuzluca Meslek Yüksekokulu *Iğdır University, Tuzluca Vocational School* Iğdır – Türkiye
Arş. Gör. Tolgahan TİKTAŞ (M.A.) *Research Assistant Tolgahan TİKTAŞ, (M.A)* *Düzenleme Kurulu Üyesi* *Member of Organizing Committee*	Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, İcra Sanatları Fakültesi *Ankara Music and Fine Arts University, Faculty of Performing Arts* Ankara – Türkiye

Arş. Gör. Umut YAVUZ (M.A.) *Research Assistant Umut YAVUZ, (M.A)* *Düzenleme Kurulu Üyesi* *Member of Organizing Committee*	Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi *Selcuk University, Faculty of Economics and Administrative Sciences* Konya - Türkiye
Mustafa ÇOKYAŞAR (M.A.) *Düzenleme Kurulu Üyesi* *Member of Organizing Committee*	Toplumsal Araştırmalar Merkezi Derneği Başkanı *President of Center for Social Research Association* Kocaeli – Türkiye

DANIŞMA VE BİLİM KURULU
ADVISORY AND SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Mustafa YILMAZ *Prof. Mustafa YILMAZ*	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Communication* Aydın – Türkiye
Prof. Dr. Abdulkadir ŞENKAL *Prof. Abdülkadir ŞENKAL*	Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi *Kocaeli University, Faculty of Political Sciences* Kocaeli – Türkiye
Prof. Dr. Ali Muhammet BAYRAKTAROĞLU *Prof. Ali Muhammet BAYRAKTAROĞLU*	Trakya Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi *Girne American University, Political Sciences* Edirne – Türkiye
Prof. Dr. Ali Poyraz GÜRSON *Prof. Ali Poyraz GÜRSON*	Girne Amerikan Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi *Okan University, Faculty of Business and Management Sciences* İstanbul – Türkiye
Prof. Dr. Aslı YURDİGÜL *Prof. Aslı YURDİGÜL*	Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Ataturk University, Faculty of Communication* Erzurum – Türkiye
Prof. Dr. Bayram KESKİN *Prof. Bayram KESKİN*	Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi *Kocaeli University, Faculty of Law* Kocaeli – Türkiye
Prof. Dr. Bünyamin AYHAN *Prof. Bünyamin AYHAN*	Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Selçuk University, Faculty of Communication* Konya – Türkiye
Prof. Dr. Doğa Başar SARİİPEK *Prof. Doğa Başar SARİİPEK*	Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi *Kocaeli University, Faculty of Political Sciences* Kocaeli – Türkiye
Prof. Dr. Emine KOYUNCU *Prof. Emine KOYUNCU*	Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Marmara University, Faculty of Communication* İstanbul - Türkiye
Prof. Dr. Faruk TURHAN *Prof. Faruk TURHAN*	Süleyman Demirel Üniversitesi, Hukuk Fakültesi *Süleyman Demirel University, Faculty of Law* Isparta – Türkiye
Prof. Dr. Fikret ÇANKAYA *Prof. Fikret ÇANKAYA*	Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi *Karadeniz Technical University, Faculty of Economics and Administrative Sciences* Trabzon – Türkiye
Prof. Dr. Füsun ALVER *Prof. Füsun ALVER*	İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Fakültesi İstanbul Ticaret *University, Faculty of Communication* İstanbul – Türkiye
Prof. Dr. Gülsün KURUBACAK *Prof. Gülsün KURUBACAK*	Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Anadolu *University, Open Education Faculty* Eskişehir – Türkiye
Prof. Dr. Güven Necati BÜYÜKBAYKAL *Prof. Güven Necati BÜYÜKBAYKAL*	İstanbul Üniversitesi, İletişim Fakültesi İstanbul *University, Faculty of Communication* İstanbul – Türkiye
Prof. Dr. Hale ŞIVGIN *Prof. Hale ŞIVGIN*	Emekli Öğretim Üyesi Emeritus Professor Türkiye

Prof. Dr. Hüseyin Emre BAĞCE *Prof. Hüseyin Emre BAĞCE*	Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi Marmara *University, Faculty of Communication* İstanbul – Türkiye
Prof. Dr. İsmail Latif HACINEBİOĞLU *Prof. İsmail Latif HACINEBİOĞLU*	İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi İstanbul *University, Faculty of Theolog* İstanbul – Türkiye
Prof. Dr. Levent ELDENİZ *Prof. Levent ELDENİZ*	Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi Marmara *University, Faculty of Communication* İstanbul – Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Cem PEKMAN *Prof. Mehmet Cem PEKMAN*	Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi Kocaeli *University, Faculty of Communication* Kocaeli – Türkiye
Prof. Dr. Mine HALİS *Prof. Mine HALİS*	Kocaeli Üniversitesi, İşletme Fakültesi Kocaeli *University, Faculty of Business Administration* Kocaeli – Türkiye
Prof. Dr. Muhsin HALİS *Prof. Muhsin HALİS*	Kocaeli Üniversitesi, İşletme Fakültesi Kocaeli *University, Faculty of Business Administration* Kocaeli – Türkiye
Prof. Dr. Mustafa EMİR *Prof. Mustafa EMİR*	Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi *Karadeniz Technical University, Faculty of Economics and Administrative Sciences* Trabzon – Türkiye
Prof. Dr. Özgür ÇENGEL *Prof. Özgür ÇENGEL*	İstanbul Arel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi *Istanbul Arel University, Faculty of Economics and Administrative Sciences* İstanbul – Türkiye
Prof. Dr. Süleyman Hakan YILMAZ *Prof. Süleyman Hakan YILMAZ*	Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Selçuk University, Faculty of Communication* Konya – Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Rukiye GÜLERCE *Asst. Prof. Rukiye GÜLERCE*	İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Hukuk Fakültesi *Istanbul Medeniyet University, Faculty of Law* İstanbul – Türkiye
Doç. Dr. Aysel ÇETİNKAYA *Assoc. Prof. Aysel ÇETİNKAYA*	Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Kocaeli University, Faculty of Communication* Kocaeli – Türkiye
Doç. Dr. Hakan GÜLERCE *Assoc. Prof. Hakan GÜLERCE*	Marmara Üniversitesi, Nüfus ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü *Marmara University, Institute of Population and Social Research* İstanbul – Türkiye
Doç. Dr. Nedret ÇAĞLAR *Assoc. Prof. Nedret ÇAĞLAR*	Süleyman Demirel Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Süleyman Demirel University, Faculty of Communication* Isparta – Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Tolkun SOLDAN *Asst. Prof. Tolkun SOLDAN*	İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Fakültesi *İstanbul Ticaret University, Faculty of Communication* İstanbul – Türkiye

ULUSLARARASI BİLİM KURULU
INTERNATIONAL SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Hale YILMAZ *Prof. Hale YILMAZ*	Güney Illinois Üniversitesi, Tarih Fakültesi *Southern Illinois University, History Faculty* Carbondale, Illinois – USA
Prof. Dr. Jonathan BEAN *Prof. Jonathan BEAN*	Güney Illinois Üniversitesi, Tarih Fakültesi *Southern Illinois University, History Faculty* Carbondale, Illinois - USA
Doç. Dr. Ergin JABLE *Assoc. Prof. Ergin JABLE*	Priştine Üniversitesi, Filoloji Fakültesi *Pristina University, Faculty of Philology* Pristina – Kosovo
Doç. Dr. Roslina ABDUL LATIF *Assoc. Prof. Roslina ABDUL LATIF*	Taylor's University, İletişim Fakültesi *Taylor's University, School of Communication* Selangor – Malezya
Dr. Vesile MÖHSÜMOVA *Vesile MÖHSÜMOVA (Ph.D.)*	Bakü Devlet Üniversitesi *Baku State University* Azerbaycan
Dr. Öğr. Üyesi Funda GÜVEN *Asst. Prof. Funda GÜVEN*	Nazarbayev Üniversitesi *Nazarbayev University* Azerbaycan

HAKEM KURULU
REVIEW COMMITTEE

Prof. Dr. Abdulkadir ŞENKAL *Prof. Abdulkadir ŞENKAL*	Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi *Kocaeli University, Faculty of Political Sciences* Kocaeli – Türkiye
Prof. Dr. Ayhan ORHAN *Prof. Ayhan ORHAN*	Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi *Kocaeli University, Faculty of Political Sciences* Kocaeli – Türkiye
Prof. Dr. Aynur KÖSE *Prof. Aynur KÖSE*	Trabzon Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Trabzon University, Faculty of Communication* Trabzon – Türkiye
Prof. Dr. Özgür Bayram SOYLU *Prof. Özgür Bayram SOYLU*	Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi *Kocaeli University, Faculty of Political Sciences* Kocaeli – Türkiye
Prof. Dr. Mustafa Özgür SEÇİM *Prof. Mustafa Özgür SEÇİM*	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Communication* Aydın – Türkiye
Prof. Dr. Rengim SİNE NAZLI *Prof. Rengim SİNE NAZLI*	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Communication* Bolu – Türkiye
Prof. Dr. Şahinde YAVUZ *Prof. Şahinde YAVUZ*	Trabzon Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Trabzon University, Faculty of Communication* Trabzon – Türkiye
Doç. Dr. Bora YENİHAN *Assoc. Prof. Bora YENİHAN*	Kocaeli Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi *Kocaeli University, Faculty of Political Sciences* Kocaeli – Türkiye
Doç. Dr. Cem DOĞAN *Assoc. Prof. Cem DOĞAN*	Iğıdır Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi *Iğdır University, Faculty of Arts and Sciences* Iğdır – Türkiye
Doç. Dr. Ebru YILMAZ İNCE *Assoc. Prof. Ebru YILMAZ İNCE*	Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu *Isparta University of Applied Sciences, Technical Sciences Vocational School* Isparta – Türkiye
Doç. Dr. Eda GÜLBETEKİN *Assoc. Prof. Eda GÜLBETEKİN*	Iğıdır Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi *Iğdır University, Faculty of Health Sciences* Iğdır – Türkiye
Doç. Dr. Ekin Kadir SELÇUK *Assoc. Prof. Ekin Kadir SELÇUK*	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Communication* Bolu – Türkiye
Doç. Dr. Eren Alper YILMAZ *Assoc. Prof. Eren Alper YILMAZ*	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Söke İşletme Fakültesi *Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Business Administration* Aydın – Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Deniz KEBA EKİNCİ *Asst. Prof. Deniz KEBA EKİNCİ*	Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Kocaeli University, Faculty of Communication* Kocaeli – Türkiye

Doç. Dr. Hanzade URALMAN *Assoc. Prof. Hanzade URALMAN*	Okan Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi *Okan University, Faculty of Applied Sciences* İstanbul – Türkiye
Doç. Dr. Murat İNCE *Assoc. Prof. Murat İNCE*	Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu *Isparta University of Applied Sciences, Technical Sciences Vocational School* Isparta – Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Halit BAŞ *Asst. Prof. Halit BAŞ*	Iğıdır Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi *Iğdır University, Faculty of Arts and Sciences* Iğdır – Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Hanife Can ŞEN *Asst. Prof. Hanife Can ŞEN*	Iğıdır Üniversitesi, Eğitim Fakültesi *Iğdır University, Facult of Education* Iğdır – Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Hüsna YILMAZ *Asst. Prof. Hüsna YILMAZ*	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Communication* Aydın – Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Melek ÇUBUKCU *Asst. Prof. Melek ÇUBUKCU*	Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi *Çukurova University, Faculty of Arts and Sciences* Adana – Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed TOSUN *Asst. Prof. Muhammed TOSUN*	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi *Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Theology* Aydın – Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Rukiye GÜLERCE *Asst. Prof. Rukiye GÜLERCE*	İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Hukuk Fakültesi *Istanbul Medeniyet University, Faculty of Law* İstanbul – Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Tangül AYTÜR ÖZEN *Asst. Prof. Tangül AYTÜR ÖZEN*	Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi *Süleyman Demirel University, Faculty of Health Sciences* Isparta – Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Yasin ERCİLSİN *Asst. Prof. Yasin ERCİLSİN*	Iğıdır Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi *Iğdır University, Faculty of Arts and Sciences* Iğdır – Türkiye
Arş. Gör. Dr. Evren DOĞAN *Research Assistant Evren DOĞAN, (Ph.D.)*	Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi *Kocaeli University, Faculty of Communication* Kocaeli – Türkiye
Öğr. Gör. Dr. Erman SAYGILI *Lecturer Erman SAYGILI, (Ph.D.)*	Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu *Afyon Kocatepe University, Academy of Foreign Languages* Afyonkarahisar – Türkiye
Öğr. Gör. Dr. Ümit Ünsal KAYA *Lecturer Ümit Ünsal KAYA, (Ph.D.)*	Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu *Afyon Kocatepe University, Academy of Foreign Languages* Afyonkarahisar – Türkiye
Dr. Cemal Melik DIVARCI *Cemal Melik DIVARCI, (Ph.D.)*	Bağımsız Araştırmacı *Independent Researcher*

Dr. Özgür Can YOLCU *Özgür Can YOLCU, (Ph.D.)*	Bağımsız Araştırmacı *Independent Researcher*
Dr. Selamaddin BAYSAL *Selamaddin BAYSAL, (Ph.D.)*	Bağımsız Araştırmacı *Independent Researcher*

KONGRE HAKKINDA

Toplumsal Araştırmalar Merkezi (TAM) olarak 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongremizi, 16–18 Mayıs 2025 tarihleri arasında Antalya'nın Kaş ilçesinde, yüz yüze ve çevrimiçi katılım imkânı sunan hibrit formatta başarıyla gerçekleştirmiş bulunuyoruz. Sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden akademisyenleri, araştırmacıları ve uzmanları bir araya getiren kongremiz, bu yıl "Göç" teması etrafında şekillendi.

Göç, insanlık tarihi kadar eskidir ve günümüz dünyasında etkileri çok daha görünür ve çok daha karmaşık hâle gelen bir olgudur. Sınırların yeniden tanımlandığı, küresel eşitsizliklerin derinleştiği, savaşların, iklim krizinin ve ekonomik dalgalanmaların milyonlarca insanın hayatını doğrudan etkilediği bir çağda göç; hiç şüphezi kimliklerin, aidiyetlerin, kültürel hafızanın ve toplumsal yapının da dönüşüm süreci olmuştur. Bu nedenle göç, sosyolojiden siyasete, hukuktan ekonomiye, antropolojiden iletişim çalışmalarına kadar sosyal bilimlerin tüm alanlarında çok boyutlu bir analiz gerektirmektedir.

Kongremizde sunulan bildiriler; göçün tarihsel arka planını, güncel küresel dinamiklerini, göç politikalarını, uyum ve entegrasyon süreçlerini, diasporik kimlikleri, emek ve göç ilişkisini, zorunlu göç ve mültecilik meselelerini disiplinlerarası bir perspektifle ele aldı. Üç gün boyunca gerçekleştirilen oturumlarda farklı ülkelerden ve akademik kurumlardan katılan araştırmacılar arasında nitelikli bir bilimsel tartışma ve bilgi paylaşımı zemini oluştu. Bu bağlamda Tam Metin Bildiri Kitabımız, kongrede sunulan çalışmaların genişletilmiş ve derinleştirilmiş hâllerini içeriyor; göç olgusuna dair güncel akademik yaklaşımları bir araya getiren kapsamlı bir kaynak sunuyor. Bu eserin hem akademik literatüre katkı sağlamasını hem de karar alıcılar, uygulayıcılar ve sivil toplum aktörleri için yol gösterici bir referans niteliği taşımasını temenni ediyoruz. Kongremizin gerçekleştirilmesinde emeği bulunan bilim ve danışma kurulu üyelerimize, bildirileriyle katkı sunan kıymetli araştırmacılarımıza, organizasyon ekibimize ve tüm katılımcılarımıza içten teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bilimsel diyaloğun güçlendiği, yeni iş birliklerinin filizlendiği bu buluşmanın sosyal bilimler alanında kalıcı izler bırakmasını diliyoruz.

Kongre Düzenleme Kurulu

ABOUT THE CONGRESS

As the Center for Social Research (TAM), we successfully held our 4th International Social Sciences Congress between May 16–18, 2025, in Kaş, Antalya, in a hybrid format offering both in-person and online participation. Our congress, which brought together academics, researchers, and experts from different disciplines of the social sciences, was shaped this year around the theme of "Migration."

Migration is as old as human history, and in today's world it has become a phenomenon whose effects are far more visible and much more complex. In an era in which borders are being redefined, global inequalities are deepening, and wars, the climate crisis, and economic fluctuations directly affect the lives of millions, migration has undoubtedly become a process that also transforms identities, senses of belonging, cultural memory, and social structures. For this reason, migration requires a multidimensional analysis across all fields of the social sciences, from sociology to politics, from law to economics, and from anthropology to communication studies.

The papers presented at our congress addressed the historical background of migration, its contemporary global dynamics, migration policies, processes of adaptation and integration, diasporic identities, the relationship between labor and migration, and issues of forced migration and refugees from an interdisciplinary perspective. During the sessions held over three days, a qualified platform for scientific discussion and knowledge sharing emerged among researchers from different countries and academic institutions. In this context, our Full-Text Book includes expanded and in-depth versions of the studies presented at the congress, offering a comprehensive resource that brings together current academic approaches to the phenomenon of migration. We hope that this work will both contribute to the academic literature and serve as a guiding reference for decision-makers, practitioners, and civil society actors. We extend our sincere thanks to the members of the scientific and advisory boards, the esteemed researchers who contributed with their papers, our organization team, and all participants who took part in making this congress possible. We wish that this gathering—where scientific dialogue was strengthened and new collaborations began to flourish—will leave lasting marks in the field of social sciences.

Congress Organizing Committee

KONGRE PROGRAMI
CONGRESS PROGRAM

16 Mayıs 2025 Cuma

09.30-09.45: Kayıt

09.45-10.00 : Açılış Konuşmaları

Prof. Dr. Mustafa YILMAZ - *Toplumsal Araştırmalar Merkezi Genel Direktörü*

Dr. Mustafa GÖKMEN - *Toplumsal Araştırmalar Merkezi Kurumsal İletişim Koord.*

Doç. Dr. Gökçe OK - İçişleri Bakanlığı Müşaviri

Göç İdaresi Başkanlığı Uyum ve İletişim E. Genel Müdürü

Erol DEMİRHAN - *Kaş Belediye Başkanı*

➢ 10.00/11.30 – HİBRİT BİRİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Zeynep Benan Dondurucu

Aysel Çetinkaya - Gamze Yetkin Cılızoğlu - Zeynep Benan Dondurucu

İtalya'da Kırsal Göç Teşviklerinin Medyadaki Temsili: '1 Euro Ev' Kampanyasının Ulusal ve Uluslararası Basında Karşılaştırmalı Analizi

Eda Sözen

Göçmen Türklerin Avrupa'daki Temsili: "İyi Ki Varsınız Avrupalı Türkler" Kamu Spotu Üzerinden Göstergebilimsel Bir Analiz

Tolkun Soldan

YouTube Platformundaki Göç Anlatıları ve Temsil Stratejileri Üzerine Bir İnceleme *(Zoom)*

Aslı Öztürk Terzi

Göç Yönetiminde Etkin Rol Üstlenen Kurumların Göç İletişim Stratejilerine Yönelik Bir Değerlendirme

Kübra Gökler

Tersine Göçün Dinamikleri: Tezler Üzerine Sistematik Bir Literatür Analizi

➢ 12.00/13.30 – HİBRİT İKİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı: Doç. Dr. İlker Çayla

Emine Cihangir - Voon Chin Phua - Mehmet Şeremet

Perception of Ethnic Chinese Immigrants Living in Türkiye

Azim Ahmad Khan

Migration and Human Rights at the Margins: Comparative Perspectives from Nepal, Jordan, and Chile

Esra Nur Topçu

A Study on Language and Culture Policies of Multinational Families (Zoom)

Hanzade Uralman - Deniz Akçay Balcı

War, Displacement, and Gender: Mapping Academic Research on Women Refugees

İlker Çayla

Migration, Constitutionalism and the German Political System

➢ 14.00/15.30 - HİBRİT ÜÇÜNCÜ OTURUM

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Hanzade Uralman

Ümmü Seleme Yıldırım - Gülçin Algan Özkök - Muhammet Erbay

Göç ve Gastronomi: Kültürel Melezleşmenin Toplumsal Kimlik İnşasındaki Rolü

Ayşe Mahinur Tezcan

Ulusötesi Göç: Küresel ve Yerel Dinamikler Arasındaki Etkileşim ve Göçmen Kimliklerinin Evrimi *(Zoom)*

Aysun Doğutaş

İki Kültür Arasında Sıkışan Nesiller: Göçmen Gençlerin Eğitime Bakışı *(Zoom)*

Meryem Türel - Merve Velicik - Özgür Bayram Soylu

Suriyelilerin İstihdamdaki Rolü ve Geri Dönüşün Olası Etkileri: Türkiye Örneği

Mahmut Demirkıran

Kültürel Uyum Düzeylerinin Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Karşılaştırılması: Göçmen Akademisyenler Örneği

➢ 16.00/17.30 - HİBRİT DÖRDÜNCÜ OTURUM

Oturum Başkanı: Dr. Mustafa Gökmen

Mustafa Gökmen

Batı Toros Yörüklerinde Göç Olgusu ve Ritüelleri

Bilgehan Oğuz - Metin Menekşe

Vali Mehmet Ali Paşa Döneminde Mısır'dan Antalya'ya Yaşanan Arap Göçü Üzerine Bir İnceleme *(Zoom)*

Ali Toraman

Azerbaycan Türkleri'nin Amasya'nın Merzifon İlçesine Göçleri ve Kurdukları Yerleşim Birimleri

Turgay Ovalı

Antik Roma'da Göç Yönetimi

Dergah Acun

Türkülerde Göç Söyleminin Kullanımına İlişkin Bir Analiz

17 Mayıs 2025 Cumartesi

➢ 10.00/11.30 - HİBRİT BEŞİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Turgay Münyas

Özlem Özarslan Saydar - Turgay Münyas

G7 Ülkelerinde Mülteci Nüfusundaki Değişimin Makroekonomik ve Kurumsal Göstergeler Üzerindeki Etkisi (2000–2023)

Atahan Birol Kartal

Rusya-Ukrayna Savaşı Nedeniyle Ülkesini Terk Etmek Zorunda Kalan Ukraynalı Göçmenlerin Hedef Ülkeler Üzerinde Etkileri: Litvanya Örneği

Merve Bengü Demirkıran

Türkiye'deki İstihdam Piyasasına Dış Göçün Etkisi (2005-2024)

Yusuf Can Çalışır

Göç Politikalarında Nitelikli İşgücü: Gelişmiş Ülkeler Arasındaki Farklılıklar ve Temel Eğilimler (Zoom)

Ferda Esin Gülel

Göç, Eğitim ve Sağlık İlişkisine Dair Bilimsel Eğilimler: Türkiye ve Dünya Literatüründe Bibliyometrik Bir İnceleme

➢ 12.00/13.30 - HİBRİT ALTINCI OTURUM

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Leila Akbarishahabi

Leila Akbarishahabi

Forced Migration in the Trace of Space: The Impact of the 1924 Population Exchange on Mustafapaşa

Hasan Serhat Çerçi

Migration Through the Lens of Marketing Communication: Migrant Representations in Brand Narratives and Their Effects on Public Perception

Merve Feryal Ashmawy

Intergenerational Memory, Hybridity, and Migrant Identity in Zadie Smith's White Teeth

Özlem Küçük

Climate Change, Pandemics, and Economic Turmoil: The Global Impact of Drought-Induced Migration

Emirhan Altunkaya

Arctic Indigenous Peoples and Climate-Induced Displacement

➢ 14.00/15.30 – HİBRİT YEDİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı: Dr. Erman Saygılı

Erman Saygılı - Sabiha Saygılı

Kemal Tahir'in Sağırdere Romanında Göç Olgusu: Sosyolojik ve Kültürel Bir Okuma

Merziyye Necefova

Çağdaş Azerbaycan Şiirinde Yerinden Edilme Teması

Merziyye Necefova

Azerbaycan'ın Muhacir Yazarları

Metin Menekşe

Türklerde Göç Olgusunu Sözle Resmetmek: Atasözü ve Deyimler Örneğinde *(Zoom)*

Sevinc Eliyeva

Çağdaş Azerbaycan Şiirinde Göç Temasına Adanmış Şiirlerde Dil Sorunları

➢ 16.00/17.30 - HİBRİT SEKİZİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Eren Alper Yılmaz

Ümit Ünsal Kaya

Suriyeli Sığınmacı Çocukların Eğitimi: Türkiye'deki Doktora Tezlerinde Yer Alan Önerilerin Tematik Bir Değerlendirmesi

Mehmet Erten

Göçmen Ebeveynlerin Türkiye'deki Eğitim Sürecine Katılımı: Deneyimler, Beklentiler ve Zorluklar Üzerine Nitel Bir İnceleme *(Zoom)*

Ümmü Özlem Çerçi

Göçmen Entegrasyon Süreçlerinde Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Rolü Üzerine Kavramsal Bir Analiz

Eren Alper Yılmaz - Muhammet Mustafa Bilken

Almanya'nın Göç Politikalarına Karşı Yükselen bir Aktör: AfD (Almanya için Alternatif Partisi)

Mehmet Gök

Böğrüdelik Tatarlarının Sibirya'dan Konya'ya Çile Dolu Göçleri ve Sosyoekonomik Değerlendirme

16 Mayıs 2025 Cuma

➢ 10.00/11.00 – BİRİNCİ ONLİNE OTURUM

Oturum Başkanı: Arş. Gör. Tolgahan Tiktaş

Hakan Uşaklı

Duygusal Gelişim için Göçmen Çocuklarda Yetenek Belleği Uygulama Örneği

Hüseyin Bayram

Sosyal Bilgiler Dersi Sığınmacı Bireylerin Toplumsallaşmasını Nasıl Etkiliyor? Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi

Selami Yeşilyurt

Göçün Gölgesinde Biyoloji Eğitimi: Fırsatlar, Zorluklar ve Bütünleştirici Yaklaşımlar

Esra Karabağ Köse - Serkan Ozan

Göçmen Öğrencilerin Eğitime Erişimi: Okul Yönetim Politikalarının İncelenmesi

Uçan Karakılınç

Türkiye'de Beyin Göçü

➢ 11.10/12.10 - İKİNCİ ONLİNE OTURUM

Oturum Başkanı: Öğr. Gör. Dr. Ümit Ünsal Kaya

Gökhan Ak

Child Labour and Migration: Matters and Bearings from International Perspective

Kaan Koçali - Murat Başal

Syrian Migrant Workers and Occupational Health and Safety: Problems Encountered and Policy Recommendations

Esma Nur Balıkçı - Sinan Akçay - Nur Feyzal Kesen

The Experiences of Migrant Women in Turkey with Maternal and Women's Health Services

Balkır Uysal

A Critical Social Work Perspective on the Situation of Migrants with Disabilities in Turkey

Sezgi Durgun Özkan

A Critical Social Work Perspective on the Situation of Migrants with Disabilities in Turkey Active Citizenship and Migration

Gülseven Bektaş

Constructing Migration as a Security Threat: Discourse Analysis of French Radical Right during the 2017 Presidential Elections

- **12.20/13.20 - ÜÇÜNCÜ ONLİNE OTURUM**
  Oturum Başkanı: Öğr. Gör. Ali Parim

Mükerrem Kabataş Yıldız

Göç Yolunda Yaş Almak: Mevsimlik Tarım Göçü Sürecinde Yaşlı Bireylerin Psikososyal Sorunları

Yahya Melikoğlu - Veysel Kaplan

Göç Sonrası Yaşlı Bireylerin Değişen Yaşam Alanlarının Mekânsal Analizi

Tuğba Kontaş Azaklı

Mevsimlik Tarım Göçüne Katılan Ailelerin 0-6 Yaş Çocukları İçin Erken Çocukluk Eğitimine Erişim Üzerine Bir Derleme

Ali Emrah Şahin - R. Figen Ceylan

İklim Değişikliğinin Mevsimlik Tarım İşçilerine Etkileri: Yoğun Tarımsal Üretim Bölgeleri Üzerine Bir Gözlem

Ayten Kaya

Mevsimsel Göçe Katılan Kadınlarda Sağlıkla İlişkili Hijyen Problemleri: Görünmeyen Riskler Üzerine Bir Derleme

- **14.00/15.00 - DÖRDÜNCÜ ONLİNE OTURUM**
  Oturum Başkanı: Öğr. Gör. Ali Parim

Aras Yolusever

Sosyal Normlar ve Göçmenlerin Entegrasyonu: Evrimsel Oyun Teorik Bir Model

İbrahim Aksakal

Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılarda Yüksek Doğurganlığı Etkileyen Temel Faktörler

Nurcan Akgüneş

Göç Temalı Kültürel Kimlik, Uyum ve Entegrasyon Süreçleri ile Toplumun Giyim Modasına Etkileri

Rıza Karabağ

Zorunlu Göçün Kültürel Sürekliliğe Etkisi: Karakoyunlu Azerbaycan Türklerinin Nevruz Kutlama Geleneği Üzerine Bir İnceleme

Rıza Karabağ

Zorunlu Göçün Kültürel Sürekliliğe Etkisi: Karakoyunlu Azerbaycan Türklerinin Dokumacılık Geleneği Üzerine Bir İnceleme

- **15.10/16.10 – BEŞİNCİ ONLİNE OTURUM**
  Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Yasin Ercilsin

Ayşegül Akdemir Son - Rahime Süleymanoğlu Kürüm

Duygulanımsal Emek Çerçevesinde Türkiye'den Almanya'ya Göç Deneyimi

İbrahim Kaygusuz

Kültürel Kimliğin Türkiye'nin Göç ve Uyum Sürecine Etkisi

Fatma Genç

Göçmenlerin Geleneksel Tedavi Yöntemlerine Yönelmesinin Sağlık Hizmetlerine Erişimle İlişkisi: Doküman Analizi

Sibel Ezgin Ağıllı

Dijitalleşen Dünyanın Yeni Göçmenlik Formu: "Dijital Göçebelik"

Nilüfer Öztürk Aykaç

Türkiye'ye Yönelik Evlilik Amaçlı Uluslararası Kadın Göçleri

- **16.20/17.20 – ALTINCI ONLİNE OTURUM**
  Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Yasin Ercilsin

Şenay Şirin - Evin Sozdar Özgan - Deniz Sekban- Fatmanur Karaca

Zorunlu Göçün Küçük Tanıkları: Savaş Bölgelerinden Gelen Çocukların Türkiye'deki Yaşam Deneyimleri

Selameddin Baysal

Göçmen Yükümlülerin Toplumsal Uyum Sürecinde Denetimli Serbestliğin Destekleyici Rolü: Sorunlar, Stratejiler ve İyileştirici Mekanizmalar

Muhammed Tosun

Hicret Sürecinde Dini Başa Çıkma Yöntemleri: Hz. Muhammed ve Sahabelerin Tecrübesi Üzerine Bir İnceleme Deneyimleri

Seda Nur Çınar

Almanya'da Yaşayan 2. ve 3. Kuşak Türk Göçmenlerin Kimlik Algıları

Funda Tunçel

Beyin Göçü ve Vergi Politikaları

- **17.30/18.30 – YEDİNCİ ONLİNE OTURUM**
  Oturum Başkanı: Uzm. Kemal Akkurt

Mehmet Emin Kahraman - Feyzanur Çelik - Ceylan Merve Binici

Bulgaristan Türklerinin Göç Hikayesi: 1989 Bulgaristan Göçü Kapsamında Tarihsel Göç İncelemesi

Tolgahan Karaimamoğlu

Geç Ortaçağ'da İngiltere'nin Ekonomik Nedenlerle Dışardan Aldığı Göçler

Rümeysa Kars

Salgın ve Göç: Osmanlı Devleti'nde Biga Sancağı Çan Kazası'nda 1680 Yılında Görülen Veba Salgını ve Toplumsal Etkileri

Bayram Akça

1989 Yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Yapılan Zorunlu Göç Hareketi ve Muğla Örneği

Telman Ganiyev - Afaq Ganiyeva

Halkların Göçü: Almanların Azerbaycan'a Yerleştirilmesi

17 Mayıs 2025 Cumartesi

- **10.00/11.00 – SEKİZİNCİ ONLİNE OTURUM**
  Oturum Başkanı: Dr. Ümit Ünsal Kaya

Eda Sezerer Albayrak

Göçmen Yansıması: Medyanın Objektifinden Kamuoyuna

Burcu Türkkaş Anasız

Göçmenlik ve Dijital Sermaye: Bourdieu'nün Sermaye Kuramının Dijital Çağda Yeniden Yorumu

Havva Palacı

Yazılı Basında Suriyeli Göçmenlerin Suriye'ye Geri Dönüş Haberlerinde Temsili

Cem Dönmezoğulları - Hakan Uşaklı

Göçmenlerin Çalışma Yaşamında Karşılaştıkları Zorluklar: Gazete Haberlerinin İncelenmesi

Döne Gökcan - Muhammet Erbay - Hasan Ali Erdoğan

Medya Tabanlı Kültürel Temsilin Araçları Olarak Yemek Programları: Göçmen Deneyimlerinin Görselleştirilmesi

- **11.10/12.10 - DOKUZUNCU ONLİNE OTURUM**
  Oturum Başkanı: Oturum Başkanı: Dr. Ümit Ünsal Kaya

Cüneyt Gök

Türkiye Medyasında Göçmen Çocukların Temsili: Söylem, Haklar ve Algılar

Hüsna Yılmaz

Uluslararası Göç Dinamikleri: Farklı Kültürel Grupların Birlikte Yaşamasıyla Değişen Toplumsal Dinamikler

Bünyamin Uzun - Salih Tiryaki

Türkiye'de Sosyal Medyada Göç Bağlamında Üretilen İslamofobik Söylemler

Salih Tiryaki - Bünyamin Uzun

Dijital Mahalle Baskısı: Türkiye'de Göçmenlere Yönelik Sosyal Medya Damgalaması Üzerine Söylem Analizi

Cemre Aslan

Hollanda'daki Türk Diasporasının Sosyal Medyada Üçüncü Mekân İnşası: Kültürel Sürdürülebilirlik Üzerine Nitel Bir İnceleme

Özlem Özbay

Göç Dalgaları ve Seçim Sandığı: Türkiye'de Göç Meselesinin Politik Söylemler Üzerinden Siyasal Değerler Açısından Analizi

- **12.20/13.20 - ONUNCU ONLİNE OTURUM**
  Oturum Başkanı: Arş. Gör. Tolgahan Tiktaş

Atilla Aydın - Sibel Aybar - Duygu Hoban - Emine Öztürk Koçali

Türkiye'de Düzensiz Göçlerin ve İkamet İzinlerinin Enflasyona Etkilerinin Belirlenmesi

Yaşar Turna

Türkiye'de Göç ve Nüfus Artışının İstihdam Üzerindeki Ekonomik Etkileri: Toda-Yamamoto Nedensellik Yaklaşımıyla Bir İnceleme

Pelin Demircan Yıldırım

İstihdamdan Sosyal Entegrasyon Sürecine: Mülteciler İçin Kooperatif Modeli

Semiha İleri

İklim Değişikliği ve Çevresel Göç: PESTEL Çerçevesinde Çözüm Önerileri

Esin Çınar

Kırsal Göçün Türkiye'deki Sağlık Hizmetleri Üzerindeki Geriye Dönük Etkileri: Kırsal Kalkınma Programlarının Yetersizliği

- **14.00/15.00 – ON BİRİNCİ ONLİNE OTURUM**
  Oturum Başkanı: Öğr. Gör. Ali Parim

Canan Şeyma Demir

Suriyeli Göçmenlerin Geri Dönüşü ve Gaziantep İşgücü Piyasasına Etkileri

Mahir Tosunoğlu - Alper Akpınar

Türkiye'de Göç, Mali Politikalar ve İşsizlik Dinamikleri Üzerine Ampirik Bulgular

Alper Akpınar - Mahir Tosunoğlu

ASEAN Ülkelerinde Mali Politikalar Çerçevesinde Göç ve İşsizlik Dinamikleri

Çağla Yiğitbaş

Göçmen Çocuk İşçiliği ve Sağlık Hakkı: Türkiye'de 2020-2025 Dönemi Açık Erişim Kaynaklı Ulusal Makalelerin Doküman Analizi

Engin Çelebi

Sosyoekonomik Eşitsizlikler ve Göçmen Sağlığı

- **15.10/16.10 – ON İKİNCİ ONLİNE OTURUM**
  Oturum Başkanı: Öğr. Gör. Ali Parim

Ece Mısırlıoğlu - Dilek Aksoy - Duygu Yeşim Ovat - Rukiye Aslan - Umut Kırlı - Serap Annette Akgür

Göçmenlerde Psikoaktif Madde Kullanımı ve İlişkili Psikososyal Etkenler

Erkin Sarı - Pelin Karakuş Akalın

1950'den 2020'ye Türkiye Psikoloji Alan Yazınında Göç Çalışmalarının 70 Yılı: Temel İlgi Alanları ve Gelecek İçin Öneriler

Mustafa Savcı

Çocuk İklim Mültecileri ve Psikolojik Riskler

Betül Dilara Şeker

Geri Dönüş Göçünün Olanaklılığı Üzerine Bir Değerlendirme

Betül Dilara Şeker

Kadınlar ve İklim Göçü: Sosyal Psikolojik Bağlamda Kültürleşme Süreçlerinin Değerlendirilmesi

- **16.20/17.30 – ON ÜÇÜNCÜ ONLİNE OTURUM**
  Oturum Başkanı: Uzm. Kemal Akkurt

Filiz Resuloğlu

Tekerlekler, Kelimeler ve Sınırlar: İrem Çağıl'ın Hikâyesi Üzerinden Kadın Hareketliliğini Yeniden Düşünmek

Şevval Bolatçı - Muhammet Erbay

Göçün Gastronomik Dokusu: Yemek Kültürü, Turizm ve Medya Temsilleri Bağlamında Kültürel Etkileşimler

Mazhar Bal

Göç Bağlamında Kapsayıcı Eğitime ve Dil Öğretimine Yönelik Çalışmaların Bibliyometrik Analizi

Esra Karabağ Köse - Merve Türken

Zorunlu Göçün Ardından Eğitim: Mülteci Öğrencilerin Okullardaki Uyum Süreci

Güven Şeker

Türkiye'de Düzensiz Göç ve Sınır Güvenliği Üzerine Bir İnceleme

İsmail Hakkı İşcan

Yeni Trump Yönetiminin "Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi" Yaklaşımı, Siyasi ve Ekonomik Etkileri

Kırmızı renkle işaretlenmiş bildiriler sunum yapılmadığından kitapçıktan çıkarılmıştır.

The papers marked in red have been removed from the proceedings booklet because the authors did not attend our congress.

Türkiye'de kullanılan saat dilimi GMT +3'e göre hazırlanmıştır.

The time zone used in Türkiye is prepared according to GMT +3

İÇİNDEKİLER
CONTENTS

Tolkun Soldan Youtube Platformundaki Göç Anlatıları ve Temsil Stratejileri Üzerine Bir İnceleme: Amerika Kaderimmiş Eyvah Eyvah Örneği *An Analysis of Migration Narratives and Representation Strategies on the Youtube Platform: The Case of America Is My Destiny Alas Alas* **DOI:** 10.5281/zenodo.15836897	**1-16**
Gülçin Algan Özkök – Muhammet Erbay – Ümmü Seleme Yıldırım Göç ve Gastronomi: Kültürel Melezleşmenin Toplumsal Kimlik İnşasındaki Rolü *Migration and Gastronomy: The Role of Cultural Hybridization in Social Identity Construction* **DOI:** 10.5281/zenodo.15836913	**17-39**
Aysun Doğutaş İki Kültür Arasında Sıkışan Nesiller: Göçmen Gençlerin Eğitime Bakışı *Generations Caught Between Two Cultures: Immigrant Youth's Perspectives on Education* **DOI:** 10.5281/zenodo.15836917	**40-60**
Bilgehan Oğuz – Metin Menekşe Vali Mehmet Ali Paşa Döneminde Mısır'dan Antalya'ya Yaşanan Arap Göçü Üzerine bir İnceleme *A Study on the Arab Migration from Egypt to Antalya during the Governor Mehmet Ali Pasha Period* **DOI:** 10.5281/zenodo.15836923	**61-91**
Selami Yeşilyurt Biology Education in The Shadow of Migration: Opportunities, Challenges, and Integrative Approaches *Göçün Gölgesinde Biyoloji Eğitimi: Fırsatlar, Zorluklar ve Bütünleştirici Yaklaşımlar* **DOI:** 10.5281/zenodo.15836933	**92-107**
Mükerrem Kabataş Yıldız Göç Yolunda Yaş Almak: Mevsimlik Tarım Göçü Sürecinde Yaşlı Bireylerin Psikososyal Sorunları *Aging on the Migration Route: Psychosocial Problems of Elderly Individuals in the Context of Seasonal Agricultural Migration* **DOI:** 10.5281/zenodo.15836947	**108-120**
Tuğba Kontaş Azaklı Mevsimlik Tarım Göçüne Katılan Ailelerin 0-6 Yaş Çocukları için Erken Çocukluk Eğitimine Erişim Üzerine Bir Derleme *A Review on Access to Early Childhood Education for Children Aged 0–6 in Families Participating in Seasonal Agricultural Migration* **DOI:** 10.5281/zenodo.15836951	**121-133**

Ayten Kaya 134-148
Mevsimsel Göçe Katılan Kadınlarda Sağlıkla İlişkili Hijyen Problemleri: Görünmeyen Riskler Üzerine Bir Derleme
Health-Related Hygiene Problems in Women Participating in Seasonal Migration: A Review of Invisible Risks
DOI: 10.5281/zenodo.15836957

Aras Yolusever 149-162
Sosyal Normlar ve Göçmenlerin Entegrasyonu: Evrimsel Oyun, Teorik Bir Model
Social Norms and Immigrant Integration: An Evolutionary Game Theoretic Model
DOI: 10.5281/zenodo.15836959

Fatma Genç 163-185
Göçmenlerin Geleneksel Tedavi Yöntemlerine Yönelmesinin Sağlık Hizmetlerine Erişimle İlişkisi: Doküman Analizi
The Relationship Between Immigrants' Resort to Traditional Healing Methods and Access to Healthcare Services: A Document Analysis
DOI: 10.5281/zenodo.15836973

Rümeysa Kars 186-217
Salgın ve Göç: Osmanlı Devleti'nde Biga Sancağı Çan Kazası'nda 1680 Yılında Görülen Veba Salgını ve Toplumsal Etkileri
Epidemic and Migration: The Plague Epidemic and Its Social Effects in 1680 in Çan Districts of Biga Sanjak in the Ottoman Empire
DOI: 10.5281/zenodo.15836994

Özlem Küçük 218-249
Climate Crisis, Sectoral Transformation, and Global Labor Markets: The Dual Impact of Drought-Induced Migration on Displacement and Employment
İklim Krizi, Sektörel Dönüşüm ve Küresel İşgücü Piyasaları: Kuraklık Kaynaklı Göçün Yer Değiştirme ve İstihdam Üzerindeki İkili Etkisi
DOI: 10.5281/zenodo.15837014

Metin Menekşe 250-268
Türklerde Göç Olgusunu Atasözü ve Deyimler Üzerinden Sözle Resmetmek
Painting the Phenomenon of Migration in Turks with Words: In the Example of Proverbs and Idioms
DOI: 10.5281/zenodo.15837026

Eda Sezerer Albayrak 269-285
Migrant Reflection: From Media's Lens to Public Opinion
Framing Migrants: From Media Lens to Public Opinion
DOI: 10.5281/zenodo.15837040

Salih Tiryaki – Bünyamin Uzun 286-302
Dijital Mahalle Baskısı: Türkiye'de Göçmenlere Yönelik Sosyal Medya Damgalaması Üzerine Söylem Analizi
Digital Neighborhood Pressure: A Discourse Analysis on Social Media Stigmatization of Immigrants in Turkey
DOI: 10.5281/zenodo.15837056

Atilla Aydın – Sibel Aybar – Duygu Hoban – Emine Öztürk Koçali 303-324
Türkiye'de Düzensiz Göçlerin ve İkamet İzinlerinin Enflasyona Etkilerinin Belirlenmesi
Determining the Effects of Irregular Migration and Residence Permits on Inflation in Turkey
DOI: 10.5281/zenodo.15837064

Esin Çınar 325-353
Kırsal Göçün Türkiye'deki Sağlık Hizmetleri Üzerindeki Geriye Dönük Etkileri: Kırsal Kalkınma Programlarının Yetersizliği
The Retrospective Effects of Rural Migration on Healthcare Services in Turkey: The Inadequacy of Rural Development Programs
DOI: 10.5281/zenodo.15837072

Şevval Bolatçı – Muhammet Erbay 354-374
Göçün Gastronomik Dokusu: Yemek Kültürü, Turizm ve Medya Temsilleri Bağlamında Kültürel Etkileşimler
The Gastronomic Texture of Migration: Cultural Interactions in the Context of Food Culture, Tourism, and Media Representations
DOI: 10.5281/zenodo.15837092

TAM METİNLER
FULL TEXT

Youtube Platformundaki Göç Anlatıları ve Temsil Stratejileri Üzerine Bir İnceleme: Amerika Kaderimmiş Eyvah Eyvah Örneği

Tolkun Soldan [1]

ÖZ

Bu çalışma, "Amerika Kaderimmiş Eyvah Eyvah" isimli YouTube kanalının, 2023 yılında yayınladığı videolarda Amerika Birleşik Devletleri'ne kaçak yollarla göç eden Kayserili bir Türk ailenin dijital anlatılar yoluyla tecrübelerini nasıl aktardığını incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca dijital hikâye anlatımı, medya temsili ve göç iletişimi kavramları çerçevesinde göçmen deneyimlerinin çevrimiçi platformlarda nasıl temsil edildiğini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda içerik analizi yöntemi kullanılmış ve kanaldaki bazı videolar analiz edilmiştir. Videolardaki dil kullanımı, görsel sunum, anlatım biçimleri, tema ve izleyici etkileşimleri belirlenmiştir. Videoların genelinde aile dayanışması, umut, korku, fedakârlık ve yeni hayat kurma çabaları gibi temaların sıklıkla vurgulandığı görülmüştür.

"Amerika Kaderimmiş Eyvah Eyvah" isimli YouTube kanalı, göçmen kimliğini geleneksel medyada sıkça rastlanan mağduriyet ya da suç unsuru yerine; samimi, cesur ve mücadeleci bir aile profili üzerinden yeniden üretmektedir. Kullanılan dilin gündelik ve doğrudan olması, izleyicilerle empati kurmayı kolaylaştırmaktadır. Görsel anlatımın amatörce olması ise dijital hikâyelerin gerçekçilik hissini artırmaktadır. Kanalın izleyicilerle etkileşimi yoğun olarak kullanması, dijital diasporanın ve katılımcı kültürün tipik bir örneğini oluşturmaktadır. İzleyicilerin yorumları, hikâyelerin şekillenmesinde ve anlatının zenginleşmesinde aktif rol oynamaktadır. Böylelikle hikâyelerin anlatıcı ve izleyici arasında ortaklaşa üretimi gerçekleşmektedir. Çalışma dijital platformlardaki göçmen anlatılarının, göçmen kimliğinin medya temsili açısından alternatif bir çerçeve sunabileceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler : Düzensiz Göç, Dijital Hikâye Anlatımı, YouTube, Medya Temsili, Göç İletişimi, Dijital Diaspora

[1] Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Türkiye, İletişim Fakültesi, tsoldan@ticaret.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9727-1020

10.5281/zenodo.15836913

An Analysis of Migration Narratives and Representation Strategies on the Youtube Platform: The Case of America Is My Destiny Alas Alas

Tolkun Soldan [1]

ABSTRACT

This study aims to examine how a Turkish family from Kayseri who immigrated to the United States illegally through digital narratives conveyed their experiences in the videos published by the YouTube channel "America is My Destiny, Eyvah Eyvah" in 2023. It also aims to reveal how immigrant experiences are represented on online platforms within the framework of the concepts of digital storytelling, media representation and immigration communication. For this purpose, the content analysis method was used and some videos on the channel were analyzed. The language use, visual presentation, narrative styles, theme and audience interactions in the videos were determined. It was observed that themes such as family solidarity, hope, fear, sacrifice and efforts to establish a new life were frequently emphasized throughout the videos. The YouTube channel "America is My Destiny, Eyvah Eyvah" reproduces the immigrant identity through a sincere, brave and combative family profile instead of victimization or crime elements frequently encountered in traditional media. The casual and direct language used makes it easier to empathize with the audience. The amateurishness of the visual narrative increases the sense of realism of digital stories. The channel's intensive use of interaction with viewers is a typical example of digital diaspora and participatory culture. Viewers' comments play an active role in shaping the stories and enriching the narrative. In this way, stories are produced jointly between the narrator and the viewer. The study reveals that immigrant narratives on digital platforms can offer an alternative framework for media representation of immigrant identity.

Keywords : Irregular Migration, Digital Storytelling, YouTube, Media Representation, Migration Communication, Digital Diaspora

[1] Asst. Prof. Dr., Istanbul Ticaret University, Türkiye, Faculty of Communication, tsoldan@ticaret.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9727-1020

10.5281/zenodo.15836913

GİRİŞ

Küreselleşme süreçlerinin hız kazandığı 21. yüzyılda, uluslararası göç hareketleri dünya genelinde milyonlarca insanı etkileyen temel bir olgu haline gelmiştir. Savaşlar, politik istikrarsızlıklar, ekonomik eşitsizlikler ve çevresel faktörler gibi çeşitli nedenlerle insanlar doğdukları toprakları terk ederek yeni bir yaşam arayışına girmektedir (Sirkeci & Yaylacı, 2019). Türkiye, coğrafi konumu ve bölgesel dinamikler nedeniyle hem göç alan hem göç veren hem de göçmenler için transit bir ülke konumundadır (İçduygu, 2003). Bu durum, göç olgusunu Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve politik gündeminin merkezine yerleştirmiştir (Rıttersberger & Bal, 2019).

Göç deneyimlerin nasıl anlatıldığı ve temsil edildiği hem göçmenlerin kendi kimlik algıları hem de ev sahibi toplumların göçmenlere yönelik tutumları açısından son derece önemlidir (Uslu & Aksu Kargın, 2022). Geleneksel olarak ana akım medya, göçmenleri sıklıkla belirli kalıp yargılar içinde, güvenlik sorunları veya ekonomik yük ekseninde temsil etme eğiliminde olmuştur (Uslu & Aksu Kargın, 2022). Bu temsiller, sıklıkla göçmenlerin yaşadığı maceranın insani boyutunu göz ardı etmektedir (Binotto & Martino, 2004).

Dijital teknolojilerin ve sosyal medya platformlarının yaygınlaşması, iletişim temsil biçimlerini kökten değiştirmiştir. Bireyler artık kendi hikâyelerini, deneyimlerini ve bakış açılarını aracısız bir şekilde geniş kitlelere ulaştırma imkânına sahip olmuştur (Brinkerhoff, 2009). Özellikle YouTube gibi video paylaşım platformları, kişisel anlatıların ve dijital hikâye anlatımının geliştiği önemli mecralar haline gelmiştir (Alexandra, 2008). Göçmenler bu platformları kendi seslerini duyurmak, yaşadıkları tecrübeleri paylaşmak, kimliklerini inşa etmek ve hem kendi topluluklarıyla hem de ev sahibi toplumla bağ kurmak için aktif olarak kullanmaktadır (Brinkerhoff, 2009). Bu durum, göç anlatılarını çeşitlendirmiş ve göçmenlerin öz-temsilini sağlamaya imkân tanımıştır (Triandafyllidou & Monteiro, 2024).

"Amerika Kaderimmiş Eyvah Eyvah" isimli YouTube kanalı Amerika'ya düzensiz yollarla göç eden Kayserili Türk bir ailenin yaşadıklarını aile reisi Kadim Keleş'in ağzından aktardığı dikkat çekici bir örnektir. Kanal, ailenin Meksika sınırından geçerek yaptıkları yolculuğu, Amerika'da karşılaştıkları zorlukları, iş arama süreçlerini, günlük yaşamlarını ve duygusal iniş çıkışlarını izleyicilere sunmaktadır. Bu çalışma, "Amerika Kaderimmiş Eyvah Eyvah" kanalını bir vaka analizi olarak ele alıp düzensiz göç deneyiminin dijital hikâye anlatımı yoluyla

nasıl temsil edildiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada medya temsili, dijital hikâye anlatımı ve göç iletişimi kavramları çerçevesinde kanalın içeriği, hikâye anlatım stratejileri, görsel ve işitsel unsurlar, dil kullanımı ve izleyici etkileşimleri içerik analizi yöntemiyle çözümlenecektir. Çalışma, dijital platformların düzensiz göç deneyimlerinin anlatılmasındaki rolünü, bu anlatıların kimlik inşası süreçlerine etkisini ve izleyicilerle yapılan etkileşimi anlamayı hedeflemektedir.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Medya Temsili ve Göç

Medya temsili, belirli grupların, olayların veya olguların medya metinlerinde nasıl sunulduğu ve anlamlandırıldığıyla ilgili bir olgudur. Göçmenlerin medyada nasıl temsil edildiği; kamuoyunun göç ve göçmenlere yönelik algılarını, tutumlarını ve davranışlarını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır (Uslu & Aksu Kargın, 2022). Ana akım medya organları, sıklıkla göçmenleri homojen gruplar olarak sunma ve onları belirli kalıp yargılarla ilişkilendirme veya deneyimlerini basitleştirme eğilimindedir (Uslu & Aksu Kargın, 2022). Özellikle düzensiz göçmenler, yasal statülerinin belirsizliği nedeniyle medyada daha çok güvenlik sorunları veya suç bağlamında temsil edilmektedir (Uslu & Aksu Kargın, 2022). Bu tür temsiller, göçmenlere yönelik önyargıları pekiştirmekte ve sosyal dışlanmayı artırmaktadır.

Göçmenlerin ana akım medyadaki bu sınırlı ve sorunlu temsillerine bir tepki olarak etnik medya ve diasporik medya platformları ortaya çıkmıştır (Adıgüzel, 2023). Bu platformlar, göçmen toplulukların kendi seslerini duyurmalarına, kültürel kimliklerini korumalarına, kendi içlerinde ve anavatanlarıyla iletişim kurmalarına olanak tanımaktadır (Adıgüzel, 2023). Etnik medya, göçmenlerin kendi tecrübelerini daha doğru ve çeşitli bir şekilde temsil etmelerini hedeflerken aynı zamanda ev sahibi topluma adapte olma süreçlerine katkıda bulunmaya veya tam tersi, içe kapanmaya neden olabilmektedir (Adıgüzel, 2023).

Dijital teknolojilerin ve sosyal medyanın yükselişiyle medya temsili daha da karmaşıklaşmıştır. YouTube gibi platformlar, göçmenlere kendi hikayelerini doğrudan, aracısız bir şekilde anlatma ve kendi temsillerini inşa etme imkânı sunmaktadır (Brinkerhoff, 2009). Bu durum, "öz-temsil" pratiklerinin yaygınlaşmasına yol açmıştır. Göçmenler, dijital platformlarda kendi tecrübelerini, duygularını-düşüncelerini ve gündelik yaşamlarını paylaşarak ana akım medyanın sunduğu kalıp yargılarından farklı bir göçmen imajı çizmektedirler (Madianou, 2016). "Amerika

Kaderimmiş Eyvah Eyvah" kanalı da bu bağlamda düzensiz göç deneyiminin bir aile tarafından kişisel bir perspektiften nasıl temsil edildiğini incelemek için önemli bir vaka sunmaktadır. Ancak bu dijital öz-temsillerin de kendi içinde belirli anlatı kalıpları veya idealize edilmiş sunumlar içerebileceği göz ardı edilmemelidir (Brooks vd., 2016).

1.2. Dijital Hikâye Anlatımı

Dijital hikâye anlatımı, kişisel anlatıların dijital teknolojiler (video, ses kaydı, fotoğraf, müzik vb.) kullanılarak multimedya ürünlerine dönüştürülmesi sürecidir (Alexandra, 2008). Genellikle bu dijital hikayeler, anlatıcının kendi kişisel deneyimlerini ve duygularını merkeze alır (Jager vd., 2017). Dijital hikâye anlatımı özellikle de marjinalize edilmiş veya sesleri yeterince duyulmayan grupların (misal göçmenler) deneyimlerini paylaşmaları için güçlü bir araç olarak kabul edilmektedir (Alexandra, 2008).

1.3. Göç Anlatıları ve İletişimi

Hiç kuşkusuz göç, sadece fiziksel bir yer değiştirme eylemi değildir. Göçmenler hem kendi aralarında hem de anavatanlarıyla sürekli bir iletişim ve etkileşim içindedirler. Göç iletişimi, göçmenlerin ihtiyaç duydukları bilgileri edinme şekillerini, iletişim teknolojilerini kullanım tarzlarını, kimlik müzakerelerini ve kültürlerarası etkileşimlerini inceler (Dennison, 2022). Göç kuramları ise göçün nedenlerini, göçmenlerin yerleşme ve uyum süreçlerini açıklamaya çalışır (Lee, 1966).

Göç anlatıları, bireylerin ve toplulukların göç tecrübelerini anlamlandırma, yorumlama ve aktarma biçimleridir (Madianou, 2016). Bu anlatılar, kişisel deneyimleri, umutları, korkuları ve kimlik algılarını yansıtır. Dijital platformlar, günümüzde göç anlatılarının paylaşıldığı ve müzakere edildiği önemli kamusal alanlar haline gelmiştir (Triandafyllidou & Monteiro, 2024). Göçmenler, bloglar, sosyal medya hesapları ve YouTube kanalları aracılığıyla kendi anlatılarını oluşturarak kimliklerini inşa ederler ve benzer durumda olanlarla bağlantı kurarlar (Brinkerhoff, 2009).

Göç anlatılarının iletişimdeki gücü, büyük ölçüde ikna ediciliklerinden ve duygusal boyutlarından kaynaklanır (International Centre for Migration Policy Development, 2022). Hikaye anlatımı, insanların karmaşık bilgileri anlamlandırmasına, farklı tecrübelerle empati kurmasına ve belirli mesajlara duygusal olarak bağlanmasına yardımcı olur (İçduygu, 2003). Göç iletişiminde kullanılan anlatılar, kamuoyunun tutumlarını etkileme imkanına sahiptir (Dennison, 2022). Özellikle kişisel

ve duygusal derinliği olan hikayeler, istatistiksel verilerden veya soyut argümanlardan daha etkili olabilmektedir (International Centre for Migration Policy Development, 2022). "Amerika Kaderimmiş Eyvah Eyvah" kanalındaki anlatılar da izleyicilerde empati uyandırma ve düzensiz göçün insani boyutunu ortaya koymaktadır.

2. YÖNTEM

Bu araştırma, düzensiz göç deneyimi anlatılarını derinlemesine anlamak ve yorumlamak amacıyla nitel araştırma yöntemiyle yapılmıştır. Nitel araştırma, incelenen olguya ilişkin zengin ve bağlamsal bir anlayış geliştirmeyi hedefler (Miles & Huberman, 1994). İçerik analizi ise metin, görsel veya işitsel verilerin içeriğini sistematik bir şekilde sınıflandırarak gizli veya açık anlamları, temaları ve örüntüleri yorumlamayı amaçlayan bir yöntemdir (Elo & Kyngäs, 2008). Bu yöntem, iletişim çalışmaları alanında medya metinlerinin ve dijital içeriklerin analizinde sıklıkla kullanılmaktadır (Gökçe, 2006).

2.1. Örneklem Seçimi

Araştırmanın örneklemini "Amerika Kaderimmiş Eyvah Eyvah" isimli YouTube kanalı oluşturmaktadır. Kanalın seçilme nedeni, Amerika'ya düzensiz yollarla göç eden bir ailenin tecrübelerini birinci ağızdan ve istikrarlı bir biçimde paylaşmasıdır. Kanaldaki videolar düzensiz göç sürecinin farklı aşamalarını ve göçmenlik hallerini dijital anlatılar üzerinden incelemek için zengin bir vaka sunmaktadır. Kanal içerisinden analiz edilecek videoların seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, araştırmacının araştırma sorularına en uygun ve en fazla bilgiyi sağlayacağına inandığı birimleri seçmesine imkân tanır (Maxwell, 2008).

Bu bağlamda video seçim kriterleri şu şekildedir:

a) Ailenin Meksika sınırı üzerinden ABD'ye geçiş sürecini, ilk günlerde yaşadıkları belirsizlikleri ve zorlukları, iş arama ve barınma deneyimlerini, ABD'deki gündelik yaşam pratiklerini (alışveriş, sosyal çevre, çocukların durumu vb.) ve göç sürecine ilişkin duygu ifadeleri (korku, umut, hayal kırıklığı, özlem vb.) içeren videolar.
b) Göç deneyiminin dönüm noktalarını veya kritik anlarını yansıtan, ailenin karşılaştığı önemli zorlukları veya başarıları anlatan videolar.
c) Yüksek sayıda yorum alan ve izleyicilerle yoğun bir etkileşimin gözlemlendiği videolar.

2.2. Veri Toplama ve Analiz Süreci

Veri toplama süreci, seçilen videoların transkriptlerinin oluşturulması, görsel ve işitsel öğelerin betimlenmesi ve yorumların derlenmesi aşamalarını içermektedir. Videolardaki konuşmalar, jestler, mimikler ve kullanılan görsel/işitsel öğeler detaylı bir şekilde not edilmiştir. Ayrıca, izleyici yorumları da etkileşimin analizi için dikkate alınmıştır.

Analiz süreci, kodlama ile başlamış, daha sonra temalar belirlenmiştir. Kodlama süreci sonunda oluşan temalar şunlardır:

a) Göç süreci ve deneyimleri

b) Kimlik inşası ve müzakeresi

c) Temsil stratejileri ve anlatı yapıları

d) İzleyici etkileşimi ve topluluk oluşumu

e) Dijital hikâye anlatımının özellikleri

Bu temalar doğrultusunda, videolarda öne çıkan anlatım biçimleri, temsil stratejileri, kimlik inşası süreçleri ve izleyici etkileşimleri analiz edilmiştir.

3. ARAŞTIRMA SORULARI

AS1: Aile, Amerika'ya düzensiz göç deneyimini YouTube videolarında nasıl temsil etmektedir? Bu temsilde hangi temalar öne çıkmaktadır?

AS2: Aile, göç anlatısını oluştururken hangi dijital hikâye anlatım stratejilerini kullanmaktadır? Bu stratejiler anlatının etkisini nasıl şekillendirmektedir?

AS3: Kanalda sunulan dijital anlatılar, ailenin göçmen kimliğini inşa etme ve müzakere sürecine nasıl katkıda bulunmaktadır?

AS4: Videolara yapılan izleyici yorumları, ailenin anlattığı düzensiz göç deneyimine ve temsiline yönelik nasıl bir etkileşim ortaya koymaktadır?

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Düzensiz Göç Deneyiminin Temsili (AS1)

2023 yılına ait ilk videolarda ailenin Meksika üzerinden ABD'ye kaçak yollarla giriş süreci ve öncesi anlatılmaktadır:

> *"Merhaba, benim adım Kadim Keleş. Yaklaşık 6 aydır Texas, Houston'dayım. İlkokul mezunuyum, İngilizce bilmiyorum ve zır cahilim. Benim amacım, benim gibi insanların buraya gelirken yaşayacağı sorunları, kendi yaşadığım deneyimlerden yola çıkarak anlatmak. Yani buraya nasıl geldim, hangi yollardan geçtim, ne kadar masraf yaptım, dilim döndüğünce anlatmak istiyorum. Benim gibi eğitimsiz insanlar gelirken neler yapmalı, örnek alsınlar diye! (…) 6-7 ay önce damadımın kardeşi Kanada'ya gitmişti. Sonra bacıları da gitti. Ben de "Herkes Kanada'ya gidiyor, biz de gidelim" dedim. Kanada'da adam başı 700-800 dolar maaş veriyorlarmış. 5 kişi olarak 4.000 dolar kazanıp rahat yaşarız diye düşündük. Kayseri'de şehir içi otobüsüm vardı, sattık. Tam Kanada'ya gidecekken, 10 gün kala sınırlar kapandı. Otobüsü sattığım için üzüldüm, çünkü artık geri alamazdım. Tam o sırada -bir komşumuzun oğlu Amerika'daydı- "Kanada kapandıysa, gelin buraya. Size ev ve iş bulmaya yardım ederim" dedi. Çocuklar da "Gidelim" deyince, bu sefer Amerika'ya gitmeye karar verdik. Şebekeyle anlaştık, 48.000 dolar verdik. Kayseri'den uçağa bindik, İstanbul üzerinden Meksika'ya gece uçuşu yaptık. 17-18 saatlik yolculuktan sonra Meksika'ya indik."*

> *"500 kişilik uçakta, bunun belki 300-400 kişisi Türk. (…) Havaalanından çıktık, orada bizi taksiciler bekliyormuş, ellerinde resimler. Biz bakıyoruz tabii, sağa sola bir sürü taksici var, herkesin elinde resim. Baktık, bizim resimleri görünce... Onlar zaten seni resimden tanıyorlar, gördüler. Neyse, otele bizi bıraktılar. Otelin kapısına vardık, kapıyı açmadan, tabii elimizdeki parayı da verdik. 17.000 dolar mı toplam, işte verdik onu da şeye... Artık kim ise, artık mafyalar mı, artık havaalanından bizi bırakanlar mı, bilmiyorum. O paraları aldılar."*

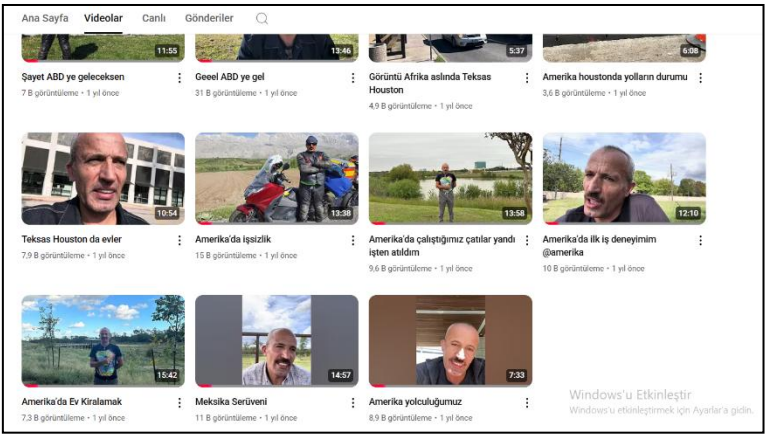

Görsel 1: Amerika Kaderimmiş Eyvah Eyvah Kanalında Paylaşılan İlk Videolar

Kaynak: *Görsel, araştırmacı tarafından derlenmiştir.*

İlk videolarda genellikle insan kaçakçılarıyla (videolarda "şebeke" diye ifade edilmektedir) yaşanan olaylar, sınırdan geçişi zorlaştıran unsurlar, yakalanma korkusu ve güvenlik güçleriyle karşılaşmalar anlatılmaktadır. ABD'ye giriş yaptıktan sonraki süreç yoğun bir belirsizlik ve güvencesizlik hissiyle karakterize edilmektedir. Barınma sorunu, geçici işlerde çalışma zorunluluğu, dil engeli, yasal statüyle ilgili hususlar ve gelecek kaygısı videolarda sıklıkla dile getirilen temalardır.

> *"Amerika'ya gelecek olanlara, özellikle benim gibi ailesiyle gelecek olanlara tavsiyem, burada güvenebileceğiniz sağlam bir tanıdığınızın, akrabanızın olmasıdır. Atalarımızın dediği gibi, elin ipiyle kuyuya inilmez. Neyse, komşunun oğlunun evine geldik, ben orada kalacaktım. Ailem için de bir tanıdık, "Gelsinler, aile aileye yakışır, bizim yanımızda kalsınlar," demiş. Benim kaldığım yerde sorun yoktu, tek başımaydım. Ancak buraya geldik, otobüsü sattık ama iş nasıl bulacağız, ev nasıl bulacağız kaygısından ne yiyebiliyor ne de içebiliyordum. Ailemin kaldığı yer ilk gün iyiydi, ikinci gün homurdanmalar başlamış, üçüncü gün ise onları kovmaya başlamışlar. Gidecek başka yerleri de yoktu. Yaklaşık bir hafta orada kaldılar ama artık resmen kovuluyorlardı. Ben de o sırada yürüyerek kiralık ev arıyordum. Buradaki tek katlı veya iki katlı apartman dairelerine bakıyordum. Türkiye'deki gibi değildi. Türkiye'de iki katlı evim var; Suriyeli bir kiracım selam verip evi tutmak istedi, arada bir tanıdık da vardı, hemen tuttu. Bir katında 1000 liraya, diğer katında 2500 liraya oturuyorlar. Burada ise durum*

farklıymış, kredi skoru istiyorlarmış. Kiralık yerlere başvuruyordum. Burada camlarda "kiralık" ilanı da olmuyor, internet siteleri üzerinden bulunuyor. Gidip ofislerine başvuruyordum. Pasaportumu gösteriyordum, kredi kartım da vardı. "Ev lazım," diyordum. Onlar da Türkiye'deki iş başvurularında olduğu gibi, Tamam, biz sana haber veririz, diyorlar ama bir daha aramıyorlardı. Ya ev yok diyorlardı ya da haber vereceklerini söylüyorlardı. Ama kalacak yerimiz yoktu, ailemi kaldıkları yerden kovuluyorlardı.

Artık o kadar yılmıştık ki, ailem Facebook'a, bizi barındıracak kilise milise ne varsa olur, kovuluyoruz, gidecek yerimiz yok, diye yazdı. O kadar pişman olmuştum ki geldiğime. Çadırım olsa çadır kuracaktım. Tek başıma olsam sorun değildi, dışarıda yatan evsizler (homeless mı ne diyorlar) gibi ben de yatardım. Ama ailece gelmişsin, dışarıda yatma imkânın yok, mecburen bir ev bulacaksın. Allah razı olsun, Murat isminde bir kardeşimiz o yazıyı okumuş ve beni aradı. Neredesiniz? diye sordu. Ben ev aradığımı söyledim. Gelip beni aldı. Abi, burada Afif abi var, o sana yardımcı olur, dedi. Afif abiyi aradım, durumu anlattım, ailece perişan olduğumuzu ve kiralık eve ihtiyacımız olduğunu söyledim. Sağ olsun, evi verdi, hatta bir aylık kirayı da almadı."

Kanalın en önemli odağı, ailenin Amerika'da ekonomik olarak ayakta kalma mücadelesidir. Geçici ve genellikle düşük ücretli işlerde çalışma, iş arama süreçlerindeki hayal kırıklıkları, yaşam maliyetleri ve para biriktirme çabaları detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Zorlukların yanı sıra, aile Amerika'daki gündelik yaşamlarına dair kesitler de sunmaktadır. Yeni bir kültüre uyum sağlama çabaları, çocukların okullaşma süreci, alışveriş deneyimleri, sosyal çevre edinme girişimleri ve Amerika'daki yaşama dair gözlemler videolarda yer almaktadır. Videolarda ailenin duygusal durumu belirgin bir şekilde dalgalanmaktadır. Bir yandan Amerika'ya ulaşmış olmanın getirdiği bir umut, daha iyi bir gelecek beklentisi hissedilirken; diğer yandan karşılaşılan zorluklar, yalnızlık hissi, anavatan özlemi ve hayal kırıklıkları da açıkça ifade edilmektedir.

Bu bulgular, kanalın düzensiz göç deneyimini, ana akım medyadan farklı olarak kişisel, duygusal ve gündelik yaşam odaklı bir perspektiften temsil ettiğini göstermektedir. Aile, kendi tecrübelerini anlatarak göçmenliğin zorluklarını ve insani boyutunu görünür kılmaktadır Triandafyllidou & Monteiro, 2024).

4.2. Dijital Hikâye Anlatım Stratejileri (AS2)

"Amerika Kaderimmiş Eyvah Eyvah" kanalı, göç anlatısını oluştururken çeşitli dijital hikâye anlatım stratejileri kullanmaktadır. Videolar, genellikle aile babası Kadim Keleş'in doğrudan kameraya konuşarak deneyimlerini aktardığı kişisel bir vlog formatındadır. Bu format, anlatıcı ile izleyici arasında samimi ve kişisel bir bağ kurulmasını kolaylaştırmaktadır. Anlatım dili genellikle içten, şiveli ve günlük konuşma dilidir. Videolar, dijital hikâye anlatım stratejilerinden kişisel sesi ve deneyimi merkeze alma özelliğini yansıtmaktadır (Alexandra, 2008).

Videoların çekim kalitesi ve kurgusu profesyonel değildir. Cep telefonu kamerası kullanımı, zaman zaman titreyen görüntüler, doğal ortam sesleri ve basit kurgu teknikleri, videolara amatörlük katmaktadır. Bu amatörlük, anlatının daha gerçekçi, samimi ve güvenilir olarak algılanmasına katkıda bulunmaktadır. İzleyici, kurgulanmış bir hikâyeden ziyade, yaşanmakta olan bir deneyime tanıklık ettiği hissine kapılmaktadır.

> *"Eve yerleştik. Ama ev, ev gibi değildi. Benim Kayseri'deki evimle buradaki ev arasında dağlar kadar fark vardı. Buradaki evler tahtadan yapılıyor, bildiğin kâğıt gibi. Alçıpan duvarlara bir yumruk atsan öbür tarafa çıkar. Sert bir rüzgâr esse hepsi yıkılacak gibi. Tabii güzel evler de var ama bizim gibi yeni gelenlerin, fakir kesimin oturduğu evler beş para etmez. Böcekler, tahta kuruları, hamam böcekleri, örümcekler... Evi temizlemek saatlerimizi aldı. Evi temizledik ama yatacak bir şey yoktu, ev bomboştu. Komşunun evinde yatarken iki yorgan almıştım. Walmart'a gidip karton aldık. Yorganımızın birini altımıza, diğerini üstümüze sererek kartonların üzerinde yattık. Kartonlar bile paraylaydı, tanesi 1 dolardı. Sonra Facebook'a durumumuzu yazdık, yeni geldiğimizi, perişan olduğumuzu belirttik. Sağ olsun, Türklerden yardım edenler oldu. Biz de gelmeden önce evde ne var ne yoksa depremzedelere dağıtmıştık. Eşim bütün eşyaları, buzdolabını, televizyonu, aklınıza ne gelirse dağıtmıştı. Buraya geldik, tabiri caizse dilenci olduk."*

Anlatılanları desteklemek amacıyla sıklıkla görsel ve işitsel unsurlara başvurulmaktadır. Yaşanılan mekanlar (kalınan evler, çalışılan iş yerleri, geçilen sınırlar), karşılaşılan insanlar, kullanılan araçlar, hatta bazen resmî belgeler (izin kağıtları vb.) videolarda gösterilmektedir. Bu görseller, anlatılan deneyimlere bir tür kanıt niteliği kazandırarak inandırıcılığı artırmaktadır. Videoların dili Türkçedir. Ancak

Amerika'daki yaşamla ilgili olarak sık sık İngilizce kelimeler veya ifadeler de kullanılmaktadır. Dilin samimi ve şiveli bir şekilde kullanımı, izleyiciyle olan mesafeyi azaltmaktadır.

> *Evi bulduk, kartonları aldık, yattık, idare ettik. Ama iş meselesi vardı. İlk ay kira alınmasa da evin kirası 1179 dolardı. İş yok, güç yok, nasıl geçineceğiz, bu parayı nasıl ödeyeceğiz diye kaygılanıyordum. Baba olunca bütün yük sana biniyor. Yine burada, Afif Bey'in telefonunu veren Ömer'i aradım. "Evi bulduk sağ olasın ama bu ay kira alınmasa da önümüzdeki ay nasıl ödeyeceğiz? Muhakkak bir iş lazım, yoksa nasıl geçineceğiz?" dedim. Burası kapitalist bir sistem, yardım falan da yok. Kiralar da oldukça yüksek. Bizim oturduğumuz yer yine ucuz sayılır, 1100-1200 dolar. Büyük şehirlerde 2000-3000 dolar olan yerler varmış. Oturduğumuz ev, zemin kat, eve benzemiyor, böcekten geçilmiyor. Ömer kardeşim sağ olsun, "Abi seni benim işe alırım, iş kolay," dedi. "Tamam kardeş, al da geleyim," dedim. Ama "Afif Bey'in 30-40 tane sitesi var, her biri birbirinden 30-40 km mesafede. Araba alman şart," dedi. Ben de araba alma derdine düştüm."*

Kanal sahibi, önceden hazırlanmış bir metin yerine, spontane bir şekilde deneyimlerini paylaşmaktadır. Bu stratejiler ailenin kendi göç anlatısını dijital ortamda etkili bir şekilde inşa etmesine imkân tanımaktadır. Kişisel ve samimi üslup, izleyicilerin empati kurmasını kolaylaştırırken görsel unsurlar anlatıyı desteklemektedir. Zaman zaman Amerika'ya yönelik eleştiriler dile getirilse de kanalda genel olarak 'fırsatlar ülkesi' imajının tamamen yıkılmadığı görülmektedir.

4.3. Kimlik İnşası (AS3)

Kanal, aile babası Kadim Keleş için sadece tecrübelerini paylaştığı bir platform değil, aynı zamanda ailenin göçmen kimliğini inşa ve müzakere ettiği bir alan konumundadır. Videolar aracılığıyla aile, zorluklarla mücadele eden, dayanıklı ve yeni hayata adapte olmaya çalışan, öğrenen ve zaman zaman hata yapan insanlar olarak inşa edilmektedir. Aile babası, yaşadıkları zorlukları anlatırken mağduriyet vurgusundan ziyade, bu zorlukların üstesinden gelme çabasını ön plana çıkarmaktadır.

Kanal sahibi, Türkiye'ye ait kültürel unsurları (dil, yemek, değerler) korurken, Amerika'daki yaşama da uyum sağlama çabasını dile getirmektedir.

"Taşı toprağı altın Amerika fırsatlar ülkesi Amerika"

"Ben kaçak değilim, çalışma iznim var, SSN numaram var"

Kanal sahibi Kadim Keleş, Amerikalılar ve Amerikan sistemi hakkında gözlemlerini aktarırken, kendisini bazen bu sistemin bir parçası olarak, bazen de dışarıdan bir gözlemci olarak konumlandırmaktadır. Zaman zaman Türklük kimlikleri ile Amerika'daki yeni yaşamları arasındaki gerilimleri de dile getirmektedir. Kültürel farklılıklar, dil engeli, ayrımcılık gibi konulara değinilmesi, kimliğin sabit değil, müzakere edilen ve yeniden inşa edilen bir süreç olduğunu göstermektedir (Cohen, 1997).

4.4. İzleyicilerle Etkileşim (AS4)

Videoların altındaki yorum bölümleri, izleyicilerin anlatılan göç hikayesine nasıl tepki verdiğini ve aileyle nasıl bir etkileşim kurduğunu anlamak açısından veriler sunmaktadır. İzleyici yorumları ve soruları, göç sürecine, yasal prosedürlere, iş imkanlarına ve gündelik yaşama dair konuları içermektedir. Kanal sahibi, bu soruları samimi bir dille yanıtlamakta ve kendi tecrübelerini paylaşmaktadır:

"*Selamlar sevgiler*", "*Mesajlar hızlı geçiyor, yetişemiyorum*"

"*Yorum yapıyorsunuz, arıyorsunuz, soruyorsunuz çok hoşuma gidiyor*"

İzleyici etkileşimlerinin genelinde şu hususlar öne çıkmaktadır: Yorumların büyük çoğunluğu, aileye yönelik empati, destek ve iyi dilek mesajları içermektedir. İzleyiciler, ailenin yaşadığı zorluklar karşısında üzüntülerini belirtmekte, onlara moral vermeye çalışmakta ve başarıları için tebrik etmektedir. Yorum bölümü, aynı zamanda bir bilgi ve tavsiye alışverişi platformu işlevi görmektedir. Benzer yollarla ABD'ye gitmeyi düşünen veya halihazırda orada yaşayan izleyiciler, aileye sorular sormakta (vize süreçleri, iş bulma, yaşam maliyetleri vb.), kendi bildiklerini veya deneyimlerini paylaşmakta ve tavsiyelerde bulunmaktadır. Aile reisi Kadim Keleş de zaman zaman bu sorulara videolarda veya yorumlarda yanıt vermektedir. Destekleyici yorumlar çoğunlukta olmakla birlikte, zaman zaman ailenin kararlarını sorgulayan, düzensiz göçün risklerini vurgulayan veya aileyi eleştiren yorumlara da rastlanmaktadır. Ancak bu tür yorumlar azınlıktadır ve bazen diğer izleyiciler tarafından yanıtlanarak tartışmalara yol açmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, "Amerika Kaderimmiş Eyvah Eyvah" YouTube kanalı üzerinden düzensiz göç deneyiminin dijital hikâye anlatımı yoluyla nasıl temsil edildiğini incelemiştir. Araştırma, göçmenlerin ana akım

medyadaki kalıplaşmış temsillerinin aksine, dijital platformlar aracılığıyla kendi deneyimlerini nasıl öznel ve çok boyutlu bir şekilde aktardığını ortaya koymuştur. Kanalın içerik analizi, düzensiz göç sürecinin yalnızca fiziksel ve yasal zorluklarını değil, aynı zamanda duygusal, ekonomik ve kültürel boyutlarını da yansıtan zengin bir anlatı sunulduğunu göstermektedir.

Kanal, göçmenliği bir macera olarak değil, gündelik hayatın içinde mücadele eden bir ailenin gerçek hayatı üzerinden aktarmaktadır. Videolarda, kaçak yollarla sınır geçmenin riskleri, barınma ve iş bulma mücadelesi, dil engeli ve yasal belirsizlikler gibi temalar öne çıkmaktadır. Amatörce çekilmiş, samimi ve doğal videolar izleyiciye gerçeklik hissi vermektedir. Kanaldaki videolar, göçmen kimliğinin dinamik ve değişken bir süreç olduğunu göstermektedir. Aile, hem Türkiye'ye ait kültürel değerleri korumakta hem de Amerika'daki yaşama uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bu ikili kimlik mücadelesi, videolarda açıkça görülmekte ve göçmenlerin kimliklerini nasıl yeniden inşa ettiklerine dair önemli bir örnek sunmaktadır (Cohen, 1997). Yorumlar, izleyicilerin göç hikayesine duygusal ve pratik düzeyde dahil olduğunu göstermektedir. Destek mesajları, tavsiyeler ve tartışmalar, bu tür dijital platformların göçmenler ve izleyiciler arasında bir topluluk duygusu yarattığını ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, tek bir vaka üzerinden analiz sunmaktadır. Daha geniş bir örneklemle karşılaştırmalı çalışmalar yapılması, dijital göç anlatılarının çeşitliliğini anlamak açısından faydalı olacaktır. Ayrıca, izleyicilerin demografik özellikleri ve bu içeriklerin onların göç algısını nasıl şekillendirdiği üzerine nicel çalışmalar yapılabilir. Netice itibariyle bu araştırma, dijital platformların göçmenlerin kendi seslerini duyurmaları, kimliklerini inşa etmeleri ve toplumsal algıyı dönüştürmeleri açısından önemli bir rol oynadığını göstermektedir. "Amerika Kaderimmiş Eyvah Eyvah" kanalı, düzensiz göçün sadece yasal bir mesele değil, aynı zamanda insani bir deneyim olduğunu hatırlatarak göç tartışmalarına yeni bir perspektif kazandırmaktadır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, O. H. (2023). *Ulusaşırı göçler ve çok kültürlü toplumlarda etnik medya: Kuramsal yaklaşımlar*. *Medya ve Kültür, 3*(2), 152–178.

Alexandra, A. (2008). *Digital storytelling as transformative practice: Critical analysis and creative expression in the representation of migration in Ireland*. *Journal of Media Practice, 9*(2), 101–112.

Binotto, M., & Martino, V. (2004). *Fuori luogo: L'immigrazione ei media italiani*. Pellegrini Editore.

Brinkerhoff, J. M. (2009). *Digital diasporas: Identity and transnational engagement*. Cambridge University Press.

Brooks, S. D., Dean, A. S., Franklin-Phipps, A., Mathis, E., Rath, C. L., Raza, N., … Sundstrom, K. (2020). *Becoming-academic in the neoliberal academy: A collective biography*. *Gender and Education, 32*(3), 281–300.

Cohen, R. (1997). *Global diasporas: An introduction*. University of Washington Press.

Dennison, J. (2022). *A review of experimental evidence of how communication affects attitudes to immigration*. *Comparative Migration Studies, 10*(1), 35. https://link.springer.com/article/10.1186/s40878-022-00310-3

Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). *The qualitative content analysis process*. *Journal of Advanced Nursing, 62*(1), 107–115. https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x

Gökçe, O. (2006). *İçerik analizi: Kuramsal ve pratik bilgiler*. Siyasal Kitabevi.

International Centre for Migration Policy Development (ICMPD). (2022). *Using emotions in migration policy communication*. ICMPD.

İçduygu, A., & Organisation internationale pour les migrations. (2003). *Irregular migration in Turkey* (Cilt 12). International Organization for Migration.

Jager, A., Fogarty, A., Tewson, A., Lenette, C., & Boydell, K. M. (2017). *Digital storytelling in research: A systematic review*. *The Qualitative Report, 22*(10), 2548–2582. https://doi.org/10.46743/2160-3715/2017.2970

Lee, E. S. (1966). *A theory of migration*. *Demography, 3*(1), 47–57.

Madianou, M. (2016). *Ambient co-presence: Transnational family practices in polymedia environments*. *Global Networks, 16*(2), 183–201.

Maxwell, J. A. (2008). *Designing a qualitative study*. In *The SAGE handbook of applied social research methods* (ss. 214–253). Sage.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2. baskı). Sage.

Rıttersberger-Tılıç, H., & Bal, S. (2019). *Türkiye emek piyasasında mülteciler/göçmenler: Görünmeyen emek ve görünen politika üzerine bir değerlendirme*. *Nüfusbilim Dergisi, 41*(1), 26–51.

Sirkeci, İ., & Yaylacı, F. G. (2019). *Küresel hareketlilik çağında göç kuramları ve temel kavramlar*. In *Kuramsal ve uygulama boyutları ile Türkiye'de sığınmacı, mülteci ve göçmenlerle sosyal hizmetler* (ss. 15–39).

Triandafyllidou, A., & Monteiro, S. (2024). *Migration narratives on social media: Digital racism and subversive migrant subjectivities*. *First Monday*.

Uslu, E., & Aksu Kargın, İ. (2022). *Türk medyasında yer alan göçmenler ve suç temalı haberlere ilişkin bir inceleme*. *Göç Dergisi, 9*(3), 403–422. https://doi.org/10.33182/gd.v9i3.849

YouTube. (2023). *Göç ve mülteci temalı video içeriği* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=juSV0uv8-OQ

YouTube. (2023). *Sizlerden gelen 22 iltica sorusuna yanıt verdim! Meksika macerası* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=crpVkro5ZEs

YouTube. (2023). *Göç ile ilgili video* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=-Vs2iLl2LbU

YouTube. (2023). *Göç ve sosyal medya içeriği* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=xaBR7_JgK-c

YouTube. (2023). *Göçmen deneyimleri* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=nmO2vzYbwiE

YouTube. (2023). *Göç temalı video* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=ctEcFckbPMM

Göç ve Gastronomi: Kültürel Melezleşmenin Toplumsal Kimlik İnşasındaki Rolü

Gülçin Algan Özkök [1] Muhammet Erbay [2] Ümmü Seleme Yıldırım [3]

ÖZ

Bu çalışma, göçün bireyler ve toplumlar üzerindeki çok yönlü etkilerini tarihsel, ekonomik, sosyal ve gastronomik açılardan ele alarak, göçmen mutfaklarının ev sahibi toplumlarla etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan gastronomik melezleşme sürecini incelemektedir. Araştırmanın temel amacı, göç olgusunun yemek kültürleri üzerindeki etkisini anlamak ve gastronomi aracılığıyla kimlik inşasının nasıl şekillendiğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda, Konya'ya farklı nedenlerle göç eden bireylerin mutfak pratikleri ve kimlik oluşturma süreçleri analiz edilmiştir.

Çalışmada, nitel yöntem çerçevesinde yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş, katılımcılar tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden amaca göre örnekleme yöntemiyle seçilerek farklı göç türlerinden gelen bireylerin mutfak deneyimleri detaylı bir biçimde değerlendirilmiştir. Bulgular, göçmenlerin geleneksel yemek alışkanlıklarını koruma çabaları, ev sahibi toplumlarla gastronomik etkileşimleri ve gastronomik kimliklerin melezleşmesi bağlamında ele alınmıştır. Sonuç olarak, göçün kültürel ve gastronomik boyutunun toplumsal kimlik inşasında önemli bir rol oynadığı vurgulanmakta; farklı yemek pratiklerinin bir araya gelmesiyle oluşan gastronomik melezleşmenin, küresel mutfak sahnesinde yeni kimliklerin ve tatların gelişimine katkı sunduğu ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Göç, Gastronomi, Göçmen, Tarihsel Göç Hareketleri, Kültürel Melezleşme

[1] Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Türkiye, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları, gulcinalgan@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6487-707X
[2] Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Türkiye, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları, merbay@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0306-7772
[3] Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Türkiye, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gastronomi ve Mutfak Sanatları, seleme_yldrm@hotmail.com, ORCID ID: 0009-0008-1564-7751

10.5281/zenodo.15836897

Migration and Gastronomy: The Role of Cultural Hybridization in Social Identity Construction

Gülçin Algan Özkök [1] Muhammet Erbay [2] Ümmü Seleme Yıldırım [3]

ABSTRACT

This study examines the multifaceted effects of migration on individuals and societies from historical, economic, social, and gastronomic perspectives, analyzing the process of culinary hybridization that emerges through the interaction between migrant cuisines and host communities. The primary objective of the research is to understand the impact of migration on food cultures and to reveal how identity construction is shaped through gastronomy. In this context, the study analyzes the culinary practices and identity formation processes of individuals who have migrated to Konya for various reasons.

Within the framework of qualitative methodology, semi-structured interviews were conducted, and participants were selected using purposive sampling, a non-random sampling method, to ensure a detailed evaluation of the culinary experiences of individuals from different migration backgrounds. The findings are discussed in terms of migrants' efforts to preserve traditional eating habits, their gastronomic interactions with the host community, and the hybridization of gastronomic identities.

In conclusion, the study highlights the significant role of migration in the construction of cultural and gastronomic identities, emphasizing that the fusion of diverse culinary practices contributes to the emergence of new identities and flavors on the global culinary stage.

Keywords : Migration, Gastronomy, Immigrant, Historical Migration Movements, Cultural Hybridization

[1] Assoc. Prof., Selçuk University, Türkiye, Faculty of Tourism, Gastronomy and Culinary Arts, gulcinalgan@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6487-707X
[2] Assoc. Prof., Selçuk University, Türkiye, Faculty of Tourism, Gastronomy and Culinary Art, merbay@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0306-7772
[3] Master's Student, Selçuk University, Türkiye, Institute of Social Sciences, Gastronomy and Culinary Arts, seleme_yldrm@hotmail.com, ORCID ID: 0009-0008-1564-7751

10.5281/zenodo.15836897

GİRİŞ

Göç, bireylerin ve toplulukların ekonomik, toplumsal, siyasal ve çevresel nedenlerle yaşam alanlarını terk ederek yeni yerleşim alanlarına yönelmeleriyle ortaya çıkan çok boyutlu bir toplumsal olgudur. Tarihsel süreç boyunca gerçekleşen göç hareketleri, yalnızca nüfus dağılımlarını değil; aynı zamanda toplumların kültürel yapısını, sosyal ilişkilerini ve gündelik yaşam pratiklerini de dönüştürmüştür. Günümüzde göç, mekânsal bir yer değiştirme olmanın ötesinde, bireylerin kimlik algılarını, aidiyet duygularını ve kültürel üretim biçimlerini yeniden şekillendiren dinamik bir süreç olarak ele alınmaktadır.

Göç olgusunun kültürel boyutu, en somut ve sürdürülebilir biçimde yemek kültürü üzerinden gözlemlenebilmektedir. Gastronomi, yalnızca beslenme pratiklerini değil; aynı zamanda toplumsal hafızayı, kültürel sürekliliği ve kimlik inşasını yansıtan önemli bir ifade alanıdır. Göç eden bireyler için yemek, geçmişle bağ kurmanın, aidiyet duygusunu sürdürmenin ve yeni bir toplumsal bağlamda kimliği yeniden üretmenin güçlü bir aracı haline gelmektedir. Bu nedenle göç ve gastronomi arasındaki ilişki, kültürel etkileşim, uyum ve dönüşüm süreçlerinin anlaşılması açısından önemli bir inceleme alanı sunmaktadır.

Göçle birlikte farklı mutfak kültürlerinin karşılaşması, **gastronomik melezleşme** olarak tanımlanan yeni yemek pratiklerinin ve tatların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Göçmen mutfakları, bir yandan geleneksel tariflerin ve pişirme tekniklerinin korunmasına hizmet ederken; diğer yandan ev sahibi toplumun mutfak kültürüyle etkileşime girerek yeni gastronomik kimliklerin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu süreç, yalnızca yemek repertuvarlarının genişlemesiyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda bireylerin kendilerini ifade etme biçimlerini ve toplumsal ilişkilerini de dönüştürmektedir.

Türkiye, tarihsel ve coğrafi konumu nedeniyle göç olgusunun farklı türlerine eş zamanlı olarak ev sahipliği yapan ülkelerden biridir. İç göç, uluslararası göç, zorunlu göç ve mevsimsel göç gibi farklı göç biçimleri, şehirlerin kültürel ve sosyal yapısını çok katmanlı hale getirmektedir. Bu bağlamda Konya, hem farklı bölgelerden iç göç alan bir kent olması hem de son yıllarda uluslararası göç hareketlerine sahne olması nedeniyle gastronomik etkileşimlerin yoğun biçimde gözlemlenebildiği önemli bir araştırma alanı sunmaktadır. Konya

mutfağının güçlü yerel yapısı ile göçmen toplulukların taşıdığı mutfak pratikleri arasındaki karşılaşma, gastronomik melezleşme ve kimlik inşası süreçlerini incelemek açısından dikkat çekici bir zemin oluşturmaktadır.

Bu çalışma, göçün bireyler ve toplumlar üzerindeki çok yönlü etkilerini tarihsel, ekonomik, sosyal ve gastronomik boyutlarıyla ele alarak, göçmen mutfaklarının ev sahibi toplumlarla etkileşimi sonucunda ortaya çıkan gastronomik melezleşme sürecini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel amacı, göç olgusunun yemek kültürleri üzerindeki etkisini anlamak ve gastronomi aracılığıyla kimlik inşasının nasıl şekillendiğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, Konya'ya farklı nedenlerle göç eden bireylerin mutfak pratikleri, geleneksel yemek alışkanlıklarını sürdürme biçimleri ve yerel mutfakla kurdukları etkileşimler nitel yöntem çerçevesinde analiz edilmiştir.

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla elde edilen bulgular; göçmenlerin yemek kültürlerini koruma çabaları, ev sahibi toplumla kurdukları gastronomik ilişkiler ve bu süreçte ortaya çıkan melez gastronomik kimlikler bağlamında değerlendirilmiştir. Araştırma, göçün kültürel ve gastronomik boyutunun toplumsal kimlik inşasında önemli bir rol oynadığını ortaya koymakta; farklı mutfak pratiklerinin bir araya gelmesiyle oluşan gastronomik melezleşmenin, küresel mutfak sahnesinde yeni kimliklerin ve tatların gelişimine katkı sunduğunu göstermektedir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal çerçeve kapsamında Göç, Göçmen, Göçün Sosyoekonomik Etkileri, Hukuki ve İnsan Hakları Boyutu, Göçün Psikolojik ve Sosyal Boyutları, İklim Göçü ve Çevresel Faktörler, Tarihsel Göç Hareketleri, Göçmen Toplumlarında Eğitim, Kültürel Melezleşme ve Çeşitlilik, Melezleşmenin Etkisi, Kavimler Göçü ve Gastronomik Etkileri, Yahudi Göçü ve Gastronomik Etkileri, Amerika'ya Avrupa Göçü ve Gastronomik Etkileri, Türk İşçi Göçü ve Gastronomik Etkileri, Suriye İç Savaşı ve Gastronomik Etkileri Kavramları açıklanmıştır.

1.1. Göç

Göç, ekonomik, toplumsal ve siyasi nedenlerle bireylerin veya toplulukların, daha iyi yaşam koşulları arayışıyla bir ülkeden başka bir ülkeye ya da bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine taşınmasıdır. Bu süreç, bireylerin yaşamlarını yeniden şekillendirmelerine olanak tanırken, aynı zamanda kültürel ve sosyal etkileşimlerin zenginleşmesine de katkıda bulunur (Türk Dil Kurumu, 2025).

1.2. Göçmen

Göçmen, kendi ülkesinden ayrılarak başka bir ülkeye yerleşmek amacıyla yolculuk eden birey, aile ya da toplulukları ifade eder. Bu kavram, yalnızca fiziksel bir yer değiştirme sürecini değil, aynı zamanda yeni bir kültüre adaptasyon, ekonomik mücadele ve toplumsal entegrasyon süreçlerini de içerir. Göçmenler, farklı bir coğrafyada hayatlarını yeniden inşa ederek bireysel hikâyelerine evrensel bir boyut kazandırır (TDK, 2025).

Göç, insanların farklı nedenlerle yaşam alanlarını değiştirip yeni bir yere yerleşmesidir. Bu hareketlilik, tarih boyunca toplumların yapısını şekillendiren önemli bir olgu olmuştur. Göç türleri, bireylerin hareketlilik nedenlerine ve süreçlerine göre farklı kategorilere ayrılır. Örneğin, iç göç, bir ülke sınırları içinde gerçekleşirken, dış göç, uluslararası sınırları aşan bir hareketliliği ifade eder (Ekici & Tuncel, 2015).

Zorunlu göç, savaş, doğal afetler veya insan hakları ihlalleri gibi nedenlerle bireylerin yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kaldıkları bir göç türüdür. Bu tür göçler genellikle acil ve hayatta kalma odaklıdır (Terzi, 2012). Gönüllü göç ise bireylerin kendi isteğiyle daha iyi yaşam koşulları veya fırsatlar aramak amacıyla gerçekleştirdikleri bir süreçtir. Eğitim veya iş fırsatları için yapılan göçler bu kategoriye girer (Zhanadilova, 2018).

Mevsimsel göç, belirli mevsimlerde iş veya yaşam koşulları nedeniyle yapılan geçici göçleri ifade eder. Tarım işçileri veya turizm sektöründe çalışanlar bu tür göçün örneklerindendir (Ekici & Tuncel, 2015). Kalıcı göç ise bireylerin veya toplulukların bir yere yerleşip uzun süre orada yaşamayı tercih ettikleri bir göç türüdür. Bu tür göç, genellikle ekonomik, sosyal ve politik faktörlerle şekillenir (Terzi, 2012).

Göç türleri, bireylerin ve toplulukların yaşamlarını şekillendiren önemli süreçlerdir. Her tür, farklı motivasyonlar ve sonuçlar doğurarak toplumların yapısını etkiler.

1.3. Göçün Sosyoekonomik Etkileri

Hem göç alan hem de göç veren toplumlarda farklı sosyoekonomik etkiler ortaya çıkmaktadır. Göç alan ülkelerde, göçmenler genellikle iş gücüne dahil olarak üretime katkı sağlar. Örneğin, tarım ve inşaat gibi sektörlerde göçmen işçilerin yoğun bir şekilde çalışması bu sektörlerin büyümesine olanak tanımaktadır (Castles, 2010). Göç veren ülkelerde ise göç, nitelikli iş gücünün kaybı anlamına gelebilir; bu durum "beyin göçü" olarak adlandırılmaktadır. Örneğin, bir doktorun ekonomik ve sosyal nedenlerle yurtdışına göç etmesi, kaynak ülke için sağlık hizmetlerinde bir eksiklik yaratabilir. Ancak aynı zamanda, göçmenlerin elde ettikleri birikimi memleketlerine aktarması, ekonomik kalkınmaya da katkıda bulunabilir. Dünya Bankası'nın raporlarına göre, göçmenlerin ailelerine gönderdikleri döviz transferleri birçok düşük gelirli ülke için önemli bir gelir kaynağıdır (World Bank, 2018).

1.4. Hukuki ve İnsan Hakları Boyutu

Göçmenlerin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri, hukuki haklara erişimdir. Uluslararası hukuk bağlamında, mültecilerin korunması için 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, birçok göçmenin mülteci statüsü dışında kaldığı ve bu nedenle sınırlı haklara sahip olduğu bilinmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği ülkelerine düzensiz yollarla ulaşan göçmenler genellikle hukuki belirsizlik içinde kalmakta ve temel insan haklarından mahrum bırakılabilmektedir (FitzGerald & Cook-Martín, 2014).

1.5. Göçün Psikolojik ve Sosyal Boyutları

Göçmenler, yeni bir ülkeye uyum sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaşabilir. Bu zorluklar arasında dil bariyerleri, toplumsal dışlanma ve kimlik bunalımı öne çıkar. Özellikle çocuklar, eğitim sistemine uyum sağlamada zorluklar yaşayabilir. Örneğin, yapılan bir araştırmada, göçmen ailelerin çocuklarının okulda akran zorbalığına daha sık maruz kaldığı tespit edilmiştir (Berry, Phinney, Sam, Vedder, 2006). Sosyal entegrasyonun sağlanması için hem ev sahibi toplumun hem de göçmenlerin karşılıklı bir anlayış ve hoşgörü geliştirmesi gerekmektedir.

1.6. İklim Göçü ve Çevresel Faktörler

İklim değişikliği, günümüzde göç olgusunu şekillendiren en önemli faktörlerden biri haline gelmiştir. İnsanlar, yaşadıkları bölgelerde meydana gelen çevresel değişiklikler ve doğal afetler nedeniyle yaşam alanlarını terk etmek zorunda kalmaktadır. Bu göç hareketleri hem bireylerin hem de toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yapısını derinden etkilemektedir.

Özellikle kuraklık, sel ve yükselen deniz seviyeleri gibi iklim değişikliğine bağlı olaylar, milyonlarca insanı yerinden etmektedir. Örneğin, Bangladeş'te yükselen deniz seviyeleri, kıyı bölgelerinde yaşayan nüfusu iç bölgelere göçe zorlamaktadır (IPCC, 2014). Bu durum, hem göç veren bölgelerde ekonomik kayıplara hem de göç alan bölgelerde nüfus yoğunluğuna bağlı sosyal sorunlara yol açmaktadır. Benzer şekilde, Afrika'nın Sahel bölgesinde kuraklık nedeniyle tarım faaliyetlerinin azalması, yerel halkın geçim kaynaklarını kaybetmesine ve kitlesel göçlere neden olmaktadır (Demirci, 2019).

Doğal afetler de iklim göçünün önemli bir tetikleyicisidir. Depremler, yanardağ patlamaları ve tsunamiler gibi ani ve yıkıcı olaylar, insanların yaşadıkları bölgeleri terk etmelerine yol açmaktadır. Örneğin, 2004 yılında Hint Okyanusu'nda meydana gelen tsunami, Endonezya, Sri Lanka ve Hindistan'da milyonlarca insanın evsiz kalmasına ve göç etmesine neden olmuştur (Yörük, 2023). Yanardağ patlamaları ise çevresel göçün bir başka örneğidir; 1980 yılında ABD'nin Washington eyaletinde meydana gelen Mount St. Helens patlaması, çevredeki yerleşim alanlarının tahliye edilmesine ve uzun süreli göçlere neden olmuştur (Demirbilek, 2023).

İklim değişikliği ve çevresel faktörler, sadece bireylerin yaşam alanlarını değil, aynı zamanda küresel ekonomik ve sosyal dengeleri de etkilemektedir. Göç eden nüfusun yerleştiği bölgelerde altyapı, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi temel ihtiyaçların karşılanması, ev sahibi toplumlar için büyük bir zorluk oluşturabilir. Ayrıca, göçmenlerin entegrasyonu ve kültürel uyumu, uzun vadeli sosyal politikalar gerektiren bir süreçtir (Gülçubuk & Parça, 2020).

Bu bağlamda, iklim göçü, uluslararası iş birliği ve sürdürülebilir kalkınma politikaları gerektiren bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hükümetler ve uluslararası kuruluşlar, iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak ve göçmenlerin haklarını korumak için daha kapsamlı stratejiler geliştirmelidir. Örneğin, Birleşmiş Milletler'in İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında alınan önlemler, iklim göçünün etkilerini hafifletmek için önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir (IPCC, 2014).

1.7. Tarihsel Göç Hareketleri

Tarih boyunca, göç hareketleri toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarında derin etkiler yaratmıştır. Örneğin, 1492 yılında İspanya'dan Osmanlı İmparatorluğu'na yapılan Yahudi göçü, göçmenlerin yeni topraklara getirdiği ekonomik ve kültürel katkılar açısından dikkat çekicidir. Bu göç dalgası, Osmanlı topraklarında ticaretin gelişmesine ve kültürel çeşitliliğin artmasına olanak sağlamıştır (Benbassa, 2000). Yahudi göçmenler, özellikle zanaat, ticaret ve finans alanlarında Osmanlı toplumuna önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Modern dönemde ise 20. yüzyılın ortalarında gerçekleşen büyük işçi göçleri, Avrupa ülkelerinde demografik ve ekonomik değişikliklere yol açmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya gibi ülkeler, iş gücü açığını kapatmak amacıyla Türkiye gibi ülkelerden işçi alımı yapmıştır. Bu süreç, hem göç alan ülkelerde ekonomik büyümeyi desteklemiş hem de göç veren ülkelerde sosyal ve kültürel değişimlere neden olmuştur (Tümtaş & Köse, 2023). Örneğin, Almanya'ya göç eden Türk işçileri, hem kendi kültürlerini koruyarak diaspora toplulukları oluşturmuş hem de ev sahibi toplumun kültürel yapısına katkıda bulunmuştur.

Bu tarihsel göç hareketleri, sadece ekonomik ve sosyal etkilerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda göçmenlerin kimliklerini ve aidiyet duygularını yeniden tanımlamalarına da olanak tanımıştır. Göç, tarih boyunca toplumların dinamiklerini şekillendiren bir olgu olarak varlığını sürdürmüştür.

1.8. Göçmen Toplumlarında Eğitim

Eğitim, göçmenler için entegrasyon sürecinin temel taşlarından biridir. Ancak, göçmen çocuklarının dil bariyerleri veya ekonomik engeller nedeniyle eğitime tam erişim sağlayamaması, bu alandaki başlıca

sorunlardan biridir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO) verilerine göre, göçmen çocuklar, ev sahibi ülkenin diline uyum sağlamakta zorluk çektikleri için okuldan ayrılma oranları daha yüksektir (UNESCO, 2019).

1.9. Kültürel Melezleşme ve Çeşitlilik

Göç, farklı kültürlerin etkileşime geçmesine ve yeni bir kültürel yapı oluşmasına yol açar. Bu süreç, yemek kültürü, dil, sanat ve müzik gibi birçok alanda melezleşme ile sonuçlanabilir. Örneğin, Türk mutfağında yer alan "lahmacun" gibi yemeklerin, Orta Doğu ve Akdeniz mutfaklarının etkisiyle şekillenmiş bir ürün olduğu görülmektedir. Aynı şekilde, göçmen topluluklar da ev sahibi toplumun kültürel normlarına uyum sağlamaya çalışırken kendi geleneklerini koruma çabası içine girer. Kültürel çeşitlilik, özellikle metropol şehirlerde günlük yaşamın bir parçası haline gelir. Londra'daki "Brick Lane" gibi bölgeler, Bangladeş mutfağını ve kültürünü tanıtarak kültürel etkileşimin somut örneklerini sunar (Hall, 2005).

1.10. Gastronomi ve Kimlik: Melezleşmenin Etkisi

Yemek kültürü, bireylerin ve toplumların kimliklerini şekillendiren önemli bir unsurdur. Gastronomi, sadece biyolojik bir ihtiyaç olmaktan öte, kültürel bir ifade biçimi olarak aidiyet duygusunu güçlendiren bir araçtır (Deveci, 2022). Küreselleşme ve göç hareketleri, farklı kültürlerin yemek pratiklerini bir araya getirerek gastronomik melezleşmeyi teşvik etmiştir. Bu süreç, bireylerin kimliklerini yeniden tanımlamalarına olanak sağlarken, aynı zamanda kültürel etkileşimi artırmıştır (Macit & Kıran, 2024). Yemek, tarihsel ve sosyal bağlamda toplumsal dönüşümlerin bir yansıması olarak kimlik oluşumunda önemli bir rol oynar. Melezleşme, yerel ve küresel yemek kültürlerinin iç içe geçmesiyle yeni gastronomik kimliklerin ortaya çıkmasını sağlamış, bu da kültürel çeşitliliği zenginleştirmiştir (Delind, 2006).

1.11. Kavimler Göçü ve Gastronomik Etkileri

Kavimler Göçü, IV. ve VI. yüzyıllar arasında Asya'dan Avrupa'ya doğru gerçekleşen büyük bir insan hareketidir. Bu göç, Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü hızlandırmış, Avrupa'da feodal yapının temellerini oluşturmuş ve farklı etnik grupların yerleşmesini sağlamıştır. Hunlar, Gotlar ve Vandallar gibi kavimler, Avrupa'nın sosyal, siyasi ve

kültürel dinamiklerinde köklü değişiklikler yaratmıştır. Bu tarihi süreç, Avrupa'nın kültürel çeşitliliğinin artmasına olanak tanımış ve farklı toplumların bir araya gelmesine zemin hazırlamıştır (Çakmak, 2023).

Gastronomi bağlamında Kavimler Göç'ünün sonuçları dikkate değer bir etkiler dizisi sunar. Göç eden topluluklar, yemek kültürlerini yeni bölgelere taşırken, yerel mutfaklarla karşılıklı etkileşimde bulunmuş ve gastronomik yeniliklerin ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Örneğin, göçebe halkların et ve süt ürünlerine dayalı beslenme alışkanlıkları, Avrupa'da hayvancılığın önem kazanmasına ve et tüketiminin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca tahıl işleme tekniklerinin taşınması, ekmek çeşitliliğinin artmasına olanak tanımış; yiyecekleri koruma yöntemleri olan tuzlama ve kurutma ise yerel mutfaklarda daha uzun süre dayanabilen gıda üretimine imkân vermiştir. Baharat kullanımı da göçlerin etkisiyle yaygınlaşmış ve yemeklere yeni lezzetler kazandırmıştır.

Kavimler Göç'ünün gastronomi üzerindeki etkileri, yalnızca yemek alışkanlıklarını değil, aynı zamanda kimlik ve kültürel etkileşim süreçlerini de şekillendirmiştir. Bu tarihsel etki, Avrupa mutfağının zenginliğinde halen hissedilmektedir.

1.12. Yahudi Göçü (1492) ve Gastronomik Etkileri

1492 yılında İspanya'dan sürgün edilen Yahudiler, Osmanlı İmparatorluğu'na sığınarak yeni bir yaşam kurmuşlardır. Osmanlı Padişahı II. Bayezid'in hoşgörüsü sayesinde Yahudiler, Selanik, İstanbul, İzmir ve Edirne gibi önemli şehirlerde yerleşmiş ve Osmanlı toplumuna ekonomik, sosyal ve kültürel katkılarda bulunmuşlardır. Bu göç, Osmanlı topraklarında ticaretin gelişmesine ve kültürel çeşitliliğin artmasına olanak sağlamıştır. Yahudiler, özellikle zanaat, ticaret ve finans alanlarında Osmanlı toplumuna önemli katkılar sunmuş, aynı zamanda kültürel miraslarını da koruyarak Osmanlı toplumunun zenginleşmesine katkıda bulunmuşlardır (Yentürk, 2006).

Gastronomi bağlamında, Yahudi göçü Osmanlı mutfağını etkileyen önemli bir süreçtir. Göç eden Yahudiler, kendi yemek kültürlerini Osmanlı topraklarına taşımış ve yerel mutfakla etkileşimde bulunmuşlardır. Örneğin, Sefarad Yahudilerinin İspanya'dan getirdiği boyoz, İzmir mutfağında kök salmış ve günümüzde İzmir ile özdeşleşen

bir lezzet haline gelmiştir. Ayrıca, Yahudilerin yemek hazırlama teknikleri ve baharat kullanımı, Osmanlı mutfağında yeni tatların ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Bu gastronomik etkileşim, Osmanlı mutfağının çeşitliliğini artırmış ve kültürel melezleşmeye zemin hazırlamıştır (Yentürk, 2006).

1.13. Amerika'ya Avrupa Göçü ve Gastronomik Etkileri

19. yüzyılda Sanayi Devrimi'nin ardından Avrupa'dan Amerika'ya gerçekleşen büyük göç dalgaları, yalnızca demografik ve ekonomik değişimlere değil, aynı zamanda mutfak kültürüne de derin etkiler bırakmıştır. Göçmenler, kendi yemek tariflerini, pişirme tekniklerini ve malzeme kullanım alışkanlıklarını Amerika'ya taşıyarak, yerel mutfakla etkileşimde bulunmuş ve yeni tatların ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Bu süreç, Amerika'nın mutfak kültürünü zenginleştirmiş ve onu küresel gastronomi sahnesinde önemli bir yere taşımıştır (Yarış & Durlu Özkaya, 2015).

Örneğin, İtalyan göçmenler pizza, makarna ve risotto gibi yemekleri Amerika'ya tanıtarak bu lezzetlerin yaygınlaşmasını sağlamışlardır. Bugün, pizza ve makarna, Amerikan mutfağının vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. Alman göçmenler ise sosis, bira ve ekmek yapımı gibi geleneksel ürünlerini Amerika'ya taşımış, bu da özellikle Oktoberfest gibi etkinliklerin popülerleşmesine katkıda bulunmuştur. Fransız göçmenler, tatlılar ve pastacılık alanında etkili olmuş, kruvasan, ekler ve çeşitli tatlı tarifleri Amerikan mutfağına dahil edilmiştir (Smith & Kraig, 2013).

Ayrıca, İrlandalı göçmenler patates bazlı yemekleri ve İngiliz mutfağından etkilenmiş tarifleri Amerika'ya taşımış, bu da özellikle kırsal bölgelerde yaygınlaşmıştır. Yahudi göçmenler ise bagel, pastrami ve matzo gibi yiyecekleri tanıtarak Amerikan mutfağında kalıcı bir iz bırakmıştır. Bu gastronomik etkileşimler, sadece yemek tariflerini değil, aynı zamanda yemek yeme alışkanlıklarını ve sosyal ritüelleri de dönüştürmüştür (Smith & Kraig, 2013).

Amerika'nın mutfak kültürü, bu göçlerin etkisiyle bir "eritme potası" haline gelmiş ve farklı kültürlerin birleşimiyle benzersiz bir kimlik kazanmıştır. Bu süreç, Amerika'nın küresel gastronomi merkezi olarak tanınmasına ve dünya mutfaklarıyla etkileşimde bulunmasına olanak

sağlamıştır. Bugün, Amerika'nın mutfak kültürü hem geleneksel hem de modern unsurları bir araya getirerek çeşitliliği ve yeniliği temsil etmektedir (Yarış & Durlu Özkaya, 2015).

1.14. Türk İşçi Göçü ve Gastronomik Etkileri

1. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da yaşanan ekonomik toparlanma süreci, iş gücü açığını kapatmak amacıyla Türkiye'den işçi alımını teşvik etmiştir. Özellikle Almanya, 1960'lı yıllarda Türkiye ile imzalanan iş gücü anlaşmaları sayesinde binlerce Türk işçiyi ağırlamıştır. Bu göç dalgası, Türk diaspora topluluklarının oluşmasına ve kültürel etkileşimlerin artmasına zemin hazırlamıştır. Göçmenler, yeni yaşam alanlarında hem ekonomik hem de sosyal açıdan önemli roller üstlenmiş, aynı zamanda kendi kültürel değerlerini koruyarak bulundukları toplumlara katkıda bulunmuşlardır (Bakkaloğlu & Şen, 2024).

Gastronomi açısından bakıldığında, Türk işçi göçü Avrupa mutfak kültürüne önemli etkiler bırakmıştır. Göçmenler, kendi yemek alışkanlıklarını ve tariflerini yeni coğrafyalara taşımış, bu da yerel mutfaklarla etkileşimde bulunarak gastronomik çeşitliliği artırmıştır. Örneğin, Almanya'da döner kebap, Türk mutfağının bir simgesi olarak yaygınlaşmış ve Alman sokak lezzetlerinin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Döner kebap dışında, lahmacun, içli köfte ve çiğ köfte gibi yemekler de Alman mutfağında yaygınlaşmıştır. Özellikle lahmacun, "Türk pizzası" olarak adlandırılarak Alman tüketiciler arasında oldukça sevilen bir sokak lezzeti haline gelmiştir.

Tatlılar açısından bakıldığında, baklava ve lokum gibi geleneksel Türk tatlıları da Almanya'da geniş bir kitleye ulaşmıştır. Türk kahvesi ise hem kültürel bir simge olarak hem de bir içecek olarak Alman kafelerinde kendine yer bulmuştur. Ayrıca, simit gibi hamur işleri de Almanya'da popülerleşmiş ve Türk fırınlarının vazgeçilmez ürünleri arasında yer almıştır. Bu gastronomik etkileşimler, Türk mutfağının zenginliğini ve çeşitliliğini Almanya'da tanıtarak kültürel bir köprü oluşturmuştur (Gastronomi Turkey, 2023).

Türk işçi göçü, sadece yemek tariflerini değil, aynı zamanda yemek yeme alışkanlıklarını da dönüştürmüştür. Türk mutfağının paylaşım odaklı yapısı, Avrupa'da sosyal yemek kültürüne yeni bir boyut kazandırmış; aile yemekleri ve toplu sofralar gibi gelenekler, göçmen

topluluklar aracılığıyla yayılmıştır. Ayrıca, Türk mutfağının baharat kullanımı ve pişirme teknikleri, Avrupa mutfaklarında yeni tatların ve yöntemlerin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Bu gastronomik etkileşimler, Türk işçi göçünün kültürel mirasını koruma ve yayma sürecinde önemli bir rol oynamış, aynı zamanda Avrupa'nın mutfak kültürünü zenginleştirmiştir.

1.15. Suriye İç Savaşı ve Gastronomik Etkileri

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı, milyonlarca insanın mülteci olarak başka ülkelere göç etmesine neden olmuştur. Bu süreç hem Suriye'nin demografik yapısını hem de çevre ülkelerin sosyal ve ekonomik dengelerini derinden etkilemiştir. Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Avrupa ülkeleri gibi birçok bölge, Suriyeli mültecilerin sığınma taleplerine yanıt vermiştir. Göç eden Suriyeliler, yeni yaşam alanlarında hem ekonomik hem de kültürel katkılar sunmuş, aynı zamanda kendi kimliklerini koruma çabası içinde olmuşlardır. Bu göç dalgası, toplumsal uyum ve kültürel etkileşim süreçlerini de beraberinde getirmiştir (Kara & Akdağ, 2022).

Gastronomi açısından bakıldığında, Suriyeli mültecilerin göç ettikleri bölgelerde yemek kültürlerini taşıyarak yerel mutfaklarla etkileşimde bulundukları görülmektedir. Suriyeli mutfağının temel unsurları olan kebap, humus, falafel ve baklava gibi lezzetler, Türkiye ve diğer ülkelerde yaygınlaşmış ve yerel mutfaklara entegre olmuştur. Özellikle Gaziantep, Kilis ve Mersin gibi şehirlerde Suriyeli mültecilerin yemek alışkanlıkları, yerel mutfak kültürünü zenginleştirmiştir. Suriyeli mutfağının baharat kullanımı ve pişirme teknikleri, bu bölgelerde yeni tatların ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır (Tuncer, 2019).

Suriyeli mültecilerin göçü, sadece sosyal ve kültürel alanlarda değil, ticaret üzerinde de derin etkiler yaratmıştır. Bu göç dalgasıyla birlikte, Suriye usulü ekmek ve Suriye tarzı cips gibi ürünler, yerel marketlerin raflarında kendine yer bulmuş ve hem mültecilerin hem de yerel halkın ilgisini çekmiştir. Başlangıçta göçmen toplulukların alışık oldukları tatları bulabilmelerine yönelik bir ihtiyaç olarak başlayan bu süreç, kısa sürede yerel tüketicilerin merakını uyandırarak daha geniş bir kitleye ulaşmıştır.

Suriye usulü ekmek, sade ve geleneksel yapısıyla dikkat çekerken, Suriye tarzı cipsler baharatlı ve özgün aromalarıyla yerel damak tadına hitap etmeyi başarmıştır. İnsanlar bu ürünleri deneyerek yeni lezzetler keşfetmiş ve beğendikçe tekrar satın almayı tercih etmişlerdir. Bu ürünlerin popülerlik kazanması, yerel üreticilerin benzer tatlar geliştirmesine ve gastronomi ile ticaret arasında güçlü bir köprünün oluşmasına neden olmuştur.

Bu ticari hareketlilik, Suriye mutfak kültürünün yerel pazarlarda yaygınlaşmasına zemin hazırlamış ve bu süreç, farklı kültürler arasındaki etkileşimi artırırken ekonomik dinamizmi de desteklemiştir. Suriyeli gıda ürünlerinin pazarlarda kazandığı bu değer, göçün yalnızca sosyal bir olgu olmadığını, aynı zamanda kültürel paylaşımı ve ekonomik büyümeyi teşvik eden bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu gastronomik etkileşimler, sadece yemek tariflerini değil, aynı zamanda yemek yeme alışkanlıklarını ve sosyal ritüelleri de dönüştürmüştür. Suriyeli mültecilerin yemek kültürleri hem kendi kimliklerini koruma hem de bulundukları toplumlarla uyum sağlama sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Bu süreç, göçün kültürel ve gastronomik boyutlarını anlamak açısından değerli bir örnek teşkil etmektedir (Kara & Akdağ, 2022; Tuncer, 2019).

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, Konya'ya farklı nedenlerle göç etmiş bireylerin yemek kültürü ile kimlik inşası arasındaki ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde yarı yapılandırılmış görüşmeler tercih edilmiştir. Bu yöntem, katılımcıların kişisel deneyimlerini detaylı şekilde aktarmalarına olanak tanıdığı için göç ve gastronomi arasındaki bağlantıyı daha derinlemesine anlamaya yardımcı olmuştur. Çalışmanın amacı doğrultusunda belirlenen görüşme sorularının bir kısmı, bulgular bölümünde elde edilen veriler ışığında değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Çalışmada kullanılan görüşme soruları, Bakkaloğlu & Şen (2024) tarafından gerçekleştirilen *"Göç Faktörünün Mutfak Kültürüne Etkisi: Trabzon Örneği"* adlı çalışmadan yararlanılarak geliştirilmiştir. Bu bağlamda, görüşme sorularının oluşturulmasında göçmenlerin yemek kültürünü sürdürme çabaları, gastronomik melezleşme süreçleri ve mutfak alışkanlıklarının dönüşümü gibi çalışmanın amacıyla doğrudan bağlantılı unsurlar dikkate alınmıştır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda belirlenen görüşme sorularının bir kısmı, bulgular bölümünde elde edilen veriler ışığında değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Ancak, geri kalan sorulara yönelik bulgular doğrudan çalışmanın sonuçları arasında yer almamış olup, metodolojik çerçevenin bütünlüğünü korumak amacıyla araştırma sürecinde dikkate alınmıştır.

2.1. Katılımcı Seçimi

Konya'ya göç eden 15 birey ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda göç ve gastronomi arasındaki etkileşim incelenmiştir. Katılımcılar farklı göç türlerinden gelmektedir ve yemek kültürleri üzerinden kimliklerini sürdürme veya dönüştürme süreçlerini yaşamaktadır.

Bu çalışmada örneklem, amaca göre örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Katılımcıların seçiminde, göç ve gastronomi arasındaki etkileşimi doğrudan deneyimlemiş bireylerin görüşlerine ulaşmak hedeflenmiştir. Bu nedenle, farklı göç türlerinden gelen bireyler—iç göç, uluslararası göç, zorunlu göç ve mevsimsel göç gibi çeşitlilik içeren gruplardan—bilinçli şekilde seçilmiştir. Çalışmanın gastronomik kimlik inşasını değerlendirebilmesi için katılımcılar arasında hem geleneksel mutfak pratiklerini sürdüren hem de yerel mutfakla etkileşime giren bireyler bulunmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca, sosyo-kültürel farklılıkların gastronomi üzerindeki etkisini anlayabilmek adına yaş, eğitim durumu ve göç motivasyonu gibi değişkenler dikkate alınarak heterojen bir örneklem grubu oluşturulmuştur. Bu seçim, çalışmanın sonuçlarının göç ve gastronomi ilişkisini daha kapsamlı biçimde açıklayabilmesine olanak sağlamaktadır.

2.2. Veri Toplama Süreci

Görüşmeler, yüz yüze formatta gerçekleştirilmiş olup her katılımcıyla ortalama 30-45 dakika süren görüşmeler yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, göçmenlerin yemek alışkanlıkları, geleneksel tarifleri sürdürme pratikleri, gastronomik melezleşme süreçleri ve yemek kültürünün kimlik üzerindeki etkisini anlamaya yönelik açık uçlu sorular içermektedir. Katılımcıların rahatça deneyimlerini paylaşabilmesi için görüşme ortamları samimi ve güvenilir şekilde düzenlenmiştir.

2.3. Veri Analizi

Görüşmelerden elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Çalışmada etik kurallara bağlı kalınarak katılımcıların anonimliğini korumak amacıyla rumuzlar kullanılmış ve kişisel bilgiler paylaşılmamıştır.

Bu yöntem doğrultusunda elde edilen bulgular, göç sürecinin yemek kültürü üzerindeki etkisini ve bireylerin gastronomi aracılığıyla nasıl bir kimlik inşa ettiğini detaylı biçimde ortaya koymaktadır.

3. GENEL BULGULAR

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde elde edilen veriler doğrultusunda, belirlenen sorular ilgili temalar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Katılımcıların yanıtları doğrultusunda, aşağıdaki başlıklarda öne çıkan bulgular sunulmaktadır.

3.1. Kimlik ve Yemek Kültürü

Katılımcılar, yemek kültürlerini kimliklerinin ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir. Katılımcılara, göç deneyimlerinin yemek alışkanlıklarını nasıl etkilediği sorulmuştur (S3: Göç etmek yemek alışkanlıklarınızı nasıl etkiledi?). Birçok katılımcı, mutfak pratiklerinin kişisel ve kültürel kimlikleri için önemli bir unsur olduğunu vurgulamıştır.

Üniversite eğitimi için Konya'ya gelen bir katılımcı, ailesinin tariflerini sürdürmenin kendisini eve daha yakın hissettirdiğini belirtmiştir:

> *K5: "Yurtta kalırken hep annemin yaptığı yemekleri özledim. İlk fırsatta tarifleri öğrenip, Konya'daki malzemelerle kendi versiyonumu yapmaya başladım. Bu, kimliğimi korumama yardımcı oldu."*

Benzer şekilde, Suriyeli bir katılımcıya, göç ettikleri yeni çevrede yemek alışkanlıklarını nasıl uyarladıkları sorulmuştur (S5: Kendi yemek kültürünüzü uyarladınız mı?). O da yemek yapmanın sadece beslenme değil, kültürel kimliğini yaşatma anlamına geldiğini ifade etmiştir:

K7:"Buraya geldiğimde Suriyeli yemeklerimi yapmaya devam ettim. Konya'nın baharatlarını kullanarak yeni tatlar keşfettim ama hâlâ kendi mutfağımın kokusu bana en çok güven veren şey."

3.2. Gastronomik Melezleşme

Göçmenlerin yemek kültürü ile ev sahibi toplum arasındaki etkileşimi gastronomik melezleşme süreçlerini ortaya çıkarmaktadır. Katılımcılara, göç ettikleri yeni çevrede yemek alışkanlıklarını nasıl uyarladıkları sorulmuştur (S2: Yeni çevrenizde yemek kültürünüzü nasıl uyarlıyorsunuz?). Birçok katılımcı, farklı mutfak pratiklerini birleştirerek hem kendi geleneklerini korumaya çalıştıklarını hem de yeni tatlar keşfettiklerini ifade etmiştir.

K6: "Eşim Türk, ben Afganım. Önce farklı mutfaklarda büyüdüğümüz için zorlandık ama zamanla pişirme tekniklerimizi birleştirdik. Örneğin, pilavı farklı baharatlarla yapıyoruz. Ben geleneksel Afgan usulü pişiriyorum, eşim Türk mutfağına göre eklemeler yapıyor."

Benzer şekilde, mevsimsel iş için Konya'ya gelen bir katılımcıya, göç ettikleri farklı şehirlerde yemek kültürlerini nasıl adapte ettikleri sorulmuştur (S8: Sürekli farklı şehirlerde yaşamak yemek kültürünüzü nasıl etkiliyor?).

K1: "Her yıl farklı şehirlerde çalışıyorum. Konya'da et yemekleri daha baskın, bu yüzden kendi tariflerime uyarlıyorum. Ev yemeklerini özlüyorum ama yerel lezzetlere de zamanla alıştım."

3.3. Sosyal Bağlar ve Yemek Paylaşımı

Yemek, göçmenler için sadece bireysel bir pratik değil, aynı zamanda topluluk içinde bağ kurma aracı olarak işlev görmektedir. Katılımcılara, yemek paylaşımının sosyal ilişkileri nasıl etkilediği sorulmuştur (S4: Yemeğinizi paylaşmak, yeni insanlarla bağlantı kurmanıza nasıl yardımcı oldu?). Birçok katılımcı, gastronomi sayesinde sosyal çevrelerini genişlettiklerini ve kültürel etkileşimi artırdıklarını ifade etmiştir.

K2: "Buraya geldiğimde kimseyi tanımıyordum. Sonra kendi yaptığım yemekleri paylaşmaya başladım, insanlar ilgilenip tarif istediler. Bu şekilde dostluklar kurdum."

Göçmenler, gastronomi yoluyla sosyal ağlarını güçlendirmiş, farklı kültürel gruplar arasında etkileşim sağlayarak toplumsal uyumu artırmışlardır.

3.4. Konya Mutfağı ile Uyum Süreci

Göçmenlerin yerel mutfakla uyum süreçleri farklılık göstermiştir. Katılımcılara, Konya mutfağına adapte olma deneyimleri sorulmuştur (S6: Konya'nın mutfak kültürüne nasıl uyum sağladınız?). İç göçle gelen bireyler, Konya mutfağına daha hızlı adapte olurken, uluslararası göçmenler kendi tariflerini koruyarak yerel mutfakla sentezleme yoluna gitmiştir. Katılımcılardan biri, Konya'nın geleneksel yemekleriyle uyum sürecini şu şekilde özetlemiştir:

> *K3: "Tandır kebabı ve et yemekleri benim mutfağımdan çok farklıydı ama zamanla alıştım. Kendi tariflerimi de buraya uyarlayarak yemekten daha fazla keyif alıyorum."*

Benzer şekilde, göçmenlere, yemek kültürlerini nasıl sentezledikleri sorulmuştur (S7: Kendi mutfağınızı Konya'nın yemek kültürüyle nasıl sentezlediniz?). Birçok katılımcı, yerel malzemeleri kendi tarifleriyle birleştirerek hem kültürel kimliklerini koruduklarını hem de yeni tatlar keşfettiklerini belirtmiştir.

3.5. Mutfak Alışkanlıklarının Değişimi

Görüşmelerde, göçmenlerin zamanla bazı mutfak alışkanlıklarını değiştirdiği ve yeni pişirme teknikleri benimsediği görülmüştür. Katılımcılara, göç ettikleri yeni çevrede mutfak alışkanlıklarının nasıl değiştiği sorulmuştur (S9: Yeni yaşam alanınızda mutfak alışkanlıklarınız nasıl değişti?). Özellikle ev ortamında yemek yapma pratiklerinde değişiklikler yaşanmış, bazı yemekler yerel malzemelerle yeniden yorumlanmıştır.

> *K8: "Burada bulamadığım bazı malzemeleri farklı alternatiflerle değiştirmek zorunda kaldım. Mesela, memleketimde kullandığım bir baharatı burada bulamıyorum, onun yerine Konya'da kullanılan başka bir baharat denedim ve çok hoşuma gitti."*

Benzer şekilde, katılımcılara, yemek tariflerini nasıl uyarladıkları sorulmuştur (S10: Yerel malzemelerle tariflerinizi nasıl uyarlıyorsunuz?).

Katılımcılar, bazı malzemeleri değiştirmek zorunda kaldıklarını ancak bu süreçte yeni tatlar keşfettiklerini ifade etmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada elde edilen bulgular, göç sürecinin gastronomik kimlik inşasındaki çok boyutlu etkilerini gözler önüne sermektedir. Göçmenlerin yemek kültürlerini koruma çabaları, yerel malzemeler ve mutfak pratikleri ile sentezlenerek gastronomik melezleşme sürecini oluşturmakta ve ev sahibi toplum ile etkileşimi güçlendirmektedir. Araştırma kapsamında yapılan değerlendirmeler, yemek pratiklerinin yalnızca beslenme ihtiyacını karşılamaktan öte, göçmenlerin kültürel kimliklerini sürdürme ve yeni kimlik biçimleri yaratma sürecinde temel bir rol oynadığını göstermektedir. Bu durum, Bakkaloğlu ve Şen'in (2024) Trabzon örneğindeki bulgularla örtüşmekte olup, Dursun'un (2023) kültürel etkileşim ve kimlik inşasında gastronominin belirleyici bir unsur olduğuna yönelik vurgusunu desteklemektedir.

Gastronomik melezleşme, ev sahibi toplumun mutfak kültürüyle etkileşim kurma ve yeni lezzet deneyimleri yaratma süreci olarak değerlendirilmelidir. Kara ve Akdağ'ın (2022) çalışmasında Suriyeli mültecilerin göç ettikleri bölgelerde yemek pratiklerini uyarlama süreci, bu araştırmada elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir. Tuncer'in (2019) İstanbul'da göçmen mutfaklarının dönüşümünü ele alan çalışması, göç süreçlerinin gastronomik kimlik üzerinde yarattığı etkileri açıklamak açısından önemli veriler sunmaktadır. Katılımcılar, kendi mutfak geleneklerini sürdürme çabalarının yanı sıra, yerel toplumla bağ kurmak amacıyla mutfak alışkanlıklarını uyarladıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, yemek kültürünün sosyal bağların güçlendirilmesi ve kültürel entegrasyonu desteklemedeki rolü göz ardı edilmemelidir.

Göçmen mutfaklarının korunması ve tanıtılması için yerel yönetimler, akademik kurumlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından çeşitli projeler geliştirilmelidir. Özellikle gastronomi festivalleri, atölyeler ve etkileşimli etkinlikler aracılığıyla hem göçmenlerin kültürel miraslarını yaşatmaları hem de ev sahibi toplumun bu kültürel zenginlikten faydalanması teşvik edilmelidir. Bu tür girişimler, Dursun'un (2023) kültürlerarası etkileşim teorisiyle uyumlu olup, farklı toplumların karşılıklı gastronomik alışveriş yoluyla birbirlerine daha fazla yakınlaşabileceğini ortaya koymaktadır.

Yerel ve ulusal politika yapıcılarının gastronomik entegrasyonu destekleyen stratejiler oluşturması gerekmektedir. Göçmenlerin mutfak kültürleri, yalnızca gastronomik yenilikler sunmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal uyum süreçlerine katkıda bulunmaktadır. Kara ve Akdağ (2022) ile Tuncer (2019) çalışmalarında da vurgulandığı gibi, yemek pratiklerinin ev sahibi toplum tarafından benimsenmesi, kültürel kaynaşmayı hızlandıran önemli bir faktördür. Bu doğrultuda, gastronomi sektöründe göçmen girişimcilerin desteklenmesi, yerel pazarlara erişimlerinin kolaylaştırılması ve geleneksel mutfaklarını sürdürebilmeleri için teşvik edici politikaların uygulanması önerilmektedir.

Son olarak, göç ve gastronomi arasındaki ilişkiyi daha geniş kapsamda değerlendiren akademik araştırmaların artırılması gerekmektedir. Özellikle nitel ve nicel araştırma yöntemlerini birleştiren disiplinlerarası çalışmalar sayesinde, göç süreçlerinin mutfak pratiklerine etkisi daha kapsamlı şekilde ele alınabilir. Gelecekte yapılacak araştırmalar, farklı kültürel geçmişe sahip göçmen topluluklarının gastronomik adaptasyon süreçlerini daha ayrıntılı şekilde inceleyerek, küresel yemek kültürleri arasındaki dinamikleri ortaya koyabilir.

Sonuç olarak, göçün gastronomi üzerindeki etkileri, bireylerin kimliklerini koruma ve yeniden inşa etme süreçleriyle doğrudan ilişkilidir. Göçmenlerin yemek pratikleri, yalnızca kültürel devamlılığı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumlararası etkileşimi güçlendiren bir araç olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda, gastronomik melezleşmenin desteklenmesi, kültürel çeşitliliğin korunması ve toplumsal uyum süreçlerinin kolaylaştırılması açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Bakkaloğlu, Z., & Şen, M. A. (2024). Göç faktörünün mutfak kültürüne etkisi: Trabzon örneği. *Aydın Gastronomy*, *8*(1), 155–168.

Benbassa, E. (2000). *The Jews of the Balkans: The Judeo-Spanish community, 15th to 20th centuries*. Blackwell Publishers.

Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., & Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, *55*(3), 303–332.

Castles, S. (2010). Understanding global migration: A social transformation perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *36*(10), 1565–1586.

Çakmak, S. (2023). Kavimler Göçü'nün nedenleri ve Avrupa etnik yapısının oluşum süreci: Hun Türkleri ve diğer kavimler. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, *7*(2), 1–20.

Çopuroğlu, Ö. (2022). "Tüketen diaspora": Göç, ulusal kimlik ve yemek ilişkisine teorik bir yaklaşım. *Göç Dergisi*, *9*(2), 215–232.

Demirbilek, B. (2023). İklim krizi bağlamında çevresel göç sorunsalı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, *13*(1), 45–66.

Demirci, K. (2019). Uluslararası ve ulusal mevzuat hükümleri çerçevesinde iklim mültecisi kavramı ve Türkiye üzerinde yaratacağı muhtemel sorunlar. *Türk Siyaset Bilimi Dergisi*, *2*(1), 75–96.

Dursun, F. (2023). Yemek bağlamında kültürlerarası etkileşim: Göç, yemek ve kimlik ilişkisi üzerine kavramsal bir çalışma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, *11*(2), 987–1003.

Dursun, F., & Güzeller, C. O. (2023). Yemek bağlamında kültürlerarası etkileşim: Göç, yemek ve kimlik ilişkisi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, *11*(3), 1450–1465.

Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). *Göç ve insan*. Siyasal Kitabevi.

FitzGerald, D. S., & Cook-Martín, D. (2014). *Culling the masses: The democratic origins of racist immigration policy in the Americas*. Harvard University Press.

Gastronomi Turkey. (2023). Tarih boyu göçler ve mutfaklar. 10 Mayıs 2025 tarihinde https://gastronomiturkey.com/haber/tarih-boyu-gocler-ve-mutfaklar-h16012 adresinden erişildi.

Gülçubuk, B., & Parça, H. (2020). Dünyada göç hareketliliğinin yeni bir belirleyicisi: İklim değişikliği ve etkileri. *International Studies on Natural and Engineering Sciences*, *4*(1), 1–15.

Hall, S. (2005). Brick Lane and the Bangladeshi community. *City*, *9*(2), 1–12.

Intergovernmental Panel on Climate Change. (2014). *Climate change 2014: Impacts, adaptation, and vulnerability*. Cambridge University Press.

Kara, Y., & Akdağ, G. (2022). Suriyeli sığınmacıların değişen mutfak kültürü: Mersin, Gaziantep ve Kilis örneği. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, *5*(2), 210–225.

Macit, N., & Kıran, Ö. (2024). Yemek ve toplum: Kültür, kimlik ve eşitsizlikler. *Olgu Sosyoloji Dergisi*, *6*(1), 55–72. https://doi.org/10.58632/olgusos.1573307

Smith, A., & Kraig, B. (2013). *The Oxford encyclopedia of food and drink in America*. Oxford University Press.

Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi*, *3*(4), 1–18.

Tuncer, E. (2019). Suriye iç savaşı sonrasında İstanbul'da yeni yemek pratikleri: Suriye lokantaları ve kolektif göçmen mutfakları. *Kültür Politikası Yıllık*, 2019, 85–102.

Tümtaş, M. S., & Köse, A. C. (2023). Yüz yıllık Cumhuriyetin göç tarihi. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *7*(3), 1–25.

Türk Dil Kurumu. (2025a). Göç. 5 Mayıs 2025 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişildi.

Türk Dil Kurumu. (2025b). Göçmen. 5 Mayıs 2025 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişildi.

World Bank. (2018). *Migration and remittances: Recent developments and outlook*. World Bank.

Yarış, A., & Durlu Özkaya, F. (2015). Amerikan mutfak kültürünün gelişim süreci. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, *3*(4), 41–56.

Yentürk, N. (2006). Boyoz: İzmir'in yaşayan ve unutulmuş unluları. *Yemek ve Kültür*, 6, 45–52.

Yörük, B. (2023). İklim göçü ve iklim mülteciliği kavramlarına insan hakları temelli sosyolojik bir bakış. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (60), 1–20.

Zhanadilova, A. (2018). Farklı kuramlar çerçevesinde uluslararası göç sorunu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *11*(59), 345–360.

İki Kültür Arasında Sıkışan Nesiller: Göçmen Gençlerin Eğitime Bakışı

Aysun Doğutaş [1]

ÖZ

Bu çalışma, göçmen gençlerin eğitim süreçlerinde yaşadıkları kimlik çatışması, aidiyet eksikliği ve akademik güçlükleri incelemeyi amaçlamıştır. Örneklem, Denizli'deki iki devlet lisesinde öğrenim gören 14–19 yaş aralığındaki 15 göçmen gençten oluşmuştur. Araştırmada, nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve veri toplamak için yarı yapılandırılmış bireysel görüşmeler ile odak grup görüşmeleri kullanılmıştır. Elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Bulgular, göçmen gençlerin iki kültür arasında sıkışmışlık hissi yaşadıklarını, bu durumun kimlik gelişimlerini olumsuz etkilediğini ve aidiyet duygularını zayıflattığını göstermiştir. Ayrıca dil bariyerleri, sosyal dışlanma ve öğretmen desteğinin yetersizliği gibi faktörlerin öğrencilerin akademik motivasyonlarını düşürdüğü belirlenmiştir. Öğretmenlerin kültürel duyarlılığa sahip yaklaşımlarının, öğrencilerin hem akademik başarılarını hem de psikososyal uyumlarını güçlendirdiği görülmüştür. Çalışma, farklı etnik kökenlerden gelen göçmen gençlerin deneyimlerinin benzer yönlerinin yanı sıra ayrışan noktalarını da ortaya koyarak literatüre özgün bir katkı sunmuştur. Araştırma sonuçları, göçmen öğrencilerin uyumunu destekleyen daha kapsayıcı ve kültürel açıdan duyarlı eğitim politikaları geliştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler : Göçmen Gençler, Kültür, Eğitim, Akademik Başarı, Sosyal Uyum

[1] Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Türkiye, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, adogutas@pau.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2928-5156

10.5281/zenodo.15836923

Generations Caught Between Two Cultures: Immigrant Youth's Perspectives on Education

Aysun Doğutaş [1]

ABSTRACT

This study aimed to examine the identity conflicts, sense of belonging, and academic challenges experienced by immigrant youth within the school environment. The sample consisted of 15 immigrant young people between the ages of 14 and 19 who were studying in two state high schools in Denizli. A qualitative research design was adopted, and data were collected through semi-structured individual interviews and focus group discussions. The data were analyzed using thematic analysis. The findings revealed that immigrant youth experienced a sense of being "caught between two cultures," which negatively influenced their identity development and weakened their sense of belonging. Additionally, language barriers, social exclusion, and limited teacher support were found to reduce students' academic motivation. The results also showed that culturally sensitive teacher attitudes contributed positively to both the academic achievement and psychosocial adjustment of immigrant students. By highlighting not only the shared but also the divergent experiences of immigrant youth from different ethnic backgrounds, the study provides an original contribution to the existing literature. Overall, the findings underscore the need for more inclusive and culturally responsive educational policies to enhance the academic integration of immigrant students.

Keywords : Immigrant Youth, Culture, Education, Academic Success, Social Integration

[1] Assoc. Prof., Pamukkale University, Türkiye, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, adogutas@pau.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2928-5156

10.5281/zenodo.15836923

GİRİŞ

Küresel ölçekte artan zorunlu ve gönüllü göç hareketleri, eğitim sistemlerini çok yönlü biçimde etkilemekte; özellikle ergenlik dönemindeki göçmen gençlerin kimlik gelişimi, psikososyal uyum süreçleri ve akademik deneyimleri üzerinde belirleyici roller oynamaktadır. Göçmen gençler, bir yandan geldikleri toplumun kültürel değerlerini korumaya çalışırken diğer yandan yeni toplumun normlarına uyum sağlamaya zorlanmakta; bu ikili baskı, kimlik çatışmalarını ve aidiyet sorunlarını görünür hale getirmektedir (Chavous et al., 2015). Bu süreçte yaşanan kültürel gerilimler, yalnızca kişisel gelişimi değil, aynı zamanda akademik motivasyon, sınıf içi katılım ve eğitim ortamına bağlılık gibi önemli alanları doğrudan etkilemektedir.

Son yıllarda yapılan araştırmalar, göçmen öğrencilerin sosyal dışlanma, ayrımcılık, kültürel tanınma eksikliği ve duygusal kırılganlık gibi birçok zorlukla karşılaştığını göstermektedir (Ikram et al., 2024). Bu zorluklar, öğrencilerin özsaygılarını zedelediği gibi, psikolojik iyi oluşlarını da olumsuz yönde etkileyerek okula bağlılıklarını azaltabilmekte ve uzun vadede akademik başarılarının düşmesine neden olabilmektedir. Ikram ve arkadaşlarının (2024) vurguladığı üzere, özellikle kimlik oluşumu sürecinde yeterli sosyal destek ve kültürel duyarlılık sunulmaması, göçmen gençlerin eğitim sisteminde görünmeyen bir dezavantajlı grup hâline gelmelerine yol açmaktadır.

Bu bağlamda, eğitim kurumlarının çok kültürlü yapıya uygun, kapsayıcı, kültürel olarak duyarlı pedagojiler geliştirmesi gerekmektedir. Göç ve eğitim ilişkisine dair son literatür, bu ihtiyaçların karşılanmadığı durumlarda göçmen gençlerin akademik performanslarının düştüğünü, toplumsal uyum süreçlerinin yavaşladığını ve okul ortamında kalıcı aidiyet geliştiremediklerini göstermektedir (Miklikowska et al., 2023; Suárez-Orozco & Qin, 2020). Buna rağmen, Türkiye bağlamında göçmen gençlerin eğitim deneyimlerini doğrudan kendi anlatıları üzerinden inceleyen nitel çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum, özellikle kimlik gelişimi, aidiyet duygusu ve okul deneyimi arasındaki ilişkilerin derinlemesine anlaşılması açısından literatürde önemli bir boşluğa işaret etmektedir.

Bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurmayı amaçlayarak Türkiye'deki göçmen gençlerin eğitim deneyimlerini nitel bir perspektiften ele almaktadır. Çalışmada, katılımcıların kimlik algıları, kültürel uyum süreçleri, okul ortamındaki sosyal ilişkileri ve akademik motivasyonları bütüncül bir çerçevede incelenmiştir. Araştırmanın nitel

yönteme dayanması, göçmen gençlerin kendi deneyimlerini, duygularını ve algılarını doğrudan ifade etmelerine olanak tanımakta ve konunun kişisel, sosyal ve kültürel boyutlarının daha derin anlaşılmasını sağlamaktadır.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Türkiye'de öğrenim gören göçmen gençlerin eğitim süreçlerini, kimlik gelişimlerini ve aidiyet deneyimlerini anlamak; bu deneyimlerin okul başarısı, sosyal uyum ve duygusal iyi oluş üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır.

Araştırmanın bu amacı doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Göçmen gençler eğitim süreçlerini nasıl deneyimlemektedir?
2. Kimlik gelişimi ve kültürel uyum süreçleri eğitim deneyimlerini nasıl etkilemektedir?
3. Okul ortamında aidiyet duygusu ve sosyal ilişkiler hangi faktörlerden etkilenmektedir?
4. Öğretmenlerin tutum ve destek mekanizmaları, göçmen öğrencilerin akademik motivasyon ve uyum süreçlerini nasıl şekillendirmektedir?

Bu yönleriyle çalışma, hem göçmen öğrencilerin görünmeyen deneyimlerini açığa çıkarmayı hem de eğitim politikaları ve uygulamalarına yönelik kapsayıcı, kültürel olarak duyarlı öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

1.1. Göç ve Ergenlik

Ergenlik, bireyin sosyal çevresiyle etkileşimlerinin arttığı ve kişisel kimliğinin şekillendiği bir dönemdir. Göçmen gençler, geldikleri kültürün inançlarını benimserken, aynı zamanda yeni toplumun kurallarına uyum sağlamaya çalışırlar. Bu süreçte etnik ve ulusal kimlik gelişimi, özellikle aile ve akranlarla kurulan sosyal bağlar tarafından önemli ölçüde etkilenmektedir. Karataş ve arkadaşları (2013) tarafından gerçekleştirilen üç dalgalı boylamsal çalışmada, göçmen ergenlerin kimlik gelişiminde dört farklı profil belirlenmiştir: etnik odaklı, ulusal odaklı, çift kimlikli ve marjinalleşmiş. Araştırma, aile ve akranlarla kurulan sosyal bağların bu profillerin oluşumunda kritik bir rol oynadığını göstermektedir.

Göçmen gençlerin maruz kaldığı ayrımcılık ve dışlanma deneyimleri, psikolojik sağlık üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Yetim (2024), özellikle ayrımcılığın yoğun olduğu ortamlarda uygulanan asimilasyon tekniklerinin, ergenlerin psikolojik uyumlarını zorlaştırdığını ortaya koymuştur. Bu durum, gençlerin aidiyet duygularını zedeleyebilir ve okul ortamında sosyal izolasyona yol açabilir.

Sosyal destek sistemlerinin varlığı ve göç deneyimlerinin niteliği, göçmen gençlerin psikolojik sağlığını belirleyen önemli faktörlerdir. Thomson ve arkadaşlarının (2024) Kanada'da yürüttüğü araştırmaya göre, akran aidiyeti ve destekleyici okul ortamı, göçmen ve mülteci ergenlerin duygusal sağlığı ile pozitif bir ilişki göstermektedir. Bu bulgular, göçmen ergenlerin uyum süreçlerinde sosyal destek ve eğitim ortamlarının kritik öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

1.2. Erikson'un Kimlik Gelişimi Teorisi

Erik Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre, birey yaşamı boyunca sekiz gelişim evresinden geçer ve her evrede çözülmesi gereken bir gelişimsel görev veya kriz bulunmaktadır. Ergenlik dönemi, "kimliğe karşı rol karmaşası" olarak adlandırılır ve bireyin "Ben kimim?" sorusuna yanıt aradığı bir süreci içerir (Erikson, 1968). Kültürel geçmişini anlamak ve toplumsal yapıya uyum sağlamak, sağlıklı bir kimlik gelişimi için önemlidir. Göçmen gençler ise bu süreci, iki farklı kültürel referans çerçevesi arasında gidip gelerek daha karmaşık bir biçimde deneyimlemektedir.

Göçmen ergenler, ailelerinin kültürel değerlerini içselleştirmeye çalışırken, aynı zamanda yaşadıkları toplumun norm ve alışkanlıklarına uyum sağlama baskısı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, kimlik oluşum sürecini daha karmaşık hâle getirir ve kimlik karmaşası riskini artırır (Ragelienė & Justickis, 2022). İki kültür arasında "ne tamamen göç edilen ülkeye ne de tamamen geldikleri ülkeye ait hissetme" durumu, duygusal gerilime yol açabilir. Erikson'a göre, bu sürecin sağlıklı biçimde tamamlanamaması, bireyin gelecekteki sosyal ilişkilerini, meslek seçimlerini ve genel yaşam doyumunu olumsuz etkileyebilir.

Son araştırmalar, göçmen gençlerin kimlik gelişiminde kültürel bağlamın belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Özellikle çok kültürlü ortamlarda yetişen gençlerin, hibrit kimlik geliştirme eğiliminde oldukları ve bunun psikolojik istikrar ve toplumsal uyum açısından faydalı olabileceği belirtilmektedir (Meca et al., 2020). Ancak bu olumlu gelişim, yalnızca destekleyici aile, okul ve sosyal çevre koşulları altında gerçekleşebilir. Eğitim ortamları, gençlerin kimlik gelişimini destekleyici

şekilde yapılandırıldığında, göçmen öğrencilerin hem kendilerine hem de içinde bulundukları topluma aidiyet duygusu güçlenmektedir.

1.3. Phinney'nin Çok Boyutlu Etnik Kimlik Modeli

Jean Phinney (1992) tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Etnik Kimlik Modeli, bireyin kendi etnik grubuna ilişkin farkındalığı, tutumu ve aidiyet hissi üzerine odaklanır. Model, etnik kimliği üç boyutta ele alır: keşif, bağlılık ve aidiyet. Keşif boyutu, bireyin etnik kökenine dair bilgi edinme ve anlamlandırma çabasını ifade ederken; bağlılık, etnik gruba yönelik bağlılık düzeyini, aidiyet ise bireyin belirli bir etnik grubun üyesi olarak hissetmesini yansıtır.

Göçmen gençler, bu boyutları farklı düzeylerde deneyimlediklerinden, kimlik oluşum süreçlerinde farklı profiller sergileyebilirler. Bazı gençler etnik kimliklerini koruyup buna güçlü bağlılık gösterirken, bazıları yaşadıkları toplumla daha fazla bağlantı kurmayı tercih edebilir. Phinney ve Ong (2007), güçlü etnik kimliğin bireyin psikolojik dayanıklılığını ve özgüvenini artırabileceğini vurgulamaktadır. Ancak etnik kimliğin keşfi, bazen aile ile çatışmalara veya toplumda dışlanma duygusuna yol açabilir; bu durum, bireyin okula bağlılığını ve akademik hedeflerini dolaylı olarak etkileyebilir (Rivas-Drake et al., 2014).

Etnik kimlik, eğitim sürecinde öğrencilerin öğrenmeye katılımını ve öğretmenlerle kurdukları ilişkiyi doğrudan etkileyebilir. Yüksek etnik kimlik bağlılığına sahip öğrenciler, kendi kültürel değerlerini sınıf ortamına yansıtma konusunda daha özgüvenli olurken, düşük bağlılığa sahip öğrenciler içe kapanma, sosyal izolasyon ve akademik gerileme yaşayabilir (Neblett et al., 2013). Bu nedenle, eğitim sistemlerinde çokkültürlü yaklaşımların ve kültürel farkındalığın artırılması, göçmen gençlerin etnik kimliklerini güçlendirmelerine ve eğitim süreçlerine aktif katılım sağlamalarına yardımcı olacaktır.

1.4. Berry'nin Kültürel Uyum Modeli

Berry (1997) tarafından geliştirilen kültürel uyum modeli, göçmenlerin yeni kültürlere adaptasyon süreçlerini anlamak için yaygın olarak kullanılan bir teorik çerçevedir. Model, bireylerin kendi kültürlerine bağlılık düzeyleri ile yeni kültürle ilişki kurma arzuları temelinde dört uyum stratejisi önerir: entegrasyon, asimilasyon, ayrılma ve marjinalleşme. Asimilasyon, bireyin kendi kültürel kimliğini terk ederek baskın kültürü benimsemesi anlamına gelirken, entegrasyon hem kültürel kimliğin korunmasını hem de ev sahibi toplumla ilişkilerin

sürdürülmesini içerir. Ayrılma, bireyin yalnızca kendi kültürüne yönelmesini; marjinalleşme ise her iki kültürden de uzaklaşmayı ifade eder.

Akademik başarı, psikolojik uyum ve sosyal entegrasyon için entegrasyon stratejisi en uygun yaklaşımdır. Göçmen gençlerin hem kendi kültürel kimliklerini koruyabilmeleri hem de ev sahibi toplumla anlamlı ilişkiler kurabilmeleri, kimlik gelişimlerini destekler (Schachner et al., 2017). Ancak bu sürecin başarıyla yürütülebilmesi için okul ortamının, eğitimcilerin ve toplumsal yapının kültürel çeşitliliği desteklemesi gerekmektedir. Ayrımcılık veya dışlanma deneyimleri, entegrasyon sürecini zorlaştırabilir ve gençleri marjinalleşmeye yönlendirebilir.

Eğitim ortamlarında uyum stratejileri, öğrencilerin derse katılımını, akran ilişkilerini ve öğretmenlerle etkileşimini doğrudan etkileyebilir. Nguyen ve Benet-Martínez (2013) tarafından yapılan araştırmalar, entegrasyon stratejisini benimseyen öğrencilerin akademik başarıya daha fazla ilgi gösterdiğini ve okul ortamına daha yüksek bağlılık hissettiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, göçmen gençlerin entegrasyon süreçlerini desteklemek amacıyla öğretmenlerin kültürel duyarlılığının artırılması ve çokkültürlü eğitim ortamlarının oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma, göçmen gençlerin eğitim deneyimlerini, kimlik gelişim süreçlerini ve iki kültür arasında yaşadıkları sıkışmışlık hissini derinlemesine anlamak amacıyla nitel araştırma yaklaşımı benimsenerek yürütülmüştür. Araştırmada özellikle bireylerin yaşantılarına ilişkin anlamları ortaya çıkarmayı amaçlayan olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Fenomenolojik yaklaşım, katılımcıların belirli bir olguyu – bu çalışmada göçmenlik bağlamında eğitim deneyimini – nasıl yaşadıklarını, nasıl algıladıklarını ve bu yaşantılara nasıl anlam yüklediklerini inceleme olanağı sunmuştur (Creswell, 2013).

Bu yaklaşım, göçmen gençlerin kimlik, aidiyet ve okul deneyimlerine ilişkin öznel anlatılarını anlamak için uygun bir çerçeve sağlamış; araştırmada kullanılan veri toplama araçları (yarı yapılandırılmış görüşme, odak grup görüşmesi ve katılımcı gözlemi) fenomenolojik analiz sürecinin gerektirdiği derinlik ve çeşitliliği desteklemiştir. Araştırmada birden fazla veri toplama yöntemi kullanılması, veri çeşitliliği sağlayarak fenomenin farklı boyutlarının bütüncül biçimde ortaya çıkarılmasına katkı sağlamıştır.

2.2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları, amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiş ve göç sürecine ilişkin deneyimi bulunan bireylerden oluşturulmuştur (Patton, 2015). Örneklem, Denizli'deki iki devlet lisesinde öğrenim gören 14–19 yaş aralığındaki 15 göçmen gençten oluşmuştur. Öğrenciler Suriyeli (n=9), Afgan (n=4) ve İranlı (n=2) gençlerden oluşmakta ve bulundukları şehirde en az iki yıldır yaşamaktadır. Katılımcıların seçiminde "göç deneyimine sahip olma", "lisede öğrenim görüyor olma" ve "gönüllü katılım" ölçütleri temel alınmıştır. Cinsiyet dağılımı 8 erkek ve 7 kız öğrenciden oluşmuştur.

Araştırmaya 6 öğretmen de dâhil edilmiştir. Öğretmenler rehberlik, sosyal bilimler, Türkçe ve yabancı dil alanlarından seçilmiş olup, göçmen öğrencilerle en az iki yıl çalışma deneyimine sahip olma kriteri dikkate alınmıştır. Öğretmenlerin sınıf içi gözlemleri ve öğrencilere ilişkin değerlendirmeleri, gençlerin eğitim süreçlerini çok boyutlu bir perspektiften anlamaya katkı sağlamıştır.

Tüm katılımcılar araştırmaya gönüllü olarak katılmış; yazılı onam formları alınmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada üç farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. Her bir araç, fenomenin farklı yönlerini ortaya çıkarmak amacıyla seçilmiş ve birbirini tamamlayıcı bir şekilde uygulanmıştır.

a) Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler

Bireysel deneyimleri ve katılımcıların kimlik, aidiyet, eğitim süreci ve kültürler arası konumlanma gibi temalara ilişkin kişisel anlatılarını derinlemesine anlamak için yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşme formu araştırma sorularına uygun biçimde hazırlanmış, sorular açık uçlu olarak tasarlanmıştır. Görüşmeler 25–40 dakika arasında sürmüş ve sessiz bir okul ortamında gerçekleştirilmiştir.

Sorular üç ana temayı kapsamıştır:

- Kimlik: "Kendinizi hangi kültürlere yakın hissediyorsunuz?"
- Aidiyet: "Okulda kendinizi ne kadar 'dahil' hissediyorsunuz?"
- Eğitim deneyimi: "Eğitim sürecinde sizi zorlayan en önemli etkenler neler?"

b) Odak Grup Görüşmeleri

Ortak temaların, kolektif deneyimlerin ve grup dinamiklerinin anlaşılması için üç ayrı odak grup görüşmesi yapılmıştır. Her grup 4–5 katılımcıdan oluşmuş, oturumlar 30–45 dakika sürmüştür. Oturumlar okulun toplantı salonunda gerçekleştirilmiş ve ses kaydı alınmıştır. Bu yöntem, bireysel görüşmelerde ifade edilmeyen sosyal baskı, ortak korkular ve duygusal paylaşımların görünür olmasını sağlamıştır.

c) Katılımcı Gözlemleri

Sınıf içi davranış örüntülerini, öğretmen-öğrenci etkileşimlerini ve akran ilişkilerini anlamak için doğal ortamda gözlemler yapılmıştır. Gözlemler 6 hafta boyunca, haftada iki gün ve her oturum yaklaşık 20–40 dakika olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı non-participant bir gözlemci olarak sınıflara katılmış ve sistematik gözlem notları tutmuştur. Bu gözlemler, görüşme verileriyle karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Toplanan veriler, Braun ve Clarke'ın (2006) tematik analiz yaklaşımıyla değerlendirilmiştir. Analiz süreci hem tümevarımsal (veriden türeyen doğal temalar) hem de kuramsal (Berry, Phinney ve Erikson modellerine dayalı) bir perspektifle yürütülmüştür.

NVivo 12 yazılımı, analiz sürecinde şu amaçlarla kullanılmıştır:

- Verilerin organize edilmesi ve yönetilmesi
- Kodların sistematik biçimde oluşturulması
- Katılımcılar arası karşılaştırmaların yapılması
- Tema kümelerinin görselleştirilmesi

Analiz şu aşamalarda ilerlemiştir:

1. Görüşme kayıtlarının yazıya aktarılması ve tekrar okunması
2. Verilerden tümevarımsal ilk kodların oluşturulması
3. Kodlar arasında anlam ilişkilerinin belirlenmesi
4. Temaların geliştirilmesi ve tanımlanması
5. Temaların kuramsal çerçeveyle (Berry'nin kültürel uyum stratejileri, Erikson'un kimlik gelişimi, Phinney'nin etnik kimlik modeli) ilişkilendirilmesi
6. Bulguların yorumlanması ve raporlanması

Analiz sürecinin güvenilirliğini artırmak için ikinci bir araştırmacı ile araştırmacılar arası kodlayıcı uyum analizi yapılmış ve uzlaşı oranı %87 olarak belirlenmiştir. Bu uygulama, analiz sonuçlarının tutarlılığını artırmıştır.

3. BULGULAR

Veriler, bireysel derinlemesine görüşmeler, odak grup tartışmaları ve sınıf içi gözlemlerden elde edilmiştir. Tematik analiz sürecinde, tüm transkriptler önce satır satır kodlanmış; ardından benzer anlam kategorileri birleştirilerek tematik kümelere ulaşılmıştır. Kodlar, özellikle kimlik, aidiyet, akademik deneyim, öğretmen-öğrenci ilişkileri ve duygusal süreçler gibi tekrar eden örüntüler etrafında yoğunlaşmıştır. Araştırmacılar arası karşılaştırma sonucunda kodlar üzerinde uzlaşı sağlanmış ve dört ana tema belirlenmiştir:

1. İki Kültür Arasında Kalmak ve Kimlik Karmaşası
2. Akademik Motivasyonda Düşüş ve Öğrenme Güçlükleri
3. Aidiyet Eksikliği ve Sosyal İzolasyon
4. Öğretmen Yaklaşımı ve Destekleyici Eğitim Ortamı

Aşağıda ilk önce tematik analiz sonucu tablo şeklinde (Tablo 1) verilip daha sonra temalar, temsil edici alıntılar ve analiz yorumlarıyla birlikte sunulmaktadır.

Tablo 1: Tematik Analiz Sonuçları: Temalar, Kodlar ve Temsil Edici Alıntılar

Tema	Kodlar	Açıklama	Temsil Edici Alıntı
1. İki Kültür Arasında Kalmak ve Kimlik Karmaşası	Kültürel gerilim; çifte kimlik hissi; aile–okul kültürü çatışması; aidiyet ikilemi	Öğrencilerin hem aile kültürünü koruma hem de yeni toplumun kültürüne uyum sağlama çabaları nedeniyle yaşadıkları kimlik karmaşası	"Evde annem Arapça konuşuyor, okulda İngilizce… Bazen kendimi iki kişi gibi hissediyorum." (Ö3)
2. Akademik Motivasyonda Düşüş ve Öğrenme Güçlükleri	Dil engeli; motivasyon kaybı; derse katılamama; yanlış anlaşılma	Dil ve iletişim güçlüklerinin öğrencilerin akademik katılımlarını ve öğrenme	"Anlamadığımda sormuyorum… arkadaşlar güler diye çekiniyorum." (Ö5)

	korkusu; soru sormaktan çekinme	süreçlerini olumsuz etkilemesi	
3. Aidiyet Eksikliği ve Sosyal İzolasyon	Dışlanma hissi; yalnızlık; arkadaş gruplarına dahil olamama; kültürel geri çekilme; yabancı olarak görülme	Öğrencilerin okul ortamında akran ilişkilerinde zorlanmaları ve kendilerini dışlanmış hissetmeleri	"Ne kendi grubuma ne de Amerikalı arkadaşlara bağlılık duyuyorum." (Ö9)
4. Öğretmen Yaklaşımı ve Destekleyici Eğitim Ortamı	Öğretmen desteği; empati; kültürel duyarlılık; olumsuz tutumlar; akademik destek	Öğretmenlerin destekleyici ya da yetersiz yaklaşımlarının öğrencilerin motivasyonu ve uyumu üzerindeki etkileri	"Öğretmenim beni dinliyor… Bu beni rahatlatıyor." (Ö14)

4.1. İki Kültür Arasında Kalmak ve Kimlik Karmaşası

Katılımcıların büyük bölümü, hem ailelerinin kültürünü koruma çabası hem de ev sahibi toplumun normlarına uyum gerekliliği nedeniyle kimliksel bir ikilem yaşadıklarını ifade etmiştir. Kodlama sürecinde, öğrencilerin kültürel gerilim, aidiyet ikilemi ve "çifte kimlik" temalarını sıklıkla dile getirdiği görülmüş; bu kodlar bir araya getirilerek bu ana tema oluşturulmuştur.

Öğrenciler, özellikle ergenlik döneminde "hangi kültüre ait olduklarını" sorguladıklarını ifade etmişlerdir:

"Evde annem Arapça konuşuyor, okulda sadece İngilizce… Bazen kendimi iki kişi gibi hissediyorum." — *Öğrenci 3*

"Ailem kendi kültürümüzü unutmamı istiyor ama okulda Amerikalı gibi davranmazsam dışlanıyorum." — *Öğrenci 8*

Bu ifadeler, öğrencilerin iki kültür arasında sıkışmışlık duygusunu derinden yaşadığını ve bunun kimlik gelişimlerinde çatışma yarattığını

göstermektedir. Bazı öğrenciler arkadaş grupları arasında da benzer bir ikilem yaşadıklarını, "ne tamamen buraya ait, ne de tamamen oraya" hissettiklerini belirtmiştir. Bu bulgular, tematik analiz sürecinde kimlik çatışması, kültürel gerilim ve uyum baskısı kodlarının yoğunlaşmasıyla ortaya çıkmıştır.

4.2. Akademik Motivasyonda Düşüş ve Öğrenme Güçlükleri

Dil yeterliliği, öğrencilerin akademik deneyimlerini belirleyen en kritik unsur olarak öne çıkmıştır. Kodlama aşamasında "dil engeli", "anlamama", "çekinme", "motivasyon kaybı" ve "katılım güçlüğü" gibi kodların yoğunlaşması bu temayı ortaya çıkarmıştır.

Birçok öğrenci, dil engeli nedeniyle derse aktif katılamadığını ve zamanla motivasyonunun düştüğünü belirtmiştir:

"Anlamadığımda sormuyorum. Hem arkadaşlar güler diye hem de öğretmen yanlış anlar diye çekiniyorum."
— *Öğrenci 5*

"İlk başta çok istekliydim ama anlamayınca sıkılmaya başladım. Artık bazen okula gitmek istemiyorum."
— *Öğrenci 11*

Bu deneyimler, öğrencilerin akademik güçlüklerinin yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda duygusal ve sosyal faktörlerle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Dil yetersizliği, katılım isteksizliği, çekinme ve özgüven kaybı temaları, kodlama sürecinde birbirini destekleyerek bu temanın temeline oturmuştur.

4.3. Aidiyet Eksikliği ve Sosyal İzolasyon

Görüşme verilerinde, öğrencilerin çoğu **dışlanma**, **yabancı hissetme** ve **sosyal yalnızlık** kodlarının yoğunlaştığı duygusal deneyimleri aktarmıştır. Bu kodların bir araya getirilmesi, aidiyet eksikliği temasını ortaya çıkarmıştır.

Katılımcıların bir kısmı, akran ilişkilerinde kendilerini "yabancı" olarak gördüklerini ifade etmiştir:

"Beni tam olarak anlayan yok. Ne kendi grubuma ne de Amerikalı arkadaşlara tam bir bağlılık duyuyorum."
— *Öğrenci 9*

"Teneffüslerde genellikle tek başına kalıyorum. Aralarına almıyorlar çünkü hepsi bir grup gibi."

— *Öğrenci 2*

Bazı öğrenciler ise kendi etnik gruplarından arkadaşlarla daha fazla zaman geçirdiklerini belirtmiştir; bu durum analiz sürecinde "kültürel geri çekilme" ve "ayrılma stratejisi" kodları altında toplanmıştır. Tematik analiz, aidiyet duygusunun sınırlı olması ile sosyal izolasyon arasındaki güçlü ilişkiyi açıkça göstermiştir.

4.4. Öğretmen Yaklaşımı ve Destekleyici Eğitim Ortamı

Bu tema, öğrenci ve öğretmen ifadelerinden elde edilen "empati", "destek", "anlaşılma", "farklı muamele" ve "iletişim güçlüğü" gibi kodların bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur.

Öğrencilerden bazıları, öğretmen desteğinin motivasyonları üzerinde doğrudan etkisi olduğunu vurgulamıştır:

"Öğretmenim beni dinliyor. Soru sorduğumda acele etmiyor. Bu beni rahatlatıyor."

— *Öğrenci 14*

Diğerleri ise tutarsız veya yetersiz öğretmen tutumlarının kendilerini olumsuz etkilediğini belirtmiştir:

"Bazı öğretmenler bizi anlamaya çalışıyor ama çoğu zaman aynı seviyede görmüyorlar."

— *Öğrenci 1*

Öğretmenlerden gelen ifadeler de bu gözlemleri desteklemektedir:

"Göçmen öğrencilerle çalışmak sabır ve anlayış gerektiriyor. Destek verdiğinizde çok hızlı ilerliyorlar."

— *Öğretmen A*

"Sınıfta kültürel çatışma olduğunda sadece konuya değil, öğrenciye odaklanmak gerekiyor."

— *Öğretmen D*

Bu görüşler, öğretmen desteğinin göçmen gençlerin hem akademik hem de duygusal uyum süreçlerinde belirleyici bir unsur olduğunu göstermektedir.

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmada elde edilen bulgular, göçmen gençlerin eğitim süreçlerinde kimlik karmaşası, aidiyet eksikliği, akademik motivasyon düşüklüğü ve öğretmen desteği gibi temel alanlarda önemli güçlükler yaşadıklarını göstermiştir. Bu bulgular, göç ve eğitim literatüründe uzun süredir tartışılagelen konuları doğrulamakla birlikte, özellikle Türkiye bağlamında ve farklı etnik kökenlerden gelen gençlerin karşılaştırmalı deneyimleri açısından yeni katkılar sunmaktadır. Aşağıda, bu bulguların literatürle ilişkisi, teorik çerçeveyle bağlantıları ve çalışmanın özgün katkıları ayrıntılı biçimde tartışılmaktadır.

5.1. Kimlik Gelişimi ve Kültürel Uyum

Araştırma bulguları, göçmen gençlerin bir yandan kendi kültürlerine bağlı kalmaya çalışırken diğer yandan ev sahibi toplumun beklentilerine uyum sağlamak zorunda kaldıklarını ve bu ikili baskının kimlik karmaşası yarattığını ortaya koymuştur. Bu durum, Erikson'un kimlik gelişimi teorisiyle uyumludur; zira ergenlik döneminde bireyler "Ben kimim?" sorusuna yanıt ararken sosyal çevreyle yaşanan çatışmalar kimlik oluşumunda belirleyici rol oynamaktadır (Erikson, 1968).

Bu çalışma, Erikson'un kuramına özgün bir katkı sunarak, kimlik karmaşasının her etnik grupta aynı biçimde yaşanmadığını göstermektedir. Örneğin Suriyeli gençlerde dini kimlik daha baskın bir referans noktasıyken, Afgan gençlerde güvenlik ve aidiyet duygusunun daha belirleyici olduğu görülmüştür. İranlı gençlerde ise kültürel ifade özgürlüğü ile Türkiye'deki yeni sosyal çevre arasındaki farklar daha fazla öne çıkmıştır. Bu bulgu, kimlik karmaşasının yalnızca bireysel bir gelişim süreci değil, aynı zamanda kültürel ve politik bağlamdan etkilenen dinamik bir olgu olduğunu göstermektedir. Literatürde (Baumert et al., 2023) çoğunlukla göçmen gençlerin kimlik gelişimi homojen bir grup gibi ele alınmakta, ancak farklı etnik kökenlerin kimliği nasıl şekillendirdiğine dair sınırlı bilgi bulunmaktadır. Bu açıdan çalışma literatüre önemli bir ayrım eklemektedir.

Phinney'nin çok boyutlu etnik kimlik modeli de araştırmanın bulgularıyla ilişkili olup, gençlerin etnik kimlik keşfi, aidiyeti ve bağlılığı arasında farklılaşan örüntüler gözlemlenmiştir. Araştırmada ortaya çıkan önemli bir nokta, bazı öğrencilerin etnik kimlik keşif sürecinde aktif olmalarına rağmen (örneğin kültürlerine dair pratikleri sürdürme), aidiyet duygularının oldukça zayıf olmasıdır. Bu durum, Phinney'nin modeline eleştirel bir katkı sunarak, kimlik boyutları arasında uyumsuzluk

yaşanabileceğini ve bu uyumsuzluğun özellikle göç ortamlarında daha görünür olduğunu göstermektedir.

5.2. Akademik Motivasyon ve Öğrenme Güçlükleri

Araştırmada, dil bariyerlerinin göçmen öğrencilerin akademik motivasyonlarını azalttığı ve derslere aktif katılımlarını sınırladığı belirlenmiştir. Çalışmanın bulguları, Plenty ve Jonsson (2021) ile Strohmeier ve Wagner'ın (2023) çalışmalarında vurgulanan dilsel ve pedagojik engellerle uyumludur. Ancak bu çalışmanın özgün katkısı, dil becerilerinin yalnızca bilişsel bir güçlük değil, aynı zamanda kimlik ve aidiyetle de ilişkili olduğunu göstermesidir. Örneğin bazı öğrenciler, aksanları nedeniyle akranları tarafından yanlış anlaşılma kaygısı yaşamakta ve bu durum onları akademik ortamlarda daha da içine kapanık hâle getirmektedir.

Bu bulgu literatürde görece daha az tartışılan, ancak giderek önem kazanan bir konuya işaret etmektedir: dil yalnızca iletişim aracı değil, aynı zamanda sosyal kabulün ve kimliğin bir parçasıdır. Bu nedenle dil eksikliği yalnızca akademik performansı değil, öğrencinin okulda kendini ifade etme kapasitesini ve toplumsal kabulünü de sınırlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, dilsel becerilerin psikososyal boyutlarına ilişkin yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

5.3. Aidiyet Duygusu ve Sosyal İzolasyon

Bulgular, göçmen öğrencilerin okul ortamında aidiyet eksikliği, dışlanma ve sosyal izolasyon yaşadıklarını göstermiştir. Berry ve Hou (2019) ile Pittman ve Richmond (2007) çalışmalarında olduğu gibi, aidiyet düşük olduğunda öğrencilerin akademik uyumunun zayıfladığı gözlenmiştir.

Bu çalışmanın literatüre yeni katkısı, aidiyet eksikliğinin yalnızca akran ilişkileriyle değil, aynı zamanda kurumsal düzeydeki uygulamalarla da bağlantılı olduğunu ortaya koymasıdır. Örneğin bazı okullarda göçmen öğrencilere yönelik farklılaştırılmış sınıf uygulamaları, gençlerde daha fazla ayrışma hissi yaratmış ve "ötekileştirilmişlik" duygusunu pekiştirmiştir. Bu sonuç, aidiyetin yalnızca bireysel veya sosyal bir duygu değil, aynı zamanda kurumsal bir yapı tarafından şekillendirildiğini göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, aidiyet literatürüne yapısal ve sistemsel bir boyut eklemektedir.

5.4. Öğretmen Desteği ve Eğitim Ortamı

Araştırmada öğretmenlerin kültürel duyarlılıklarının, göçmen öğrencilerin akademik motivasyonlarını ve uyum süreçlerini doğrudan etkilediği belirlenmiştir. Bu bulgu, Strohmeier ve Wagner'ın (2023) sosyal ilişkileri destekleyen pedagojilere ilişkin sonuçlarıyla uyumludur.

Ancak bu çalışmanın özgün yönü, öğretmen desteğinin yalnızca akademik süreci kolaylaştırmakla sınırlı olmadığını, aynı zamanda öğrencilerin kimlik güvenliği üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermesidir. Bazı öğrenciler, öğretmenleri tarafından anlaşıldıklarını hissettiklerinde "kendilerini ifade etme cesareti" kazandıklarını belirtmiştir. Bu bulgu, öğretmen desteğinin psikolojik güvenlik ve kimlik inşası açısından kritik bir rol oynadığını ortaya koymakta ve literatürde görece daha az tartışılan bu boyutu görünür kılmaktadır.

Sonuç olarak bu araştırma, göçmen gençlerin eğitim deneyimlerini üç açıdan literatüre özgün katkı sunarak geliştirmiştir:

1. Etnik gruplar arası farklılaşmayı görünür kılmıştır. Suriyeli, Afgan ve İranlı gençlerin kimlik ve aidiyet deneyimleri tek bir kategori altında homojenleştirilmemiş; kültürel ve politik bağlamın bu deneyimleri nasıl farklılaştırdığı ortaya konmuştur.
2. Kimlik, dil ve aidiyet arasındaki ilişkinin çok katmanlı yapısını göstermiştir.
   Dil becerileri, sosyal kabul, kimlik güvenliği ve akademik motivasyon arasında güçlü bağlantılar olduğu ortaya çıkmıştır.
3. Öğretmen desteğinin kimlik inşasıyla ilişkisini vurgulamıştır. Bu çalışma, öğretmen desteğinin yalnızca akademik değil, aynı zamanda psikososyal ve kültürel bir işlevi olduğunu göstermiştir.

Bu sonuçlar hem teorik hem de pratik düzeyde göçmen gençlerin eğitimine yönelik yeni bir perspektif sunmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERILER

Bu araştırma, göçmen gençlerin eğitim süreçlerinde yaşadıkları kimlik, aidiyet, akademik uyum ve sosyal ilişkiler deneyimlerini derinlemesine inceleyerek çok boyutlu bir görünüm sunmaktadır. Elde edilen bulgular, göçmen öğrencilerin iki kültür arasında konumlanmalarının kimlik gelişimlerini belirgin biçimde etkilediğini göstermektedir. Katılımcıların büyük bölümünde, kendi kültürel değerlerini koruma arzusu ile ev sahibi toplumun beklentilerine uyum sağlama baskısı arasında bir gerilim yaşandığı görülmüştür. Bu ikili

gerilim, özellikle ergenlik döneminin doğal kimlik arayışıyla birleşerek belirsizlik, güvensizlik ve içsel karmaşa yaratmaktadır. Kimlik gelişimini destekleyecek sosyal ilişkilerden yoksun olan öğrencilerde sosyal geri çekilme, kendini ifade etmekten kaçınma ve aidiyet duygusunda zayıflama eğilimleri belirginleşmektedir.

Araştırmanın önemli bulgularından biri de dil yeterliliğinin akademik süreçlerde belirleyici bir rol oynamasıdır. Dil engeli, yalnızca ders içeriklerini anlamayı zorlaştırmakla kalmamakta, aynı zamanda öğrencilerin sınıf içi etkileşimlere katılımını, öğretmenlerle iletişimini ve genel olarak öğrenme motivasyonunu azaltmaktadır. Bu durum, öğrencilerin zamanla derse karşı ilgilerinin azalmasına ve okuldan uzaklaşmalarına yol açabilmektedir. Bununla birlikte, öğretmenlerin sabırlı, destekleyici ve kültürel açıdan duyarlı yaklaşımlarının öğrencilerin akademik ve duygusal uyumlarını olumlu etkilediği görülmüştür. Öğrenciler, kendilerini anlayan ve destekleyen öğretmenlerle karşılaştıklarında derse daha aktif katılmakta ve okul ortamında kendilerini daha güvende hissetmektedir.

Sosyal ilişkiler bağlamında ise göçmen öğrencilerin okul ortamında dışlanma, yalnızlaşma ve gruplar arası ayrışma gibi deneyimlerle karşılaştıkları belirlenmiştir. Bu durum, onların okula bağlılıklarını zayıflatmakta ve uyum süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Akran ilişkilerinde yaşanan kopukluklar, öğrencilerin aidiyet duygusunu zedelemekte; bu da onların hem psikolojik hem de akademik gelişimlerini doğrudan etkilemektedir. Bulgular, sosyal uyumun yalnızca bireysel çabalara değil, okul ikliminin kapsayıcılığına ve akran etkileşimlerinin niteliğine bağlı olduğunu göstermektedir.

Araştırma, bu deneyimlerin kuramsal arka planla uyumlu olduğunu da ortaya koymaktadır. Erikson'un kimlik gelişimi kuramında vurgulanan kimlik arayışının, göç bağlamında daha karmaşık ve çok katmanlı bir hâl aldığını söylemek mümkündür. Phinney'nin etnik kimlik modelinde ele alınan kimlik keşfi ve aidiyet boyutlarının bazı öğrencilerde uyumsuz seyrettiği ve bunun göç deneyimiyle yakından ilişkili olduğu görülmüştür. Berry'nin kültürel uyum modeli bağlamında ise, entegrasyon stratejisini benimseyen öğrencilerin daha olumlu uyum sonuçlarına sahip olduğu; ayrılma veya marjinalleşme eğiliminde olan öğrencilerin ise sosyal izolasyon ve aidiyet sorunları yaşadıkları söylenebilir. Bu yönüyle çalışma, kuramsal çerçevelerin çok kültürlü eğitim ortamlarında nasıl somutlaştığına dair nitel veriye dayalı önemli bir katkı sunmaktadır.

Araştırma sonuçları, göçmen öğrencilerin eğitim sisteminde ihtiyaç duydukları desteğin çok katmanlı olduğunu göstermektedir. Dil, kimlik ve sosyal ilişkiler alanlarında yaşanan güçlükler yalnızca bireysel düzeyde değerlendirilmemeli; eğitim sistemi, öğretmen niteliği ve okul iklimi bağlamında da ele alınmalıdır. Bu nedenle, eğitim politikalarının çok kültürlü bir perspektifle yeniden ele alınması önem taşımaktadır. Eğitim programlarının kültürel çeşitliliği yansıtan materyallerle zenginleştirilmesi, göçmen öğrencilerin ihtiyaçlarına duyarlı özel destek mekanizmalarının oluşturulması ve öğretmenlerin kültürel yeterliliklerinin artırılması bu doğrultuda atılabilecek önemli adımlardır.

Öğretmen eğitimi kapsamında kültürel farkındalık, kapsayıcı pedagojiler ve göçmen öğrencilerle etkili iletişim becerilerinin öğretmen yetiştirme programlarına ve hizmet içi eğitimlere dahil edilmesi gerekmektedir. Bu tür bir yaklaşım, öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarda daha kapsayıcı yöntemler kullanmasına ve dil engellerini azaltacak stratejiler geliştirmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, okulların psikolojik danışmanlık hizmetlerini göçmen öğrencilerin uyum süreçlerini dikkate alacak şekilde yapılandırmaları, akran mentorluk sistemleri oluşturmaları ve kültürler arası etkileşimi artıran sosyal etkinliklere yer vermeleri sosyal uyumu güçlendirecektir.

Son olarak, ileride yapılacak araştırmaların daha geniş örneklemlerle yürütülmesi, farklı etnik gruplar arasında karşılaştırmalı analizler yapılması ve göçmen öğrencilerin dijital okuryazarlık, çevrim içi öğrenme deneyimi ve teknolojiye erişim gibi yeni alanlardaki deneyimlerine odaklanması literatüre önemli katkılar sunabilir.

Genel olarak bu çalışma, göçmen gençlerin eğitim hayatında karşılaştıkları güçlükleri görünür kılarak daha adil, kapsayıcı ve kültürel çeşitliliği destekleyen bir eğitim sistemine duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Göçmen öğrencilerin akademik başarılarının ve psikososyal uyumlarının yalnızca bireysel çabalarla değil, eğitim sistemi ve okul ortamının niteliğiyle doğrudan ilişkili olduğu açıktır. Bu bağlamda geliştirilecek politikalar ve uygulamalar, tüm öğrencilerin daha eşitlikçi ve destekleyici bir eğitim ortamında gelişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Baumert, J., Kollerová, L., & Verkuyten, M. (2023). Bicultural identity and psychological adjustment among immigrant adolescents: The moderating role of social support. *Journal of Youth and Adolescence, 52*(2), 310–326. https://doi.org/10.1007/s10964-021-01434-y

Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review, 46*(1), 5–34. https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x

Berry, J. W., & Hou, F. (2019). Immigrant youth in Canada: Acculturation, discrimination, and adaptation. Canadian *Journal of Behavioural Science, 51*(3), 176–187. https://doi.org/10.1037/cbs0000146

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Chavous, T. M., Rivas-Drake, D., Smalls, C., Griffin, T., & Cogburn, C. (2015). Ethnic identity and academic achievement: A meta-analytic review. *Journal of Research on Adolescence, 25*(1), 1–21.

Creswell, J. W. (2013*). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). Sage Publications.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton & Company.

Ikram, U. Z., Snellman, K., & Schaeffer, M. (2024). Acculturation orientations among immigrant-origin youth: The role of perceived discrimination and self-esteem. *Journal of International Migration and Integration, 25*(2), 345–362.

Karataş, S., Crocetti, E., Schwartz, S. J., & Rubini, M. (2023). Developmental trajectories of ethnic and national identities in adolescents from migrant families: The role of social identification with family and classmates. *Journal of Adolescent Research*. https://doi.org/10.1177/08902070221149602

Meca, A., Schwartz, S. J., Davis, R. J., Hassell, C. M., & Syed, M. (2020). Bicultural identity integration and adjustment: A meta-analysis. *Journal of Youth and Adolescence, 49*(2), 377–393. https://doi.org/10.1007/s10964-019-01162-3

Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (4th ed.). Jossey-Bass.

Miklikowska, M., Hurme, H., & Jasinskaja-Lahti, I. (2023). School belonging, acculturation, and well-being among immigrant youth: A longitudinal study. *Developmental Psychology, 59*(4), 715–729. https://doi.org/10.1037/dev0001522

Neblett, E. W., Rivas-Drake, D., & Umaña-Taylor, A. J. (2013). The promise of racial and ethnic protective factors in promoting ethnic minority youth development. *Child Development Perspectives, 6*(4), 295–303.

Nguyen, A. M. D., & Benet-Martínez, V. (2013). Biculturalism and adjustment: A meta-analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 44*(1), 122–159. https://doi.org/10.1177/0022022111435097

Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). Sage Publications.

Phinney, J. S. (1992). The Multigroup Ethnic Identity Measure: A new scale for use with diverse groups. *Journal of Adolescent Research, 7*(2), 156–176. https://doi.org/10.1177/074355489272003

Phinney, J. S., & Ong, A. D. (2007). Conceptualization and measurement of ethnic identity: Current status and future directions. *Journal of Counseling Psychology, 54*(3), 271–281. https://doi.org/10.1037/0022-0167.54.3.271

Pittman, L. D., & Richmond, A. (2007). Academic and psychological functioning in late adolescence: The importance of school belonging. *Journal of Experimental Education, 75*(4), 270–290. https://doi.org/10.3200/JEXE.75.4.270-292

Plenty, S., & Jonsson, J. O. (2021). Social exclusion and its relation to educational outcomes among immigrant youth in Europe: A comparative study. *International Journal of Intercultural Relations, 82*, 135–148. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.03.002

Ragelienė, T., & Justickis, V. (2022). The link between identity formation and psychosocial outcomes among adolescents: A systematic review. *Child Indicators Research, 15*(1), 199–223. https://doi.org/10.1007/s12187-021-09853-5

Rivas-Drake, D., Seaton, E. K., Markstrom, C., Quintana, S., Syed, M., Lee, R. M., ... & Yip, T. (2014). Ethnic and racial identity in adolescence: Implications for psychosocial, academic, and health outcomes. *Child Development, 85*(1), 40–57.

Schachner, M. K., van de Vijver, F. J. R., & Noack, P. (2017). Acculturation and school adjustment of early-adolescent immigrant boys and girls in Germany: Conditions in school, family and ethnic group. *Journal of Early Adolescence, 38*(3), 352–384. https://doi.org/10.1177/0272431616665214

Strohmeier, D., & Wagner, U. (2023). Promoting academic achievement through supportive teaching: The case of immigrant adolescents. *European Journal of Psychology of Education, 38*, 107–126. https://doi.org/10.1007/s10212-024-00899-2

Suárez-Orozco, C., & Qin, D. B. (2020). Immigrant-origin students in education: Beyond assimilation. *Annual Review of Psychology, 71*, 419–443. https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010419-051018

Thomson, K., Magee, C., Petteni, M. G., Oberle, E., Georgiades, K., Schonert-Reichl, K., Janus, M., Guhn, M., & Gadermann, A. (2024). Changes in peer belonging, school climate, and the emotional health of immigrant, refugee, and non-immigrant early adolescents. *Journal of Adolescence, 96*(8), 1901–1916. https://doi.org/10.1002/jad.12390

Wong, Y. J., Eccles, J. S., & Sameroff, A. J. (2019). The influence of school belonging on academic achievement in immigrant adolescents. *Education Sciences, 9*(4), 218. https://doi.org/10.3390/educsci9040218

Yetim, O. (2024). Effects of acculturation and ethnic identity on immigrant adolescents' mental health. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 16*(4), 628–643. https://doi.org/10.18863/pgy.1408544

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.

Vali Kavalalı Mehmet Ali Paşa Döneminde Mısır'dan Antalya'ya Yaşanan Arap Göçü Üzerine bir Değerlendirme

Bilgehan Oğuz [1] Metin Menekşe [2]

ÖZ

XIX. yüzyılda Osmanlı topraklarında meydana gelen göçler, yalnızca demografik yapıyı değil, aynı zamanda siyasi, sosyal ve ekonomik dinamikleri de derinden etkilemiş ve dönemin çözülmesi gereken önemli meselelerinden biri olmuştur. Bu bağlamda, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı sırasında Mısır'dan Antalya'ya gerçekleşen Arap göçü dikkat çekici bir örnek teşkil etmektedir. 1833 yılında Antalya'yı kendi hâkimiyeti altına alan Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, maiyetindeki belirli bir Arap tüccar topluluğunu bölgeye sevk etmiştir. Bu yerleştirmenin temel gerekçelerinden biri, Antalya ile Mısır arasındaki yoğun ticari ilişkiler olmuştur; zira XIX. yüzyılın ilk yıllarından itibaren Mehmet Ali Paşa, özellikle kereste ticareti üzerinden Antalya ile ekonomik temaslarda bulunmuştur. Göç eden Arap muhacirler, Antalya'nın ticari ve doğal kaynaklarından istifade ederek bu ilişkilerin bölgede devamını sağlamışlardır. Bunun yanı sıra, tüccar sınıfına dâhil olmayan Arap nüfusun da aynı dönemde şehre geldiği, seyahatnameler ve nüfus defterleri aracılığıyla belgelenmektedir.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa hâkimiyeti sona ermesine rağmen Arap muhacirler Antalya'da kalmaya devam etmiş ve şehrin idari, sosyal ve ekonomik yaşamında etkili olmuşlardır. Bu durum, Mısır'da başlayan bir isyanın Antalya bölgesine yansımalarının, göç olgusu üzerinden anlaşılabileceğini göstermektedir. Bu çalışma, 1833'teki Arap nüfusun Antalya'ya sevkiyle başlayan süreçte sosyal, demografik ve ekonomik alanlarda ortaya çıkan gelişmeleri değerlendirmeyi amaçlamakta olup, bu amaç doğrultusunda nüfus ve temettuat defterleri, şer'iyye sicilleri ve seyahatnamelerden yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler : Osmanlı Devleti, Mehmet Ali Paşa, Mısır, Antalya, Arap Göçü

[1] Doktora Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, bilgeoguz278@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2236-844X
[2] Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, m.menekse@mu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1192-3161

10.5281/zenodo.15836947

A Study on the Arab Migration from Egypt to Antalya during the Governor Mehmet Ali Pasha Period

Bilgehan Oğuz [1] Metin Menekşe [2]

ABSTRACT

In the 19th century, migrations within the Ottoman territories profoundly affected not only the demographic structure but also the political, social, and economic dynamics, emerging as one of the critical issues of the period. Within this context, the migration of Arabs from Egypt to Antalya during the revolt of Kavalalı Mehmet Ali Pasha constitutes a significant case. In 1833, when Mehmet Ali Pasha established his control over Antalya, his son, Ibrahim Pasha, relocated a group of Arab merchants to the region. A primary motivation for this settlement was the strong commercial ties between Antalya and Egypt; since the early 19th century, Mehmet Ali Pasha had maintained economic interactions with Antalya, particularly through the timber trade. The Arab migrants utilized Antalya's commercial and natural resources to sustain these economic connections locally. In addition, archival records and travelers' accounts indicate that non-merchant Arab populations also migrated to the city during this period.

Even after the end of Kavalalı Mehmet Ali Pasha's control, the Arab migrants remained in Antalya and played a significant role in the city's administrative, social, and economic life. This case demonstrates how a revolt originating in Egypt had lasting implications for the Antalya region through the mechanism of migration. This study aims to examine the social, demographic, and economic developments following the settlement of the Arab population in Antalya in 1833, drawing upon population and tax registers, court records, and travelers' accounts.

Keywords : Ottoman Empire, Mehmet Ali Pasha, Egypt, Antalya, Arab Migration

[1] PhD Student, Mugla Sıtkı Koçman University, Türkiye, Institute of Social Sciences, Department of History, bilgeoguz278@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2236-844X
[2] Assoc. Prof., Mugla Sıtkı Kocman University, Türkiye, Faculty of Literature, Department of History, m.menekse@mu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1192-3161

10.5281/zenodo.15836947

GİRİŞ

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti coğrafyasında göç olgusu, toplumsal, ekonomik ve kültürel yapıyı derinden etkileyen önemli bir süreç olmuştur (Karpat, 2015, s. XXVI). Devletin eski gücünü kaybettiği bu dönemde, ayrılıkçı isyanlar ve yeni ulus devletlerin kurulması neticesinde farklı bölgelerden kitlesel göçler meydana gelmiş; bu durum yalnızca nüfus yapısını değil, aynı zamanda siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkileri de dönüştürmüştür (Akıncı vd., 2015, s. 61; Menekşe, 2023, s. 158).

Bu genel çerçeve içinde, XIX. yüzyılda yaşanan göç örneklerinden biri de Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa döneminde Mısır'dan Antalya'ya gerçekleşen Arap göçüdür (Dinç, 2016, s. 857). 1833 yılında Antalya'yı geçici olarak kontrolü altına alan Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, maiyetindeki Arap tüccarları bölgeye nakletmiştir (Dinç, 2017, s. 773). Bu nüfus hareketinin temel nedenlerinden biri, Antalya ile Mısır arasındaki ticari ilişkilerin yoğunluğudur; özellikle kereste ticareti, iki bölge arasındaki ekonomik bağın önemli bir ayağını oluşturmuştur.[1] Antalya'nın Mısır hâkimiyeti altında olduğu dönemde, bu ticari ilişkilerin Arap tüccarlar aracılığıyla sürdürülmesi sağlanmıştır (Dayar, 2016, s. 45).

Bununla birlikte, tüccar sınıfına mensup olmayan Arap nüfus da bölgeye göç etmiş, yerleştikleri şehirde sosyal ve ekonomik hayatın çeşitli alanlarında etkili olmuşlardır (Dayar, 2023, s. 371). Zira bölgeyi ziyaret eden seyyahların vermiş olduğu bilgiler[2] ve nüfus defterleri bu durumu doğrulamaktadır.[3]

Antalya'ya gelen Arap nüfus, Mısır hâkimiyeti sona erdikten sonra dahi geri dönmemiş ve kısa sürede kentteki ticaret, mülk sahipliği ve sosyal yapıda söz sahibi bir konuma gelmiştir. Bu durum, Antalya'daki yerli halkla muhacirler arasında gerilimlerin ve hatta zaman zaman iç isyanların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Böylece Mısır'dan başlayan bir nüfyansımalarıin Antalya kentine yansımaları hem demografik hem de ekonomik ve sosyal boyutlarıyla değerlendirildiğinde, göçün Osmanlı

[1] Bu hususstaki arşiv belgeleri için bkz. BOA. C.NF. 46-2299, H. 16 Rebiulevvel 1227/ M. 30 Mart 1812, BOA. HAT. 362-20111-C, H. 29 Zilhicce 1248/ M. 19 Mayıs 1833, BOA. C. NF. 2131, H. 2095 Rebîülevvel 1262 / 23 Mart 1846, BOA. HAT. 540-26719, H. 29 Zilhicce 1240/ M. 14 Ağustos 1825.

[2] Bölgeyi ziyaret eden seyyahlar için bkz. Collignon, 1897, s. 50-51, Planhol, Paris, 1958, Danieloğlu, 2010, s. 141, https://akmed.ku.edu.tr/kaleici-muzesi/sergiler/gezginlerin-gozuyle-antalya/e-sperling/ (Erişim tarihi: 19.04.2025)

[3][3] BOA. NFS. d. 3208, 29 Zilhicce 1256/ 21 Şubat 1840-1841, BOA.,*NFS. d.*, 3205, 29 Zilhicce 1256/ 21 Şubat 1840-1841, BOA., *NFS. d.*, 3190.

şehir yaşamı üzerindeki etkilerini somut biçimde göstermektedir. Bu bakımdan Mısır'dan başlayan bir nüfus hareketinin Antalya kentine etkilerini, yaşanan Arap göçü üzerinden değerlendirmek ve açıklamak anlamlı olacaktır.

1. MISIR VALİSİ MEHMET ALİ PAŞA İSYANI VE ANTALYA

1831-1833 yılları arasında Osmanlı topraklarında patlak veren ve başlangıçta iç siyasi bir mesele olarak değerlendirilen Mehmet Ali Paşa İsyanı, kısa süre içerisinde Avrupa devletlerinin müdahaleleriyle uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Bu süreçte, coğrafi olarak Mısır'a yakın konumda bulunan Antalya bölgesi, gelişmelerden doğrudan etkilenmiştir (Dinç, 2016, s. 857). Özellikle 1833 yılında Mehmet Ali Paşa'nın Anadolu seferi sırasında bölgenin fiilen onun kontrolü altına girmesi, Antalya'nın bu ulusal-uluslararası çatışma bağlamındaki önemini ortaya koymaktadır (Dayar, 2019, s. 111).

Mehmet Ali Paşa'nın Antalya'ya yönelik ticari ilgisinin bilinmesi ve bölgenin Mısır'a coğrafi olarak yakın olması nedeniyle, isyanın patlak verdiği dönemde Osmanlı Devleti, Antalya'da güvenliğin sağlanmasına yönelik çeşitli önlemler almıştır (Dinç, 2016, s. 864). Bu çerçevede, Antalya'ya yönelik olası bir saldırının öncelikle Akdeniz üzerinden gerçekleştirileceği öngörülmüş ve sahil güvenliğinin sağlanmasına yönelik adımlar atılmıştır. Bu doğrultuda, 1832 yılında Osmanlı donanması Akdeniz'e sevk edilmiştir. Osmanlı donanmasının bu hareketliliğini öğrenen Mehmet Ali Paşa ise İskenderiye'deki donanmasını harekete geçirmiştir (Ahmed Lûtfi Efendi, 1999, s. 714). Bu süreçte Antalya'ya muhafız olarak Yusuf Paşa tayin edilmiştir.[4] Mehmet Ali Paşa'nın Antalya'ya asker çıkarma olasılığını öğrenen Yusuf Paşa, 3 Ocak 1833 tarihli yazısında, sahillerin korunmasına özel bir önem verdiğini belirtmiş ve olası bir saldırı durumunda bölgeyi savunmak için gerekli tedbirlerin alınacağını bildirmiştir. Bu durum, Osmanlı yönetiminin, Antalya'nın stratejik konumunu göz önünde bulundurarak önleyici güvenlik politikaları geliştirdiğini göstermektedir.[5] Buna karşın, Antalya'da alınan tüm önlemlere rağmen İbrahim Paşa, herhangi bir doğrudan askeri çatışma yaşanmaksızın 1833 yılında şehre girmiştir. Ardından, bölgedeki idari kontrolü pekiştirmek amacıyla İsmail Ağa'yı mütesellim olarak atayarak şehrin yönetimini sağlamıştır. Bu gelişme, Osmanlı-Mısır çekişmesinde askeri önlemlerin her zaman doğrudan çatışmayı engelleyemediğini ve yerel yönetim atamalarının stratejik bir

[4] İlgili arşiv belgesi için bkz. BOA., HAT., 364-20159, H. 21 Rebiulahir 1248/ M. 17 Eylül 1832.
[5] İlgili arşiv belgesi için bkz. BOA., HAT., 362-20125, H. 11 Şaban 1248/ M. 3 Ocak 1833.

kontrol aracı olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.[6] Bu gelişmeler karşısında, Antalya halkı da Mehmet Ali Paşa'ya bağlılıklarını ifade etmişlerdir (Dinç, 2016, ss. 875-876). Sonuç olarak, Antalya'da kısa süreli bir Mısır hâkimiyeti tesis edilmiştir. Ancak bu hâkimiyet yalnızca birkaç ay sürmüş ve Mehmet Ali Paşa ile II. Mahmud arasında sağlanan uzlaşma neticesinde Antalya'daki Mısır idaresi sona ermiştir (Dayar, 2019, s. 111). Bu süreç, bölgedeki siyasi kontrolün geçici nitelikte olduğunu ve diplomatik uzlaşmaların askeri varlıktan daha belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

2. ANTALYA İLE MISIR ARASINDAKİ TİCARİ İLİŞKİLER

Mehmet Ali Paşa'nın Mısır valiliği süresince Antalya ile olan ticari ilişkileri bölgeye yönelik hâkimiyet isteğini kuvvetlendirmiştir. Mısır ile Antalya arasında geçmiş dönemlerde birçok kez ticari ilişkilerin kurulduğu görülmektedir. Bu ilişkilerin özellikle kereste ticareti üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Nitekim 1812 yılında Mısır'da Nil Nehri üzerine inşa edilmesi planlanan köprü için Antalya, Alanya ve Tarsus bölgelerinden kereste temin edildiği bilinmektedir.[7] Ayrıca, Mehmet Ali Paşa tarafından Alanya, İçel ve Adana yörelerinde kestirilip satın alınan kerestelerin İskenderiye'ye nakledilmesine devlet tarafından izin verildiği de belgelerden anlaşılmaktadır.[8] Bir başka arşiv belgesinde yer alan ifadelerden, Mısır'da Nil Nehri üzerinde inşası devam eden iki büyük köprünün yapımı için gerekli olan kızaklık kerestenin teminine ilişkin önemli bilgiler elde edilmektedir. Belgede, "*Devletlü Mısır Valisi hazretleri cânibinden Nil'de derdest-i inşâ bulunan iki adet kantara-i cesîmenin lâzımesi için Antalya ve Alaiye taraflarından memurları ma'rifetiyle kat'ı taahhüd olunan kızaklık kerestenin ma'a-zamm-ı cedîd sür'at-i celb ve irsâli emrinde teshilât-ı mukteziyenin icrası hususuna memuriyet-i ubeydânem vuku'uyla ol bâbda vesâyâ-yı icabiyeyi mutazammın tasdîr ve tesyîr buyurulan…"* şeklinde belirtilmiştir. Bu kayıt, söz konusu köprülerin inşasında kullanılacak kerestelerin Antalya ve Alanya bölgelerinden temin edilmesine ve bu kerestelerin en kısa sürede kesilerek gönderilmesine dair emir verildiğini göstermektedir.[9] Öte yandan, Mehmet Ali Paşa'nın 1825 yılında, Antalya ve çevresindeki zengin kereste kaynaklarına yakın olmak ve kalyon inşasını daha etkin biçimde gerçekleştirebilmek amacıyla Meis Adası'nın kendisine tahsis edilmesini talep ettiği anlaşılmaktadır.[10] Ayrıca, Mehmet

[6] İlgili arşiv belgesi için bkz. BOA., HAT., 368-20331, H. 3 Şevval 1248/ M. 23 Şubat 1833.
[7] İlgili arşiv belgesi için bkz. BOA. C.NF. 46-2299, H. 16 Rebiulevvel 1227/ M. 30 Mart 1812.
[8] İlgili arşiv belgesi için bkz. BOA. HAT. 362-20111-C, H. 29 Zilhicce 1248/ M. 19 Mayıs 1833.
[9] İlgili arşiv belgesi için bkz. BOA. C. NF. 2131, H. 2095 Rebîülevvel 1262 / 23 Mart 1846.
[10] İlgili arşiv belgesi için bkz. BOA. HAT. 540-26719, H. 29 Zilhicce 1240/ M. 14 Ağustos 1825.

Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, Anadolu seferi sırasında babasına yazdığı bir mektupta, Mısır'ın giderek artan kereste ihtiyacına dikkat çekmiş ve bu nedenle ellerinde bulunan tüm topraklar arasında özellikle Alanya, Antalya ve İçel gibi Anadolu'nun güney kıyısındaki üç bölgeden hiçbir koşulda vazgeçilmemesi gerektiğini ifade etmiştir (Fahmy, 1997, s. 50).

Antalya ile Mısır arasında gerçekleştirilen ticaret, bölgeyi ziyaret eden seyyahların da dikkatini çekmiştir. Zira *Spratt ve Forbes*, Araplarla olan ikili ilişkilerin, ticaretin de etkisiyle yoğun bir şekilde gerçekleştiğini belirtmiştir (Spratt- E. Forbes, 2008, s. 211-213). Bu ilişkiler zamanla o kadar yoğunluk kazanmıştır ki *Albert Graf von Pouralés*, Mısır ile Antalya arasındaki ticari ilişkilerden kaynaklı olarak Antalyalıların Türk'ten çok Araplara benzediğini öne sürmüştür (Ritter, 1859, s. 655). İskoçyalı bir seyyah da kereste ticaretiyle ilgili Antalya ve Mısır arasında akdedilmiş bir iş anlaşmasının varlığından bahsetmiştir (Dayar, 2019, s. 112). *E.J. Davis* de Antalya'nın kereste ihracatından bahsederken Mısır ve Suriye'de kullanılan çoğu kerestenin Antalya'dan geldiğini belirtmiştir.[11]

3. MISIR'DAN ANTALYA'YA YAŞANAN ARAP GÖÇÜNE DAİR TESPİTLER

Konuyla ilgili mevcut çalışmalarda, Mehmet Ali Paşa'nın kısa süreli Antalya hâkimiyeti döneminde bölgeye gerçekleşen Arap göçünün kapsamı ve niteliği üzerine yeterli ve somut veriler ortaya konulamamış, konu genellikle yüzeysel biçimde ele alınmıştır. Bu çalışmada ise, tespit edilen arşiv kayıtları ışığında söz konusu göç sürecine ilişkin öne çıkan bazı hususların belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede, Antalya'ya göç eden Arap nüfusu iki temel grup altında değerlendirmek mümkündür. İlk grup, İbrahim Paşa'nın maiyetinde Antalya'ya gelen Arap tüccarlardan oluşmaktadır. Bu grubun, bölgedeki ticari faaliyetlerin yürütülmesinde etkin bir rol üstlendikleri ve zamanla Antalya'da ekonomik açıdan etkili bir sınıf oluşturdukları anlaşılmaktadır. İkinci grup ise tüccar olmayan Arap nüfusu kapsamaktadır. Bu grubun göçünün gönüllü mü yoksa zorunlu mu gerçekleştiği kesin olarak belirlenememekle birlikte, Antalya'ya yerleştikleri ve burada sosyal ve ekonomik hayatın içinde

[11] E.J. Davis, 2006, s. 166. Dayar, Antalya ve Mısır arasındaki ticari ilişkilerin yoğunluk kazanmasında sadece kereste ticaretinin değil, aynı zamanda 1843'te Mısır'daki salgının da etkili olduğunu ileri sürmüştür. Zira bu salgında çiftlik hayvanlarının telef olduğunu, bu nedenle Mehmet Ali Paşa'nın kendisine bağlı olan birçok Arap tüccarı Antalya'ya gönderdiğini belirtmiştir. Bkz. Dayar, 2019, s. 112.
İlgili arşiv kaydı incelendiğinde, hayvan ihtiyacının giderilmesi için Konya eyaletinin Teke ve Hamid sancaklarının gündeme geldiği, bu sancaklardaki halkın da durumu gözetilerek fazla sayıdaki hayvanın Mısır'a getirilmesinin talep edildiği anlaşılmaktadır. İlgili arşiv kaydı için bkz. *BOA*, *İ. MTZ. (05)* 11-295, lef: 2, (21 Zilkade 1260/ 2 Aralık 1844).

önemli bir yer edindikleri görülmektedir. Nitekim nüfus ve temettuat defterleri ile şer'iyye sicillerinde yer alan kayıtlar, Arap nüfusun Antalya'daki varlığına işaret etmekte ve bu nüfusun yerel halkla kurdukları ilişkiler aracılığıyla kentin demografik yapısı içerisinde dikkate değer bir unsur hâline geldiklerini göstermektedir. Ayrıca, arşiv belgeleri ve dönemin seyyahlarının aktardığı bilgiler de bu durumu destekler niteliktedir.

3.1. Seyyahların Verdikleri Bilgilere Göre Antalya'ya Arap Göçü

Antalya'ya yönelik ilk Arap göçlerinin, esasen 1770 yılındaki Memlük isyanlarının ardından ve 1798-1799 yıllarında gerçekleşen Napolyon'un Mısır'ı işgali sonrasında ortaya çıktığı görülmektedir (Konya Vilayet Salnamesi, 1332, s. 284, Danieloğlu, 2010, s. 141). Napolyon'un Mısır'ı işgal etmesinin ardından gerçekleşen bu göç dalgasıyla birlikte, Antalya nüfusunun yaklaşık beşte birinin Araplardan oluştuğu ileri sürülmüştür (Erten, 1338-1340), s. 88-89). Bununla birlikte, XVIII. yüzyılın sonlarında yaşanan bu ilk göçlerin sayıca çok büyük olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim dönemin seyyahlarının aktarımları da bu durumu desteklemektedir. Örneğin 1812 yılında Antalya'yı ziyaret eden *Beaufort,* şehrin nüfusuna ilişkin önemli veriler sunmasına rağmen Arap nüfusundan bahsetmemiştir (Beaufort, 2002). Benzer şekilde, 1819 yılında bölgeye gelen *Johann Ludwig Burckhardt* da şehrin nüfusunun yarısından fazlasını Rumların oluşturduğunu belirtmiş, ancak Arap nüfusuna dair herhangi bir bilgi vermemiştir (Burckhardt, 1819, Xİİ). 1821 yılında Antalya'yı ziyaret eden *John Carne* ile 1826 yılında şehre gelen *John Purdy de Beaufort*'un aktardığı nüfus verilerini tekrar etmekle yetinmiş, Arap muhacirlerden söz etmemişlerdir (Derici, 2023, ss. 58-60). Dolayısıyla, bu döneme ilişkin kaynaklarda Arap nüfusuna dair kayda değer bir bilginin yer almaması, XVIII. yüzyıl sonlarındaki göçlerin sınırlı bir ölçekte gerçekleştiğini ve bölgede dikkate değer bir Arap yerleşiminin henüz oluşmadığını göstermektedir.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı sırasında ve sonrasında Antalya'ya gerçekleşen Arap göçünün, önceki dönemlere kıyasla nüfus anlamında çok daha etkili olduğu, bu dönemi takiben şehri ziyaret eden seyyahların aktardıkları bilgilerden anlaşılmaktadır. Nitekim 1850 yılında Antalya'yı ziyaret eden ve kentin demografik yapısına ilişkin önemli veriler sunan *Danieloğlu*, şehirde 3.000-4.000 hane Müslüman bulunduğunu, bu Müslüman nüfus içerisinde ise Arap muhacirlerin dikkate değer bir oran teşkil ettiğini vurgulamıştır (Danieloğlu, 2010, s. 141). Benzer şekilde, 1862 yılında Antalya'yı ziyaret eden *E. Sperling* de

şehrin nüfusunun, Memlük yönetiminden ve Mehmet Ali Paşa'nın idaresinden kaçan Mısırlı fellahlar nedeniyle önemli ölçüde arttığını ve bu durumun Antalya'ya çok kültürlü, "renkli" bir görünüm kazandırdığını ifade etmiştir (AKMED, 2025). 1876 yılında kente gelen *M. Collignon* ise, İbrahim Paşa'nın Anadolu'ya seferi sırasında Antalya'ya yerleşen Arapların hâlen şehirde yaşadığını belirtmiş; bu Arap nüfusunun ince yüz hatları ve zekâlarıyla yerel Türk halkından kolaylıkla ayırt edilebildiğini aktarmıştır (Collignon, 1897, ss. 50-51). Bu veriler, Mehmet Ali Paşa döneminde Antalya'ya göç eden Arap muhacirlerin, Paşa'nın bölgedeki hâkimiyetinin sona ermesinin ardından dahi geri dönmediklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Osmanlı Devleti ile Mehmet Ali Paşa arasındaki siyasi meselelerin sona ermesinden sonra dahi Antalya ile Mısır arasındaki ticari ilişkilerin sürmesi, bölgedeki Arap nüfusun artışını destekleyen bir unsur olmuştur.

3.2. Nüfus ve Temettuat Defterlerine Göre Antalya'daki Arap Nüfusu

Antalya'nın 1830-1831 ve 1840-1841 sayımlarına ait nüfus kayıtları, Mısır'dan göç eden Arapların takibinde ve nüfus verilerine ulaşılmasında önemli veriler sunmaktadır. Bununla birlikte yaşanan Arap göçü ve iskâna dair az sayıda belge olmasından dolayı söz edilen nüfus sayımlarından çıkarımlar yapılabilmektedir. Nitekim 1830-1831 nüfus sayımında kaydedilen Arap nüfus ile 1840-1841 nüfus sayımları mukayese edilebilmektedir. Bu bakımdan yapılan mukayese neticesinde Mehmet Ali Paşa isyanı sonrasında Antalya'da kaydı tutulan Arap nüfusun sayısında artış yaşandığı gözlemlenmektedir.

Antalya'ya yerleşen Arap muhacirler için belgelerde "*İskenderiyeli*", veya "*Mısırlı*" ibarelerine yer verilmiştir. 1830-1831 yılı nüfus sayımında "*İskenderiyeli" ve "Mısırlı"* olarak kaydedilen haneler Antalya'da 15 mahallede iskân edilmişlerdir (BOA., NFS. d., 3190, s. 2-13). En fazla bulundukları mahalle Kaleiçi'nde Ahi Yusuf, kale dışında ise Bali Bey mahallesi olmuştur (Dinç, 2017, s. 774). 1830-1831 nüfus sayımına ait Antalya Nüfus Defteri'nde "*Mısırlı*" ve "*İskenderiyeli*" olarak kaydedilen örnek haneler ise aşağıda olduğu gibidir.

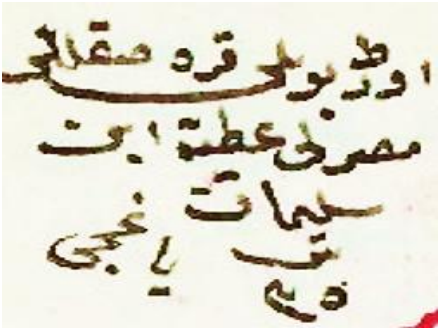

Görsel 1: Bali Bey Mahallesi'nde Sakin Mısırlı Süleyman'ın Hane Kaydı (BOA., NFS. d., 3190, s. 6)

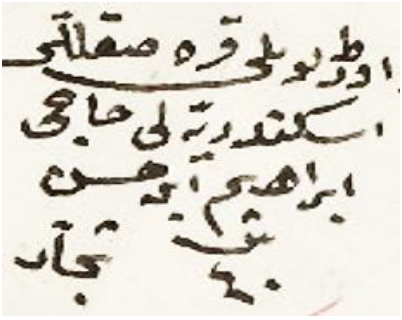

Görsel 2: Makbul Ağa Mahallesi'nde Sakin İskenderiyeli Hasan'ın Hane Kaydı (BOA., NFS. d., 3190. s. 2)

Dinç tarafından ele alınan çalışmada, 1830-1831 yılı nüfus sayımında Antalya'da toplam 51 erkek nüfusun Arap muhaciri olduğu belirtilmiştir (Dinç, 2017, s. 774). Bu çalışma kapsamında ise sadece *"İskenderiyeli"* ve *"Mısırlı"* olarak kaydedilen kişiler esas alınmıştır. Bu anlamda 35 kişiye ulaşılmaktadır (BOA., NFS. d., 3190, s. 2-13). Ayrıca "*Arab*" olarak belirtilen kişiler de bulunmaktadır. Tespit edilen bu kişiler aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

Tablo 1: 1830-1831 Nüfus Kayıtlarında Tespit Edilen Arap Nüfusu Haneleri		
Cami-i Atik Mahallesi[12]		
İsim	**Yaş**	**Meslek**
Kısa boylu gür sakallı İskenderani Hamal Mehmed ibn Cevad	50	-
Makbul Ağa Mahallesi[13]		
İskenderiyeli Mehmed ibn Hasan	11	-
Orta boylu kara sakallı İskenderiyeli Hacı İbrahim ibn Hasan	40	Tüccar
Uzun boylu kara sakallı İskenderiyeli Hacı Hafız ibn Ahmed	30	-
Arab Salih ibn Abdullah	50	-
Hatib Süleyman Mahallesi[14]		
Orta boylu köse sakallı İskenderani Süleyman ibn Abdullah	40	Hamal
İskender Çelebi Mahallesi[15]		
Orta boylu köse sakallı İskenderani İbrahim ibn Mehmed	60	-
Tuzcular Mahallesi[16]		
Uzun boylu kara bıyıklı İskenderiyeli İbrahim ibn Hacı Hasan	25	-
Uzun boylu kara sakallı Mısırlı Hacı Mehmed ibn Ali	45	Tüccar
Ali ibn Mısırlı Hacı Mehmed	4	-
Ahi Yusuf Mahallesi[17]		
Orta boylu kır sakallı İskenderiyeli Hacı Ali İbn Hacı Hasan	55	Dükkancı
Orta boylu ak sakallı Mısırlı Abdullah ibn Hacı Mübarek	55	Tabi-i Mübayacı
Orta boylu kır sakallı İskenderiyeli Hacı Hasan ibn Hacı Ali	55	-
Timurcu Süleyman Mahallesi[18]		
Orta Boylu köse sakallı İskenderiyeli Ömer İbn Mehmed	45	Deve Satıcısı
Orta boylu kara sakallı Mısırlı Ali ibn Ahmed	30	Yağcı
Hasan ibn Mısırlı Ali	1	-

[12] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., NFS. d., 3190. s. 2.
[13] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., NFS. d., 3190. s. 2.
[14] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., NFS. d., 3190. s. 3.
[15] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., NFS. d., 3190. s. 4.
[16] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3190. s. 5.
[17] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3190. s. 5.
[18] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3190, s. 6.

Orta boylu köse sakallı İskenderiyeli Hasan ibn Hasan	40	Akkâm[19]
Bali Bey Mahallesi[20]		
Orta boylu kara sakallı Mısırlı Atite ibn Süleyman	35	Yağcı
Uzun boylu kır sakallı Mısırlı İsmail ibn İbrahim	60	Yağcı
Orta boylu kır sakallı Mısırlı Mehmed ibn İsmail	45	Yağcı
Orta boylu ak sakallı Mısırlı Hacı Mehmed ibn Hasan	90	-
Uzun boylu kara sakallı Mısırlı Mehmed ibn Sait	30	Dükkancı
Uzun boylu köse sakallı Mısırlı Hacı Mehmed ibn Ahmed	35	Bakkal
Divan Piri Mahallesi[21]		
Orta boylu kara sakallı İskenderiyeli? ibn İbrahim	35	Yağcı
Aşık Doğan Mahallesi[22]		
Orta boylu kara sakallı İskenderiyeli Hasan ibn Hasan	30	Duhancı
Sagir Bey Mahallesi[23]		
Orta boylu Arab İbrahim ibn Abdülkadir	35	Bezzaz
Arab Ali ibn Abdülkadir	70	Çiftçi
Keçi Bali Mahallesi[24]		
Orta boylu kır sakallı Mısırlı Ömer ibn Muttalib	40	Dükkancı
Süleyman ibn Mısırlı Ömer	3	-
Mehmed ibn Mısırlı Ömer	4	-
Tahıl Pazarı Mahallesi[25]		
Orta boylu kır sakallı Arab Oğlu Ali ibn Abdullah	50	Şerbetçi
İğdir Hasan Mahallesi[26]		
Orta boylu ak sakallı Mısırlı Mehmed ibn Seyyid Ahmed	70	-
Takyeci Mahallesi[27]		
Orta boylu ter bıyıklı İskenderani Derviş ibn Mustafa	20	-
Orta boylu kara sakallı Mısırlı Hacı Mustafa ibn Mehmed	40	Tüccar
Orta boylu kara sakallı İskenderani Yusuf ibn Mehmed	40	-

[19] Ücret karşılığı deve ile eşya taşıyan kişi, deve sürücüsü.
[20] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3190, s. 6-7.
[21] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d.,* 3190, s. 7.
[22] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d., 3190,* s. 8.
[23] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d., 3190,* s. 8.
[24] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d., 3190,* s. 9.
[25] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d., 3190,* s. 11.
[26] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d., 3190,* s. 11.
[27] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d., 3190,* s. 12-13.

Dinç tarafından yapılan çalışmada, 1840-1841 yılları nüfus sayımında Antalya'da erkek Arap muhaciri sayısının 159 olduğu verilmiştir (Dinç, 2017, s. 774). 1830-1831 yılları ile 1840-1841 yıllarına ait Antalya Nüfus Defterleri mukayese edildiğinde Arap nüfusunda bir artış yaşandığı görülmektedir. Yani, 10 yıl kadar önce 51 olan toplam kişi sayısı bu dönemde üç katından fazlasına ulaşmıştır.

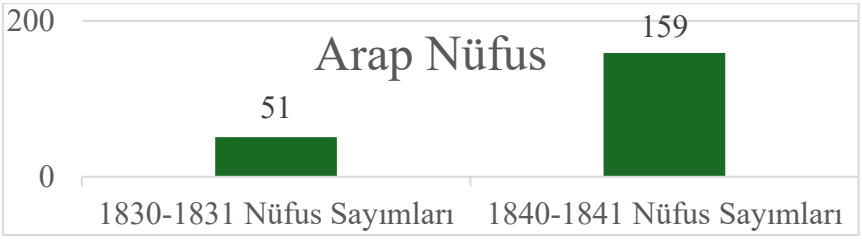

Grafik 1: 1830-1831 Nüfus Sayımları ile 1840-1841 Nüfus Sayımlarındaki Arap Nüfus Arasındaki Fark

1840-1841 yılları nüfus sayımında "*Arab*" ve "*Evlad-ı Arabdan*", "*İskenderiyeli*" olarak kaydedilen kişiler tespit edilmiştir. Bununla ilgili ortaya çıkan tablo aşağıda olduğu gibidir.

Tablo 2: 1840-1841 Nüfus Kayıtlarında Tespit Edilen Arap Nüfusu Haneleri

Hatib Süleyman Mahallesi[28]			
Hane	**İsim**	**Yaş**	**Meslek**
7	Uzun boylu gür sakallı Arab Abdullah? İbn Süleyman	50	Tüccar
9	Orta boylu şab-ı emred Arab Ahmed ibn … Ahmed	20	Topçu
21	Uzun boylu kır sakallı Arab Şeyh Ali ibn Mustafa	40	….
22	Orta boylu ter bıyıklı Arab Hasan ibn Osman	25	Yekçeşm
26	Uzun boylu kara sakallı Arab Ahmed Derviş ibn Mustafa (Müstecir)	50	-
Kara Daî Mahallesi[29]			
11	Orta boylu kara sakallı Ramazan Arab ibn Mehmed	41	-
12	Kısa boylu gür sakallı Süleyman Arab ibn Seyyid Ahmed	45	-
15	Orta boylu şab-ı emred Arab Ali	10	?

[28] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d.*, 3205, s. 2.
[29] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d.*, 3205, s. 4.

Baba Doğan Mahallesi[30]			
29	Şab-ı emred İskenderiyeli Arab Mehmed veled Ömer (Müstecir)	15	Topçu ve …
İskender Çelebi Mahallesi[31]			
23	Orta boylu köse kara sakallı Arab Kayıkçı Hasan ibn Hasan	39	Kayıkçı
24	Orta boylu köse sakallı Arab Hacı Mustafa ibn İbrahim	30	Topçu-Dükkancı
31	Orta boylu kara sakallı Arab Kayıkçı Mehmed veled Ali	40	……
33	Orta boylu kara sakallı Arab Abdi ibn Mehmed (Kirada)	40	-
Ahi Kızı Mahallesi[32]			
13	Orta boylu kara sakallı Arab Hacı Mehmed ibn Ali	50	-
20	Orta boylu kara sakallı Arab Mısırlı Hüseyin ibn Bedvi	30	Yapucu
23	Orta boylu kara sakallı Şeyh Hasan ibn İskenderiyeli	65	-
25	Orta boylu kara sakallı İskenderiyeli Seyid ibn Şahin	40	-
29	Orta boylu ter bıyıklı Arab Mehmed bin Ali (Vakıfda)	20	-
31	Orta boylu kara sakallı İskenderiyeli Hasan veled Süleyman	35	-
Ahi Yusuf Mahallesi[33]			
10	Orta boylu kara sakallı Mustafa? bin Ömer (Arab)	45	-
16	Uzun boylu kara bıyıklı Hasan Arab ibn Halil	25	-
19	Kısa boylu köse sakallı Cemal Arab ibn Ahmed Cemal	35	-
21	Gulamı Arab Ali ibn Abdullah	40	-
21	Gulamı Arab Mehmed	22	-
Çullah Kara Mahallesi[34]			
23	Orta boylu ak sakallı Arab Halil ibn Hasan	45	
Tuzcular Mahallesi[35]			
2	….. uzun boylu kır sakallı Arab Ramazan ibn Hasan	45	-
21	Kısa boylu kır sakallı Arab…… Süleyman	45	…
23	Orta boylu kara sakallı Arab Ahmed …….	25	-

[30] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205, s. 6.
[31] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205, s. 8.
[32] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205, s. 9.
[33] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205, s. 11-12.
[34] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205, s. 15.
[35] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205, s. 16.

24	Uzun boylu kara sakallı Arab … Ahmed ibn Hacı Ahmed	70	…
24. hanede berber Ahmed'e tâbi	Orta boylu kara bıyıklı İbrahim Arab … Mehmed veled İbrahim	25	-
32	Uzun boylu kara bıyıklı …. Arab Ahmedibn Mehmed	40	-
33	Orta boylu ter bıyıklı hamal Arab Mehmed ……	30	-
Mecdeddin Mahallesi[36]			
26	Orta boylu ak sakallı Evlad-ı Arabdan Hacı Hüseyin Hacı Ali	55	-
27	Orta boylu ak sakallı gür….. Mustafa **Arab** ibn Hasan	65	-
	Cami-i Atik Mahallesi[37]		
20	Orta boylu sarı sakallı Arab Kıraç? Veled Abd….	40	Hamal
22	Orta boylu kara sakallı Arab hamal Seyidi Ahmed veled Ahmed	35	Hamal
23	Kısa boylu kara sakallı Hamal Arab …. Veled Abid	30	Hamal
28	Orta boylu kara sakallı Arab … Ali veled Hüseyin	35	…
38	Orta boylu kumral sakallı … Arab Mehmed veled Mustafa	40	-
39	Uzun boylu kır sakallı yağcı Arab Mehmed veled Ahmed (Müstecir)	50	Yağcı
Cami-i Cedid Mahallesi[38]			
22	Orta boylu kara sakallı İskenderiyeli Hasan veled Seyid (Vakıfda sakin)	50	Hamal
Makbul Ağa Mahallesi[39]			
18	Kısa boylu kara sakallı Şeyh Abdül… veled İskenderiyeli Hacı Ali	40	-
30	Evlad-ı Arabdan kısa boylu ak sakallı Halil veled İbrahim?	70	-
34	Evlad-ı Arabdan orta boylu kır sakallı Ali? veled Mehmed	50	-
35	Evlad-ı Arabdan orta boylu ak sakallı Hacı Mehmed veled Ali	90	-
38	Evlad-ı Arabdan orta boylu kara bıyıklı Ali Mülazım veled ..?	30	-
39	Evlad-ı Arabdan orta boylu şab-ı emred Hafız İsmail veled …? Ali	18	-

[36] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205, s. 18-19
[37] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205, s. 20-21
[38] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205, s. 24.
[39] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205, s. 25-29.

47	Orta boylu kara sakallı Evlad-ı Arabdan Davud veled Mehmed Said	45	-
51	Evlad-ı Arabdan uzunca kara sakallı Hacı … veled Ahmed Mısri	40	-
53	Evlad-ı Arabdan orta boylu kara sakallı Eskici Mehmed veled İbrahim Ali	40	Eskici
54	Evlad-ı Arabdan orta boylu kır sakallı Tüccar Hacı Kasım veled Abdülkerim	60	Tüccar
59	Evlad-ı Arabdan orta boylu şab-ı emred Ali veled Cavid? Süleyman	20	Kale topçusu
62	Evlad-ı Arabdan orta boylu kara sakallı Hacı? İbrahim veled Mehmed Lülü	40	-
63	Evlad-ı Arabdan orta boylu kara sakallı Hacı .. veled ? Hüseyin	50	-
65	Evlad-ı Arabdan kısa boylu kara sakallı Hamal Ali veled Hasan Seyyidi	50	-
67	Evlad-ı Arabdan orta boylu kır sakallı Seyid Salih veled Emir Hüseyin	50	-
68	Evlad-ı Arabdan orta boylu kır sakallı Hamidi veled Mehmed İskenderiyeli	50	-
77	Orta boylu kara sakallı Arab Hamal Hacı Mehmed veled Mehmed	40	Hamal
80	Orta boylu kumral sakallı ….? Arab Hacı Mustafa veled …? Ali	35	-
Sagir Bey Mahallesi[40]			
27	Orta boylu kara sakallı Arab Ahmed ibn Mehmed	41	-
Bali Bey Mahallesi[41]			
10	Uzun boylu kır köse sakallı …. Ahmed Arab ibn Süleyman	55	?
19	Orta boylu kara sakallı Kıraç Arab ibn İbrahim	42	-
49	Uzun boylu kır sakallı Mehmed veled Hasan (…..Arab)	50	-
Timurcu Süleyman Mahallesi[42]			
25	Uzun boylu köse sakallı İtmekçi Süleyman Arab ibn Süleyman	35	Ekmekçi
33	Orta boylu kumral sakallı Emir Arab ibn Ali	50	-
59	Uzun boylu kara sakallı Arab Hasan ibn Hüseyin	35	-
66	Orta boylu kara sakallı Arab … oğlu ……	35	-
68	Orta boylu ak sakallı ……. Arab	60	-
Aşık Doğan Mahallesi[43]			

[40] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205. s. 32.
[41] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205. s. 37-39
[42] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205. s. 41-43.
[43] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205. s. 44-45.

25	Orta boylu kara sakallı Arab ali ……	50	-
26	Uzun boylu kara sakallı Arab Ahmed	50	-
38	Orta boylu kara sakallı tütüncü Arab Hasan	45	Tütüncü
Kirişçiler Mahallesi[44]			
3	Uzunca boylu ter bıyıklı Arab Ahmed veled Ali	22	
Kızılsaray Mahallesi[45]			
48	Orta boylu kara sakallı Hacı Ali Arab ibn (Kiracı)	30	-
49	Uzun boylu sarı kır sakallı tüccar reis-i ahali? İskenderani (Kiracı)	55	-
Hane 70'de kayıtlı	Veled-i manevi Arab ibn Mehmed	8	-
93	Uzunca boylu kara bıyıklı Ali ibn **Arab** oğlu Hacı Ahmed	25	-
Arab Mescidi Mahallesi[46]			
4	Uzun boylu kara sakallı Arab Emmi? Oğlu Ahmed Ali ibn Süleyman	50	-
7	Orta boylu köse sakallı …… Arab Hacı Halil ibn Hacı Ali	55	…

1830-1831 ve 1840-1841 yılları nüfus sayımına ait veriler, Antalya'nın genel nüfusunda da artış yaşandığını göstermektedir. Nitekim 1830-1831 yılları nüfus sayımına göre Antalya'da toplam 1.963 nüfus bulunmaktadır.[47] 1840-1841 yılları nüfus sayımında ise Antalya'da toplam 3.132 nüfus kaydedilmiştir.[48] Dolayısıyla 1830-1831 ile 1840-1841 yılları arasında Antalya'nın nüfusunda yaklaşık %59,56 oranında bir artış yaşanmıştır. Bu nüfus artışında muhacirlerin de etkili olduğu göz önüne alındığında Arap nüfusu da dâhil etmek mümkündür.

1840-1841 nüfus sayımı kayıtlarına göre Arap muhacirlerin şehrin Kaleiçi mevkiinde yoğunlukta iskân edildikleri görülmektedir. Kale dışında ise en fazla Takyeci Mustafa Mahallesi'nde ikamet etmişlerdir.[49] Aynı zamanda 9 yıl içerisinde Arap muhacirlerin Kaleiçi'ndeki oranı %10'u aşmış, kale dışı mahallelerinde de %3'e yaklaşmıştır (Dinç, 2017, s. 774).

1844-1845 yıllarına ait Antalya Temettuat Defterleri de Arap muhacirler ile ilgili veriler sunmaktadır. Nitekim bu tarihlerde Arap

[44] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205. s. 46.
[45] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205. s. 48-50.
[46] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3205. s. 51.
[47] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *NFS. d*., 3190. s. 23.
[48] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA. *NFS. d.,* 3205, s. 89.
[49] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA. *NFS. d.,* 3205, s. 55-58.

muhacirlerinin hane sayısı "en az"[50] 90 hane olarak verilmiştir (Dinç, 2017, s. 774). Arap muhacirler bu yıllarda ise daha çok İğdir Hasan[51], Takyeci Mustafa[52], Bali Bey[53], Timurcu Süleyman[54] mahallelerinde yoğunlukta yaşamışlardır. Bu çalışma kapsamında 1844-1845 yıllarına ait Antalya Temettuat Defterleri'nde tespit edilen "*Arab*" ve "*Mısırlı*" kişiler aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

Tablo 3: 1844-1845 Yılları Temettuat Defteri Kayıtlarına Göre Antalya'da Arap Muhacirleri

Ahi Yusuf Mahallesi[55]			
Hane	**İsim**	**Meslek**	**Gelir**
2	Katib Mısırlı Mustafa Efendi	…	150
10	Arab Mustafa	Sefine Taifesi?	360
12	Arab Molla Mustafa	Sefine Taifesi?	360
13	Arab Mehmed	Kaşıkçı?	360
17	Cemal Arab Mustafa	İmam?	300
18	Cemal Arab Ahmed	Kayıkçı	360
20	Arab Ali Halil Ağanın Hizmetkarı	Hizmetkar	150
28	Şamlı Halil Arab	…	…
Divan Piri Mahallesi[56]			
4	Davud Arab Oğlu …	Hizmetkar	150
9	…Arab	Ameleci?	350
10	… Bedevi Arab?	Ameleci	250
Arab Mescidi Mahallesi[57]			
5	Arab Hacı Halil	Taşımacı?	750
6	Taşımacı oğlu İbrahim?	Topçu Neferi?	300
28	… Arab Hasan	…	400
29	Cevahir Arab	Ameleci	200
Aşık Doğan Mahallesi[58]			
18	…. Arab Mehmed	Sucu?	200
22	Arab Ahmed	-	-
31	Duhancı Arab Hasan	Duhancı	300

[50] Antalya Temettuat Defterlerini inceleyen Güven Dinç, bazılarının eksik olması nedeniyle "en az" ifadesinin kullanılmasının uygun olacağını ayrıca belirtmiştir.
[51] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9753*, s. 2-13.
[52] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9742*, s. 9-17.
[53] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d,9758,* s. 4-17.
[54] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9730.*, s. 3-25.
[55] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9672*, s. 2-9.
[56] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9681*, s. 2-4.
[57] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9686*, s. 3-9.
[58] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9690*, s. 6-13.

45	Arab Hacı Mehmed	Ameleci	250
Keçi Bali Mahallesi[59]			
33-34?	Mehmed Arab	…	120
Sagir Bey (Sağır Bey) Mahallesi[60]			
21	Arab Ahmed	Amele	350
25	…. Arab Mehmed	Bezzaz	250
68	……..Arab?	Sabuncu	100
Cami-i Atik Mahallesi[61]			
14	Hamal Arab Mehmed …	Hamal	500
15	…… Hamal Arab Mehmed	Hamal	350
16	…	?	
17	Hamal Arab Musa	Hamal	500
30	… Arab Mehmed	?	400
41	Kayıkçı Arab Ömer	Kayıkçı	360
42	Kayıkçı Arab Süleyman	Kayıkçı	300
Çullah Kara Mahallesi[62]			
12	Halil Arab	Amele	200
13	Arab Ömer	Amele	150
Timurcu Süleyman Mahallesi[63]			
4	Arab berber Hacı Mustafa	Berber	200
18	Emir Arab oğlu Mehmed	Derzi (Terzi)	250
21	Samuri? Arab	Bezzaz	400
30	Emir Arab	Bağcı	300
52	Arab oğlu Hasan	Deveci	250
54	Şatime Arab	Kasap	200
58	Arab İmam oğlu Abdurrahman	Çulha esnafı	600
91	Arab Said	Bağcı işçiliği	200
Bali Bey Mahallesi[64]			
11	Hamamcı Arab Ahmed	Hamamcı	1000
21	Arab Tüccar Karaca	Bezzaz	500
42	Bağcı Arab Mehmed	Bağcı	1000
47	Arab Abdullah	Mısırcı	700
52	Arab Hasan	Topçuluk	300
56	Arab Ali	Hizmetkar	150

[59] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9691*, s. 10.
[60] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9714*, s. 7-19.
[61] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9717*, s. 5-12.
[62] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9728*, s. 5.
[63] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9730*., s. 3-25.
[64] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d,9758,* s. 4-17.

62	Arab Löm oğlu Hacı Hasan Ali	Çulha esnafı	250
Takyeci Mustafa Mahallesi[65]			
26	Bağcı Arab İsa	Bağcı	250
32	Arab Hacı Hüseyin	Bağcı	900
33	Arab imamoğlu Mehmed'in Hacı oğlu Ahmed Ali	-	Şunun bunun ianesiyle geçinmekte.
34	Arab imamoğlu Mustafa	Antalya Kalesi'nde Topçu neferatından	Topçuluktan maaşı; 120 Çulhacılıktan geliri; 80
41	Arab İbrahim	Sucu	200
46	Arab Hacı Mehmed	Mısırcı	350
53	Arab Alemdar'ın	Mısırcı	350
55	Arab Kasab Süleyman	Kasap	100
61	Arab Kasım	Ameleci	150
İğdir Hasan Mahallesi[66]			
2	Arab Fuzuli karındaşı Hüseyin	Amele	100
3	Arab Hasan oğlu ile beraber	İstanos Bağcivanı	560
16	Arab Mehmed	Topçu Neferi	200
29	Mısırlı Hızır oğlu Hızırın	8 yaşında sabi	Onun bunun ianesiyle geçinmektedir.
30	Mısırlı Salih	-	-
36	Arab Rüstavi? Ahmed	Topçu	200
37	Keseci Arab Mehmed	Keseci	150
38	Arab Menua?	-	150
39	Arab Abdurrahman	Fakir	50
42	Süleyman Ağa'nın arabı Mercan	Ziraat Erbabı	240
45	Arab Besyoni	Etmekçi	150
47	Mısırlı Redif Mehmed Arab	Redif-i Asakir-i Şahane	100
Araban (Urban) Mahallesi[67]			
10	... Arab Oğlu Abdullah?	…	250
Has Balaban Mahallesi[68]			
8	Arab … oğlu Mehmed…..	Hamal	300
10	Arab…	Ekmekçi Çırağı	150

[65] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9742*, s. 9-17.
[66] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9753*, s. 2-13.
[67] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9743*, s. 4.
[68] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9756*, s. 3-10.

17	Arab ...Yusuf	Bağcı	300
26	Arab Hacı Hasan	Boyacı	150
27	Ömer Arab	??	150
31	Arab Hacı Mehmed	Ekmekçi	250
Tuzcular Mahallesi[69]			
12	Arab Deli Ali	…	180
15	Amele Mehmed Arab	Amele	360
20	Dellal İbrahim Arab	Dellal	300
24	... Arab Ahmed	Hizmetkar	360
34	... Arab Oğlu Hasan	Topçu Neferi	120
37	Topçuluk Neferi Arab?	Topçuluk Neferi	500
38	Asker-i Nizamiye Hazret-i Şahane … Arab Mehmed?	…	320
39	… Arab Hacı Ali	Amele	100
Kızılsaray Mahallesi[70]			
95	Arab …	Ekmekçi	600

Bu mahallelerde Arap muhacirlerin yaşadıklarına dair birtakım izler de tespit edilebilmektedir. Örneğin Timurcu Süleyman Mahallesi'nde Demircileriçi'nde bulunan hamamın adı *Arap Hamamı,* hamamın bulunduğu caddenin adı ise *Kölemen Caddesi* adını taşımaktadır (Dayar, 2016, s. 68). Bunun haricinde 1844-1845 yıllarına ait Antalya Temettuat Defterleri'nde *Araplar Suyu* adında bir nehrin ve *Arap Mescidi* adında bir mahallenin bulunduğu görülmektedir.[71] Bir başka arşiv vesikasında ise *Hisar-ı Arap Dağı* adında bir ormanın varlığı belgelenebilmektedir.[72]

Antalya Nüfus Defterleri ve Temettuat Defterleri'nde yer alan bilgilerden hareketle Arap muhacirlerin mesleki bilgilerine de ulaşılabilmektedir. Öyle ki iskân edildikleri mahallelerde; hamallık, terzicilik, berberlik, bezzazlık, bağcılık, yağcılık, devecilik, deve satıcılığı, kasaplık, çulha esnaflığı, hamamcılık, mısırcılık, topçuluk, hizmetkârlık, suculuk, ameleci, amelelik, bahçıvanlık, kesecilik, ziraat erbablığı, ekmekçilik ile meşgul olmuşlardır.[73] Ekonomik durumu düşük olan Arap muhacirler daha çok hamallık mesleği ile uğraşmışlardır. Özellikle liman hamallığı ve kayıkçılık gibi ticari sevkiyatı ilgilendiren meslek kolları da muhacirlerin tekelinde bulunmuştur (Dayar, 2019, s. 113). Bununla birlikte

[69] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9762*, s. 5-11.
[70] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML.VRD.TMT.d, 9750*, s. 26.
[71] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA., *ML. VRD. TMT. D.*, 9700, s. 4, BOA., *ML.VRD.TMT.d.,* 9686, s. 3-9.
[72] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA. *BEO.* 4413-330959.
[73] İlgili arşiv kaydı için bkz. BOA, *ML.VRD.TMT.d, 9730*., *9758, 9742, 9753.* BOA, *NFS. d.,* 3205, s. 2-86, BOA., *NFS. d*., 3190, s. 2-13.

Mehmet Ali Paşa'ya bağlı Arap tüccarlar Antalya'ya geldikleri süreçte şehirdeki çiftliklerden hisse satın almışlardır (Planhol, 1958, s. 124).

3.3. Şer'iyye Sicillerine Göre Antalya'da Arap Nüfusuna Dair Tespitler

Antalya'daki Arap nüfusu hakkında nüfus ve temettuat defterleri dışında bilgi sağlayan önemli kaynaklardan biri de şer'iyye sicilleridir. Şer'iyye sicilleri, evlenme, boşanma, asayiş, alım-satım, borç, miras gibi çeşitli davaların yanı sıra imar ve inşa faaliyetleri, pazar denetimleri ile narh ve esnaf işlemlerinin kayıt altına alındığı resmi defterlerdir (Erünsal, 2023, s. 34). Bu çerçevede, şer'iyye sicillerinin incelenmesi, bir ailenin toplumsal statüsü, ekonomik durumu, aile içi ilişkileri, fert sayısı ve yaşam mekânının örgütlenmesine dair önemli verilerin elde edilmesine olanak tanımaktadır.

Antalya Şer'iyye Sicilleri incelendiğinde, Arap nüfusun çoğunlukla "Evlâd-ı Arab" tabiriyle kaydedildiği görülmektedir.[74] Bunun yanı sıra, bazı kayıtlar Arap nüfusun Mısırlı veya İskenderiyeli olarak sınıflandırıldığını göstermektedir. Örneğin, 1892-1897 yıllarına ait Antalya Şer'iyye Sicili Defteri'nde, Elmalı Mahallesi sakinlerinden Mısırlı Ali Ağa'ya ilişkin dava kaydı bulunmaktadır. Benzer şekilde, Takyeci Mustafa Mahallesi'nden İskenderiyeli Hamdi'nin dava kaydı da mevcuttur (Çetinkaya, 2012, s. 39). Nüfus kayıtları, Arap topluluğunun daha çok Arab Mescidi, Hatib Süleyman, Cam-i Cedid, Cami-i Atik, Timurcu Süleyman, Makbul Ağa, Ahi Yusuf, Karadayı, İskender Çelebi, İğdir Hasan, Divan Piri, Takyeci, Aşık Doğan, Bali Bey, Sağır Bey, Tuzcular, Kızılsaray, Mecdeddin, Sofular ve Has Balaban ile Meydan mahallelerinde ikamet ettiğini ortaya koymaktadır (Dinç, 2017, s. 774). Bu veriler, Antalya'daki Arap nüfusun mekânsal dağılımı ve sosyal örgütlenmesine dair önemli bilgiler sunmaktadır.

Şer'iyye sicilleri incelendiğinde, Antalya'daki Arap nüfusun kayıtlarda ağırlıklı olarak alacak-verecek, boşanma, vasi atama, nafaka, mehir ödemesi ve mülk alım-satım gibi konularla ilişkilendirildiği görülmektedir. Örneğin, vefat eden Hasan bin Selek Süleyman'ın tereke kaydında, Arab Osman'dan alacağı 50 kuruş olarak kayıt altına alınmıştır (Kaymak, 2013, s. 162). Bunun yanı sıra, Arap nüfusun mahkemelerde şuhudü'l-hâl sıfatıyla, yani itibarlı şahitler olarak yer aldıkları da kaydedilmektedir. Bu durum, Arap topluluğunun zaman içinde şehir hayatındaki konum ve itibarının değişimini göstermektedir. Örnek olarak, Süleyman ibn-i Durmuş Ali'nin dava kaydında, Torumlardan Arab Ali

[74] İlgili arşiv kaydı için bkz. AŞS., 5/32-3, AŞS. 5/69, AŞS. 5/80, AŞS. 11/185, AŞS. 11/189.

şuhudü'l-hâl sıfatıyla yer almaktadır (Kaymak, 2013, s. 636). Benzer biçimde, tüccar İskenderiyeli Hüseyin Ağa'nın da şuhudü'l-hâl sıfatıyla kaydedildiği görülmektedir (Özdemir, 2012, s. 406).

Arap nüfusun mahkemelerde nafaka davalarına konu olduğu örnekler de mevcuttur. Örneğin, aslen İskenderiyeli olup İskender Çelebi Mahallesi'nde ikamet eden Sevde bint-i Ahmed, kocası İbrahim Reis'in kendisi ve küçük kızları için ev temini, nafaka, giyecek ve diğer zaruri ihtiyaçları sağlamadığını mahkemeye şikâyet etmiştir. Mahkeme, İbrahim Reis'in karısı ve iki kızı için günlük 5 kuruş, aylık 150 kuruş nafaka ödemesine karar vermiştir (Özdemir, 2012, s. 151). Buna ek olarak, şer'iyye sicilleri aracılığıyla Arap nüfusun tereke kayıtlarına da ulaşılabilmektedir. Örneğin, aslen İskenderiyeli olan ve İskender Çelebi Mahallesi'nde ikamet ederken vefat eden Bihani bint-i Mehmet nam Hatun'un tereke kaydı mevcuttur (Özdemir, 2012, s. 407-408).

Arap nüfusun ekonomik yaşamda aktif olduğu ve bazı kayıtların "Tüccar-ı Hayriye" unvanıyla geçtiği görülmektedir. Örneğin, Arabdan Mehmed Ağa'nın Tüccar-ı Hayriye'ye mensup olduğu kaydedilmiştir (Silsüpür, 2011, s. 30). Bunun yanı sıra, Arap nüfus vasi atama davalarında da yer almaktadır. Örneğin, Timurcu Süleyman Mahallesi sakinlerinden Evlâd-ı Arab'dan Ahmed bin Hicabi, mahkemeye yaptığı başvuruda, Zenci Hacı Abdullah'ın ölümünün ardından onun küçük yaştaki çocuklarının vasisi olarak tayin edildiğini beyan etmiştir (Silsüpür, 2011, s. 51-52). Bu veriler, Antalya'daki Arap nüfusun ekonomik, sosyal ve hukuki alandaki çeşitli rollerini ve şehir hayatındaki değişen statülerini ortaya koymaktadır.

4. ARAP NÜFUSUN ANTALYA'NIN SOSYAL VE EKONOMİK HAYATINA ETKİLERİ

Arap muhacirler, Antalya şehrinin ticari yaşamında önemli bir rol oynamıştır. Bu durum, zamanla yerel halk arasında ekonomik memnuniyetsizlik ve hatta sınırlı çaplı tepkilere yol açmıştır. Nitekim şehirdeki bazı başlıca istihdam alanları Arap muhacirlerin eline geçerken, yerli esnaf ve zanaatkârların iş olanakları kısıtlanmıştır (Dayar, 2018, s. 24). Örneğin, Teke Sancağı Meclis Azası Ömer Ağa ile kardeşi, Tüccar-ı Hayriye'den şehbender vekili Süleyman Efendi, Arap kökenli önde gelen şahsiyetler arasında yer almıştır.

Aynı şekilde, Antalya tarihinin önemli isimlerinden biri olan Ömer Lütfi Efendi Lülü de Mısır kökenli Araplardandır. Kereste ticaretiyle uğraşan Ömer Lütfi Efendi'nin babası, Antalya İdare Meclisi Azalarından

ve Hayriye Tüccarı olan Abdülhamid Efendi Lülü'dür (Dayar, 2016, s. 31). Ömer Lütfi Efendi Lülü, ticari faaliyetlerinin yanı sıra Antalya Belediye Başkanlığı ve Antalya Ticaret ve Ziraat Odası Başkanlığı görevlerini de yürütmüş, böylece hem ekonomik hem de idari alanda şehrin gelişiminde etkili olmuştur (Dinç & Bakırcılar, 2012, s. 38).

Arap muhacirlerin Antalya'da giderek daha fazla söz sahibi olmalarının bir diğer nedeni, yerli halkın Babıâli'ye karşı başkaldırı hareketleri ve 1812-1814 yılları arasında devletin bölge üzerinde yeniden hâkimiyet kurmasıyla, merkeze karşı direnen yerli ailelerin nüfuzunun büyük ölçüde kırılmasıdır. Yerleşik ailelerin otoritesinin zayıflamasıyla ortaya çıkan iktidar boşluğu hem Arap hem de Mora muhacirlerinin şehir içindeki etkilerinin artmasına zemin hazırlamıştır (Dayar, 2018, s. 24-25). Bu değişimin sonucunda, Antalya'nın yerli ahalisi ile muhacirler arasında giderek artan bir gerilim ortaya çıkmıştır. Söz konusu gerilim, 1853 sonbaharında tahıl fiyatlarında yaşanan ciddi artışın ardından kitlesel bir ayaklanmaya dönüşmüştür (Dayar, 2018, s. 366). Antalya'nın en güçlü loncalarından biri olan debbağ loncasına mensup birçok kişinin de aralarında bulunduğu isyancılar, şehir meclisinde etkili konumda bulunan Arap tüccarları ve onların yerel müttefiklerini devirmek üzerine yemin etmişlerdir. Ardından iskeleye yönelen isyancılar, Arap tüccarlara ait zahire ambarlarını yağmalamışlardır. Bu olaylar, 1850'li yıllarda şehrin yerli esnaf ve zanaatkârları ile muhacir gruplar arasında süregelen rekabetin açık çatışmalara dönüştüğünü göstermektedir. Yaşanan uzun süreli çekişmelerin bir sonucu olarak Arap muhacirlerin toplumsal itibarı 1860'lı yıllarda belirgin biçimde azalmaya başlamıştır. Nitekim bu tarihlerden itibaren, özellikle yoğun olarak ikamet ettikleri Kaleiçi Makbule Mahallesi'ndeki evlerini elden çıkardıkları görülmektedir. Örneğin, nüfuz kaybetmiş Arap muhacirlerden Süleyman Efendi, Nisan 1872'de Bali Bey Mahallesi'ndeki evini Çerkes kölesine satmış, aynı yılın temmuz ayında ise Sebilhane Önü'ndeki dükkânını Moralı Hasan'a devretmiştir. Süleyman Efendi, bu satışların ardından 1876'da Konya'da vefat etmiştir. Kardeşi Hacı Ömer Ağa ise 1877 yılında Antalya'da hayatını kaybetmiştir (Dayar, 2019, s. 113-122).

Antalya'da iskân edilen Arap muhacirler, zaman içerisinde şehirdeki diğer muhacir gruplarıyla etkileşim kurmaya başlamışlardır. Bu gruplar arasında en yoğun ilişki kurdukları topluluk ise Mora muhacirleri olmuştur (Mora göçü için bkz. Menekşe, 2020, s. 784-832). Arap ve Mora muhacirleri, çeşitli dönemlerde ortaya çıkan olumsuz gelişmelere karşı ortak tutum sergilemişlerdir. Nitekim Arap muhacirlerinden tüccar Hacı Ömer Ağa ile Süleyman Efendi hakkında yöneltilen ithamlara karşı

hazırlanan bir mazharda, pek çok Moralı tüccar ve esnafın imzasının bulunması bu dayanışmanın somut bir göstergesidir. Mazharı imzalayanlar arasında Moravî Osman, Moravî Abdülkadir ve Moravî Osman Nuri gibi isimler yer almaktadır.[75] Ayrıca mazharda Mısırlı tüccar ve esnafların imzaları da görülebilmektedir.[76] Bu bağlamda, Hacı Ömer Ağa ile Süleyman Efendi'nin şehirdeki en önemli müttefiklerini Moralı İbrahim Ağa ve kardeşi Moravî Ahmed Pertev Efendi oluşturmuştur. İki aile arasındaki ilişkinin yalnızca ekonomik ya da siyasi düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de pekiştiği görülmektedir. Nitekim Arap muhacirlerinden Süleyman Efendi'nin, Moralı İbrahim Ağa'nın kızı Zeynep Hanım ile evlenmesi, iki grup arasındaki yakınlaşmanın evlilik yoluyla akrabalığa dönüştüğünü göstermektedir (Dayar, 2019, s. 115).

1860'lı yıllarda yerliler ile muhacirler arasında yaşanan çekişmeler, kentte yerel kimliğin önemli bir meşruiyet aracı hâline gelmesine yol açmıştır. Bu dönemde muhacir grupları arasında farklı kimlik stratejileri ortaya çıkmış; Arap muhacirlerin kendilerini "Antalyalı" olarak tanımlamaya başlamaları dikkat çekerken, birçok Mora muhaciri ise yerli kökenleriyle övünerek toplumsal konumlarını güçlendirmeye çalışmıştır. Öte yandan, şehirde ekonomik ve idari bakımdan etkili konumda bulunan muhacir tüccarlar, 1864 yılında bir komisyon oluşturarak kentin kamusal altyapısının iyileştirilmesine yönelik faaliyetlere girişmişlerdir. Bu kapsamda, cadde kaldırımının inşası ile ticari sevkiyat güzergâhlarında kullanılan yolların tamiri gibi çalışmalar hayata geçirilmiştir (Dayar, 2020, s. 72).

Göçün ardından Arap muhacirlerin kısa süre içinde kendi anadillerini unutup Türkçe konuşmaya başlamaları, uyum süreçlerinin hızına işaret etmektedir. Kültürel entegrasyon yalnızca dil alanında değil, mutfak kültüründe de kendini göstermiştir. Nitekim Hibeş, Humus, Arap Aşı, Saydiye ve Mülhiye gibi Arap yemeklerinin zamanla Antalya mutfağında yaygınlaşarak belirgin bir yer edindiği görülmektedir (Çimrin, 2006, s. 460). 1911 yılında Anadolu'nun güney sahillerini gezen Edwin Pears, Antalya'daki Arap nüfusun varlığına dikkat çekmiş ve Arap muhacirler ile yerel halkın zaman içinde kaynaştığını ifade etmiştir (Pears, 1911, s. 26, 103). Benzer şekilde, Antalya Valiliği tarafından 15 Kasım 1932 tarihinde Dâhiliye Vekâleti'ne gönderilen "Antalya Coğrafyası" başlıklı raporda da İbrahim Paşa tarafından sürgün edildikleri rivayet edilen ve amelelik ile ticaret gibi nedenlerle Antalya'ya gelen Arap muhacirlerinin

[75] İlgili arşiv kaydı için bkz. *BOA, İ. MVL*. 399-17360, lef:12a(a). (20 Zilhicce 1274/ 1 Ağustos 1858)
[76] İlgili arşiv kaydı için bkz. *BOA. İ. MVL*. 399-17360, lef:12a(b).

zaman içerisinde kendi ana dillerini kaybettikleri belirtilmiştir (Dayar, 2019, s. 113).

Cumhuriyet döneminde Antalya'daki Arap nüfusun karıştığı bazı olaylar, dönemin yerel basınında da yer bulmuştur. Bu bağlamda Antalya gazetesinde yayımlanan çeşitli haberler, Arap kökenli bireylerin şehirdeki toplumsal ilişkiler içindeki görünürlüğünü göstermesi açısından dikkat çekicidir. Örneğin, 25 Eylül 1341 tarihli haberde, Kemiklik Kahvehanesi'nde Osman oğlu Mehmet ile kahvehaneci Arap Ahmet arasında çıkan tartışmanın şiddete dönüştüğü; Arap Ahmet'in Mehmet'i sırtından bıçakladığı, Mehmet'in ise buna ateşli silah ile karşılık verdiği aktarılmaktadır. Benzer şekilde, 27 Haziran 1926 tarihli bir haberde arabacı Kambur Ali ve arkadaşları İbriş (Kızılsaray Mahallesi), Mustafa oğlu Arap Mehmet (Osmaniye Mahallesi) ve Hüseyin oğlu Kör Seyfi'nin sarhoş halde bir umumhanede Giritli Fatma ve arkadaşlarına saldırmaları kamuoyuna yansımıştır. Yine 19 Ağustos 1927 tarihli bir başka haberde, umumhane sermayelerinden Arap Bedriye ile Zekiye adlı kadınların birbirlerini darp ettiklerine dair bilgi verilmektedir (Dayar, 2010, s. 49-51). Bu haberler, erken Cumhuriyet döneminde Arap nüfusun sosyal görünürlüğünü ve kent içindeki gündelik gerilimlere dâhil oluş biçimlerini belgeleyen önemli kaynaklardır.

Cumhuriyet döneminde Antalya'nın önde gelen aileleri arasında yer alan ve geniş bir çiftliğe sahip olan Dimyatlı Bileydi (Mursi) ailesi de Arap kökenli nüfusun önemli temsilcilerindendir. Ailenin yerleştiği bölge, zamanla "Arapsuyu" adıyla anılmaya başlamış ve bu ad günümüze kadar ulaşmıştır. Mursi ailesi, kurdukları büyük çiftlikte hurma, pirinç ve muz yetiştiriciliği yaparak tarımsal üretimde dikkat çeken bir konuma ulaşmıştır. 1930 yılında Gazi Mustafa Kemal'in Antalya ziyareti sırasında Mursi çiftliğini de gezdiği ve burayı örnek çiftlik olarak takdim ettiği bilinmektedir. Bunun yanı sıra, Mehmet Mursi Bey, daha önce yönetim kurulu üyeliğini yürüttüğü Antalya Ticaret ve Sanayi Odası'nda (ATSO) 1926-1927 yıllarında başkanlık görevine yükselerek şehir ekonomisinde etkili bir aktör hâline gelmiştir (Dinç, 2017, s. 776; Çimrin, 2006, s. 208).

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılda yaşadığı önemli nüfus hareketlerinden biri, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı sırasında Mısır'dan Antalya'ya yönelen Arap göçüdür. Mehmet Ali Paşa'nın 1833 yılında Antalya'yı hâkimiyeti altına almasıyla birlikte, oğlu İbrahim Paşa maiyetindeki bir kısım tüccar Arap nüfusu bölgeye

nakletmiş; böylece göçün ilk çekirdeği oluşmuştur. Antalya ile Mısır arasındaki ticari ilişkilerin bu süreçte etkili olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim XIX. yüzyılın ilk yıllarından itibaren Mehmet Ali Paşa'nın Antalya'dan kereste temin ettiği ve bölgenin ticari imkânlarını yakından izlediği bilinmektedir. Bu nedenle Arap tüccarlarının Antalya'ya aktarılması, hem mevcut ticari ilişkilerin devam ettirilmesine hem de bölgenin doğal kaynaklarından yararlanılmasına yönelik stratejik bir girişim niteliği taşımıştır. Ayrıca, yalnızca tüccar olmayan Arap muhacirlerin de aynı dönemde Antalya'ya yerleştiği, seyyah anlatıları ve nüfus defterleri aracılığıyla teyit edilmektedir.

Antalya'ya gelen Arap muhacirler, Mehmet Ali Paşa'nın bölgedeki hâkimiyetinin sona ermesinin ardından dahi geri dönmemiş; kente yerleşerek kalıcı bir topluluk hâline gelmişlerdir. Osmanlı Devleti ile Mehmet Ali Paşa arasındaki siyasi mesele çözüldükten sonra da Antalya-Mısır ticaretinin devam etmiş olması, bölgedeki Arap nüfusun artışını desteklemiştir. Bu süreç, Arap muhacirlerin yalnızca bir isyan sonucu gerçekleşen zorunlu yer değiştirmenin değil, aynı zamanda ekonomik fırsatlar doğrultusunda şekillenen daha geniş kapsamlı bir göç hareketinin parçası olduğunu göstermektedir.

Arap muhacirlerin Antalya'da sosyal ve ekonomik hayata hızlı bir şekilde entegreoldukları, nüfus ve temettuat defterleri ile şer'iyye sicillerinde yer alan çok sayıdaki kayıtla doğrulanmaktadır. Muhacirlerin alacak-verecek ilişkilerinden nafaka ve vasi tayinine, tereke kayıtlarından mülk alım-satımına kadar uzanan geniş bir yelpazede şehir içi ilişkilerde görünür olmaları, toplumsal hayatta önemli roller üstlendiklerini göstermektedir. *Şuhudü'l-hâl* olarak kaydedilmeleri, Arap muhacirlerin şehir içinde güvenilen ve sözüne itibar edilen kişiler olarak kabul edildiklerini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, 19. yüzyıl ortalarında Arap ve Mora muhacirlerinin ticari hayatta güçlenmeleri, yerli halk ile muhacirler arasında rekabete neden olmuş; özellikle 1853'te tahıl fiyatlarındaki artışın tetiklediği ayaklanma, bu gerilimlerin açık bir dışavurumu olmuştur. Bu dönemde muhacir grupların kendi aralarında ittifak geliştirdikleri, hatta aileler arası evliliklerle bu bağları pekiştirdikleri görülmektedir. 1860'lardan itibaren yerel kimliğin meşruiyet aracı hâline gelmesiyle birlikte Arap muhacirlerin kendilerini "Antalyalı" olarak tanımlamaya başlamaları, kimliğin toplumsal konum belirlemedeki işlevini gözler önüne sermektedir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, Arap nüfusun büyük ölçüde dilsel ve kültürel entegrasyon sağladığı görülmektedir. Arapça'nın unutulması ve Türkçe'nin günlük hayatın dili hâline gelmesi, hızlı bir uyum sürecini işaret etmektedir. Bununla birlikte Arap mutfak kültürü - Hibeş, Humus, Arap Aşı, Saydiye ve Mülhiye gibi yemekler- Antalya mutfağına kalıcı biçimde yerleşmiştir. Yerel basında yer alan haberler ise Arap nüfusun şehir içi ilişkilerdeki görünürlüğünü ve toplumsal etkileşim ağlarını belgelemektedir. Ayrıca Mursi (Dimyatlı Bileydi) ailesi gibi bazı Arap kökenli aileler, Cumhuriyet döneminde de önemli ekonomik ve idari rollerde bulunmuş; Mustafa Kemal'in 1930'daki ziyareti sırasında Mursi çiftliğini örnek gösterilmesi, Arap muhacirlerin şehirdeki seçkin aileler arasında yer aldığını teyit etmektedir.

Tüm bu veriler ışığında, Mısır'dan Antalya'ya gerçekleşen Arap göçü, başlangıçta bir isyanın sonucunda ortaya çıkan zorunlu bir hareketlilik gibi görünse de zamanla kentin toplumsal dokusunu dönüştüren, ekonomik yapısını etkileyen, kültürel kimliğini zenginleştiren ve demografik bileşimini yeniden şekillendiren kalıcı bir süreç hâline gelmiştir. Antalya'nın 19. ve 20. yüzyıl tarihinin anlaşılmasında Arap muhacirlerin rolü bu nedenle merkezi bir öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

Ahmed Lûtfî Efendi. (1999). *Vak'anüvis Ahmed Lûftî Efendi tarihi* (Cilt 4; Yücel Demirel & Tamer Erdoğan, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Akıncı, Buket, vd. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi, 1*(2), 58–83.

AKMED. (2025, Ağustos 21). Gezginlerin gözüyle Antalya. https://akmed.ku.edu.tr/kaleici-muzesi/sergiler/gezginlerin-gozuyle-antalya/

Beaufort, Tuğamiral Sir Francis. (2002). *Karamanya* (Ali Neyzi, Çev.). Doğan Türker; Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü.

Burckhardt, Johann Ludwig. (1819). *Travels in Nubia*. John Murray.

Cevdet Nafia. (t.y.). (C.NF., 46-2299, 2131).

Collignon, Maxime. (1897). *Notes d'un voyage en Asie Mineure*. Paris.

Çetinkaya, Nurdan. (2012). *XLI numaralı Antalya Şer'iyye Sicil defterinin transkripsiyonu ve değerlendirmesi 1309–1315 (M. 1892–1897)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çimrin, Hüseyin. (2006). *Bir zamanlar Antalya* (Cilt 2). ATSO Kültür Yayınları.

Danieloğlu, D. E. (2010). *1850 yılında bir Pamphlia seyahati*. Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Davis, E. J. (2006). *Anadolu (Anatolica): 19. yüzyılda Karya, Frigya, Likya ve Pisidya antik kentlerine yapılan bir gezinin öyküsü* (Funda Yılmaz, Çev.). Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Dayar, Evren. (2010). *Antalya'da kültürel ve toplumsal hayat (1923–1932)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dayar, Evren. (2016). *Antalya'da devlet ve eşrâf ilişkileri (1839–1908)* (Yayınlanmamış doktora tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dayar, Evren. (2016, Temmuz). Antalya'da bir devr-i sâbık mütegallibesi: Ömer Lütfi Efendi Lülü (1859–1912). *Toplumsal Tarih*, (271), 30–37.

Dayar, Evren. (2018). 1853 Antalya isyanı. *ADALYA*, (21), 359–378.

Dayar, Evren. (2018). 19. yüzyıl Antalya'sında Mora göçmeni bir aile: Moraviler. *Toplumsal Tarih*, (292), 24–33.

Dayar, Evren. (2019). Antalya'da Mehmet Ali Paşa'nın Arapları Hacı Ömer Ağa ve Süleyman Efendi. *Antalya Kitabı: Antalya'da Türk-İslam Medeniyetinin İzleri II*, 111–123.

Dayar, Evren. (2020). Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Antalya Kaleiçi ve çevresi. *METU JFA, 37*(2), 59–84.

Dayar, Evren. (2023). Three periods of Antalya in the 19th century. *ADALYA*, (26), 363–389.

Derici, Emine. (2023). *19. yüzyılda Batılı seyyahların gözüyle Antalya (1800–1876)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dinç, Güven. (2016). Mehmet Ali Paşa isyanı'nın Antalya'ya etkileri (1831–1833). *Belleten, 80*(289), 857–884.

Dinç, Güven. (2017). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Antalya'ya olan göçler ve sonuçları (1800–1923). In Osman Köse (Ed.), *Geçmişten günümüze göç II* (771–788). Canik Belediyesi Kültür Yayınları.

Dinç, Güven, & Bakırcılar, Nimet Ayşe. (2012). *Geçmişten günümüze Antalya Ticaret ve Sanayi Odası*. Turkuaz Yayınları.

Erten, Süleyman Fikri. (1338–1340). *Antalya livası tarihi*. Matbaa-i Âmire.

Erünsal, İsmail E. (2023). Terekelerin izinde Osmanlı araştırmaları. In Kenan Yıldız (Ed.), *Terekeler neyi derler?* Ketebe Yayınları.

Fahmy, Khaled. (1997). *All the Pasha's men: Mehmed Ali, his army and the making of modern Egypt*. Cambridge.

Hatt-ı Hümayun. (t.y.). (HAT, 362-20111-C, 540-26719, 364-20159, 362-20125, 368-20331, 362-20111-C).

İrade Meclis-i Vâlâ. (t.y.). (İ. MVL., 399-17360, lef: 12a(a); 399-17360, lef: 12a(b)).

İrâde Eyalet-i Mümtâze (Mısır). (t.y.). (İ. MTZ. (05), 11-295).

Kaymak, Mehmet. (2013). *34 no'lu Antalya Şer'iye sicil defterinin transkripsiyonu ve değerlendirmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karpat, Kemal H. (2015). Önsöz kısmı. In M. Murat Erdoğan & Ayhan Kaya (Der.), *Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Konya Vilayet Salnamesi. (1332). *Konya Vilayet Salnamesi* (Def'a XXX). İstanbul.

Meşihat Şeriyye Sicili Defteri. (t.y.). (MŞH.ŞSC.d.., AŞS., 5/32-3; AŞS. 5/69; AŞS. 5/80; AŞS. 11/185; AŞS. 11/189).

Menekşe, Metin. (2020). Mora Müslümanlarının hazin hikayesi: İsyan, zorunlu göç ve iskân (1821–1832) sürecine genel bir bakış. *Tarih Okulu Dergisi*, (XIV), 784–832.

Menekşe, Metin. (2023). Göç ve toplumsal değişme: Anadolu'da yerleştirilen göçmenlerin sosyal, kültürel ve ekonomik hayata etkisi üzerine bir inceleme. In Alina Solnyshkina & Kaldygul Adilbekova (Ed.), *3. International Symposium "Global Migration Phenomenon"* (158–185). Fransa.

Nüfus Defterleri. (t.y.). (NFS.d., 3208, 3205, 3190).

Özdemir, Hacı Bayram. (2012). *XXVI numaralı Antalya Şer'iyye sicil defterinin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi 1301–1302 (M. 1883–1885)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pears, Sir Edwin. (1911). *Turkey and its people*. London.

Planhol, Xavier de. (1958). *De la Plaine Pamphilienne aux lacs Pisidiens: Nomadisme et vie paysanne*. Paris.

Ritter, Carl. (1859). *Die Erdkunde von Asien*. Berlin.

Silsüpür, Ayten. (2011). *14 no'lu Antalya Şer'iyye sicili defterine göre 1865–1866 yılları arasında Antalya şehrinin idarî ve sosyo-ekonomik durumu* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Spratt, T. A. B., & Forbes, E. (2008). *Milyas, Kibyratis ve Likya'da yolculuklar* (Cilt I; D. Türker, Çev.). Antalya.

Vâridât Temettuât Defterleri. (t.y.). (ML.VRD.TMT.d, 9730, 9758, 9742, 9753, 9750, 9732, 9714, 9717, 9686, 9691, 9762, 9672, 9756, 9757, 9768, 9743, 9681, 9782, 9690, 9676).

Biology Education in The Shadow of Migration: Opportunities, Challenges, and Integrative Approaches

Selami Yeşilyurt [1]

ABSTRACT

This paper explores the multifaceted impacts of migration—a growing global phenomenon—on biology education. The increasing number of immigrant students worldwide, including in Turkey, has introduced greater cultural diversity into educational systems, presenting both significant opportunities and challenges. The primary aim of this paper is to provide a comprehensive framework for understanding the opportunities, difficulties, and integrative strategies related to the participation of immigrant students in biology education. The educational opportunities associated with migration in biology education are examined under four main categories: the richness of cultural diversity, the contribution of diverse perspectives, linguistic plurality, and the development of empathy and tolerance through social interaction. The knowledge and experiences immigrant students bring from diverse geographical and cultural backgrounds enrich learning in biology classes by offering concrete examples and enabling the cultural contextualization of scientific knowledge. Such diversity also fosters critical thinking skills and enhances multidimensional understanding of scientific concepts. However, immigrant students often face a range of challenges in biology education, including language barriers, cultural differences, limited access to the education system, adaptation difficulties, traumatic experiences, barriers to developing scientific identity, insufficient teacher preparedness, and a lack of culturally responsive resources and materials. The discipline-specific language of biology and its abstract content can be particularly difficult to access for immigrant students when compounded by linguistic and cultural obstacles. To address these challenges and fully leverage the opportunities migration offers, this paper proposes several inclusive strategies: multilingual and visually supported learning environments, instruction connected to socio-scientific issues, culturally responsive pedagogical approaches, improved teacher training and professional development programs, peer-supported and collaborative learning models, and enhanced interaction with families and communities. In conclusion, migration presents both substantial challenges and transformative potential for biology education. Future research and practice should focus on restructuring teacher education, developing culturally sensitive instructional materials, and adopting inclusive approaches in educational policies. By doing so, biology education can not only foster academic achievement among immigrant students but also support the development of scientific identity and a sense of belonging.

Keywords : Migration, Biology Education, Cultural Diversity, Educational Opportunities and Challenges, Integrative Approaches

[1] Asst. Prof., Atatürk University, Türkiye, Kâzım Karabekir Education Faculty, Department of Mathematics and Science Education, Department of Biology Education, selamiyesilyurt@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2770-6033

10.5281/zenodo.15836933

Göçün Gölgesinde Biyoloji Eğitimi: Fırsatlar, Zorluklar ve Bütünleştirici Yaklaşımlar

Selami Yeşilyurt [1]

ÖZ

Bu bildiri, günümüzde küresel bir olgu haline gelen göçün biyoloji eğitimi üzerindeki çok boyutlu etkilerini incelemektedir. Dünya genelinde ve Türkiye özelinde artan göçmen öğrenci sayısı, eğitim sistemlerinde kültürel çeşitliliği artırmakta; bu durum, eğitimsel bağlamda hem önemli fırsatlar hem de çeşitli zorlukları beraberinde getirmektedir. Bildirinin temel amacı, göçmen öğrencilerin biyoloji eğitimine katılım süreçlerinde karşılaşılan fırsatları, karşılaşılan güçlükleri ve bu zorlukların üstesinden gelmeye yönelik bütünleştirici yaklaşımları bütüncül bir çerçevede ele almaktır. Göçün biyoloji eğitimi açısından sunduğu fırsatlar; kültürel çeşitliliğin zenginliği, farklı perspektiflerin katkısı, dilsel çoğulluk ve sosyal etkileşim yoluyla empati geliştirme gibi başlıklar altında incelenmiştir. Göçmen öğrencilerin farklı coğrafi ve kültürel arka planlardan getirdiği bilgi ve deneyimler, biyoloji derslerinde somutlaştırma imkânı sunarak öğrenmeyi zenginleştirmekte; bilimsel bilgilerin kültürel bağlamda anlamlandırılmasına katkı sağlamaktadır. Bu çeşitlilik, eleştirel düşünme ve çok yönlü kavramsal anlayışın gelişimine zemin hazırlamaktadır. Bununla birlikte, göçmen öğrencilerin biyoloji eğitimine katılımı; dil bariyerleri, kültürel farklılıklar, eğitim sistemine erişimde karşılaşılan yapısal engeller, travmatik yaşantıların öğrenmeye etkisi, bilimsel kimlik geliştirmede yaşanan sorunlar, öğretmen yeterlikleri ve materyal eksiklikleri gibi çok yönlü zorlukları içermektedir. Özellikle biyolojiye özgü terminoloji ve soyut kavramlar, kültürel ve dilsel bariyerlerle birleştiğinde öğrenme süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu zorlukların aşılması ve eğitimde kapsayıcılığın artırılması için çokdilli ve görsel destekli öğrenme ortamları, sosyo-bilimsel konularla bağlantılı öğretim, kültürel olarak duyarlı pedagojik yaklaşımlar, öğretmen eğitimi programlarının güçlendirilmesi, akran desteğine dayalı işbirlikçi öğrenme modelleri ve aile-toplum etkileşimini içeren bütünleştirici stratejiler önerilmektedir. Sonuç olarak, göç olgusu biyoloji eğitimi açısından hem çeşitli engelleri hem de anlamlı dönüşüm fırsatlarını içeren karmaşık bir dinamik sunmaktadır. Gelecekteki araştırmaların ve uygulamaların, öğretmen eğitiminin yeniden yapılandırılması, kültüre duyarlı öğretim materyallerinin geliştirilmesi ve eğitim politikalarında kapsayıcılığı önceleyen stratejilere odaklanması önerilmektedir. Böylelikle, yalnızca akademik başarı değil; aynı zamanda bilimsel kimlik gelişimi ve aidiyet duygusunun desteklendiği adil bir biyoloji eğitimi ortamı sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler : Göç, Biyoloji Eğitimi, Kültürel Çeşitlilik, Eğitimde Fırsatlar ve Zorluklar, Bütünleştirici Yaklaşımlar

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Türkiye, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, selamiyesilyurt@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-2770-6033

10.5281/zenodo.15836933

INTRODUCTION

Today, migration is not merely a demographic movement but a global phenomenon with profound social, cultural, economic, and educational implications. According to the latest data from the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR, 2024), the number of forcibly displaced individuals worldwide exceeded 110 million by the end of 2023. Similarly, the International Organization for Migration (IOM, 2024) reports that there are over 280 million international migrants globally, a figure that continues to rise each year. In recent years, Türkiye has become the country hosting the highest number of asylum seekers in the world. This development, which has led to significant transformations within the national education system (UNHCR, 2023), is particularly important in terms of increasing cultural diversity and introducing new dynamics into the educational landscape (Muñiz, 2020). The integration of migrant students into the education system is critical not only for their individual development but also for fostering social cohesion and enhancing the overall well-being of society. In this context, addressing the multifaceted impacts of migration on education—especially from the perspective of ensuring equal opportunities for disadvantaged groups—is of vital importance (Bauböck & Tripkovic, 2017; Dumancı & Gür, 2022). Eliminating the inequalities faced by migrant students and providing equitable access to education for all learners is also essential for achieving social justice.

Education serves as a fundamental instrument for individuals to adapt to society and participate in the social structure. In this regard, biology education holds a critical position due to its potential to not only convey knowledge of the natural sciences but also foster sensitivity toward the environment, public health, and living beings—thereby contributing to the social integration processes of individuals (Bybee, 2010; Yager, 2004). Through themes such as the structure of living organisms, genetic diversity, environmental sustainability, and human health, biology education enables students to build multifaceted relationships with nature, society, and scientific thinking (National Research Council, 2012). In this respect, biology education is a key driver not only of academic success for migrant students but also of more complex processes such as developing a scientific identity, fostering a sense of cultural belonging, and promoting active participation in society (Aikenhead, 2001; Lee, 2005). For instance, comparative studies of flora and fauna from different regions can help students make sense of their own cultural experiences within a

scientific framework. Moreover, biology education supports the development of higher-order cognitive skills such as critical thinking, decision-making, and sensitivity to social issues (Sadler, 2004; Zeidler & Keefer, 2003).

However, the transformative potential of biology education may be undermined by various barriers for migrant students. Challenges such as limited language proficiency, cultural incongruities, educational discontinuities, and traumatic life experiences can lead to marginalization in science-related courses and erode students' self-efficacy (Lee, 2005; Stewart, 2011). These issues negatively affect not only academic performance but also the formation of a scientific identity. On the other hand, migrant students possess unique cultural perspectives and life experiences that can make valuable contributions to the classroom environment. Such contributions, particularly in a discipline like biology that is inherently linked to nature, culture, and life, can be made more visible and meaningful through the establishment of multicultural learning environments (Aikenhead, 2001; Banks, 2016a). Therefore, ensuring the active, equitable, and meaningful participation of migrant students in biology education is only possible through the integration of holistic, inclusive, and culturally responsive pedagogical approaches into the education system.

In line with the framework outlined above, this paper examines the impact of migration on biology education through three core dimensions: the opportunities it presents, the challenges it poses, and the integrative approaches aimed at balancing these two ends. The study evaluates not only the effects of migrant students' participation in biology education on their individual learning processes but also on classroom interactions, cultural representation, and social integration. Furthermore, it discusses the key problems faced by migrant students—such as language barriers, cultural alienation, and obstacles to developing a scientific identity—and proposes potential solutions at pedagogical, cultural, and structural levels. This comprehensive approach aims to offer researchers and practitioners insightful guidance on how science education, in the context of migration, can be transformed into a more inclusive, culturally sensitive, and equity-oriented domain.

1. METHODOLOGY

This study is a qualitative literature review that aims to systematically examine the opportunities, challenges, and integrative

approaches at the intersection of migration and biology education. In line with the purpose of the research, academic databases such as Web of Science, Scopus, ERIC, and Google Scholar were searched. The keywords used in the search in both English and Turkish were as follows: "göç ve biyoloji eğitimi" / "migration and biology education", "kültürel çeşitlilik ve fen eğitimi" / "cultural diversity and science education", "sosyobilimsel konular" / "socio-scientific issues", "çok dilli eğitim" / "multilingual education", and "kültüre duyarlı pedagoji" / "culturally responsive pedagogy".

The initial search was conducted among articles published in peer-reviewed journals, books, and reports from relevant international organizations (UNESCO, OECD, UNHCR, etc.) with publication dates ranging from 2000 to 2024. Over 100 sources were identified in the initial stage. The abstracts and full texts of these sources were evaluated based on their direct relevance to the research questions of the study. Duplicate, irrelevant, or sources that did not directly contribute to the core themes were excluded. Consequently, 39 key sources, which are listed in the references, were included in the final analysis to best support the arguments of this paper and represent the focused themes (opportunities, challenges, solutions). The selected studies were synthesized using thematic analysis under the main themes that constitute the article's sections: "Opportunities," "Challenges," and "Integrative Approaches."

2. OPPORTUNITIES OF MIGRATION IN BIOLOGY EDUCATION

Although migration is often approached as a challenge within the educational system, it offers significant opportunities, particularly in the context of biology education. The inclusion of migrant students in the classroom environment leads to multicultural settings that support both the academic development and social learning of all students (Banks, 2016a; Gay, 2018). This section highlights four fundamental opportunities that migration presents for biology education.

1. ***The Richness of Cultural Diversity***: Migrant students contribute uniquely to the classroom environment through the knowledge, observations, and experiences they bring from different geographical and cultural backgrounds. For instance, plant and animal species or agricultural practices observed in their countries or regions of origin can provide concrete examples in lessons on ecosystem functioning. Especially in topics such as biodiversity, ecological balance, or

environmental interactions, the integration of students' traditional knowledge can enhance the meaningfulness of the content. This not only increases migrant students' motivation to learn but also enables the cultural contextualization of scientific knowledge (Aikenhead & Michell, 2011; Banks, 2016a).

2. ***Diverse Perspectives***: Migrant students introduce different viewpoints on biological issues, enriching the learning process. Cultural approaches to topics such as biodiversity, genetics, evolution, environmental problems, and sustainability foster comparative thinking skills among students (Lee & Buxton, 2010). For example, nature-related rituals, traditional medicine practices, or cultural notions of environmental responsibility allow biological subjects to be discussed not only from a scientific standpoint but also from ethical and societal dimensions. This contributes to the development of students' critical thinking and multidimensional analysis skills (Gay, 2018).
3. ***Linguistic Diversity***: The coexistence of students with various native languages allows for the inclusion of linguistic diversity in the learning process. Exploring biological terms across different languages can support a more multidimensional understanding of concepts (Cummins, 2001). For example, discussions on how fundamental concepts such as "cell," "life," or "evolution" are interpreted in different cultures help clarify concepts and enhance command of scientific language. In this context, bridging students' prior knowledge in their native language with academic language facilitates easier access to scientific content, particularly for migrant students learning Turkish as a second language (García & Kleifgen, 2018).
4. ***Developing Empathy and Tolerance***: Biology education serves not only as a medium for academic knowledge transmission but also as a tool for fostering ethical values and social awareness. Students who share a classroom with migrant peers gain exposure to diverse life experiences, fostering empathy (Nieto, 2010). This not only facilitates the social integration of migrant students but also supports the development of tolerance, respect, and multicultural awareness among all students. In such an environment,

biology education contributes to the integration of scientific knowledge with social responsibility.

3. CHALLENGES OF MIGRATION IN THE CONTEXT OF BIOLOGY EDUCATION

While migration introduces a multicultural dimension to education, it also brings significant pedagogical challenges, particularly in discipline-based fields (Gay, 2018). In areas such as biology education, which involve abstract concepts and interdisciplinary connections, these challenges become even more apparent. This section examines the main difficulties faced by migrant students in learning biology under seven key headings.

1. ***Language Barrier***: Biology education involves a specific and technical linguistic structure, posing a significant challenge for students learning in a second language. The abstract nature of biological terminology, the prevalence of Latin-based terms, and the contextual variability of meanings complicate migrant students' understanding of these concepts (Brown, 2014). Additionally, the language-heavy nature of classroom discussions, written assessments, and visual materials can negatively affect students' conceptual comprehension processes (García & Kleifgen, 2018).

2. ***Cultural Differences and Adaptation Issues***: Migrant students' prior educational experiences, modes of classroom interaction, and perceptions of authority may conflict with instructional practices in Turkey. For instance, while some cultures expect passive student behavior toward teachers, classroom environments that prioritize active participation may lead to anxiety and feelings of exclusion among these students (Gay, 2018). In a field such as biology, which relies heavily on participation and discussion, such cultural discrepancies may limit students' engagement and lead to disengagement from the learning process (Lee, 2005).

3. ***Access to and Integration into the Educational System***: Migrant students often face structural barriers to accessing the existing education system. The inadequacy of adaptation classes, bureaucratic hurdles in enrollment processes, and incorrect grade placement hinder students' progress in sequentially structured subjects like biology (UNESCO, 2019). Furthermore, the lack of academic support programs and the neglect of students' language proficiency levels complicate the integration process

(Dryden-Peterson, 2016), lowering motivation and impeding long-term learning in content-heavy courses. These factors can lead to noticeable declines in academic achievement and, over time, school dropout (Crul & and Schneider, 2010). Particularly in subjects like biology, where knowledge is built cumulatively, such discontinuities can cause students to fall behind in their learning process.

4. ***Trauma and Psychological Effects***: Migrant students often enter classrooms having experienced trauma such as war, forced displacement, loss, and insecurity, all of which negatively affect learning processes (Dryden-Peterson, 2016). Difficulties in cognitive processes such as attention, motivation, and meaning-making become more pronounced in biology classes that involve scientific and abstract content. Trauma-induced stress, anxiety, and feelings of insecurity can impair cognitive functions such as attention, memory, and problem-solving, leading to decreased performance in subjects like biology that require analytical thinking (Sirin & Rogers-Sirin, 2015; Suarez-Orozco et al., 2009). These students may struggle to form emotional connections with scientific content and may be reluctant to actively participate in learning. Consequently, this not only impacts their academic success but also negatively influences school attachment and social interactions within the classroom (Suárez-Orozco et al., 2009).

5. ***Challenges in Developing Scientific Identity***: Scientific identity refers to an individual's ability to think like a scientist, participate in scientific processes, and feel a sense of belonging in the field (Carlone & Johnson, 2007). Migrant students may encounter obstacles in associating themselves with science due to exclusionary language, prejudice, or lack of sufficient support. These issues can undermine students' interest in biology and diminish their self-confidence.

6. ***Teacher Preparedness and Awareness***: For teachers to provide effective biology instruction in multicultural classrooms, both pedagogical and cultural competence are essential. However, teacher education programs often neglect topics such as cultural diversity, language differences, or trauma sensitivity (Gay, 2018). This can result in teacher profiles that are unable to recognize or respond appropriately to the needs of migrant students (Lucas & Villegas, 2013). Such a situation hinders the cognitive and affective development of these students and limits meaningful teacher-student interaction.

7. *Lack of Resources and Materials*: Existing textbooks and instructional materials are often monolingual and monocultural in design, which makes them inadequate for addressing the cognitive and cultural needs of migrant students (Cummins, 2001). In biology classes especially, case examples, concept explanations, and visual aids may not resonate with the lived experiences of migrant students, resulting in superficial learning. Furthermore, the lack of simplified materials appropriate to students' language levels and the absence of multilingual support resources restrict access to scientific content (Short & Fitzsimmons, 2007).

4. INTEGRATIVE APPROACHES AND SOLUTIONS IN BIOLOGY EDUCATION

Enhancing the inclusivity of biology education can help ensure equitable access to educational opportunities for migrant students. This requires not only individual but also structural, pedagogical, and cultural integrative strategies. These approaches are discussed below under six dimensions:

1. *Multilingual and Visually Supported Learning Environments*: To facilitate migrant students' understanding of biological concepts, it is recommended to use multilingual materials alongside visual elements such as charts, diagrams, animations, and experimental practices (Cummins, 2001; Echevarría et al., 2017). This not only supports students' conceptual comprehension processes but can also reduce inequalities related to language proficiency (Cummins, 2000).

2. *Socio-Scientific Issues (SSI)-Based Learning*: Biology instruction grounded in SSI—such as environmental problems or access to healthcare that migrant students may experience—can offer opportunities to connect their lived experiences with scientific content (Sadler, 2004).

3. *Culturally Responsive Teaching Approaches*: Drawing on Banks' (2016a) model of multicultural education, curriculum frameworks can be restructured to enhance cultural representation. Culturally responsive teaching respects students' cultural identities and integrates their experiences into classroom learning (Gay, 2018). For instance, using examples related to the biodiversity of students' home regions can increase their engagement. In this context, teachers need to develop intercultural awareness and create a classroom environment free from prejudice (Banks, 2016b).

4. ***Teacher Preparation and Professional Development Programs***: Effective biology teaching for migrant students is achievable only by improving teachers' competencies in this area. In-service training should include topics such as language development, trauma-informed pedagogy, cultural diversity, and different learning styles to facilitate pedagogical adaptation (Lucas & Villegas, 2013). Furthermore, it is important for teachers to adopt compassion-based approaches by taking students' traumatic experiences into account (Miller & Flint-Stipp, 2024).

5. ***Peer-Supported and Collaborative Learning Models***: To prevent social exclusion and promote active participation of migrant students in learning processes, peer-supported learning strategies may be employed. Collaborative learning enhances students' language skills, socialization, and deeper understanding of topics (Slavin, 1980). Particularly, discussions held in heterogeneous groups bring multiple perspectives into the classroom, contributing to a more comprehensive understanding of biological topics.

6. ***Family and Community Engagement***: Integrative approaches should not be limited to in-class practices. Active involvement of migrant families in the educational process should be encouraged, and school-family communication must be strengthened (Slavin, 1980). Families' traditional knowledge and practices related to biology can help students build bridges between scientific thinking and their everyday lives.

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

The phenomenon of migration presents both significant opportunities and considerable challenges within the context of biology education. This study has demonstrated that the cultural and epistemological diversity migrant students bring into educational settings holds substantial potential, particularly in the field of biology education (Banks, 2016b; Gay, 2018). As such, the findings of this study may guide educators and policymakers in developing strategies that support the participation of migrant students in biology education.

The traditional approaches to biological knowledge and students' relationships with the environment—shaped by diverse geographical backgrounds—enrich classroom discussions and foster interdisciplinary thinking skills (Lee, 2005). However, structural and pedagogical issues such as language barriers, cultural mismatches, difficulties in integrating into the education system, and teacher preparedness cannot be overlooked (Cummins, 2000; Echevarría et al., 2017). Overcoming these challenges

necessitates the systematic implementation of integrative and student-centered approaches. In particular, adopting culturally responsive teaching strategies, equipping teachers accordingly, and redesigning instructional materials to include multilingual and intercultural awareness elements are of critical importance (Gay, 2018; Lucas & Villegas, 2013).

The following recommendations are proposed for future research and practice:

- ***Restructuring teacher education programs***: Preservice teachers should be equipped with competencies in linguistic sensitivity, cultural awareness, and trauma-informed pedagogy to effectively teach biology in multicultural classrooms (Lucas & Villegas, 2011, 2013; Miller & Flint-Stipp, 2024).
- ***Development of culturally responsive instructional materials***: Biology textbooks and teaching resources should be enriched with examples that reflect the lived experiences of migrant students and should include multilingual support (Echevarría et al., 2017).
- ***Adoption of integrative approaches in educational policy***: School-based policies that support both the academic success and social integration of migrant students should be developed and implemented (OECD, 2015; Suárez-Orozco et al., 2011).

In conclusion, the dynamic relationship between migration and biology education highlights not only the disadvantages but also the opportunities for innovation and transformation in education. In this context, an inclusive, equitable, and culturally responsive biology education can foster not only academic achievement but also the development of scientific identity and a sense of belonging for migrant students (Banks, 2016b; Cummins, 2001).

REFERENCES

Aikenhead, G. (2001). Integrating western and aboriginal sciences: cross-cultural science teaching. *Research in Science Education*, *31*(3), 337–355. https://doi.org/10.1023/A:1013151709605

Aikenhead, G., & Michell, H. (2011). *Bridging cultures: Indigenous and scientific ways of knowing nature* (1st ed.). Pearson Education.

Banks, J. A. (2016a). *Cultural diversity and education: Foundations, curriculum, and teaching* (Sixth ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315622255

Banks, J. A. (2016b). Multicultural education: Characteristics and goals. In J. A. Banks & C. A. M. Banks (Eds.), *Multicultural education: Issues and perspectives* (9th ed., pp. 2–23). Wiley.

Bauböck, R., & Tripkovic, M. (2017). *The integration of migrants and refugees: An EUI Forum on Migration, Citizenship and Demography*. https://migrant-integration.ec.europa.eu/sites/default/files/2017-02/Baubock_Tripkovic_IntegrationMigrantsRefugees2017.pdf

Brown, H. D. (2014). *Principles of language learning and teaching: A course in second language acquisition* (Sixth ed.). Pearson Education Allyn & Bacon.

Bybee, R. W. (2010). *The teaching of science: 21st-century perspectives*. National Science Teachers Association (NSTA) Press.

Carlone, H. B., & Johnson, A. (2007). Understanding the science experiences of successful women of color: Science identity as an analytic lens. *Journal of Research in Science Teaching*, *44*(8), 1187–1218. https://doi.org/10.1002/TEA.20237

Crul, M., & and Schneider, J. (2010). Comparative integration context theory: participation and belonging in new diverse European cities. *Ethnic and Racial Studies*, *33*(7), 1249–1268. https://doi.org/10.1080/01419871003624068

Cummins, J. (2000). *Language, power, and pedagogy: Bilingual children in the crossfire*. Multilingual Matters.

Cummins, J. (2001). *Negotiating identities: Education for empowerment in a diverse society* (2nd ed.). California Association for Bilingual Education.

Dryden-Peterson, S. (2016). Refugee education: The crossroads of globalization. *Educational Researcher*, *45*(9), 473–482. https://doi.org/10.3102/0013189x16683398

Dumancı, V., & Gür, C. (2022). Türkiye'de göç, entegrasyon ve eğitim hakkına erişim üzerine bir değerlendirme [An Assessment on Migration, Integration and Acces to the Right to Education in Turkey]. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *10*(1), 29–44.

Echevarría, J., Vogt, M., & Short, D. J. (2017). *Making content comprehensible for English learners: The SIOP Model* (5th ed.). Pearson Education.

García, O., & Kleifgen, J. A. (2018). *Educating emergent bilinguals: Policies, programs, and practices for English language learners*. Teachers College Press.

Gay, G. (2018). *Culturally responsive teaching: Theory, research, and practice* (3rd ed.). Teachers College Press.

IOM. (2024). *World migration report 2024* (M. McAuliffe & L. A. Oucho, Eds.). International Organization for Migration (IOM).

Lee, O. (2005). Science education with English language learners: Synthesis and research agenda. *Review of Educational Research*, *75*(4), 491–530. https://doi.org/10.3102/00346543075004491

Lee, O., & Buxton, C. A. (2010). *Diversity and Equity in Science Education: Research, Policy, and Practice* (1st ed.). Teachers College Press. https://doi.org/0807750689, 978-0807750681

Lucas, T., & Villegas, A. M. (2011). A framework for preparing linguistically responsive teachers. In T. Lucas (Ed.), *Teacher preparation for linguistically diverse classrooms: a resource for teacher educators* (pp. 230). Routledge.

Lucas, T., & Villegas, A. M. (2013). Preparing linguistically responsive teachers: Laying the foundation in preservice teacher education. *Theory Into Practice*, *52*(2), 98–109. https://doi.org/10.1080/00405841.2013.770327

Miller, K., & Flint-Stipp, K. (2024). The unintended consequences of integrating trauma-informed teaching into teacher education. *Teaching Education*, *35*(4), 424–442. https://doi.org/10.1080/10476210.2024.2307360

Muñiz, M. V. (2020). Cultural diversity in schools: An ideal space for the construction of a critical and Inclusive citizenship. *Journal for Critical Education Policy Studies*, *18*(2), 256–283.

National Research Council. (2012). *A framework for K-12 science education: Practices, crosscutting concepts, and core ideas*. T. N. A. Press. https://doi.org/10.17226/13165

Nieto, S. (2010). *Language, culture, and teaching: Critical perspectives* (Second ed.). Routledge.

OECD. (2015). *Immigrant students at school: Easing the journey towards integration*. O. P. OECD Reviews of Migrant Education. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2015/12/immigrant-students-at-school_g1g621c3/9789264249509-en.pdf

Sadler, T. D. (2004). Informal reasoning regarding socioscientific issues: A critical review of research. *Journal of Research in Science Teaching*, *41*(5), 513–536. https://doi.org/10.1002/tea.20009

Short, D. J., & Fitzsimmons, S. (2007). *Double the work: Challenges and solutions to acquiring language and academic literacy for adolescent English language learners – A report to Carnegie Corporation of New York*. t. A. f. E. Education. https://www-leland.stanford.edu/~hakuta/Courses/Ed330X%20Website/Ed%20330X_2012/DoubleWork.pdf

Sirin, S. R., & Rogers-Sirin, L. (2015). *The educational and mental health needs of Syrian Refugee Children*.

https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/FCD-Sirin-Rogers-FINAL.pdf

Slavin, R. E. (1980). Cooperative learning. *Review of Educational Research*, *50*(2), 315–342. https://doi.org/10.3102/00346543050002315

Stewart, J. (2011). *Supporting refugee children: Strategies for educators*. University of Toronto Press.

Suarez-Orozco, C., Pimentel, A., & Martin, M. (2009). The significance of relationships: Academic engagement and achievement among newcomer immigrant youth. *Teachers' College Record*, *111*(3), 712–749. https://doi.org/10.1177/016146810911100308

Suárez-Orozco, C., Suárez-Orozco, M. M., & Todorova, I. (2009). *Learning a new land: Immigrant students in American society*. Harvard University Press.

Suárez-Orozco, C., Yoshikawa, H., Teranishi, R., & Suárez-Orozco, M. (2011). Growing up in the shadows: The developmental implications of unauthorized status. *Harvard Educational Review*, *81*(3), 438–473. https://doi.org/10.17763/haer.81.3.g23x203763783m75

UNESCO. (2019). *Global education monitoring report 2019: Migration, displacement and education: Building bridges, not walls*. U. Publishing. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265866

UNHCR. (2023). *UNHCR Türkiye - Factsheet*. https://reliefweb.int/attachments/15c678c0-6bc9-4021-a6c9-5fa6a006ec65/bi-annual-fact-sheet-2023-09-turkiyeF.pdf

UNHCR. (2024). *Global trends: Forced displacement in 2024*. U. N. H. C. f. Refugees. https://www.unhcr.org/global-trends-report-2024

Yager, R. E. (2004). Science is not written, but it can be written about. In E. W. Saul (Ed.), *Crossing borders in literacy and science instruction: Perspectives on theory and practice* (Vol. 9, pp. 95–108). Arlington, VA: National Science Teachers Association.

Zeidler, D. L., & Keefer, M. (2003). The role of moral reasoning and the status of socioscientific Issues in science Education. In D. L. Zeidler (Ed.), *The role of moral reasoning on socioscientific issues and discourse in science education* (pp. 7–38). Kluwer Academic.

Göç Yolunda Yaş Almak: Mevsimlik Tarım Göçü Sürecinde Yaşlı Bireylerin Psikososyal Sorunları

Mükerrem Kabataş Yıldız [1]

ÖZ

Mevsimlik tarım göçü, tarımsal üretimin dönemsel iş gücü ihtiyacını karşılamak amacıyla gerçekleşen geçici bir göç biçimidir. Bu süreç, bireylerin yaşam biçimlerini, toplumsal ilişkilerini ve ruhsal durumlarını çok boyutlu biçimde etkilemektedir. Bu göç türü, genellikle kırsal bölgelerde yaşayan düşük gelirli aileler tarafından gerçekleştirilmektedir. Göç sürecine çoğu zaman aile bireylerinin tamamı ya da bir bölümü katılmaktadır. Türkiye'nin kırsal bölgelerinde uzun süredir devam eden bu yapısal gerçeklik, bireylerin yaşam koşullarını doğrudan etkilemekte ve toplumsal eşitsizlikleri görünür hâle getirmektedir. Göç bölgelerinde barınma, hijyen, sağlık hizmetleri ve sosyal destek sistemlerinin sınırlı olması, mevsimlik tarım göçünü yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal boyutları olan bir toplumsal sorun hâline getirmektedir. Mevsimlik tarım göçü çoğunlukla çalışma çağındaki bireyler odağında ele alınsa da süreç ailedeki tüm üyeleri etkilemektedir. Yaşlı bireyler, bu süreçten en fazla etkilenen gruplardan birini oluşturmakla birlikte, çoğu zaman görmezden gelinmektedir. Oysa yaşlılık, biyolojik, psikolojik ve sosyal açılardan kırılganlığın arttığı, bireyin dış çevredeki değişimlere karşı daha duyarlı hale geldiği bir yaşam evresidir. Göçle ilişkili belirsizlikler, yaşadıkları çevreden uzaklaşma, sosyal bağların zayıflaması ve bakım rollerindeki değişim, yaşlı bireylerin ruhsal dayanıklılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Göç eden hane halkıyla birlikte hareket eden yaşlı bireyler; fiziksel yorgunluk, sosyal bağların zayıflaması ve bakım hizmetlerine erişimde yaşanan güçlükler gibi sorunlar yaşamaktadır. Göç sürecine katılmayıp geride kalan yaşlılar ise yalnızlık, ihmal, sosyal izolasyon ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadır. Göç edilen bölgelerdeki geçici ve belirsiz yaşam koşulları, yaşlı bireylerin aile içindeki otoritesini ve saygınlığını zayıflatmakta, kuşaklar arası rollerin dönüşmesine zemin hazırlamaktadır. Bu durum, bireylerde aidiyet duygusunun zedelenmesine, değersizlik hissinin artmasına ve kaygı, depresyon, dışlanmışlık gibi psikososyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, mevsimlik tarım göçü sürecinde yaşlı bireylerin karşılaştıkları sorunların görünür kılınması büyük önem taşımaktadır. Sosyal politika, hizmet ve destek mekanizmalarının ise bu özel gereksinimleri dikkate alacak şekilde yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler : Bakım, Mevsimlik Tarım Göçü, Psikososyal Sorunlar, Ruh Sağlığı, Yaşlı Bireyler

[1] Öğr. Gör. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, mukerremkabatas@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7598-162X

10.5281/zenodo.15836951

Aging on the Migration Route: Psychosocial Problems of Elderly Individuals in the Context of Seasonal Agricultural Migration

Mükerrem Kabataş Yıldız [1]

ABSTRACT

Seasonal agricultural migration is a form of temporary migration undertaken to meet the periodic labor demands of agricultural production. This process affects individuals' lifestyles, social relationships, and mental health in a multidimensional manner. This type of migration is generally carried out by low-income families residing in rural areas, and often involves the participation of either the entire family or selected family members. As a long-standing structural reality in rural regions of Türkiye, this migration pattern has a direct impact on living conditions and exposes underlying social inequalities. Limited access to housing, hygiene, healthcare services, and social support systems in the areas where migrant workers temporarily settle transforms seasonal agricultural migration into not only an economic but also a significant social problem. Although the phenomenon is usually examined with a focus on individuals of working age, the process affects all family members. Elderly individuals, in particular, constitute one of the most affected groups, yet they are often overlooked in academic and policy discussions. Old age is a stage of life marked by increased biological, psychological, and social vulnerability, during which individuals become more sensitive to changes in their external environment. Uncertainties associated with migration, disconnection from familiar settings, weakened social ties, and shifting care roles negatively impact the psychological resilience of older adults. Elderly individuals who migrate with their families often face physical fatigue, social disengagement, and difficulties in accessing care services. Those who remain behind, on the other hand, are more likely to experience loneliness, neglect, social isolation, and barriers to accessing healthcare. The temporary and uncertain living conditions in destination regions undermine the authority and perceived value of older individuals within the family structure, leading to intergenerational role changes. Such circumstances contribute to a deterioration of belonging, increased feelings of worthlessness, and the emergence of psychosocial problems such as anxiety, depression, and social exclusion. In this context, making visible the psychosocial challenges faced by elderly individuals during seasonal agricultural migration is of great importance. It is essential that social policies, services, and support mechanisms be restructured to address the specific needs of this population.

Keywords : Care, Seasonal Agricultural Migration, Psychosocial Problems, Mental Health, Elderly Individuals

[1] Lecturer (PhD), Ondokuz Mayıs University, Türkiye, Health Services of Vocational School, Department of Health Care Services, mukerremkabatas@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7598-162X

10.5281/zenodo.15836951

GİRİŞ

Mevsimlik tarım göçü, özellikle kırsal bölgelerde yaşayan yoksul ailelerin yılın belirli dönemlerinde hasat ve tarla işleri için başka bölgelere göç etmesiyle karakterize olan bir olgudur (Anantapong vd., 2024). Tarım işçileri, başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinden olmak üzere çeşitli bölgelerden Akdeniz, Ege ve Karadeniz gibi bölgelere mevsimlik işçi olarak göç etmektedir (Köroğlu, 2023; Kontaş Azaklı vd., 2025). Bu göç, genellikle tüm aile bireylerini içermekle birlikte, ailedeki yaşlı bireyler üzerinde özel bir etkiye sahiptir. Bazı yaşlılar aileleriyle birlikte zorlu koşullarda göç ederken, bazıları ise sağlık veya benzeri nedenlerle göçe katılamayıp geride kalmaktadır. Mevsimlik tarım işçisi yaşlı bireyler, uzun süre "görünmez" bir grup olarak kalmıştır (Dakua vd., 2023; Köroğlu, 2023). Literatürde mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarına dair çalışmalar daha çok çocuk işçiler, kadınlar veya genel olarak işçiler üzerinde odaklanmıştır (Panda ve Mishra, 2018; Duruiz, 2019 ; Dedeoğlu vd., 2022; Pelek, 2022; Köroğlu, 2023; Kontaş Azaklı vd., 2025). Ancak son yıllarda yaşlı bireylere yönelik çalışmalar yeni yeni gündeme gelmektedir. Bu çalışmalar mevsimlik tarım göçündeki yaşlı bireylerin "görülmeyen ve duyulmayan" kesim olduğunu vurgulayarak önemli bir boşluğu doldurmuştur (Dakua vd., 2023; Özkan ve Çağlar, 2023; Anantapong vd., 2024). Mevsimlik tarım göçü sürecinde yaşlı bireylerin psikososyal sorunları, çalışma koşullarının zorlukları, sosyal izolasyon, sağlık hizmetlerine erişim kısıtlılığı ve yaşam kalitelerinin düşmesi gibi çeşitli faktörler nedeniyle dikkatle ele alınması gereken önemli bir araştırma alanıdır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı mevsimlik tarım göçü sürecinde yaşlı bireylerin psikososyal sorunlarının literatür doğrultusunda tartışılmasıdır.

1. YAŞLILIK KAVRAMI

Yaşlı nüfus, demografik sınıflandırmalarda genellikle 65 yaş ve üzerindeki bireyler olarak tanımlanmaktadır. Dünya'da ve Türkiye'de yaşlı nüfus oranı giderek artmaktadır. 2022 yılı itibarıyla, Birleşmiş Milletler'in küresel nüfus öngörüleri doğrultusunda, dünya genelinde yaşlı birey sayısının 771 milyon civarında olduğu belirtilmiştir. Yaşlı nüfusun, 2030 yılında 994 milyona ve 2050 yılında da yaklaşık 1,6 milyara ulaşacağı öngörülmektedir (BM, 2022). Türkiye'deki yaşlı nüfus sayısının ise 2024 yılı itibari ile 9 milyon 112 bin 298 olduğu ve yaşlı nüfusun toplam

nüfus içerisindeki oranının %10,6'ya yükseldiği bildirilmiştir (TÜİK, 2025). Dünyada ve Türkiye'de sağlık hizmetleri ile yaşam standartlarındaki gelişmeler sayesinde insanlar daha uzun yaşamaya başladıkça, yaşlanan nüfusun doğurduğu sonuçlar giderek daha önemli hale gelmiştir. Güncel küresel eğilimler, yaşam süresinin yaklaşık 78 yıla ulaştığını göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde yaşayan bireylerin beklenen yaşam sürelerinin yakında 90 yaş ve üstüne çıkabileceği öngörülmektedir (Carr, 2019). Toplumdaki yaşlı bireylerin sayısının artması, onların karşılaştığı sorunları da beraberinde getirmektedir (Carr, 2019; Özkan ve Çağlar, 2023).

Kırsal bölgelerde ve tarım sektöründe yaşlı nüfus oranı oldukça yüksektir. Genç işgücünün kentlere göçmesi ile tarımda çalışanlar arasında yaşlıların oranı artmaktadır. Sosyal güvenlik sistemi dışında kalmış veya emeklilik hakkı olmayan kırsal bölgede yaşayan yaşlı bireyler, geçimlerini sağlamak amacıyla ileri yaşlarına rağmen çalışmak zorunda kalmaktadır (Panda ve Mishra, 2018). Mevsimlik tarım işi de bu bağlamda, emekli olamayan ya da yetersiz gelir nedeniyle çalışmaya devam eden yaşlılar için bir çıkış yolu gibi görülmektedir. Ne var ki, bu durum yaşlı bireyleri yoğun fiziksel emek gerektiren ve zor yaşam koşullarına sahip bir göç döngüsü içerisine sokmaktadır (Tang ve Xie, 2023).

2. MEVSİMLİK TARIM GÖÇÜ KAVRAMI

Mevsimlik tarım göçü, tarım takvimine bağlı olarak, geçimlerini tarım işçiliğiyle sağlayan bireylerin veya ailelerin yılın belirli dönemlerinde geçici olarak yer değiştirmesini ifade etmektedir (Anantapong vd., 2024). Türkiye'de mevsimlik tarım işçileri genellikle doğu ve güneydoğu Anadolu bölgesindeki düşük gelirli hanelerden çıkıp pamuk, fındık, kayısı, sebze-meyve hasadı gibi işler için batı ve kuzey bölgelerine göç etmektedir. Bu geçici mevsimlik tarım göçü döngüsü, konargöçer bir yaşam tarzı yaratmaktadır. İşçiler aileleriyle birlikte çadırlarda veya derme çatma barınaklarda kalmakta ve bir bölgeden diğerine taşınmaktadır. Çalışma koşulları son derece zorludur: İş güvencesi olmadan, uzun çalışma saatleriyle ve çoğu zaman asgari ücretin de altında gelirle çalışılmaktadır (Kontaş Azaklı ve Aydın, 2020; Tang ve Xie, 2023; Kontaş Azaklı vd., 2025). Mevsimlik tarım göçüne katılan bireyler, çoğu zaman temel altyapı ve hijyen koşullarından yoksun, sağlıksız barınma alanlarında yaşamaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin büyük bir kısmı, sosyal güvenceye sahip olmadan ve iş sağlığı güvenliği

önlemlerinden yoksun biçimde çalışmaktadır (Kontaş Azaklı ve Aydın, 2020; Kontaş Azaklı vd., 2025).

Mevsimlik tarım göçünü tetikleyen temel etkenlerin başında ekonomik zorunluluk gelmektedir. Mevsimlik tarım işçileri genellikle yaşadıkları bölgelerden uzakta daha iyi geçim olanakları arayışındadır. Yapılan çalışmalar, mevsimlik tarım göçünün ağırlıklı olarak düşük gelirli aileler tarafından gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır. Bu göç biçimi, özellikle tarımsal üretimin ekonomik belirsizliklerden etkilendiği ve hasat kayıplarının sık yaşandığı bölgelerde daha yaygındır (Nandi ve Sarkar, 2020; Ansary ve Rath, 2021). Hindistan'ın Batı Bengal bölgesinde, tarımsal istihdamın azaldığı dönemlerde geçim zorluğu çeken tarım işçilerinin, mevsimlik tarım göçüne yöneldikleri belirlenmiştir (Nandi ve Sarkar, 2020). Bu örüntü, tarımsal iş gücüne olan talebin arttığı dönemlerde Meksika ve Karayipler'den Kuzey Amerika ve Avrupa'ya doğru gerçekleşen işçi hareketlerinde de gözlemlenmektedir (Caxaj vd., 2020; Weerasinghe, 2020).

Toprak sahipliği dinamikleri ve iklim değişikliği gibi yapısal faktörler de tarım işçilerinin kırılganlıklarını artırmaktadır. Araştırmalar, miras yoluyla bölünen ve küçülen tarım arazilerinin, aileleri borç döngüsüne ve geçimlerini sürdürebilmek için mevsimlik tarım göçüne bağımlı hale getirdiğini ortaya koymaktadır (Panda ve Mishra, 2018; Dedeoğlu, 2023). Özellikle iklim değişikliği, mevsimlik tarım göçünün biçimlenmesinde önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Düşük yağış oranları ve elverişsiz tarım koşulları, özellikle iklim kaynaklı olumsuzluklardan en çok etkilenen tarım bölgelerinde belgesiz göçleri artırmaktadır (Chort ve Rupelle, 2022).

Mevsimlik tarım göçüne katılan ailelerin deneyimleri, büyük ölçüde iş gücü haklarını ve korumalarını belirleyen yasal çerçeveler ile toplumsal yapılar tarafından şekillendirilmektedir. Kanada'daki Mevsimlik Tarım İşçileri Programı gibi programlar kapsamında yasal olarak tanınmalarına rağmen, mevsimlik tarım göçüne katılan bireyler sağlık hizmetlerine erişim ve toplumsal entegrasyon gibi konularda sistematik engellerle karşılaşmaktadır (Caxaj ve Cohen, 2019; Caxaj vd., 2020). Bu güvencesizlik durumu, mevsimlik tarım göçüne katılan bireylerin sıklıkla dışlandıkları ortamlar içinde kimliklerini ve deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını ele alan sosyo-politik göç çalışmalarında da vurgulanmaktadır (Dedeoğlu, 2021; Perry, 2022).

Teknolojinin mevsimlik tarım göçü deneyimlerini kolaylaştırıcı ya da zorlaştırıcı rolü de literatürde dikkat çeken bir diğer konudur. Asya'daki çeşitli ülkelerde yürütülen uygulamalarda, ulaşım desteğinin tarım işçilerinin hareketliliğini artırarak daha iyi iş fırsatlarına erişim sağladığı bildirilmiştir. Bu yaklaşım, kırsal tarım toplulukları arasındaki sosyoekonomik eşitsizlikleri azaltabilecek ve kentleşmeyi artırabilecek bir strateji olarak öne çıkmaktadır (Mobarak ve Reimão, 2020). Ayrıca, işverenlerle mevsimlik tarım işçilerini buluşturan dijital platformların tarım sektöründeki emek piyasalarının işleyiş biçiminde dönüşüme yol açtığı çeşitli çalışmalarla ortaya koyulmuştur (Anong, 2023; Corman ve Croitoru, 2023).

Mevsimlik tarım göçü, ekonomik zorunluluklar, çevresel zorluklar ve toplumsal dinamiklerle şekillenen çok yönlü bir olgudur (Panda ve Mishra, 2018). Bu genel çerçeve, tüm mevsimlik tarım işçilerini etkilerken yaşlı bireyler için bu olumsuzluklar çok daha ağır sonuçlar doğurabilmektedir. Yaşlı gezici mevsimlik tarım işçilerinin daha genç işçilere oranla daha fazla sağlık sorunu yaşadıkları bildirilmiştir (Tang ve Xie, 2023; Anantapong vd., 2024). Bu durum, yaşlıların mevsimlik tarım işçiliğinde özel kırılgan bir grubu oluşturmaktadır.

3. MEVSİMLİK TARIM GÖÇÜNE KATILAN YAŞLI BİREYLERİN PSİKOSOSYAL SORUNLARI

Mevsimlik tarım göçüne katılan yaşlı bireyler, genellikle genç yetişkinlerle birlikte tarlada çalışmak veya konaklama alanlarında günlük yaşamlarını idame ettirmek durumundadır. İleri yaştaki mevsimlik tarım işçileri, sağlık, bakım, barınma, çalışma koşulları, ekonomik geçim, sosyal güvenlik, beslenme, ulaşım, sosyal dışlanma gibi konularda pek çok sorunla karşılaşmaktadır (Özkan ve Çağlar, 2023; Anantapong vd., 2024). Mevsimlik tarım işinin doğası gereği yaşlı bireyler günde 12 saati aşan uzun mesai saatlerinde, genellikle açık hava ve zorlu iklim koşullarında çalışmaktadır. Bu denli ağır ve uzun süreli çalışmanın etkisiyle birçok yaşlı mevsimlik tarım işçisi kas-iskelet sistemi hastalıkları başta olmak üzere çeşitli sağlık sorunları yaşayabilmektedir. İleri yaşla birlikte görme, duyma, denge gibi işlev kayıpları yaşamakta bu da tarlada çalışırken düşme ve yaralanma risklerini arttırmaktadır. Mevsimlik tarım işçisi yaşlılarda görülen görme ve işitme kayıpları, zorlayıcı yaşam koşullarına uyum sağlamayı zorlaştırmaktadır. Ayrıca günlük yaşam aktivitelerinde aksamalara, iletişim güçlüklerine ve çevreyle etkileşimde kısıtlanmalara

neden olmaktadır (Panda ve Mishra, 2018; Tang ve Xie, 2023; Özkan ve Çağlar, 2023; Anantapong vd., 2024).

Mevsimlik tarım işçisi yaşlı bireyler, fiziksel sağlık sorunları yaşadıklarında iş gücünden geçici bir süre de olsa çekilmek zorunda kalmaktadır. Sağlık sorunları nedeniyle tarlada çalışamayan yaşlılar ya memleketlerine erken dönmekte ya da geçici konaklama alanlarında istirahat etmek durumunda kalmaktadır. Her iki durumda da çalışamadıkları günler için gelir kaybı yaşamakta ve bu da zaten kötü olan ekonomik durumlarını daha da kötüleştirmektedir (Özkan ve Çağlar, 2023; Anantapong vd., 2024). Dolayısıyla, ileri yaştaki mevsimlik tarım işçileri için sağlık sorunları sadece fiziksel bir endişe değil, aynı zamanda gelir kaybı ve yoksulluk riskini artıran bir sorundur (Tang ve Xie, 2023).

Göç eden yaşlı mevsimlik tarım işçileri bulundukları geçici yerleşim yerlerinde çeşitli dışlanma ve ayrımcılık davranışlarına maruz kalabilmektedir. Yaşlı tarım işçilerinin hem diğer mevsimlik işçiler hem de çalışmak için gittikleri bölgenin yerel halkı tarafından sosyal dışlanmaya ve kimi zaman da ayrımcı tutumlara maruz kaldığı belirtilmektedir (Kontaş Azaklı ve Aydın, 2020). Bu dışlanmanın nedenleri arasında yaşlı mevsimlik tarım işçilerinin ileri yaşları, çoğunlukla farklı etnik kökenden gelmeleri ve farklı giyim tarzları yer almaktadır (Tang ve Xie, 2023; Özkan ve Çağlar, 2023). Mevsimlik tarım işçileri çoğunlukla tarlalarda ya da köyün dışında konaklamaktadır. Bu durum yaşlı bireyler de dahil olmak üzere tüm mevsimlik tarım işçisi ailelerin toplumdan izole olmasına ve zamanla yalnızlık duygusu yaşamalarına yol açmaktadır (Kontaş Azaklı ve Aydın, 2020; Özkan ve Çağlar, 2023; Anantapong vd., 2024). Ayrıca, tarla sahipleri ve aracılar, yaşlı mevsimlik tarım işçilerine verimsiz oldukları önyargısıyla ayrımcılık yapabilmektedir. Yaşlı işçiler, genellikle görünmez emek olarak kabul edilen işlere yönlendirilmekte; yaşlı kadınlar ise hem tarlada çalışmak hem de çadırda tüm ev işlerini üstlenmek zorunda kalarak çifte bir yük taşımaktadır (Özkan ve Çağlar, 2023). Dolayısıyla, mevsimlik tarım göçüne katılan yaşlı bireyler ağır fiziki çalışma, toplumsal dışlanma, ayrımcılık, yetersiz barınma ve beslenme koşulları gibi birçok önemli sorunla karşı karşıya kalmaktadır (Anantapong vd., 2024).

4. MEVSİMLİK TARIM GÖÇÜNE KATILMAYAN "GERİDE KALAN" YAŞLI BİREYLERİN PSİKOSOSYAL SORUNLARI

Mevsimlik tarım göçü sürecine katılmayan yaşlı bireyler "geride kalanlar" olarak adlandırılmakta; yalnızlık, ihmal ve izolasyon riskleri yaşamaktadır (Özkan ve Çağlar, 2023; Dakua vd., 2023). Aile üyelerinin göçü, yaşlı bireylerin bakım, duygusal destek ve sosyal etkileşimden mahrum kalmalarına yol açmaktadır (Anantapong vd., 2024). Geride kalan yaşlı bireylerin kaygı bozukluğu, depresyon ve yalnızlık yaşama olasılıklarının yüksek olduğu belirtilmektedir (Porru vd., 2014; Dakua vd., 2023). Çocuğu göç eden yaşlı bireylerin psikolojik sağlığının, çocuklarıyla yaşayan akranlarına göre daha olumsuz etkilenmektedir (Song, 2017).

Geride kalan yaşlılar için yalnızlık en yaygın sorunlardan biridir (Porru vd., 2014). Geride kalan yaşlı bireyler, özellikle eş kaybı sonrası, çocuklarının da göçüyle yalnızlık ve sosyal izolasyon yaşayabilmektedir. Sosyal etkileşim imkanlarının azalması, toplumdan kopma ve değersizlik hislerini pekiştirebilmektedir. Göç nedeniyle "geride kalan" olmanın yaşlılarda sosyal destek eksikliği ve bilişsel gerilemeyle de ilişkilidir (Carr, 2019; Holwerda ve Hoogendijk, 2020; Özkan ve Çağlar, 2023).

Hindistan'da yapılan bir araştırmada, sosyal aktivitelere katılmayan yaşlı bireylerin günlük yaşam aktivitelerinde daha fazla kısıtlılıklar yaşadığı bildirilmektedir (Ugargol vd., 2016). Aile üyelerinin yokluğunda, yaşlı bireyler komşularının veya akrabalarının desteğine ihtiyaç duyabilmekte, ancak bu destek de her zaman düzenli veya yeterli olamamaktadır (Panda ve Mishra, 2018; Anantapong vd., 2024). Geride kalan yaşlı bireylerin sağlık hizmetlerine erişimi de yaşadıkları önemli sorunlardan bir diğeridir. Yaşlı bireyler, genç aile üyelerinin yokluğunda sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yaşamakta ve acil durumlarda destek bulamamaktadır (Tang ve Xie, 2023). Geride kalan yaşlı bireyler, aile üyelerinin mevsimlik tarım göçüne katılması nedeniyle ilgi ve bakım eksikliğine bağlı ihmal riski yaşamaktadır. Yaşlı bireyler, kendilerine yardım edecek aile üyeleri uzakta olduğundan banyo, temizlik, alışveriş veya ilaç takibi gibi ihtiyaçlarını zamanında karşılayamamaktadır (Anantapong vd., 2024). Mevsimlik tarım göçündeki aile üyelerinin gönderdiği maddi destek yaşam kalitelerini artırabilse de duygusal destek eksikliği yaşlı bireylerin öznel iyi oluşunu olumsuz yönde etkilemektedir (Dakua vd., 2023). Oluşunurın göçünün yaşlıların öznel iyi oluşunu

azalttığı ve ekonomik desteğin ihtiyaç duydukları duygusal bağı telafi edememektedir (Lu vd., 2023; Dakua vd., 2023).

SONUÇ

Mevsimlik tarım göçü, yalnızca ekonomik bir olgu değil, aynı zamanda yol açtığı toplumsal ve psikososyal sorunlar açısından da incelenmesi gereken önemli bir konudur. Göç eden yaşlılar, sağlıktan barınmaya, çalışma koşullarından toplumsal dışlanmaya pek çok alanda zorluk yaşamaktadır. Geride kalan yaşlılar ise yalnızlık, ihmal ve bakım eksikliği ile mücadele etmektedir. Bu durum, yaşlıların aile içindeki rollerini ve statülerini de değiştirmekte, kuşaklararası ilişkilerde yeni dinamikler ortaya çıkarmaktadır. Tüm bu stresörler sonucunda, yaşlı bireylerde kaygı ve depresyon başta olmak üzere ciddi ruh sağlığı sorunları gözlenmektedir. Ayrıca değersizlik ve dışlanmışlık hisleri yaygınlaşmaktadır.

Mevsimlik tarım göçünün yaşlılar üzerinde yarattığı olumsuz etkileri gidermek üzere özel politikalar geliştirilmelidir. Sağlık profesyonelleri hem göç eden hem de geride kalan yaşlıları tespit ederek onlara ulaşmalı ve mobil hizmetler, ev ziyaretleri, psikososyal destek hatları gibi yöntemlerle müdahale etmelidir. Yaşlıların toplumsal hayata katılımı için ailelerin ve toplumun daha fazla iletişim ve dayanışma sağlamalıdır.

KAYNAKÇA

Anantapong, K., Udomratn, P., Ventriglio, A., Pemberton, M., Poulter, D., & Bhugra, D. (2024). Migration and mental health problems of older adults: Challenges and proposed solutions. *Industrial Psychiatry Journal*, *33*(1), S236-S241.

Anong, D. (2023). Seasonal workers wanted! germany's seasonal labour migration regime and the covid-19 pandemic. *Politics, 44*(2), 219-234. https://doi.org/10.1177/02633957231168039

Ansary, R. and Rath, K. (2021). Labour out-migration and covid-19 pandemic in india: a case study of murshidabad district of west bengal. Migration Letters, 18(3), 319-330. https://doi.org/10.33182/ml.v18i3.1331

Carr, D. (2019). Aging alone? International perspectives on social integration and isolation. *The Journals of Gerontology: Series B*, *74*(8), 1391-1393.

Caxaj, C. and Cohen, A. (2019). "i will not leave my body here": migrant farmworkers' health and safety amidst a climate of coercion. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(15), 2643. https://doi.org/10.3390/ijerph16152643

Caxaj, C., Cohen, A., Buffam, B., & Abe, O. (2020). Borders and boundaries in the lives of migrant agricultural workers: towards a more equitable health services approach. Witness the Canadian Journal of Critical Nursing Discourse, 2(2), 92-103. https://doi.org/10.25071/2291-5796.69

Chort, I. and Rupelle, M. (2022). Managing the impact of climate on migration: evidence from mexico. *Journal of Population Economics*, 35(4), 1777-1819. https://doi.org/10.1007/s00148-022-00894-1

Corman, S. & Croitoru, A. (2023). Exploring hidden costs of seasonal migration in agriculture within roma communities of origin: evidence from romania. *Societies*, 13(11), 239. https://doi.org/10.3390/soc13110239

Dakua, M., Karmakar, R., & Lhungdim, H. (2023). Social capital and well-being of the elderly 'left-behind'by their migrant children in India. *BMC Public Health*, *23*(1), 2212.

Dedeoglu, S. (2022). Cultivating precarisation: Intersecting vulnerabilities of Syrian refugees in the Turkish agricultural sector. *Work, Employment and Society*, *36*(2), 345-361.

Dedeoğlu, S. (2021). Cultivating precarisation: intersecting vulnerabilities of syrian refugees in the Turkish agricultural sector. *Work Employment and Society*, 36(2), 345-361. https://doi.org/10.1177/09500170211041298

Dedeoğlu, S. (2023). Harvesting precarity: the regimes governing migrant labor in türkiye's agricultural sector. *Asian and Pacific Migration Journal*, 32(4), 704-724. https://doi.org/10.1177/01171968241228877

Duruiz, D. (2019). *Dispossession, racialization, and rural Kurdish labor migration in Turkey*. Columbia University.

Holwerda, T. J., & Hoogendijk, E. O. (2020). Invited commentary: adult child migration and parental cognitive decline—a new perspective on loneliness and social isolation. *American Journal of Epidemiology, 189*(8), 770-772.

Kontaş Azaklı, T. ve Aydın, A. (2020). Yoksulluğun Mirası, Mevsimlik Tarım Göçü ile Fındık Hasadına Katılan Çocukların İyi Olma Halleri. Ordu Kadını Güçlendirme Derneği, 1. Baskı, İstanbul.

Kontaş Azakli, T., Kabataş Yildiz, M., & Sal, S. (2025). Experiences of migrant seasonal agricultural worker mothers in earthquakes: A phenomenological study. *International Journal of Social Psychiatry*, *71*(3), 585-597.

Köroğlu, M. A. (2023). Sociocultural problems of seasonal migrant agricultural workers in Manisa region (Turkey): a qualitative study. *Humanities and Social Sciences Communications*, *10*(1), 1-13.

Lu, Y., Lin, Y. Y., Qu, J. Q., Zeng, Y., & Wu, W. Z. (2023). Children's internal migration and subjective wellbeing of older parents left behind:

Spiritual or financial support?. *Frontiers in Public Health*, *11*, 1111288.

Mobarak, A. & Reimão, M. (2020). Seasonal poverty and seasonal migration in asia. *Asian Development Review, 37*(1), 1-42. https://doi.org/10.1162/adev_a_00139

Nandi, D. and Sarkar, S. (2020). Seasonal migration as a livelihood strategy of women agricultural labourers in soul ponamara mouza of hirbandh block, bankura district, west bengal. Space and Culture India, 8(3), 71-85. https://doi.org/10.20896/saci.v8i3.886

Özkan, G., & Çağlar, T. (2023). Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Görülmeyen ve Duyulmayan Kesimi: Yaşlı İşçiler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *34*(2), 427-451.

Panda, S. S., & Mishra, N. R. (2018). Factors affecting temporary labour migration for seasonal work: a review. *Management research review*, *41*(10), 1176-1200.

Pelek, D. (2022). Ethnic residential segregation among seasonal migrant workers: From temporary tents to new rural ghettos in southern Turkey. *The Journal of Peasant Studies*, *49*(1), 54-77.

Perry, J. (2022). Situated learning and transnational labor migration: the case of canada's seasonal agricultural worker program. *Adult Education Quarterly*, 72(4), 422-438. https://doi.org/10.1177/07417136221095480

Porru, S., Elmetti, S., & Arici, C. (2014). Psychosocial risk among migrant workers: what we can learn from literature and field experiences. *La Medicina de Lavaro*, *105*(2), 109-29.

Song, Q. (2017). Aging and separation from children: The health implications of adult migration for elderly parents in rural China. *Demographic Research*, *37*, 1761.

Tang, D., & Xie, L. (2023). Whose migration matters? The role of migration in social networks and mental health among rural older adults in China. *Ageing & Society*, *43*(6), 1389-1408.

Türkiye İstatistik Kurumu (2025). İstatistiklerle Yaşlılar, 2024. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2024-54079, Erişim tarihi: 27.05.2025.

Ugargol, A. P., Hutter, I., James, K. S., & Bailey, A. (2016). Care needs and caregivers: Associations and effects of living arrangements on caregiving to older adults in India. *Ageing international*, *41*(2), 193-213.

United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2022). World Population Prospects 2022: Summary of Results. UN DESA/POP/2022/TR/NO. 3.

Weerasinghe, S. (2020). Occupational health and safety standards of foreign seasonal farm workers: evaluation of personal protection measures, policies and practices. In *Occupational Wellbeing*. IntechOpen.

Mevsimlik Tarım Göçüne Katılan Ailelerin 0-6 Yaş Çocukları için Erken Çocukluk Eğitimine Erişim Üzerine Bir Derleme

Tuğba Kontaş Azaklı [1]

Öz

Erken çocukluk dönemi, bireyin bilişsel, sosyal ve duygusal gelişiminin en hızlı olduğu, yaşam boyu öğrenmenin temellerinin atıldığı kritik bir dönemdir. Ancak bu sürece her çocuğun eşit koşullarda erişimi mümkün olamamaktadır. Özellikle mevsimlik tarım göçüne katılan ailelerin 0-6 yaş arası çocukları; sürekli yer değiştirme, yoksulluk ve eğitim ile bakım hizmetlerine erişimde yaşanan süreksizlik gibi nedenlerle ciddi risk altındadır. Bu durum, çocukların erken çocukluk eğitimine katılım oranlarını düşürmekte ve uzun vadede dezavantaj döngüsünü derinleştirmektedir. Bu çalışma göç bağlamında erken çocukluk eğitimine erişimin önemini vurgulamayı ve mevsimlik tarım göçüne katılan ailelerin küçük çocukları için alternatif, esnek ve bağlama duyarlı eğitim modelleri geliştirmenin neden elzem olduğunu alan yazın temelinde tartışmayı amaçlamaktadır. Literatür taramasına dayalı bu değerlendirmede; erken müdahale ve eğitim hakkının, çocukların gelişimsel iyilik halleri üzerindeki etkisi, hareketlilik koşullarında eğitimin sürekliliğini sağlamaya yönelik ulusal ve uluslararası iyi uygulama örnekleriyle birlikte ele alınacaktır. Bu bağlamda, eğitim politikalarının yalnızca yerleşik nüfusa değil; göç eden ve yer değiştiren çocuklar için de kapsayıcı bir şekilde yeniden düşünülmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Çalışma; Türkiye'de mevsimlik tarım göçü deneyimleyen çocukların görünmezliğini azaltmayı, bu gruba yönelik sürdürülebilir erken çocukluk eğitimi modelleri geliştirme gerekliliğine dikkat çekmeyi ve bu alanda politika yapıcılara ile uygulayıcılara katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler : Mevsimlik Tarım Göçü, Erken Çocukluk Eğitimi, Alternatif Eğitim Modelleri, Göçmen Çocuklar, Erken Müdahale

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, Türkiye, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, tugbakontas@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1919-842X

10.5281/zenodo.15836951

A Literature Review on Access to Early Childhood Education for Children Aged 0-6 in Migrant Seasonal Agricultural Worker Families

Tuğba Kontaş Azaklı [1]

Abstract

Early childhood is a critical period during which cognitive, social, and emotional development occurs most rapidly, laying the foundation for lifelong learning and well-being. However, not every child has equal access to this vital process. Especially for children aged 0-6 from families engaged in seasonal agricultural migration, constant relocation, poverty, and discontinuity in access to education and care services place them at significant developmental risk. This situation lowers participation rates in early childhood education and deepens the cycle of disadvantage in the long term. This study aims to highlight the importance of access to early childhood education in the context of migration and to discuss, based on the existing literature, why it is essential to develop alternative, flexible, and context-sensitive education models for the young children of seasonal agricultural worker families. The literature-based review focuses on the impact of early intervention and the right to education on children's developmental well-being, alongside national and international examples of good practices designed to ensure educational continuity under conditions of mobility. In this context, the study argues that education policies should be reconsidered to include not only the settled population but also migrant and displaced children in an inclusive manner. The research seeks to draw attention to the invisibility of children experiencing seasonal agricultural migration in Turkey, emphasize the need for sustainable early childhood education models tailored to this group, and contribute to policymakers and practitioners working in the field.

Keywords : Seasonal Agricultural Migration, Early Childhood

[1] Asst. Prof., Ordu University, Türkiye, Department of Basic Education, Department of Preschool Education, tugbakontas@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1919-842X

10.5281/zenodo.15836951

GİRİŞ

Erken çocukluk dönemi, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim açısından kritik bir dönem olup yaşam boyu öğrenmenin temelini oluşturur (Tunçeli & Zembat, 2017). Bu süreçte istikrarlı bakım, güvenli çevre ve eğitsel fırsatlara erişim büyük önem taşımaktadır (UNESCO & UNICEF, 2024). Mevsimlik tarım işçilerinin çocukları; yoksulluk, sürekli yer değişiklikleri, eğitim ve bakım hizmetlerine sınırlı ve düzensiz erişim nedeniyle ciddi risk altındadır (Gökçe & Fırat, 2024). Özellikle 0-6 yaş arası çocuklar, bu koşullardan daha fazla etkilenmekte; erken çocukluk eğitimine katılım oranları düşmekte ve uzun vadede dezavantaj döngüsü derinleşmektedir. Araştırmalar, küçük çocukların uzun süre gözetimsiz bir şekilde güvensiz çadır alanlarında kaldıklarını; bu sırada büyük kardeşlerinin tarım işçiliğine katıldığını ve çocukların eğitimlerinin tekrar tekrar kesintiye uğradığını ortaya koymaktadır (İltus, 2013; İş & Özkan, 2024; Uzun & Şahan, 2020). Erken müdahale programları, çocukların gelişimini desteklemek ve dezavantajları önlemek açısından büyük önem taşımaktadır (Sazak Pınar, 2006; Pala, 2022). Fiziksel ve sosyal çevre, çocuk gelişiminde hayati bir rol oynar. Bu durum, iyi tasarlanmış öğrenme ortamlarının gerekliliğini açıkça ortaya koyar (Babaroğlu, 2018). Göçmen çocuklar için erken müdahale programları Türkiye'de özellikle önem taşımakla birlikte uygulamada hâlen sınırlıdır (Demir vd., 2024). Bu sorunların çözümü için mevsimlik göçmen ailelerin çocuklarına yönelik esnek ve bağlama duyarlı eğitim modellerine ihtiyaç duyulmaktadır (Mamur & Sünney, 2024). Öğretmen eğitimi ve niteliğinin artırılması da erken çocukluk eğitiminin güçlendirilmesinde önemli bir diğer unsurdur (Erdoğan vd., 2018). Genel olarak, hareketli nüfuslardan gelen çocuklar da dâhil olmak üzere tüm çocukları destekleyecek kapsayıcı politikalar ve sürdürülebilir erken çocukluk eğitimi modelleri gereklidir.

Bu çalışma, göç bağlamında erken çocukluk eğitimine erişimin önemini vurgulamayı ve mevsimlik tarım göçüne katılan ailelerin küçük çocukları için alternatif, esnek ve bağlama duyarlı eğitim modelleri geliştirmenin neden gerekli olduğunu alan yazın temelinde tartışmayı amaçlamaktadır. Literatür taramasına dayanan bu değerlendirmede; erken müdahale ve eğitim hakkının, çocukların gelişimsel iyilik halleri üzerindeki etkisi, hareketlilik koşullarında eğitimin sürekliliğini sağlamaya yönelik ulusal ve uluslararası iyi uygulama örnekleriyle birlikte ele alınacaktır.

Tedarik zincirlerinde, insan haklarına ilişkin özen yükümlülüğü yasaları gibi düzenleyici çerçeveler çocuk işçiliği ve sömürü gibi sorunları ele almaya başlamış olsa da mevsimlik tarım göçü sırasında ailelerine eşlik eden küçük çocuklara yeterince dikkat gösterilmemektedir (ILO & UNICEF, 2021; UNICEF, t.y.). Bu çocuklar çoğunlukla altı yaşın altındadır ve hem akademik çalışmalarda hem de politika belgelerinde yeterince temsil edilmemektedir. Oysa maruz kaldıkları yoksunluk, gelişimsel kesinti ve temel hizmetlere erişim eksikliği, onları ciddi risk grupları arasında konumlandırmaktadır (Nieuwenhuys, 1996). Kamuoyunda mevsimlik göçle ilgili tartışmalar giderek okul eğitimi ve çocuk işçiliği konularına odaklanmış olsa da henüz okula başlamamış ve çalışma hayatına katılmamış küçük yaştaki çocukların gündelik deneyimleri belgelenmemiş ve politikalarla ele alınmamıştır (Uyan Semerci & Erdoğan, 2017). Bu çocuklar, ekonomik dışlanma, görünmeyen bakım emeği ve parçalı politika kapsayıcılığı kesişiminde yaşamaktadır. Türkiye'de mevsimlik tarım işçiliğine katılan ailelerin çocukları, yoksulluk ve yapısal dışlanmadan orantısız şekilde etkilenmektedir (Hasell vd., 2022; Yazar, 2021). Güvenli barınma, temiz su, erken çocukluk eğitimi ve sağlık hizmetlerine erişim gibi temel haklardan yoksun kalmaktadırlar (UNICEF, 2016; Uyan Semerci & Erdoğan, 2017). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve UNICEF tarafından yayımlanan en güncel küresel tahminlere göre, dünya genelinde 160 milyondan fazla çocuk işçi bulunmaktadır ve bu çocukların önemli bir kısmı tarım sektöründe çalışmaktadır (ILO & UNICEF, 2021). Türkiye'deki veriler, 5-17 yaş aralığında yaklaşık 720.000 çocuğun iş gücüne katıldığını ve büyük çoğunluğunun mevsimlik tarım işçiliğinde yer aldığını göstermektedir (TÜİK, 2020). Oysa bu çocukların maruz kaldığı yapısal dışlanma yalnızca maddi yoksunluklarla sınırlı değildir; aynı zamanda bakımın örgütlenme biçimi ve toplumsal tanınırlığıyla da doğrudan ilişkilidir. Bakımın etik boyutları, özellikle Joan Tronto (2013) ve Daniel Engster'in (Engster & Metz, 2014) çalışmalarında olmak üzere bakım teorisinin merkezinde yer almaktadır. Tronto'nun "bakım açığı" (care deficit) kavramı, bakım ihtiyacı duyan bireyler için yeterli bakımın sağlanmamasını, yapısal bir toplumsal başarısızlık olarak tanımlar. Bu açık, bireysel eksikliklerden değil; bakımın kimler tarafından, hangi koşullarda ve nasıl tanınarak ya da tanınmayarak sağlandığını belirleyen yapısal eşitsizliklerden kaynaklanmaktadır. Tarım göçü bağlamlarında bakım açıkları, küçük çocukların erken dönem gelişimsel, duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılayacak kurumsal mekanizmaların

eksikliği biçiminde ortaya çıkmaktadır. Tronto'nun ifadesiyle bu durum, "*sistemin bu ihtiyaçlara karşı duyarsızlığı ve ilgisizliğinden kaynaklanan bir ahlaki başarısızlık*"tır. Yapısal ihmal kavramı, belirli grupların –özellikle küçük çocukların– politika tasarımlarında ve emek rejimlerinde nasıl görünmez kılındığını anlamak açısından merkezîdir. Folbre'ün (2001) "görünmez kalp" (the invisible heart) analizinde, ekonomik sistemlerin kadınların ücretsiz bakım emeğine nasıl dayandığı, fakat bu emeğin nasıl sistematik biçimde değersizleştirildiği eleştirilmektedir. Çocuk işçiliğini hedefleyen birçok politika ve müdahale bulunmasına rağmen, bu uygulamalar genellikle henüz çalışma yaşına gelmemiş ancak aynı sömürü ortamlarında yaşayan çocukların özgün kırılganlıklarını ve haklarını göz ardı etmektedir. Bu çerçevede hem uluslararası hem de ulusal düzeyde mevsimlik tarım göçüne katılan çocuklara yönelik geliştirilen bazı iyi uygulama örnekleri; bakım emeğini görünür kılma, erken çocukluk eğitimini esnekleştirme ve çocuk haklarını gözetme açısından dikkat çekici modeller sunmaktadır.

1. İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Bu kapsamda, bakım emeğine yönelik yapısal ihmali azaltmayı ve mevsimlik göçmen nüfus içindeki küçük çocukların eğitim hakkını güçlendirmeyi amaçlayan iyi uygulama örnekleri hem uluslararası hem de ulusal düzeyde dikkat çekmektedir.

Şekil 1: Amerika Birleşik Devletleri Migrant Seasonal Head Start Programı

Amerika Birleşik Devletleri'nde, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarına yönelik olarak 1969'dan bu yana uygulanan federal Migrant

and Seasonal Head Start (MSHS) programı, düşük gelirli tarım işçisi ailelerin 0-5 yaş arası çocuklarına ücretsiz erken çocukluk eğitimi ve bakım hizmeti sunmaktadır. MSHS programları, ailelerin tarımsal hasat takvimine ve günlük çalışma saatlerine uyum sağlayacak şekilde esnek saatlerde hizmet verebilmektedir. Örneğin, Doğu Yakası Göçmen Head Start Projesi gibi kuruluşlar, hasat sezonunda günde 9-12 saate varan tam gün bakım hizmeti sunmakta; hafta sonları da dâhil olmak üzere ebeveynlerin çalışma saatlerine destek olmaktadır.

Ülke genelinde, 34 eyalette faaliyet gösteren 24 MSHS ajansı, her yıl yaklaşık 26.000 mevsimlik tarım işçisi çocuğa ulaşmaktadır. Buna rağmen, yapılan değerlendirmeler MSHS'ın ulaşabildiği çocuk sayısının, hak kazanan tüm çocukların yalnızca küçük bir kısmını oluşturduğunu; dolayısıyla programın genişletilmesine ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymuştur. Yine de MSHS modeli, devlet destekli erken eğitimin göçer tarım işçisi çocuklara uyarlanmış sürdürülebilir bir örneğini sunmaktadır (National Migrant & Seasonal Head Start Association, t.y.).

2. HİNDİSTAN MOBİL KREŞLER

Hindistan, iç göç hareketlerinin çok yoğun olduğu bir ülke olarak mevsimlik göçle gelen çocuk nüfusunun da en yüksek olduğu yerlerden biridir. *Mobile Crèches* adlı sivil toplum kuruluşu, 1969'dan bu yana Hindistan'daki göçmen işçilerin çocukları için şantiyelerde ve geçici yerleşimlerde gezici kreşler açmaktadır. *Mobile Crèches*'in tahminlerine göre, Hindistan'da göçmen işçilerin yaklaşık 60 milyon çocuğu bulunmakta ve bu çocukların büyük bölümü herhangi bir okula kayıtlı değildir. Bu muazzam ihtiyaca karşılık *Mobile Crèches*, ülke genelinde her an aktif olan 80-100 arası mobil kreş ile günde yaklaşık 10.000 çocuğa bakım ve okul öncesi eğitim hizmeti sunmaktadır; yıllık ulaştığı toplam çocuk sayısı ise yaklaşık 40.000'dir. Kurumun yöneticileri, bu sayının ihtiyaca kıyasla "devede kulak" kaldığını belirtmekte; zira çocukların yalnızca %1'ine bile erişilememektedir (Mukherjee, 2021). Mobil kreşlerde çocuklara besleyici yemek, sağlık kontrolleri, aşı takibi, erken öğrenme etkinlikleri ve güvenli oyun alanı sunulmakta; annelere yönelik ebeveynlik bilinçlendirme programları da uygulanmaktadır. Hindistan hükümeti de göç eden çocukların eğitimine dair çeşitli politikalar geliştirmiştir. Samagra Shiksha programı kapsamında, göç döneminde ailelerinden ayrı kalmamaları için çocuklara yönelik mevsimlik yatılı

hosteller, köylerde geçici eğitim kampları ve okul dışında kalmış çocuklar için özel hızlandırılmış eğitim merkezleri kurulmuştur. Ancak uzmanlar çocukları yalnızca varış yerlerindeki okullara kaydetmenin yeterli olmadığını; eğitim programlarının daha esnek ve mekândan bağımsız hâle getirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Hindistan'daki mobil kreş uygulamaları ve devletin mevsimlik eğitim kampları, göçer çocukların bulundukları her yerde eğitime erişebilmeleri için esnek modeller sunarak uluslararası arenada örnek teşkil etmektedir (Ghosh, 2019).

3. TÜRKİYE/ORDU HER ÇOCUK BİR DÜNYA PROGRAMI

Her Çocuk Bir Dünya Programı, fındık tarımında çocuk işçiliğini önlemek ve mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim, sağlık ve bakım haklarını güvence altına almak amacıyla geliştirilmiş, 2018 yılından bu yana uygulanmakta olan bütüncül bir programdır. Durak Fındık Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin finansörlüğünde; Millî Eğitim Bakanlığı, Ordu Üniversitesi ve yerel yönetimlerle iş birliği içinde yürütülen bu program, mevsimlik tarım göçünün çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı hedeflemekte; eğitim sürekliliğini sağlamak, sağlık hizmetlerine erişimi artırmak ve yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla tasarlanmıştır. Mevsimlik tarım işçisi çocukların kesintisiz eğitime erişimini sağlamak ve öğrenme kayıplarını önlemek amacıyla program kapsamında yaz okulu uygulaması yürütülmektedir. Bu yaz okulu, çocukların eğitim süreçlerindeki kopmaları önlemeyi, bilişsel ve akademik gelişimlerini desteklemeyi ve tarımsal faaliyetlere yönelimlerini azaltmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte, çocukların sağlıklı gelişimlerini desteklemek amacıyla iki ana ve bir ara öğün içeren bir beslenme programı da uygulanmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliği sürecinde karşılaşılan düzensiz beslenme kaynaklı yetersiz beslenme ve gelişim geriliği gibi risklerin önüne geçmek adına, çocukların günlük enerji ve besin ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanan bu destek, programın temel bileşenlerinden biri olarak yapılandırılmıştır. Programın bir diğer kritik bileşeni ise, birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerine erişim sağlayarak çocukların düzenli sağlık kontrollerinden geçirilmesini, koruyucu sağlık hizmetlerinin sunulmasını ve bulaşıcı hastalıkların önlenmesine yönelik müdahale mekanizmalarının oluşturulmasını kapsamaktadır. Mevsimlik göç sürecinin çocukların sağlığını tehdit eden solunum yolu hastalıkları, beslenme yetersizlikleri ve enfeksiyonlar gibi riskleri artırdığı gerçeğinden hareketle, program kapsamında erken teşhis ve önleyici sağlık hizmetleri

sunulmaktadır. Çocukların boy-kilo gelişimleri takip edilmekte, büyüme geriliği riski değerlendirilmekte, aşı kontrolleri yapılmakta, diş sağlığı desteklenmekte ve hijyen uygulamalarına yönelik eğitimler verilmektedir. Program, yalnızca çocukları değil; içinde bulundukları aile ortamını da dönüştürmeyi hedefleyen bütüncül bir yaklaşıma sahiptir. Bu doğrultuda, ebeveynlere yönelik sağlık, hijyen ve çocuk gelişimi temelli eğitimler düzenlenmekte; ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine aktif katılımı teşvik edilmekte, eğitim sürekliliğini desteklemek amacıyla burs programları yürütülmekte ve sosyal destek mekanizmaları uygulanmaktadır (Her Çocuk Bir Dünya, 2023).

SONUÇ

Mevsimlik tarım işçisi ailelerin 0-6 yaş grubu çocuklarının eğitime erişim sorunu, Türkiye'nin sosyal kalkınma sürecinde acil müdahale gerektiren kritik bir alandır. Bu çalışmada ortaya konan bulgular, söz konusu çocukların temel eğitim haklarından mahrum kaldığını ve bu durumun hem bireysel hem de toplumsal düzeyde uzun vadeli olumsuz sonuçlara yol açtığını göstermektedir.

Araştırma kapsamında incelenen veriler, mevsimlik göç hareketine katılan ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerinde yaşadığı kesintilerin yalnızca akademik gelişimlerini değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal gelişimlerini de olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, çocukların gelecekteki yaşam fırsatlarını sınırlandırmakta ve toplumsal eşitsizliklerin kuşaklar arası aktarımına katkıda bulunmaktadır.

2024 yılında yayımlanan MEB genelgesi ve e-Okul takip modülü gibi son dönemde atılan adımlar olumlu gelişmeler olmakla birlikte, sorunun ölçeği ve karmaşıklığı dikkate alındığında mevcut yaklaşımların yetersiz kaldığı değerlendirilmektedir. Uluslararası deneyimler ve Türkiye'deki pilot uygulamalar, yenilikçi ve esnek çözümlerin mümkün olduğunu göstermekte; ancak bu çözümlerin sistematik biçimde yaygınlaştırılması için güçlü bir siyasi iradeye ve sürdürülebilir kaynak tahsisine ihtiyaç duyulmaktadır.

ÖNERİLER

Mevsimlik tarım göçüne katılan çocukların erken çocukluk eğitimine erişimini güvence altına almak amacıyla bütüncül ve çok paydaşlı bir müdahale modeli geliştirilmelidir. Öncelikle, kısa vadeli proje

yaklaşımlarının ötesine geçilerek güçlü siyasi ve bürokratik iradeyle desteklenen kapsamlı bir ulusal politika oluşturulmalıdır. Bu kapsamda, mevcut Millî Eğitim Bakanlığı Genelgesi'nin (2016/5) güncellenerek tüm okul öncesi yaşları kapsayacak biçimde genişletilmesi; Millî Eğitim, Aile ve Sosyal Hizmetler, Sağlık ve Çalışma Bakanlıkları arasında kurumsal koordinasyon mekanizmalarının oluşturulması ve çocuk işçiliğini önlemeye yönelik bütüncül stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Politikanın sürdürülebilirliği için kalıcı finansman modelleri hayata geçirilmelidir. Bununla birlikte çocukları yerinden etmeyen esnek ve bağlama duyarlı eğitim modelleri yaygınlaştırılmalı; göçer ailelerin yoğun bulunduğu bölgelerde gezici anaokulları, kreş çadırları ve mobil eğitim araçları sistematik biçimde devreye sokulmalıdır. Göç yolu boyunca geçici eğitim merkezlerinin oluşturulması ve aile-toplum temelli erken çocukluk gelişim programlarının uygulanması da önerilen yaklaşımlar arasındadır. Ebeveynlerin uzun çalışma saatleri boyunca çocuklarının güvenli ve eğitici ortamlarda bulunabilmesi için köy okullarının tatil dönemlerinde kreş olarak kullanılması, bölgelere geçici bakıcı ve öğretmen görevlendirilmesi ve ücretsiz bakım hizmetlerinin sağlanması gereklidir. 2024 yılında hayata geçirilen "Mevsimlik Tarım İşçisi ve Göçer Çocukların Eğitimi Takip Modülü" gibi dijital izleme sistemlerinin ülke genelinde yaygın ve etkin şekilde kullanılması; okul idareleri, öğretmenler, rehberlik servisleri ve yerel yönetimler arasında veri temelli koordinasyonun güçlendirilmesini sağlayacaktır. Aynı zamanda, nitelikli insan kaynağı gelişimi için gezici öğretmenler ve erken çocukluk uzmanlarının yetiştirilmesi, öğretmenlere yönelik teşvik sistemlerinin uygulanması önemlidir. Ailelerin bilinçlendirilmesi amacıyla farkındalık kampanyalarının hayata geçirilmesi ve bu süreçte sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde kültürel olarak duyarlı içerikler geliştirilmesi gerekmektedir. Eğitimde sürekliliği sağlamak için mevsimsel kesintilere maruz kalan çocuklara yönelik telafi edici ve hızlandırılmış öğretim programları uygulanmalı; yaz okulları, destek kursları, iki dilli destek modelleri ve travma duyarlı pedagojik yaklaşımlar benimsenmelidir. Bütün bu süreçlerin etkili biçimde yürütülebilmesi için kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör arasında sürdürülebilir bir iş birliği modeli kurulmalı; bölgesel düzeyde uygulama komiteleri oluşturulmalı ve iyi uygulama örnekleri yaygınlaştırılmalıdır.

Gelecek araştırmalar açısından, mevsimlik tarım göçüne katılan çocukların erken çocukluk eğitimine erişimini güçlendirmeye yönelik

politikaların etkililiğinin değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, uygulanan mevcut politikaların kısa ve uzun vadeli etki değerlendirmelerine dayalı analizler yapılmalı; farklı coğrafi bölgelerdeki uygulamalar karşılaştırmalı biçimde incelenmelidir. Ayrıca göçmen ailelerin eğitim hizmetlerine yönelik tutumları, beklentileri ve deneyimleri derinlemesine nitel yöntemlerle araştırılarak politikaların yerel ihtiyaçlara ne ölçüde yanıt verdiği ortaya konulmalıdır. Uzun vadeli izleme ve değerlendirme çalışmaları aracılığıyla geliştirilen politikaların, çocukların gelişimsel çıktıları üzerindeki etkisi izlenmeli; böylece sistemin sürdürülebilirliği ve dönüştürücü gücü güvence altına alınmalıdır. Bu öneriler doğrultusunda atılacak adımlar, tarlada büyüyen çocukların eğitim hakkının korunmasını sağlayacak; onların topluma tam ve eşit bireyler olarak katılımlarını mümkün kılacaktır.

KAYNAKÇA

Becot, F. A., & Inwood, S. M. (2024). Children needs and childcare: An illustration of how underappreciated social and economic needs shape the farm enterprise. *Agriculture and Human Values*, *41*, 1–20. https://doi.org/10.1007/s10460-024-10594-z

Bennett, R., Hosegood, V., Newell, M., & McGrath, N. (2014). Understanding family migration in rural South Africa: Exploring children's inclusion in the destination households of migrant parents. *Population, Space and Place*, *21*(4), 310–321. https://doi.org/10.1002/psp.1842

Betancourt, T., Shaahinfar, A., Kellner, S., Dhavan, N., & Williams, T. (2013). A qualitative case study of child protection issues in the Indian construction industry: Investigating the security, health, and interrelated rights of migrant families. *BMC Public Health*, *13*(1), Article 858. https://doi.org/10.1186/1471-2458-13-858

Çevlik, Z., Yılmaz, B., & Kaya, S. (2022). Seasonal agricultural labor migration and early childhood development: Challenges faced by seasonal agricultural worker families and their children. *Atlas Journal*, *8*(47), 1304–1323. https://doi.org/10.51458/atlas.1135585

Darçın, M., Darçın, E., Alkan, M., & Doğrul, G. (2018). Accidents involving migrant seasonal agricultural workers. *Biomedical Research*, *29*(7). https://doi.org/10.4066/biomedicalresearch.29-18-149

Development Workshop. (2013). *Mevsimlik tarım göçünden etkilenen 6–14 yaş grubu çocuklara yönelik temel araştırma* (2. bs.). Kalkınma Atölyesi Yayınları.

Dreby, J. (2007). Children and power in Mexican transnational families. *Journal of Marriage and Family*, *69*(4), 1050–1064. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2007.00430.x

Engster, D., & Metz, T. (Eds.). (2014). *Justice, politics, and the family*. Routledge.

Eştürk, Ö., & Mert, N. (2021). Food insecurity in seasonal agricultural workers. *Abant Journal of Social Sciences*, *21*(3), 497–512. https://doi.org/10.11616/asbi.956359

European Commission. (2023). *Global value chains: Potential synergies between external trade policy and internal economic initiatives to address the strategic dependencies of the EU* (EXPO_STU(2023)702582).

https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/702582/EXPO_STU(2023)702582_EN.pdf

Feinberg, J. (2014). The child's right to an open future. In D. Engster & T. Metz (Eds.), *Justice, politics, and the family* (ss. 145–158). Routledge.

Folbre, N. (2001). *The invisible heart: Economics and family values*. New Press.

Fraser, N. (2014). After the family wage: Gender equity and the welfare state. In D. Engster & T. Metz (Eds.), *Justice, politics, and the family* (ss. 88–108). Routledge.

Ghosh, S. (2019, July 2). Mobile crèches: Child care for India's migrant workers. *Global Citizen*. https://www.globalcitizen.org/en/content/mobile-creches-child-care-india

Hasell, J., Roser, M., Ortiz-Ospina, E., & Arriagada, P. (2022). *Child poverty and development statistics*. Our World in Data. https://ourworldindata.org

Her Çocuk Bir Dünya. (2023). *Faaliyet raporu*. https://www.hercocukbirdunya.org/anasayfa.html

Hochschild, A. R. (2000). Global care chains and emotional surplus value. In W. Hutton & A. Giddens (Eds.), *On the edge: Living with global capitalism* (ss. 130–146). Jonathan Cape.

International Labour Organization. (n.d.). *Ratification of C182 – Worst Forms of Child Labour Convention, 1999 (No. 182): Turkey*. Retrieved April 2025 from https://www.ilo.org/dyn/normlex

International Labour Organization & UNICEF. (2021). *Child labour: Global estimates 2020, trends and the road forward*. ILO & UNICEF.

International Labour Organization & UNICEF. (2023). *Ending child labour: The role of due diligence in responsible business conduct*. ILO & UNICEF.

İltus, S. (2013). Realities of life for children of seasonal migrant workers. *Early Childhood Matters*, *(121)*, 5–7.

İş, E., & Özkan, B. (2024). Evaluation of the problems experienced by children of seasonal agricultural workers in basic education during the education process. *Ekev Akademi Dergisi*, *(98)*, 62–74. https://doi.org/10.17753/sosekev.1426395

Lemke, S., & Bellows, A. C. (2015). Sustainable food systems, gender, and participation. In *Gender, nutrition, and the human right to adequate food* (ss. 254–340). Routledge.

Mamur, Y. (2024). An action research: Improving the familiarity of children of mobile seasonal agricultural worker families with participation mechanisms. *Black Sea Journal of Social Sciences*, *16*(30), 420–438. https://doi.org/10.38155/ksbd.1399098

Marandi, S., & Patel, S. (2022). Seasonal migration and its influence on children's education. *International Journal of Research and Review*, *9*(10).

McLaurin, J., & Liebman, A. (2012). Unique agricultural safety and health issues of migrant and immigrant children. *Journal of Agromedicine*, *17*(2), 186–196. https://doi.org/10.1080/1059924X.2012.658010

Mukherjee, S. (2021, March 25). The right to education for migrating children in India. *World Bank Blogs*.

Nieuwenhuys, O. (1996). The paradox of child labor and anthropology. *Annual Review of Anthropology*, *25*, 237–251. https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.25.1.237

Pelek, D. (2020). Ethnic residential segregation among seasonal migrant workers. *The Journal of Peasant Studies*, *49*(1), 54–77. https://doi.org/10.1080/03066150.2020.1767077

Republic of Turkey Ministry of Labour and Social Security. (2017). *National programme on the elimination of child labour (2017–2023)*.

Şimşek, Z., & Koruk, İ. (2011). Effects of migratory seasonal farmwork on psychomotor development. *Turkish Journal of Public Health*, *9*(3), 157–165.

Tronto, J. C. (2013). *Caring democracy: Markets, equality, and justice*. NYU Press.

UNESCO & UNICEF. (2024). *Global report on early childhood care and education*. UNESCO & UNICEF. https://doi.org/10.54675/FWQA2113

UNICEF. (2016). *The impact of seasonal migration on the rights of children in Turkey*.

UNICEF. (2021). *Access to early childhood education for vulnerable children*.

United Nations. (1989). *Convention on the rights of the child*. https://www.ohchr.org

Mevsimsel Göçe Katılan Kadınlarda Hijyen Temelli Sağlık Problemleri: Literatür Tabanlı İnceleme

Ayten Kaya [1]

ÖZ

Mevsimsel göç, özellikle tarımsal üretimin yoğun olduğu bölgelerde iş gücü ihtiyacını karşılamak amacıyla gerçekleşen geçici nüfus hareketliliğidir. Bu süreçte kadınlar hem üretici iş gücü hem de ev içi bakım hizmetlerinin sürdürücüsü olarak görev almakta, bu da onları çok yönlü sağlık riskleriyle karşı karşıya bırakmaktadır. Geçici barınma alanında hijyen koşullarının yetersiz oluşu, kadın sağlığı açısından önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı, mevsimsel göçe katılan kadınların karşılaştığı hijyen temelli sağlık sorunlarını literatür doğrultusunda incelemek ve bu sorunlara ilişkin yapısal nedenleri, etkileri ve çözüm yollarını ortaya koymaktır. Çalışma, 2000–2024 yılları arasında yayımlanmış çeşitli akademik makaleler, tezler ve kurumsal raporlar temel alınarak yürütülmüştür. Veriler, tematik içerik analizi yöntemiyle üç temel başlık altında sınıflandırılmıştır: Hijyen eksikliğinin nedenleri, sağlık etkileri ve müdahale önerileri. Elde edilen bulgular, altyapı eksiklikleri, toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyal dışlanmanın hijyen koşulları üzerinde belirleyici olduğunu göstermektedir. Kadınların yaşadığı fiziksel (enfeksiyonlar, cilt hastalıkları), psikososyal (stres, mahremiyet kaybı) ve üreme sağlığına ilişkin sorunlar, sağlık hizmetlerine erişim kısıtlılığıyla birleşerek daha ciddi halk sağlığı problemlerine dönüşmektedir. Çözüm önerileri arasında mobil sağlık hizmetleri, kadınlara özel hijyen alanları ve toplumsal cinsiyet duyarlı sosyal politikalar öne çıkmaktadır. Sonuç olarak, hijyen temelli sağlık sorunları bireysel değil; yapısal, kültürel ve politik düzeyde ele alınması gereken çok boyutlu bir halk sağlığı sorunudur. Bu kapsamda geliştirilecek bütüncül ve kapsayıcı müdahale stratejileri, kadın tarım işçilerinin sağlık hakkını güçlendirmeye katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler : Mevsimsel Göç, Kadın Sağlığı, Hijyen, Tarım İşçileri, Halk Sağlığı

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, Türkiye, İkizce Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, a.kaya085252@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7684-3675

10.5281/zenodo.15836959

Hygiene-Related Health Problems Among Women Participating in Seasonal Migration: A Literature-Based Review

Ayten Kaya [1]

ABSTRACT

Seasonal migration is a temporary population movement that occurs to meet the labor demand in regions where agricultural production is intense. During this process, women take on dual roles as both productive labor and providers of domestic care, which exposes them to multiple health risks. The inadequate hygiene conditions in temporary living areas constitute a significant concern for women's health. The aim of this study is to examine the hygiene-related health problems faced by women participating in seasonal migration, and to identify the structural causes, impacts, and potential solutions based on the existing literature. The study was conducted using academic articles, theses, and institutional reports published between 2000 and 2024. Data were analyzed using thematic content analysis and categorized under three main themes: causes of hygiene deprivation, health effects, and intervention recommendations. The findings indicate that infrastructure deficits, gender roles, and social exclusion are major determinants of hygiene conditions. Physical health problems (infections, skin diseases), psychosocial challenges (stress, loss of privacy), and reproductive health issues experienced by women are compounded by limited access to healthcare services, leading to more serious public health concerns. Recommended solutions include mobile health services, women-only hygienic spaces, and gender-sensitive social policies. In conclusion, hygiene-related health problems are not individual issues but multidimensional public health concerns that must be addressed at structural, cultural, and political levels. Comprehensive and inclusive intervention strategies can contribute to strengthening the health rights of women agricultural workers.

Keywords : Seasonal Migration, Women's Health, Hygiene, Agricultural Workers, Public Health

[1] Asst. Prof., Ordu University, Türkiye, İkizce Vocational School, Department of Health Care Services, a.kaya085252@hotmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-7684-3675

10.5281/zenodo.15836959

GİRİŞ

Mevsimsel göç, özellikle tarım, hayvancılık ve ormancılık gibi mevsime bağlı sektörlerde artan işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla belirli dönemlerde gerçekleşen geçici nüfus hareketliliğidir (Augère-Granier, 2021). Bu göç biçimi, yalnızca ekonomik boyutuyla değil, beraberinde getirdiği sosyal, kültürel ve sağlık temelli sorunlar nedeniyle de önemli bir halk sağlığı konusudur. Dünya genelinde mevsimsel işgücü hareketliliği; Avrupa'da doğudan batıya, Amerika'da güneyden kuzeye ve Asya'da kırsaldan kentsel alanlara doğru yoğunlaşmaktadır. Türkiye'de ise Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu ve Karadeniz gibi bölgelerden Çukurova, Ege ve Marmara gibi tarımsal üretimin yoğun olduğu bölgelere göç edilmektedir (Yaman & Kılıç, 2023). TÜİK işgücü istatistiklerine (2022) göre, Türkiye'de istihdam edilen nüfusun %15,8'i tarım sektöründe çalışmaktadır. Mevsimsel tarım işçi sayısı ile ilgili net bir rakam olmamakla birlikte, bu sayının 2 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir (Ekip, 2021). Kadınlar mevsimsel göç sürecine yalnızca tarımsal üretimde değil, aynı zamanda ev içi bakım ve hizmetlerin sürdürülmesinde de aktif olarak katılmaktadır. Tarlada çalışmanın yanı sıra yemek yapma, temizlik, çocuk ve yaşlı bakımı gibi sorumlulukları da üstlenen kadınlar, bu dönemde çifte emek yükü altına girmekte hem fiziksel hem de psikososyal yönden yıpranmaktadır (Augère-Granier, 2021). Çoğu zaman kayıt dışı ve sosyal güvenceden yoksun çalışan kadınlar, kazançları üzerinde söz sahibi olamamakta, karar alma mekanizmalarından dışlanmakta ve toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin farklı boyutlarıyla karşı karşıya kalmaktadır (Chant and Pedwell, 2008; Yaman ve Kılıç, 2023).

Mevsimlik tarım işçisi kadınların karşılaştıkları sorunlar arasında düşük ücretler, uzun ve güvencesiz çalışma saatleri, çocukların eğitim haklarına erişimde zorluklar ve sağlık hizmetlerine ulaşımda yaşanan aksaklıklar öne çıkmaktadır (Fidan, 2020). Ancak bu zorluklar arasında hijyen koşullarının yetersizliği, kadın sağlığı açısından özel bir risk alanı olarak dikkat çekmektedir. Temiz suya erişimin sınırlı olması, banyo ve tuvalet gibi temel olanakların yetersizliği, özellikle regl döneminde hijyen ürünlerine ulaşılamaması ve mahremiyet eksikliği gibi unsurlar; idrar yolu enfeksiyonları, cilt hastalıkları ve jinekolojik enfeksiyonlar başta olmak üzere çeşitli sağlık sorunlarına zemin hazırlamaktadır (Fuortes vd., 1997; Şimşek, 2012; Yıldız ve Turan, 2021; Er ve Gürbüz, 2022).

Kadınlar, bu sorunlar karşısında çoğu zaman utanma, damgalanma korkusu, bilgi eksikliği ve sağlık hizmetlerine ulaşım

engelleri nedeniyle yardım arama davranışı sergilemekte zorlanmaktadır (Yıldız, 2016; Yağmur ve Orhan Engin, 2017). Bu durum, önlenebilir enfeksiyonların kronikleşmesine, doğurganlık sorunlarına ve ruhsal problemlerle birlikte daha ciddi sağlık sonuçlarına yol açabilmektedir (Sclar vd., 2018). Bu çalışmada, mevsimsel göç sürecine katılan kadınların karşılaştığı hijyen temelli sağlık problemleri literatür kapsamında ele alınarak, görünmeyen bu risklerin nedenleri, sonuçları ve çözüm önerileri ele alınmıştır.

1. YÖNTEM

Bu çalışma, mevsimsel göçe katılan kadınların hijyen temelli sağlık problemlerini ortaya koymak amacıyla yürütülmüş bir literatür taramasıdır. Literatür analizi, kadın tarım işçilerinin hijyenle ilişkili sağlık sorunlarını disiplinler arası bir yaklaşımla değerlendirmek üzere tasarlanmıştır. Bu bağlamda; halk sağlığı, sosyoloji, hemşirelik, göç çalışmaları ve çevre sağlığı alanlarında yapılmış çalışmalar dikkate alınmıştır. Literatür taraması, Ocak 2000 ile Mart 2024 tarihleri arasında PubMed, Scopus, Web of Science, TR Dizin ve Google Scholar veri tabanları kullanılarak yapılmıştır.

Literatür taraması sırasında hem Türkçe hem de İngilizce anahtar kelimeler kullanılmıştır. Örnek anahtar kelimeler arasında "seasonal migrant women", "agricultural workers", "hygiene", "reproductive health", "genital infections", "access to healthcare", "public health risks", "mevsimlik tarım işçileri", "kadın sağlığı" ve benzeri terimler yer almıştır.

Çalışmaya Dâhil Etme ve Dışlama Kriterleri

Tarama kapsamında, mevsimsel tarım işçiliği yapan kadınların hijyen koşulları ve sağlık sonuçlarını konu alan, 2000 yılı sonrasında yayımlanmış ve bilimsel niteliği taşıyan çalışmalara öncelik verilmiştir. Dâhil etme kriterlerini karşılamayan, tarım dışı sektörlere odaklanan, sadece erkek veya çocuk işçileri ele alan, özet düzeyinde kalan ya da bilimsel güvenilirlik taşımayan içerikler dışlanmıştır.

Veri Analizi

Verilerin analizi için tematik içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Braun ve Clarke'ın (2006) altı aşamalı tematik analiz süreci esas alınarak, belgelerdeki veriler "nedenler", "sağlık sonuçları" ve "müdahale önerileri" başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

2. BULGULAR

Bu literatür taraması sonucunda, mevsimsel göçe katılan kadınların hijyen temelli sağlık problemlerini açıklayan üç ana tema belirlenmiştir:

(1) Hijyen Eksikliğinin Nedenleri, (2) Sağlık Üzerindeki Etkileri, ve (3) Müdahale ve Politika Önerileri.

2.1. Hijyen Eksikliğinin Nedenleri

Mevsimlik göçe katılan kadınların hijyen sorunları, genellikle altyapı yetersizlikleri, barınma koşullarının elverişsizliği ve sosyal dışlanma pratikleriyle ilişkilidir. Tarım alanlarına göç eden kadınlar, genellikle elektrik, su, kanalizasyon gibi temel altyapılardan yoksun geçici barınma alanlarında yaşamaktadır (Rodríguez-Guerrero vd., 2024; Yıldız, 2016; Er ve Gürbüz, 2022; Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2023). Sıklıkla tuvalet ve banyo gibi mahremiyet gerektiren alanlar paylaşılmakta ya da hiç bulunmamaktadır (WHO, 2008; Caxaj vd., 2023; Çağlarer, 2025). İçme suyu ve hijyenik kaynaklara erişimin sınırlılığı, kadınların regl dönemlerinde daha da belirgin hale gelmektedir. İspanya'daki göçmen kadın işçiler, pestisit kaplarında su taşımak zorunda kaldıklarını, temizlik ve içme suyu için farklı alanlara erişemediklerini belirtmiştir (Rodríguez-Guerrero vd., 2024). Türkiye'de ise göç eden kadınlar genellikle tarlaların yakınında kurulan plastik çadırlarda yaşamakta, suyu 1–2 kilometre öteden taşımakta ve çoğu zaman sabun, ped gibi temel hijyen ürünlerine erişememektedir (Okyay vd., 2018; Yaman ve Kılıç, 2023).

Bu koşullar sadece fiziksel altyapının eksikliği ile değil, aynı zamanda sosyopolitik faktörlerle de ilişkilidir. Örneğin, Manisa'da yapılan bir etnografik çalışmada, çadır alanlarının kasabalardan uzağa kurulmasının etnik, sınıfsal ve kültürel ötekileştirme pratiklerinin sonucu olduğu; bu dışlanmanın "hijyen eksikliği" söylemleriyle meşrulaştırıldığı görülmektedir (Duruiz, 2011).

Hijyen eksikliği aynı zamanda kadınların toplumsal rollerinden kaynaklanan çoklu yükler nedeniyle derinleşmektedir. Kadınlar hem tarlada uzun saatler boyunca fiziksel olarak ağır işlerde çalışmakta hem de yemek hazırlama, çocuk bakımı, temizlik ve çamaşır gibi tüm ev içi sorumlulukları üstlenmektedir (Tadesse vd., 2021; Caxaj vd., 2023). Bu durum, kişisel bakım için zaman ve uygun alan bulmalarını önemli ölçüde kısıtlamaktadır. Nitekim yapılan saha çalışmalarında da, mevsimlik tarım işçisi kadınların günün büyük bölümünü hem hasat işinde hem de çadır

alanında ekmek pişirme, yemek hazırlama ve çocuk bakımı gibi yoğun emek gerektiren faaliyetlerle geçirdikleri, suya erişimin sınırlı olması nedeniyle temel hijyen ihtiyaçlarını çoğu zaman ertelemek zorunda kaldıkları görülmüştür. Çadırların kalabalık ve mahremiyetin kısıtlı olduğu yaşam koşulları, kadınların menstruasyon hijyeni, banyo yapma ve kıyafet değiştirme gibi çok temel gereksinimlerini bile düzenli şekilde karşılamalarını zorlaştırmaktadır (Yıldırım ve Karakoyun, 2023).

Yetersiz barınma koşulları ve altyapısal sorunlara işverenlerin yaklaşımı da önemli bir nedensel etkendir. Kanada, İspanya ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde barınma işveren tarafından sağlanmakta ancak bu alanlar çoğu zaman düzensiz denetlenmekte, çok sayıda kişiyle paylaşıldığı için temel temizlik koşulları sağlanamamaktadır (Caxaj vd., 2023; Worker Support Centre, 2023).

ILO (2007), bu durumun yalnızca gelişmekte olan ülkelerde değil, görece gelişmiş sistemlerde de yapısal olarak ihmal edilen bir alan olduğunu vurgular. Göçmen kadın işçilerin barınma, hijyen ve sağlık gibi temel haklara erişimi çoğu zaman yasal güvenceler dışında kalmaktadır.

Bu nedenle hijyen eksikliği, bireysel ihmallerin ya da alışkanlıkların değil; sosyoekonomik, kültürel ve politik nedenlerle şekillenen çok katmanlı bir sorunun sonucudur.

2.2. Sağlık Üzerindeki Etkiler

Hijyen eksikliği yalnızca geçici bir rahatsızlık değil, kadınların fiziksel, ruhsal ve üreme sağlığı üzerinde doğrudan etkileri olan yapısal bir halk sağlığı sorunudur. Mevsimsel kadın tarım işçileri arasında en sık bildirilen sağlık sorunları; idrar yolu enfeksiyonları, vajinal mantar enfeksiyonları, bakteriyel vajinozis, cilt hastalıkları (egzama, pişik, isilik) ve gastrointestinal rahatsızlıklardır (Alemayehu vd., 2020; Tadesse vd., 2021a).

Suya erişimde yaşanan kısıtlılık nedeniyle kadınların pestisit kalıntısı içeren kaplarla su taşıması, kontamine su kullanımı ve açık alanda yıkanma gibi uygulamalar hem bulaşıcı hastalıkları artırmakta hem de kadınların mahremiyetini zedelemektedir (Worker Support Centre, 2023; Rodríguez-Guerrero vd., 2024). Türkiye'de yapılan çalışmalarda, kadınların bir kısmının regl döneminde bez kullanmak zorunda kaldığı ve bunu uygun koşullarda temizleyemediği için enfeksiyon riskinin yükseldiği bildirilmiştir (Adıbelli & Kılınç, 2021; Yaman & Kılıç, 2023).

Kadınların maruz kaldığı bu sorunlar yalnızca fiziksel sağlıkla sınırlı değildir. Hijyen yoksunluğu, stres, utanma, mahremiyet eksikliği, sosyal dışlanma ve depresyon gibi psikososyal sonuçlara da yol açmaktadır (Sclar vd., 2018; Doetzer vd., 2025). Özellikle ortak kullanılan duş ve tuvaletlerin denetimsizliği, cinsiyet temelli ayrımcılık ve cinsel şiddet riski gibi güvenlik kaygılarını da artırmaktadır (Caxaj vd., 2023).

Pestisitlere maruz kalma, yalnızca cilt ve solunum yolu hastalıklarına değil, aynı zamanda doğurganlık ve pelvik sağlık problemlerine de yol açabilmektedir. Tarım işlerinde çalışan kadınlarında yapılan araştırmalar, bu grubun alerjik ve non-alerjik wheezing, astım benzeri semptomlar ve üst solunum yolu enfeksiyonlarına daha yatkın olduğunu ortaya koymuştur (Islam vd., 2024). Ayrıca çalışma koşulları nedeniyle yaygın olarak kas-iskelet sistemi rahatsızlıkları ve iş kazalarına bağlı fiziksel travmalar da görülmektedir (Novikova vd., 2021; Okyay vd., 2018).

Yetersiz sağlık okuryazarlığı ve dil engelleri, kadınların sağlık hizmetlerine başvurmalarını sınırlamakta; kayıt dışı çalışma nedeniyle sosyal güvence eksikliği tedavi süreçlerine ulaşımı zorlaştırmaktadır (Gül ve İğde, 2020; Casanova vd., 2021; Rodríguez-Guerrero vd., 2024).

Kadınların sağlık sorunlarını dile getirme eğilimi de sosyal normlar nedeniyle bastırılmakta, bu da var olan sorunların sessizce derinleşmesine neden olmaktadır (Sexsmith vd., 2022; Güneş, 2022; Karabulutlu vd., 2023).

3.2. Müdahale ve Politika Önerileri

Mevsimsel göçmen kadınların yaşadığı hijyen temelli sağlık sorunlarının çözümünde, yalnızca bireysel farkındalık artırımı değil, sistematik müdahale modelleri gereklidir. Literatürde önerilen etkili yaklaşımlar arasında mobil sağlık hizmetlerinin artırılması, hijyen kitlerinin dağıtımı, kadınlara özel alanların oluşturulması ve toplumsal cinsiyet duyarlı sosyal politikaların hayata geçirilmesi yer almaktadır (Alemayehu vd., 2020; Tadesse vd., 2021;Yaman & Kılıç, 2023).

Türkiye'deki örnek uygulamalardan biri, Şimşek (2019) tarafından yürütülen Mevsimlik Tarım İşçileri Sağlık Geliştirme Programı'dır. Program kapsamında mobil sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, sağlık çalışanlarının eğitimi, kadınlara yönelik bilgilendirme faaliyetleri ve yerel yöneticilerin sürece dahil edilmesi sağlanmıştır. Program sonunda doğum öncesi bakım alma oranı %72.8'den %96.8'e, hastane doğum oranı

%30.5'ten %5.4'e gerilemiştir. Bu sonuçlar, yerel bağlamda yürütülen çok paydaşlı müdahale modellerinin etkili olduğunu göstermektedir.

İran'daki "sağlık evi" modeli gibi toplum temelli sağlık uygulamaları da özellikle kadınların hijyen okuryazarlığını artırmakta ve bulaşıcı hastalıkları azaltmaktadır (WHO, 2008). Bu modellerde yerel halktan kadınların sağlık çalışanı olarak eğitilmesi, mahremiyetin korunarak danışmanlık verilmesi gibi yöntemler kullanılmaktadır.

Avrupa Birliği ülkelerinde ise Ortak Tarım Politikası kapsamında, sosyal koşulların denetlenmesi, barınma alanlarının standartlara uygunluğu ve işçilerin sağlık hakkının güvence altına alınması yönünde adımlar atılmaktadır (European Parliament, 2024). Ancak uygulamada bu düzenlemelerin çoğu zaman kâğıt üzerinde kaldığı, denetimlerin yetersiz olduğu görülmektedir.

İngiltere'deki Worker Support Centre (2023) raporuna göre, işçilerin barınma alanlarında sıcak su, temizlik malzemeleri, güvenli duş alanları gibi temel hizmetlere erişimi sınırlı olup, işveren baskısı nedeniyle şikâyet dile getirmekten çekinmektedirler. Benzer şekilde İspanya'da da yardımların sivil toplum kuruluşları aracılığıyla sağlandığı ancak sürdürülebilir bir devlet politikası haline gelemediği bildirilmiştir (Rodríguez-Guerrero vd., 2024).

Tüm bu bulgular, hijyen temelli sağlık sorunlarının yalnızca bireysel değil; yapısal, kültürel ve politik düzeyde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Kadınların sağlık hakkını savunmaya yönelik politikaların geliştirilmesi, barınma koşullarının iyileştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğini önceleyen müdahale modelleri uzun vadede kalıcı çözüm sağlayabilir.

SONUÇ

Bu çalışma, mevsimsel göçe katılan kadınların hijyen temelli sağlık sorunlarının bireysel davranışlardan ziyade yapısal, toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin bir sonucu olduğunu ortaya koymaktadır. Kadınların suya erişim, sanitasyon, barınma ve mahremiyet gibi temel gereksinimlerinin karşılanamaması; hijyen yoksunluğunu süreklileştiren başlıca faktörlerdir. Bu eksiklikler, sosyal dışlanma ve toplumsal cinsiyet rolleriyle birleşerek kadınların bakım yükünü artırmakta ve kişisel hijyen için gerekli zaman ve koşulları kısıtlamaktadır.

Hijyen yetersizliği, kadınların sağlık durumunu çok yönlü biçimde etkilemektedir. Üreme sağlığı enfeksiyonları, cilt ve

gastrointestinal rahatsızlıklar, pestisit maruziyeti, kas-iskelet sistemi sorunları ve mahremiyet kaybına bağlı psikososyal etkiler literatürde sıkça bildirilmektedir. Kayıt dışı çalışma, dil engelleri ve düşük sağlık okuryazarlığı, kadınların sağlık hizmetlerine erişimini daha da zorlaştırmakta ve mevcut sağlık sorunlarının gecikmiş ya da yetersiz şekilde ele alınmasına neden olmaktadır.

Çalışmanın bulguları, mevsimlik tarım işçisi kadınların yaşadığı hijyen temelli sorunların yalnızca Türkiye'de değil, farklı sosyoekonomik bağlamlara sahip ülkelerde de benzer biçimde sürdüğünü göstermiştir. Bu durum, tarımsal üretim döngüsünde kadınların sağlık ve yaşam koşullarının uluslararası ölçekte yapısal olarak ihmal edildiğine işaret etmektedir.

Genel olarak, bu sonuçlar mevsimsel göçün kadınlar için hijyen ve sağlık açısından ciddi riskler oluşturduğunu; bu risklerin temelinde altyapısal yetersizlikler, toplumsal eşitsizlikler ve sosyal dışlanmanın bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Öneriler

- Göçmen ve mevsimlik tarım işçisi kadınların kaldığı barınma alanlarında tuvalet, duş, temiz su, atık yönetimi ve aydınlatma gibi temel hizmetlerin sağlanması yasal bir zorunluluk haline getirilmelidir.
- Toplum temelli sağlık çalışanları aracılığıyla, kültürel olarak uygun ve kadınların ihtiyaçlarına duyarlı hijyen eğitim programları uygulanmalıdır.
- Barınma ve çalışma alanlarında kadınlara özel, güvenli ve mahremiyetin sağlandığı bölümler oluşturulmalıdır.
- Mobil sağlık hizmetlerinin kapsamı genişletilmeli; özellikle üreme sağlığı, hijyen danışmanlığı ve bulaşıcı hastalıkların erken tanısı için erişilebilir hizmet modelleri geliştirilmelidir.
- Mevsimlik tarım işçilerine yönelik ulusal politika belgelerinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve hijyen temelli sağlık hakkı açık biçimde tanımlanmalı ve uygulanabilir mekanizmalarla desteklenmelidir.
- Kayıt dışı çalışan kadınların sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesini güvence altına alacak özel sosyal güvenlik ve koruma sistemleri oluşturulmalıdır
- Mevsimsel kadın tarım işçilerinin hijyenle ilgili yaşadığı sorunlara yönelik çözüm arayışları yalnızca sağlık alanında değil; barınma, eğitim, toplumsal cinsiyet ve sosyal güvenlik sistemleriyle birlikte ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Adıbelli, D., & Kılınç, H. (2021). Kadın tarım işçilerinin genital hijyen davranışlarının belirlenmesi. *JAREN, 7*(4), 589–597.

Alemayehu, M., Paintain, L., Adera, C., Berhe, R., Gebeyehu, A., Gizaw, Z., ... & Elnaiem, D. A. (2020). Impact of education on knowledge and practice of kala azar preventive measures among seasonal and migrant agricultural workers in northwest Ethiopia. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene, 102*(4), 758–767. https://doi.org/10.4269/ajtmh.19-0079

Arslan, N. (2023). Göçmen kadınların sağlık sorunları üzerine genel bir değerlendirme. *Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4*(2), 104–114.

Arslan, P. (2023). A macro level social work practice: Health promotion program for improving the health status of seasonal agricultural workers in Turkey. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences, 118*, 2920–2926. https://doi.org/10.15405/epsbs.2021.09.02.321

Augère-Granier, M.-L. (2021, February). *Migrant seasonal workers in the European agricultural sector* (Briefing No. PE 689.347). European Parliamentary Research Service. https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2021)689347

Casanova, F., Knaul, F. M., & Rodriguez, N. M. (2021). Harvesting health knowledge: Breast cancer perceptions in the South Florida Latinx farmworker community. *Qualitative Health Research, 31*(8), 1423–1436. https://doi.org/10.1177/10497323211003542

Caxaj, C. S., Bruce, N., Derman, B., & Orozco, L. A. (2023). Housing conditions and health implications for migrant agricultural workers in Canada: A scoping review. *Canadian Journal of Public Health, 114*(1), 83–94. https://doi.org/10.1177/08445621231203086

Chant, S., & Pedwell, C. (2008). *Women, gender and the informal economy: An assessment of ILO research and suggested ways forward*. International Labour Organization.

https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_policy/documents/publication/wcms_103502.pdf

Çağlarer, E. (2025). Invisible risks in women's labour in agriculture: Product-based assessment of seasonal and resident labour force in Turkey. *Business & Management Studies: An International Journal, 13*(3), 1217–1228. https://doi.org/10.15295/bmij.v13i3.2617

Doetzer, J., Ammann, P., Imboden, M., Ingold, K., Jeong, A., Kaiser-Grolimund, A., ... & Probst-Hensch, N. (2025). Methods and exploratory findings of the first Swiss agricultural health cohort FarmCoSwiss. *Scientific Reports, 15*, 10690. https://doi.org/10.1038/s41598-025-94440-0

Duruiz, D. (2011). *Seasonal agricultural workers in Manisa: Materialization of labor, bodies and places through everyday encounters* [Unpublished master's thesis]. Boğaziçi University.

Ekip, V. K. (2021, September 1). *Mevsimlik tarım işçileri "ekmek parası için" Türkiye'yi dolaşıyor*. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/gundem/mevsimlik-tarim-iscileri-ekmek-parasi-icin-turkiyeyi-dolasiyor/2674153#

Er, S., & Gürbüz, İ. B. (2022). Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma hayatında karşılaştığı sorunlar: Bursa/Mudanya örneği. *Balkan & Near Eastern Journal of Social Sciences*.

European Parliamentary Research Service. (2024, December). *Improving EU farmers' and agricultural workers' working conditions and mental well-being* (PE 767.154). https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)767154

Fidan, F. (2020). Mevsimlik tarım işçisi kadınların sorunları. In *5th International Conference on Humanities and Social Sciences* (pp. 156–163).

Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2023). *An overall assessment of challenges faced by seasonal agricultural workers from Syrians under temporary protection and host communities*. FAO. https://doi.org/10.4060/cc5137en

Fuortes, L., Clark, M. K., & Kirchner, H. L. (1997). Association between female infertility and agricultural work history. *American Journal of Industrial Medicine, 31*(4), 445–451. https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-0274(199704)31:4<445::AID-AJIM12>3.0.CO;2-F

Gül, R., & İğde, F. A. A. (2020). Cinsel sağlık üreme sağlığı eğitimi ve danışmanlık. *Turkiye Klinikleri Family Medicine - Special Topics, 11*(3), 92–97.

Güneş, E. Ş. (2022). *Mevsimlik tarım işçisi kadınların sağlık okuryazarlığı düzeylerinin ve sosyal destek algılarının meme kanseri erken tanı davranışlarına etkisi* [Doktora tezi].

International Labour Organization. (2007). *Global challenges for sustainable development: Strategies for health and safety in agriculture*. Geneva: ILO. https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/how-the-ilo-works/multilateral-system/g8/lang--en/index.htm

International Organization for Migration. (2024). *3 key considerations for States to protect the health of migrants*. https://lac.iom.int/en/blogs/3-key-considerations-states-protect-health-migrants

Islam, N., Banik, P., Rahman, S., & Ali, M. (2024). Occupational health risk profiles among women agricultural workers: A review. *BMC Public Health, 24*, 218. https://doi.org/10.1186/s12889-024-17994-6

Karabulutlu, Ö., Bakır, N., & Demir, C. (2023). Mevsimlik tarım işçisi kadınların meme kanseri endişe düzeylerinin meme kanseri önleme davranışlarına etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 12*(4), 1647–1654.

Messeri, A., Morabito, M., Bonafede, M., Bugani, M., Levi, M., Baldasseroni, A., Binazzi, A., Gozzini, B., Orlandini, S., Nybo, L., & Marinaccio, A. (2019). Heat stress perception among native and migrant workers in Italian industries—Case studies from the construction and agricultural sectors. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 16*(7), 1090. https://doi.org/10.3390/ijerph16071090

Naeem, M., Ozuem, W., Howell, K., & Ranfagni, S. (2023). A step-by-step process of thematic analysis to develop a conceptual model in qualitative research. *International Journal of Qualitative Methods, 22*, 1–15. https://doi.org/10.1177/16094069231205789

Novikova, T. A., Bezrukova, G. A., & Novikova, V. S. (2021). Socio-hygienic factors of health risk of agricultural workers. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences, 103*, 2877–2886. https://doi.org/10.15405/epsbs.2021.09.02.321

Okyay, R. A., Tanır, F., & Ağaoğlu, P. M. (2018). Occupational health and safety characteristics of agricultural workers in Adana, Turkey: A cross-sectional study. *PeerJ, 6*, e4952. https://doi.org/10.7717/peerj.4952

Rodríguez-Guerrero, L. A., Mateos, J. T., Pérez-Urdiales, I., Jiménez-Lasserrotte, M., González, J. A., & Briones-Vozmediano, E. (2024). Challenges faced by migrant seasonal agricultural farmworkers for food accessibility in Spain: A qualitative study. *Global Public Health, 19*(1), 2352570. https://doi.org/10.1080/17441692.2024.2352570

Rodríguez-Guerrero, L. A., Pérez-Urdiales, I., Escrig-Piñol, A., Jiménez-Lasserrotte, M. del M., Pastor-Bravo, M. del M., Mateos, J. T., & Briones-Vozmediano, E. (2024). Water insecurity among seasonal agriculture workers: Perspectives from Spanish professionals. *International Journal for Equity in Health, 23*, 31. https://doi.org/10.1186/s12939-024-02112-8

Sclar, G. D., Penakalapati, G., Caruso, B. A., Rehfuess, E. A., Garn, J. V., Alexander, K. T., ... & Clasen, T. (2018). Exploring the relationship between sanitation and mental and social well-being: A systematic review and qualitative synthesis. *Social Science & Medicine, 217*, 121–134. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.09.051

Sexsmith, K., Hernández, R., & Sethi, D. (2022). Gendered barriers to reporting health risks among migrant farmworkers. *Gender, Place & Culture, 29*(1), 36–55. https://doi.org/10.1080/0966369X.2021.1926441

Şimşek, Z. (2012). *Mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi araştırması* (1. baskı, s. 15–19). Damla Matbaacılık.

Şimşek, Z. (2019). A macro level social work practice: Health promotion program for improving the health status of seasonal agricultural workers in Turkey. *Turkish Journal of Applied Social Work, 2*(2), 110–124.

Tadesse, M., Alemayehu, M., vd. (2021a). Hygiene-related knowledge and practices among women agricultural workers in Ethiopia. *East African Journal of Health Sciences, 4*(2), 78–89.

Tadesse, Y., Irish, S. R., Chibsa, S., Dugassa, S., Lorenz, L. M., Gebreyohannes, A., ... & Murphy, M. (2021). Malaria prevention and treatment in migrant agricultural workers in Dangur district Benishangul-Gumuz, Ethiopia: Social and behavioural aspects. *Malaria Journal, 20*, 224. https://doi.org/10.1186/s12936-021-03766-3

Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *İşgücü İstatistikleri, 2022* [Bülten]. TÜİK. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2022-49390

Worker Support Centre. (2023). *Annual report 2023: Seasonal agricultural workers in the UK and their lived experiences*. https://www.workersupportcentre.org.uk

World Health Organization. (2008). Overcoming migrants' barriers to health. *Bulletin of the World Health Organization, 86*(8), 583–586. https://www.who.int/publications/bulletin/volumes/86/8/08-020808/en/

Yağmur, Y., & Orhan Ergin, İ. (2017). Mevsimlik tarım işçisi kadınların yaşam koşulları ve genital hijyen uygulamaları. *Journal of International Social Research, 10*(51).

Yaman, S., & Kılıç, M. (2023). Seasonal agricultural workers' personal well-being and preventive behaviors about Covid-19 in Turkey. *BMC Public Health, 23*, 102. https://doi.org/10.1186/s12889-023-15024-z

Yıldırım, M., & Karakoyun, O. (2023). Mevsimlik tarım işçiliği üzerine bir araştırma: Çarşamba (Samsun) ilçesi örneği. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(2), 61–81.

Yıldız, Ö. (2016). *Mevsimlik tarım işçisi gençlerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve etkileyen faktörlerin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi]. Harran Üniversitesi Açık Arşiv Sistemi. http://hdl.handle.net/11513/3711

Yıldız, Ş., & Turan, Z. (2021). Üriner inkontinansı olan kadınlarda hemşirelik yaklaşımları. *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi, 4*(3), 155–166.

Sosyal Normlar ve Göçmenlerin Entegrasyonu: Evrimsel Oyun Teorik Bir Model

Aras Yolusever [1]

ÖZ

Göçmenlerin yeni bir topluma entegrasyonu, kültürel uyum ve sosyal normların benimsenmesi açısından karmaşık bir süreçtir. Bu çalışma, göçmenlerin entegrasyon dinamiklerini analiz etmek için evrimsel oyun teorisi çerçevesinde bir model geliştirmektedir. Model, yerleşik nüfus ile göçmenler arasındaki stratejik etkileşimleri ve sosyal normların evrimini inceleyen koordinasyon oyunlarına dayanmaktadır. Çalışmada, bireylerin sosyal normları benimseme veya kendi kültürel pratiklerini sürdürme yönündeki tercihlerini belirleyen bir replikatör dinamiği modeli oluşturulmaktadır. Temel olarak, göçmenler ve yerleşik halk arasında iki stratejik seçenek bulunmaktadır: (1) ev sahibi toplumun normlarını benimsemek veya (2) kendi kültürel normlarını koruyarak bu normlara paralel bir topluluk oluşturmak. Bu bağlamda, sosyal normların hangi koşullarda dengede kalacağını, hangi durumlarda melezleşeceğini veya kutuplaşma ile sonuçlanacağını belirlemek için istikrarlı (durağan) dengeler analiz edilmektedir. Matematiksel model, göçmenlerin entegrasyon düzeyini etkileyen faktörleri, özellikle kültürel uyumun maliyetini, yerleşik toplumun tolerans seviyesini ve göçmenlerin demografik yoğunluğunu içermektedir. Bulgular, yüksek entegrasyon maliyetlerinin ve düşük tolerans seviyelerinin toplum içinde ayrışmayı artırabileceğini, ancak yeterli etkileşim ve karşılıklı öğrenme mekanizmalarının entegrasyonu teşvik edebileceğini göstermektedir. Ayrıca, belirli kritik eşiklerin aşılması durumunda sosyal normların göçmenler ve yerleşik halk arasında ortak bir dengeye ulaşabileceği görülmektedir. Bununla birlikte, dışsal şokların (ekonomik krizler, siyasi değişimler gibi) entegrasyon süreçleri üzerindeki uzun vadeli etkileri de dikkate alınmalıdır. Bu çalışma, göç politikaları açısından önemli çıkarımlar sunmaktadır. Özellikle, sosyal normların evrimsel süreçlerle nasıl değişebileceği ve bu değişimlerin uzun vadeli entegrasyon süreçlerini nasıl etkileyebileceği üzerine politika yapıcılara yol gösterici olmak amaçlanmaktadır. Çalışma, evrimsel oyun teorisi çerçevesinde göçmen entegrasyonunu modelleyen akademik literatüre katkıda bulunurken, aynı zamanda toplumsal uyum politikalarının etkili bir şekilde tasarlanmasına yönelik yeni perspektifler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Evrimsel Oyun Teorisi, Sosyal Normlar, Göçmen Entegrasyonu, Koordinasyon Oyunları, Replikatör Dinamiği

[1] Arş. Gör. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Türkiye, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, a.yolusever@iku.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-9810-2571

10.5281/zenodo.15836973

Social Norms and Immigrant Integration: An Evolutionary Game Theoretic Model

Aras Yolusever [1]

ABSTRACT

The process of integrating immigrants into a new society is complex and involves cultural adaptation and the adoption of social norms. In this study, we develop a model based on evolutionary game theory to analyze the dynamics of immigrant integration. This model uses coordination games to examine the strategic interactions between the native population and immigrants, as well as the evolution of social norms within the society. We construct a replicator dynamics model to explore individuals' strategic choices between adopting the host society's norms or maintaining their own cultural practices. In this framework, immigrants and natives have two primary strategic options: (1) adopting the social norms of the host society or (2) preserving their own cultural norms and forming a parallel community. We analyze the stable equilibrium points that determine whether social norms remain unchanged, hybridize, or lead to polarization within society. The model takes into account several key factors that influence the level of immigrant integration. These include cultural adaptation costs, the tolerance level of the native population, and the demographic density of immigrants. Our findings suggest that high integration costs and low tolerance levels contribute to social fragmentation. In contrast, adequate interaction and mechanisms for mutual learning foster integration. Furthermore, we have identified critical thresholds beyond which social norms can align, creating a shared equilibrium between immigrants and natives. The study has important implications for immigration policies. It offers insights into how social norms develop through evolutionary processes and how these changes affect long-term integration outcomes. By contributing to the academic literature on evolutionary game theory and immigrant integration, this research also provides new perspectives for designing effective social cohesion policies.

Keywords : Evolutionary Game Theory, Social Norms, Immigrant Integration, Coordination Games, Replicator Dynamics

[1] Research Assistant (PhD), İstanbul Kültür University, Türkiye, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics, a.yolusever@iku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9810-2571

10.5281/zenodo.15836973

GİRİŞ

Göçmenlerin yeni bir toplumda entegrasyonu, modern toplumların en karmaşık ve çok boyutlu meselelerinden biridir. Bu süreç, yalnızca ekonomik uyumun ötesine geçmekte; sosyal, kültürel ve psikolojik boyutları da içermektedir. Entegrasyonun başarılı olup olmayacağı, sadece göçmenlerin bireysel çabalarına bağlı değildir. Aynı zamanda yerleşik toplumun sosyal normları, değerleri ve toleransı da belirleyici bir rol oynamaktadır. Göçmenlerin yeni toplumla etkileşimde bulunurken benimsedikleri stratejiler, toplumun kabul etme kapasitesi ve iki grup arasındaki karşılıklı öğrenme süreçleri gibi faktörlere dayanmaktadır.

Göçmenlerin entegrasyonu, sosyal normların benimsenmesi süreciyle doğrudan ilişkilidir. Sosyal normlar, toplumsal davranışları şekillendiren, bireyler arasında iş birliğini sağlayan kurallar ve değerler bütünüdür (North, 1990). Normlar, toplumsal düzenin sürdürülmesinde kritik bir rol oynar ve bu normların göçmenler tarafından benimsenmesi, toplumdaki uyumu artırabilir. Ancak, normların kabul edilme süreci, sadece bireysel tercihlerden değil, aynı zamanda toplumsal etkileşimlerden ve stratejik kararlar sonucunda evrimleşen dinamiklerden etkilenir. Bu noktada, evrimsel oyun teorisi, bireylerin birbirleriyle olan etkileşimlerinde nasıl stratejik kararlar aldığını ve zamanla bu kararların toplumsal düzeyde nasıl evrildiğini anlamamıza yardımcı olabilir (Bowles & Gintis, 2011; Weibull, 1995).

Evrimsel oyun teorisi, bireylerin sosyal stratejilerini zamanla uyarladığı, öğrenme ve gözlem yoluyla daha iyi stratejilerin evrimleştiği bir çerçeve sunar. Bu teori, özellikle bireylerin belirli sosyal normlara uyum sağlama ya da kendi geleneklerini sürdürme gibi seçeneklerle karşılaştıkları durumları anlamak için güçlü bir araçtır. Bu bağlamda, göçmenler ve yerleşik halk arasında iki temel strateji öne çıkar: Entegre olma, yani ev sahibi toplumun normlarını benimseme ve ayrışma, yani kendi kültürel normlarını koruyarak paralel bir topluluk oluşturma.

Evrimsel oyun teorisinin bu bağlamda kullanılması, göçmenlerin entegrasyon sürecindeki stratejik etkileşimlerin ve sosyal normların evrimini anlamamıza olanak tanır (Axelrod, 1986). Özellikle replikatör dinamiği, bu tür sosyal sistemlerin dinamiklerini modellemek için ideal bir araçtır. Replikatör dinamiği, bireylerin daha yüksek getirili stratejilere

yönelmesi ile toplumdaki normların evrimini açıklayabilir (Hofbauer & Sigmund, 1998). Göçmenler ve yerleşik halk arasındaki stratejik etkileşimleri inceleyerek, sosyal normların hangi koşullarda dengeye ulaşacağını, hangi durumlarda melezleşme ya da kutuplaşma ile sonuçlanabileceğini anlamak mümkündür.

Bu çalışma, göçmenlerin entegrasyonunu evrimsel oyun teorisi çerçevesinde analiz ederek, kültürel uyum ve sosyal normların benimsenmesinin nasıl evrimleştiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Model, göçmenlerin yerleşik toplumu kabul etme ya da kendi geleneklerini sürdürme tercihlerini belirleyen faktörleri içermektedir. Bu faktörler arasında entegrasyon maliyeti, yerleşik toplumun tolerans seviyesi, karşılıklı öğrenme olanakları ve göçmen yoğunluğu gibi unsurlar yer almaktadır. Matematiksel olarak geliştirilen model, bu faktörlerin entegrasyon süreci üzerindeki etkilerini ortaya koyarak, toplumsal uyumun sağlanmasında nasıl bir denge kurulabileceğini tartışmaktadır.

Modelin öngörüleri, sosyal normların evrimsel süreçlerle nasıl değişebileceği ve bu değişimlerin entegrasyonun uzun vadeli başarısını nasıl şekillendireceği üzerine önemli çıkarımlar sunmaktadır. Aynı zamanda, dışsal şokların (örneğin ekonomik krizler, siyasi değişimler) entegrasyon sürecine etkisi de modelde incelenmiştir. Bu bağlamda, çalışma, göç politikaları için rehberlik sağlayabilecek önemli sonuçlar elde etmeyi hedeflemektedir. Göçmenlerin entegrasyon sürecine dair politikalara dair çıkarımlar, toplumsal uyumun sağlanmasında etkili stratejiler geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma, göçmen entegrasyonunu evrimsel oyun teorisi perspektifinden inceleyerek, toplumsal normların ve kültürel uyum süreçlerinin evrimini açıklamak için yeni bir yaklaşım sunmaktadır. Bu yaklaşım, göçmenlerin entegrasyonuna dair daha derin bir anlayışa ulaşılmasını sağlayacak ve toplumsal uyum politikalarının daha etkili bir şekilde tasarlanmasına katkıda bulunacaktır.

1. LİTERATÜR

Göçmenlerin entegrasyonunu inceleyen güncel ve önemli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar evrimsel oyun teorik modellemeyi kullanmasa da sonuçları bakımından incelemeye değer görülmektedir.

Örneğin Long ve diğ., (2024) eşitlik normlarının göçmenlere yönelik önyargıyı azalttığını, ancak bu etkinin özellikle muhafazakâr gruplar arasında daha belirgin olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, sosyal normların etkisinin homojen olmadığını ve toplum içindeki ideolojik farklılıklarla yakından ilişkili olduğunu vurgulamaktadır.

Benzer şekilde, Czymara ve diğ., (2025), geçmişteki politik deneyimlerin günümüzde göçmen algılarını şekillendirmede belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Tarihsel normların güncel toplumsal normlarla kesişmesi, göçmen entegrasyon süreçlerinin anlık sosyal etkileşimlerden ve aynı zamanda tarihsel miraslardan da etkilendiğini göstermektedir. Bu yaklaşım, evrimsel oyun teorisinin normların tarihsel sürekliliğini modellemek açısından ne kadar elverişli olduğunu desteklemektedir.

Öte yandan, OECD ve Avrupa Komisyonu'nun yayımladığı Indicators of Immigrant Integration 2023 raporu, göçmenlerin sosyal ve ekonomik uyum göstergelerini sistematik olarak ele almakta ve norm üretimi ile sosyal uyum arasındaki bağlantıya dair kapsamlı nicel bulgular sunmaktadır. Bu rapor, entegrasyon politikalarının yalnızca kültürel normlara değil, aynı zamanda ekonomik fırsatlara erişime de duyarlı olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Norm transferleri üzerine yapılan çalışmalar da son yıllarda öne çıkmaktadır. Brzozowski ve Coniglio'nun (2023) araştırması, göçün yalnızca göç edilen ülkede değil, aynı zamanda göç veren ülkede de sosyal normların dönüşümüne yol açtığını göstermektedir. Bu çift yönlü norm aktarımı, göçmenlerin entegrasyonunu küresel ölçekte ele almayı gerekli kılmaktadır.

Türkiye bağlamında Kurt ve diğ., (2023) Afgan mülteciler üzerine önemli bir çalışma yapmıştır. Sonuçlar, sosyo-kültürel faktörlerin, travmatik deneyimlerin ve toplumsal stresörlerin entegrasyon sürecini nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Bu bulgu, modelde ele alınan "entegrasyon maliyetlerinin" hem ekonomik hem de psikososyal boyutları içerdiğini ortaya koymaktadır.

Son olarak, Altay ve diğ., (2024) vatandaşlık ve göçmenlik üzerine i "post-migrant framework" yaklaşımını geliştirmiştir. Bu yaklaşım, sosyal normların devlet politikaları ve kurumsal düzenlemelerle nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir. Bu perspektif, sosyal normların yalnızca bireyler

arası etkileşimlerle değil, aynı zamanda hukuki ve siyasi kurumlarla birlikte şekillendiğini ortaya koymaktadır.

2. TEMEL MODEL

Bu bölümde, göçmenlerin yerleşik toplumlarla entegrasyon sürecini açıklamak için evrimsel oyun teorisine dayalı bir model geliştirilmektedir. Model, iki ana stratejiye dayalıdır: (1) yerleşik toplumun sosyal normlarını benimsemek (entegrasyon) ve (2) kendi kültürel normlarını koruyarak, paralel bir topluluk oluşturmak (ayrışma). Bu stratejilerin evrimsel dinamiklerini analiz etmek için, bir replikatör dinamiği modeli kullanılacaktır.

Modelde, her bireyin amacı en yüksek faydayı elde etmektir. Bireylerin bu amaçla alacağı kararlar, karşılıklı etkileşimler ve toplum içindeki genel stratejik dengeye bağlı olarak şekillenecektir.

2.1. Entegrasyon

Entegre olmayı seçen bir birey, yerleşik toplumun normlarını benimser. Bu, bireyin kültürel pratiklerini değiştirmesi, yeni normlara uyum sağlaması anlamına gelir. Bu stratejiyi seçmenin bazı maliyetleri olabilir: yerleşik toplumun bazı grupları tarafından dışlanma, kişisel kimliğin kaybolması gibi. Ancak entegre olmanın avantajları da vardır: ekonomik fırsatlar, toplumsal kabul ve karşılıklı öğrenme ile bireyin topluma daha kolay kabul edilmesi.

Entegrasyon stratejisinin fayda fonksiyonu

$$U_E = \alpha . B_E - C_E \quad (1)$$

Burada, U_E entegrasyon stratejisinin bireye sağladığı faydayı temsil eder. B_E entegrasyonun sağladığı faydayı (toplumsal kabul, ekonomik fırsatlar vb.), C_E ise entegrasyonun maliyetini (kültürel uyum, kimlik kaybı vb.) temsil eder. $\alpha \in (0,1)$, entegrasyon stratejisinin, yerleşik toplumun yapısına ve koşullarına bağlı olarak belirlenen etki katsayısıdır.

2.2. Ayrışma/Kültürel Koruma

Ayrışma stratejisini seçen bir birey, kendi kültürel normlarını sürdürür ve yerleşik toplumla paralel bir topluluk oluşturur. Bu durumda

birey, kültürel kimliğini korur, ancak toplumun sunduğu fırsatlar ve toplumsal kabul gibi avantajlardan faydalanamayabilir. Bunun yerine, kendi grubunda daha fazla sosyal bağ ve dayanışma kurarak, toplumsal dışlanmanın etkilerini minimize etmeye çalışır.

Ayrışma stratejisinin fayda fonksiyonu şu şekilde ifade edilebilir:

$$U_A = \beta . B_A - C_A \quad (2)$$

Burada, U_A ayrışma stratejisinin bireye sağladığı faydayı temsil eder. B_A, ayrışmanın sağladığı faydayı (kendi kültürel kimliği ve grubu ile dayanışma), C_A ise ayrışmanın maliyetini (toplumla bağlantı eksikliği, ekonomik fırsatların sınırlılığı vb.) temsil eder. $\beta \in (0,1)$ ayrışma stratejisinin, göçmen topluluğunun yapısına ve koşullarına bağlı olarak belirlenen etki katsayısıdır.

2.3. Bireyler Arası Etkileşim ve Toplumsal Dinamikler

Bireylerin stratejik kararları, yalnızca kendi faydalarını maksimize etmek amacıyla alınmaz. Aynı zamanda yerleşik toplum ile etkileşimde bulunurlar ve toplumun genel stratejileri de bu kararları etkiler. Bu noktada, modeldeki en önemli dinamik, bireylerin birbirleriyle etkileşimde bulunarak stratejilerini nasıl evrimsel olarak değiştirdiğidir.

Evrimsel oyun teorisinde, bireylerin seçtiği stratejilerin, toplumda hangi oranda yerleşeceği ve hangi stratejinin egemen olacağı, zamanla birbirlerine etkileşimde bulunarak evrimleşir. Bu etkileşimler, her bireyin toplumda paylaştığı faydalara dayalı olarak şekillenir.

Göçmenlerin entegrasyon düzeyinin belirlenmesinde, yerleşik toplumun tolerans seviyesi, göçmenlerin demografik yoğunluğu ve kültürel uyumun maliyeti gibi faktörler de önemli rol oynar. Bu bağlamda, toplumsal etkileşimi, stratejik öğrenme ve evrimsel adaptasyon süreçlerini içeren bir replikatör dinamiği modeli kurulmaktadır.

Replikatör dinamiği, evrimsel oyun teorisinin temel bir bileşenidir ve bireylerin stratejik kararlarını zaman içinde nasıl evrimsel olarak değiştirdiğini modellemek için kullanılır. Bireylerin stratejileri, karşılıklı etkileşimlerden ve toplumdaki genel strateji dağılımından etkilenir.

Göçmenlerin entegrasyon sürecindeki stratejik etkileşimleri incelemek için, yerleşik toplumda ve göçmenler arasında bu iki stratejinin

popülasyon oranları takip edilmektedir. Bireylerin stratejilerinin zamanla nasıl değişeceğini anlamak için, popülasyonun her bir stratejiye olan eğilimleri, strateji kârlarının oranlarına bağlıdır. Popülasyondaki her bireyin E veya A stratejilerini benimseme olasılığına göre, stratejilerin evrimsel oranları belirlenecektir.

2.4. Ortalama Fayda

Şimdi, göçmenlerin sosyal normlara uyumunu ve toplumdaki stratejik etkileşimleri incelemek için evrimsel oyun teorisinde replikatör dinamiği uygulanabilir. Popülasyondaki stratejiler arasındaki dengeyi bulmak için, önceki bölümde tanımlanan strateji oranları ve fayda fonksiyonlarına dayalı olarak denge koşullarını türetmemiz gerekir. Popülasyondaki her strateji için evrimsel değişim oranlarını şu şekilde yazılabilir:

$$\dot{x}_E = x_E(U_E - \bar{U}) \quad (3)$$

$$\dot{x}_A = x_A(U_A - \bar{U}) \quad (4)$$

Ortalama fayda aşağıdaki şekilde tanımlanabilir:

$$\bar{U} = x_E U_E + x_A U_A \quad (5)$$

Denge durumu, stratejiler arasındaki oranların zamanla sabit kalması gerektiği durumdur. Yani, popülasyondaki stratejiler birbirine karşı dengeye ulaşmalıdır.

Ortalama fayda fonksiyonu daha ayrıntılı şekilde incelenebilir. Bunun için 5 numaralı denkleme, 1 ve 2 numaralı denklemler dahil edilir.

$$\bar{U} = x_E(\alpha . B_E - C_E) + (1 - x_E)(\beta . B_A - C_A) \quad (5.1)$$

$$\bar{U} = x_E \alpha B_E - x_E C_E + \beta B_A - C_A - x_E \beta B_A + x_E C_A \quad (5.2)$$

$$\bar{U} = x_E(\alpha B_E - C_E - \beta B_A + C_A) + (\beta B_A - C_A) \quad (5.3)$$

Burada $(\alpha B_E - C_E - \beta B_A + C_A)$ bileşeni entegrasyonu tercih eden bireylerin marjinal katkısını göstermektedir. Yani toplumda entegre bireylerin oranı arttığında ortalama faydanın nasıl değiştiği bu terim üzerinden açıklanabilir. $(\beta B_A - C_A)$ kısmı ise toplumun entegrasyondan tamamen uzaklaşması durumunda elde edilen minimum ortalama faydayı ifade eder. $\alpha B_E - C_E > \beta B_A - C_A$ ise entegrasyonun getirisi

ayrışmaya göre daha yüksek olur. Bu durumda toplumda entegrasyon arttıkça ortalama fayda da artar. Bu, evrimsel olarak strateji E'nin daha avantajlı olduğunu ve yayılabileceğini gösterir. Tersi durumda entegrasyonun maliyeti faydasından fazladır. Dolayısıyla izole bir toplum oluşması daha olasıdır.

Toplumsal yapıya duyarlılık da görülmektedir. Tüm bireyler kültürlerini koruyorsa ortalama fayda $\beta B_A - C_A$, aksi durumda ortalama fayda $\alpha B_E - C_E$ şeklini almaktadır.

2.5. Evrimsel Denge

İki uç denge $x_E = 0$ ve $x_E = 1$ olarak bulunur ancak bu dengeler gerçekçi dengeler değildir. Bunun yerine iç dengenin $x_E \in (0,1)$ analiz edilmesi gerekmektedir. İç dengenin sağlanma koşulu

$$U_E = U_A \quad (6)$$

olarak ifade edilebilir.

$$\alpha . B_E - C_E = \beta . B_A - C_A \quad (7)$$

Dolayısıyla denge B_E değeri

$$B_E^* = \frac{\beta . B_A - C_A + C_E}{\alpha} \quad (8)$$

Entegrasyonla elde edilebilen denge fayda düzeyi bulunur. 8 numaralı dengeye göre

- $B_E \geq B_E^*$ ise entegrasyon daha cazip hale gelir.
- Tersi durumda bireyler kendi normlarını ve kültürlerini korumaya devam ederler.

α (entegrasyon stratejisinin sosyal katsayısı) arttıkça denge B_E değeri azalmaktadır. Bu, entegrasyon stratejisinin sosyal olarak daha çok değer görmesi durumunda, içsel dengeye ulaşmak için daha düşük düzeyde sosyal faydanın yeterli olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, entegrasyonun toplumda "makbul" bir norm haline gelmesi, düşük maliyetli entegrasyonun sürdürülebilirliğini artırır.

β (ayrışma stratejisinin etki katsayısı) arttıkça denge B_E değeri de artmaktadır. Yani, toplum kültürel koruma stratejisini (kendi normlarını

devam ettirme stratejisini) daha sosyal ödüllendirici olarak gördüğünde, entegrasyon stratejisinin bu dengeye ulaşabilmesi için çok daha yüksek sosyal fayda sağlaması gerekmektedir. Bu, kutuplaşmanın artabileceği ve entegrasyonun zorlaşabileceği anlamına gelir.

Entegrasyonun başarısı için ya entegrasyonun sosyal faydasını artırmak (örneğin daha fazla etkileşim, ortak alanlar, kültürel diyalog, göçmenlere yerleştikleri ülkenin kültürünün öğretilmesi veya bir göç planının yapılması vb.) ya da ayrışma baskısını azaltmak (yani β'yı azaltacak şekilde daha hoşgörülü sosyal normlar geliştirmek) gerekmektedir. Politikacılar için bu tablo, sosyal normların dönüşümüne etki edecek stratejilerin hangi parametreler üzerinden şekillenmesi gerektiğine dair yol göstericidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Evrimsel oyun kuramına dayalı modeli, göçmenlerin entegrasyon ve ayrışma stratejileri arasında yaptığı seçimlerin zamanla toplumsal normlar aracılığıyla nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Özellikle, bireylerin stratejik kararlarını etkileyen sosyal fayda katsayıları ($\alpha \; ve \; \beta$), stratejilerin öznel getirileri ($B_E \; ve \; B_A$) ve karşılaşılan maliyetler ($C_E \; ve \; C_A$) bu süreçte belirleyici rol oynamaktadır. Bu çerçevede geliştirilen politika önerileri, sadece bireysel tercihleri değil, aynı zamanda sosyal etkileşimlerin sistematik sonucunu hedef almaktadır.

İlk olarak, entegrasyon stratejisine ilişkin sosyal ödüllerin artırılması büyük önem taşımaktadır. Modelde entegrasyonun sosyal fayda katsayısının yükselmesi durumunda, göçmenlerin entegrasyonu tercih etmesi için gereken öznel fayda düzeyi azalmaktadır. Bu durum, toplumda entegrasyonu normatif olarak teşvik eden uygulamaların – örneğin medya temsilleri, olumlu rol modelleri, kapsayıcı söylemler – yaygınlaştırılmasının bireyleri entegrasyon yönünde motive edeceğini göstermektedir. Bu nedenle, entegrasyonu destekleyen sosyal teşvik mekanizmalarının sistematik biçimde güçlendirilmesi gerekir.

Buna karşılık, ayrışmayı toplumsal olarak cazip kılan sosyal yapıların (β'nın yüksek olduğu durumlar) göçmenler üzerinde baskı yaratabileceği, kimlik kaybı ve dışlanmışlık hissini tetikleyebileceği görülmektedir. Bu durum, bireyleri kutuplaşmaya yöneltebilir. Bu nedenle, asimilasyonu zorunlu veya tek geçerli norm olarak dayatan

uygulamaların (tek dil politikaları, kültürel tek tipleştirme eğilimleri) azaltılması ve çok kültürlü normatif çerçevelerin geliştirilmesi gereklidir. Böylece göçmenlerin kendi kültürel kimliklerini koruyarak toplumla bağ kurmaları desteklenebilir.

Model, entegrasyon stratejisinin cazibesinin yalnızca sosyal normlara değil, aynı zamanda öznel faydaların mutlak düzeyine de bağlı olduğunu göstermektedir. Entegrasyonun getirisi olan B_E, bireyin eğitim, istihdam, vatandaşlık haklarına erişim gibi nesnel kazanımlarını temsil eder. Eğer bu kazanımlar göçmenler için görünür ve ulaşılabilir hale getirilmezse, stratejik tercih entegrasyon lehine gelişmeyecektir. Dolayısıyla, entegrasyon süreçlerinin somut faydalarını artıran kamu politikalarının – örneğin dil eğitimi, iş gücü piyasası entegrasyonu, sosyal hizmetlere erişim kolaylığı – yaygınlaştırılması kritik önemdedir.

Ayrıca, entegrasyon ve ayrışma süreçlerinin bireylere yüklediği maliyetler (C_E ve C_A) de dengeyi belirleyen temel unsurlardır. Özellikle entegrasyonun çok yüksek maliyetli olması (örneğin bürokratik engeller, dil bariyerleri, ayrımcılık gibi yapısal sorunlar) bireyleri bu stratejiden uzaklaştırabilir. Bu bağlamda, entegrasyon sürecinin önündeki engellerin azaltılması (evrak süreçlerinin sadeleştirilmesi, kültürel rehberlik hizmetlerinin sağlanması, ayrımcılıkla mücadele) sosyal denge açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Model hassasiyeti, α ve β katsayılarının belirli eşiklerde ani stratejik kırılmalara yol açabildiğini göstermektedir. Bu durum, küçük sosyal değişimlerin bile bireylerin strateji tercihlerinde büyük sapmalara yol açabileceği anlamına gelir. Bu nedenle, toplumda normların zaman içindeki değişimini düzenli olarak izlemek, erken uyarı sistemleri geliştirmek ve ihtiyaç duyulan alanlarda hedefe yönelik sosyal müdahaleler planlamak gereklidir. Özellikle ani ekonomik şoklar, siyasi dalgalanmalar gibi dışsal faktörlerin dengeyi bozma potansiyeli göz önünde bulundurularak, esnek müdahale mekanizmaları oluşturulmalıdır.

Son olarak, modelin önerdiği stratejik dengeye ulaşabilmek için sistemik uyum politikalarının krizlere karşı dayanıklı şekilde kurgulanması gerekir. Örneğin, ekonomik kriz dönemlerinde göçmenlerin entegrasyonunun zayıflaması riskine karşı, topluluk temelli sosyal

dayanışma ağları ve hedefli uyum fonları devreye sokulmalıdır. Böylece normatif dengenin sürdürülebilirliği güvence altına alınabilir.

Bu politikalar gelişigüzel değil belirli bir plan ile uygulanırsa efektifliği artacaktır. Kısa vadede, yüksek göç oranlarının yaşandığı ya da ekonomik kriz koşullarının ortaya çıktığı dönemlerde öncelik, göçmenlerin entegrasyon maliyetlerini azaltmaya yönelik hızlı müdahalelere verilmelidir. Dil kursları, bürokratik işlemlerin sadeleştirilmesi, iş gücü piyasasına erişimin kolaylaştırılması ve acil sosyal hizmetlerin sağlanması bu dönemde kritik öneme sahiptir. Bu tür önlemler, göçmenlerin gündelik yaşamda karşılaştıkları yapısal engelleri hafifleterek entegrasyon sürecine katılımı hızlandırabilir.

Orta vadede, özellikle tolerans seviyesinin düşük olduğu ve göçmen karşıtı söylemlerin yaygınlaştığı toplumlarda, entegrasyonu sosyal açıdan cazip hale getiren politikaların uygulanması kritik önem taşır. Toplumsal düzeyde normların şekillenmesinde medya ve eğitim kurumları güçlü bir rol oynamaktadır. Medyada göçmenlerin olumlu temsillerinin artırılması, entegrasyon süreçlerinde başarılı olmuş bireylerin rol model olarak öne çıkarılması ve yerleşik toplum ile göçmenler arasında kültürel etkileşimi teşvik eden kamusal alanların (ortak eğitim projeleri, kültürel festivaller, mahalle temelli sosyal merkezler) desteklenmesi, sosyal uyumu artırıcı sonuçlar doğurabilir. Ayrıca bu dönemde geliştirilecek politikalar, yalnızca göçmenleri değil, ev sahibi toplumun algılarını da dönüştürmeyi hedeflemelidir. Zira modelin öngördüğü gibi, tolerans seviyesinin düşük olması ayrışma stratejilerinin cazibesini artırmakta, bu da kutuplaşmaya yol açmaktadır. Dolayısıyla orta vadeli politikalar, ayrışma eğilimlerini zayıflatacak normatif çerçeveler kurarak iki yönlü entegrasyonu teşvik etmelidir.

Uzun vadede ise kalıcı toplumsal uyumun sağlanabilmesi için normatif dönüşümü kurumsallaştıracak yapısal reformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada entegrasyonu yalnızca bireylerin tercihine bırakan politikaların ötesine geçmek gerekmektedir. Çok kültürlülüğü destekleyen vatandaşlık yasaları, göçmenlere yönelik ayrımcılıkla mücadele mekanizmaları, eşit hak ve fırsat ilkelerini temel alan yasal düzenlemeler uzun vadeli entegrasyonun vazgeçilmez bileşenleridir. Bunun yanı sıra, eğitim müfredatına çeşitlilik perspektifinin dahil edilmesi, genç kuşakların farklı kültürel kimlikleri tanıma ve kabullenme kapasitesini artırarak gelecekteki sosyal uyumun sağlam temellere

oturmasını sağlayacaktır. Böylece entegrasyon bireysel ve toplumsal düzeyde içselleştirilerek, geçici uyum politikalarının ötesinde kalıcı bir normatif denge oluşturulabilecektir. Uzun vadeli politikaların başarısı, aynı zamanda ani şoklara (ekonomik kriz, siyasi dalgalanmalar, kitlesel göç hareketleri) karşı esnek ve dayanıklı bir sosyal sistem inşa edilmesine de bağlıdır. Bu nedenle normatif kurumların güçlendirilmesi, sadece bugünkü entegrasyon politikaları için değil, gelecekteki krizlere karşı da bir güvence niteliği taşımaktadır. Bu süreçte göçmenlerin, yerleşik halkın ve ülkenin sosyolojik/hukuksal normlarına uyum sağlama yetisi kazandığından emin olunmalıdır.

Sonuç olarak, bu çalışma, göçmenlerin entegrasyon ve ayrışma stratejileri arasındaki tercihlerinin zamanla nasıl evrimleştiğini anlamak için Evrimsel Oyun Teorisi çerçevesinde geliştirilen bir model sunmaktadır. Modelde, bireylerin kararlarını etkileyen öznel faydalar, sosyal normlara bağlı ödüller ve stratejik maliyetler göz önünde bulundurulmuştur. Replikatör dinamiği aracılığıyla elde edilen denge analizleri, toplumsal uyumun yalnızca bireysel motivasyonlarla değil, aynı zamanda kolektif davranış kalıplarıyla şekillendiğini göstermektedir. Özellikle sosyal fayda katsayıları olan α ve β'nın, toplumdaki normatif baskıların stratejik denge üzerindeki belirleyici etkisini vurguladığı görülmektedir. Bu bağlamda, sosyal uyum politikalarının yalnızca ekonomik fayda sağlamaya değil, aynı zamanda kültürel tanınma, kimlik onayı ve yapısal eşitlik ilkelerine de odaklanması gerektiği ortaya konmuştur. Çalışma hem teorik katkı sunmakta hem de politika yapıcılar için yön gösterici öneriler geliştirmektedir. Bu nedenle, dinamik ve normlara duyarlı uyum stratejileri, sürdürülebilir toplumsal barış ve göç politikalarının temelini oluşturmalıdır.

KAYNAKÇA

Axelrod, R. (1986). An evolutionary approach to norms. *American Political Science Review, 80*(4), 1095–1111. https://doi.org/10.2307/1960858

Altay, T., Yurdakul, G., & Foroutan, N. (2025). Undoing one-dimensionality: Reforming German citizenship through the postmigrant framework. *Comparative Migration Studies, 13*, Article 29. https://doi.org/10.1186/s40878-025-00444-0

Bowles, S., & Gintis, H. (2011). *A cooperative species: Human reciprocity and its evolution*. Princeton University Press.

Brzozowski, J., & Coniglio, N. D. (2024). International migration, transfers of norms and public goods back home. *Journal of Demographic Economics, 90*(3), 434–459. https://doi.org/10.1017/dem.2023.24

Czymara, C. S., Gorodzeisky, A., & Leykin, I. (2025). Political legacies and present perceptions of migrants. *Comparative Migration Studies, 13*, Article 63. https://doi.org/10.1186/s40878-025-00490-8

Hofbauer, J., & Sigmund, K. (1998). *Evolutionary games and population dynamics*. Cambridge University Press.

Kurt, G., Ekhtiari, M., Ventevogel, P., Ersahin, M., Ilkkursun, Z., Akbiyik, N., & Acarturk, C. (2023). Socio-cultural integration of Afghan refugees in Türkiye: The role of traumatic events, post-displacement stressors and mental health. *Epidemiology and Psychiatric Sciences, 32*, e51. https://doi.org/10.1017/S204579602300063X

Long, F., Pliskin, R., & Scheepers, D. (2024). Norms of equality reduce prejudice towards migrants, but only among conservatives. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 34*(4), Article e2836. https://doi.org/10.1002/casp.2836

North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University Press.

Organisation for Economic Co-operation and Development, & European Commission. (2023). *Indicators of immigrant integration 2023*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/67899674-en

Weibull, J. W. (1995). *Evolutionary game theory*. MIT Press.

Göçmenlerin Geleneksel Tedavi Yöntemlerine Yönelmesinin Sağlık Hizmetlerine Erişimle İlişkisi: Doküman Analizi

Fatma Genç [1]

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye'de yaşayan göçmen bireylerin geleneksel ve tamamlayıcı tıp (TAT) yöntemlerini kullanma eğilimlerini, bu eğilimlerin ardında yatan sosyokültürel ve yapısal nedenleri, başvurulan TAT uygulamalarını ve bu süreçte karşılaştıkları güçlükleri analiz etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma deseninde yapılandırılan çalışmada, doküman analizi yöntemi kullanılmış; son yıllarda Türkiye'de göçmenlerin sağlık davranışlarına odaklanan akademik çalışmalar sistematik biçimde taranmıştır. Bulgular, göçmen bireylerin özellikle modern sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları engeller nedeniyle TAT yöntemlerine yöneldiklerini ortaya koymaktadır. Bu engeller arasında dil farklılıkları, ekonomik zorluklar, yasal statü belirsizliği, sağlık sigortasına erişememe, sistemden dışlanma hissi, kültürel yabancılık ve sağlık okuryazarlığı düzeyinin düşüklüğü gibi unsurlar öne çıkmaktadır. Araştırmaya göre, göçmenler arasında en sık başvurulan TAT uygulamaları arasında bitkisel karışımlar, hacamat, sülük tedavisi, alternatif beslenme yöntemleri, dini ritüeller, dua, kurşun döktürme, enerji çalışmaları ve geleneksel masaj teknikleri yer almaktadır. Bu uygulamalar yalnızca fiziksel hastalıklara karşı değil, aynı zamanda travma sonrası stres, kaygı bozuklukları ve kültürel yabancılaşma gibi psikososyal sorunlara da çözüm arayışı olarak değerlendirilmektedir. Bazı göçmenlerin bu yöntemleri modern tıbbın tamamlayıcısı olarak gördüğü, bazılarının ise modern sağlık hizmetlerine güvensizlik nedeniyle yalnızca geleneksel yöntemleri tercih ettiği görülmüştür. Çalışmada, sağlık sisteminde yer alan aktörlerin göçmenlerin kültürel geçmişine duyarlı olması gerektiği vurgulanmakta; kültürel arabuluculuk hizmetlerinin yaygınlaştırılması, tercüman desteğinin artırılması, sağlık çalışanlarına yönelik kültürel farkındalık eğitimlerinin verilmesi ve göçmenlere yönelik sağlık okuryazarlığını güçlendiren uygulamaların geliştirilmesi önerilmektedir. Ayrıca TAT uygulamalarının hem göçmenler hem de sağlık profesyonelleri açısından güvenli, etkili ve bilimsel çerçevede ele alınması gerektiği ifade edilmektedir. Göçmenlerin bütüncül sağlığına katkı sağlayacak çok kültürlü ve eşitlik temelli sağlık politikalarının geliştirilmesi, bu bağlamda önem arz etmektedir. Bu çalışma, sağlık hizmetlerinde göçmenlere yönelik kültürel uygunluk ve bütüncül yaklaşımlar geliştirilmesi gerektiğine dair önemli bulgular sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Göçmen Sağlığı, Tamamlayıcı Tıp, Kültürel Engeller, Sağlık Okuryazarlığı

[1] Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Türkiye, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, fatma.genc@giresun.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8777-4276

10.5281/zenodo.15836973

The Relationship Between Immigrants' Tendency Toward Traditional Healing Methods and Access to Healthcare Services: A Document Analysis

Fatma Genç [1]

ABSTRACT

This study aims to analyze the tendencies of immigrant individuals living in Turkey to use traditional and complementary medicine (CAM), the underlying sociocultural and structural factors influencing these tendencies, the specific CAM practices utilized, and the challenges faced throughout these healthcare-seeking processes. The study was conducted using a qualitative research design with a document analysis method. Recent academic publications focusing on the health behaviors of immigrants in Turkey were systematically reviewed. Findings reveal that immigrant individuals often resort to CAM due to various barriers in accessing modern healthcare services. These barriers include language differences, financial hardship, legal status uncertainty, lack of health insurance, feelings of exclusion from the system, cultural dissonance, and limited health literacy. Among the most commonly reported CAM practices are herbal remedies, cupping therapy, leech therapy, alternative diets, religious rituals, prayer, lead pouring, energy healing, and traditional massage techniques. These practices are often used not only to address physical ailments but also to manage psychosocial issues such as post-traumatic stress, anxiety disorders, and cultural alienation. While some immigrants regard these practices as complementary to modern medicine, others rely solely on traditional methods due to distrust in formal healthcare systems. The study emphasizes the need for healthcare providers to be sensitive to the cultural backgrounds of immigrant patients. Recommendations include expanding the availability of cultural mediators, enhancing interpreter services, providing cultural competence training for healthcare professionals, and implementing health literacy programs tailored to immigrants. Moreover, it is essential that CAM practices be addressed within a scientifically informed and safe framework for both patients and providers. The findings highlight the need for inclusive, multicultural, and equity-based health policies to ensure holistic well-being among immigrant populations. The study underscores the importance of developing culturally responsive and integrative healthcare services that address both physical and psychosocial health needs of migrants in a respectful and evidence-based manner.

Keywords : Immigrant Health, Complementary Medicine, Cultural Barriers, Health Literacy

[1] Assoc. Prof., Giresun University, Türkiye, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, fatma.genc@giresun.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-8777-4276

10.5281/zenodo.15836973

GİRİŞ

Göçmenler, geldikleri ülkelerde sağlık hizmetlerine erişim ve bu hizmetleri kullanma konusunda genellikle ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Bu engeller, onların geleneksel veya alternatif tedavi yöntemlerine yönelimlerini etkileyebilir. Bu olgu, yasal durum, kültürel inançlar, dil yeterliliği ve sosyoekonomik koşullar gibi bir dizi karmaşık faktörün etkileşimiyle şekillenmektedir (Pérez-Escamilla vd., 2010; Weiss, 2004). Örneğin, dil bariyerleri, sağlık hizmeti sağlayıcıları ile göçmenler arasındaki iletişimi zayıflatabilir, bu da yanlış anlamalar, yanlış teşhisler ve genel bir sağlık sistemine güvensizlik yaratabilir (Deeb-Sossa vd., 2013). Ayrıca, sağlık ve hastalık anlayışındaki kültürel farklılıklar ve tedavi yöntemlerine dair farklı inançlar, göçmenler ile sağlık hizmeti sağlayıcıları arasındaki etkileşimi daha da karmaşıklaştırmaktadır (Carrera vd., 2020; Schouten vd., 2020). Bunun yanı sıra, vakaların yönetilmesinde yer alan kişiler, tercümanlar ve diğer sağlık ekibi üyelerinin deneyimlerinin yeterince incelenmemiş olması, bu zorlukları derinleştirerek mülteci gruplarına yönelik eşit sağlık hizmeti sunumunu engellemektedir (Kotovicz vd., 2018). Uygun belgelere sahip olmamak, sağlık üzerinde etkili olan sosyal belirleyicilere (örneğin, gıda ve barınma) erişimi kısıtlayarak sağlık eşitsizliklerini daha da artırmaktadır (Al-Soleiti vd., 2021). Bu engelleri aşmak, göçmen topluluklarının farklı ihtiyaç ve deneyimlerini göz önünde bulunduran kapsamlı bir yaklaşım gerektirmektedir.

Göçmenlerin geleneksel tedavi yöntemlerine yönelmesi, Batı tıbbını reddetmekten ziyade, genellikle derinlemesine kök salmış kültürel değerler ve inançlarla şekillenen bir tercihtir (Schouten vd., 2020). Birçok göçmen için geleneksel şifa uygulamaları, kültürel kimliklerinin ayrılmaz bir parçasıdır ve genellikle daha bütünsel ve onların özgün ihtiyaçlarına daha uygun bir yaklaşım olarak algılanmaktadır. Bu uygulamalar arasında bitkisel tedaviler, akupunktur, masaj terapisi veya manevi şifa gibi, nesilden nesile aktarılan ve topluluklar içinde yaygın olarak bulunan yöntemler yer almaktadır. Geleneksel şifacılar, topluluklarının güvenilen üyeleri olarak, kültürel açıdan duyarlı bir bakım ve duygusal destek sunabilirler ki bu, geleneksel sağlık sistemlerinde sıklıkla eksik olabilmektedir (Moodley & Sutherland, 2010). New York City'deki botánica dükkanları, geleneksel tedavi yöntemlerinin göçmen sağlığı için ne kadar önemli olduğunu ve göçle ilişkilendirilen psikososyal baskılara karşı bir başa çıkma stratejisi sunduğunu göstermektedir (Vandebroek vd., 2011). Ancak, geleneksel tedavilerin kullanımı, düzenlenmemiş ya da gerektiğinde tıbbi tedavi yerine kullanılan yöntemler söz konusu

olduğunda riskler taşıyabilir. Göçmenlerin sağlığını güvence altına almak için, kültürel açıdan uygun sağlık hizmetlerinin teşvik edilmesi ve geleneksel şifa uygulamalarının gerektiğinde entegrasyonu ile kanıta dayalı tıbbi bakıma erişimin sağlanması gerekmektedir.

Sağlık hizmetlerine erişim, göçmenlerin hangi tedavi yöntemlerine yöneleceğini belirleyen kritik bir faktördür. Finansal engeller, coğrafi zorluklar veya bürokratik engeller gibi sınırlamalar, göçmenlerin zamanında ve uygun tedavi almalarını zorlaştırabilir (O'Donnell vd., 2016). Güçlü bir birincil sağlık hizmeti sistemi, göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştıran temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Ssendikaddiwa vd., 2023). Birçok göçmen, sağlık sigortasından yoksun olabilir veya yüksek maliyetlerle karşılaşabilir, bu da gerekli tedavi ve ilaçları temin etmelerini zorlaştırabilir. Ayrıca, coğrafi engeller ve ulaşım zorlukları da sağlık tesislerine erişimi sınırlayabilir. Bürokratik engeller, karmaşık başvuru süreçleri ve dil gereksinimleri gibi faktörler de, göçmenlerin sağlık hizmeti arayışını engellemektedir (Chelogoi vd., 2020). Konvansiyonel sağlık hizmetlerinin erişilemez veya karşılanamaz olduğu durumlarda, göçmenler daha erişilebilir ve ucuz alternatifler olarak geleneksel tedavilere yönelebilirler (Nurhayati & Widowati, 2017). Kültürel olarak uygun sağlık hizmetlerinin eksikliği de bu durumu pekiştirmekte, çünkü göçmenler, kültürel geçmişlerini anlayan ve dillerini konuşan sağlık profesyonelleriyle daha rahat iletişim kurabilmektedir. Resmi sağlık hizmetleriyle dini hizmet sağlayıcıları arasındaki işbirlikleri, yönlendirme süreçlerinde faydalı olabilir (Derr, 2015).

Göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimini iyileştirmek için çok yönlü bir yaklaşım gerekmektedir. Bu, uygun fiyatlı sağlık sigortasına erişimin artırılmasını, kültürel açıdan duyarlı sağlık hizmetlerinin sunulmasını ve dil ile bürokratik engellerin ortadan kaldırılmasını içerir. Toplum sağlığı çalışanları ve hasta rehberleri, göçmenlerin sağlık hizmetleri sisteminde yönlendirilmesinde önemli bir rol oynayabilir. Ayrıca, tele sağlık, özellikle kırsal bölgelerde yaşayan ve ulaşım sorunlarıyla karşılaşan göçmenler için değerli bir araç olabilir. Göçmen topluluklarının sosyal, kültürel ve dilsel bağlamlarını göz önünde bulunduran kültürel olarak özelleştirilmiş müdahaleler, sağlık eşitliğini sağlamak ve sağlık sonuçlarını iyileştirmek için gereklidir. Sağlık hizmeti sağlayıcıları ve göçmen toplulukları arasında güven tesis edilerek, herkesin sağlıklı ve tatmin edici bir yaşam sürmesi için gerekli sağlık hizmetlerine erişimi sağlanabilir (Abudiab vd., 2023). Birçok ulusal girişim, sağlık hizmetlerine erişimi iyileştirmek ve sigorta kapsamını

genişletmek için hayata geçirilmiştir (Andraska vd., 2021). Bu girişimler, erişim engellerinin ortadan kaldırılmasına ve yetersiz hizmet alan gruplar arasında sağlık eşitsizliklerinin ele alınmasına odaklanmaktadır (Asgary & Segar, 2011; Escarce & Kapur, 2006; Kısa & Kısa, 2024; Naing vd., 2020). Bu çalışmanın amacı, göçmenlerin geleneksel tedavi yöntemlerine yönelme nedenlerini ve bu yönelimin sağlık hizmetlerine erişimle olan ilişkisini doküman analizi yöntemiyle incelemektir. Bu çerçevede, geleneksel tedavi eğilimlerinin arkasındaki kültürel, sosyal ve yapısal nedenleri anlamak ve bu eğilimlerin göçmenlerin sağlık sistemine entegrasyonuna etkilerini ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Bu çalışma, göçmenlerin geleneksel tedavi yöntemlerine yönelmesinin sağlık hizmetlerine erişimle ilişkisini anlamak amacıyla nitel bir araştırma tasarımı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, konuyla ilgili mevcut akademik literatürü sistematik biçimde incelemeye yönelik doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, belirli belgeleri inceleyerek konunun temalar, alt temalar ve kodlar düzeyinde yapılandırılmasını sağlayan nitel bir yöntemdir.

Veri Toplama

Araştırmanın veri toplama aşamasında, Web of Science veri tabanı kullanılmıştır. Tarama süreci, konu başlıkları ve belirli sınırlamalar doğrultusunda yürütülmüştür. Kullanılan tarama stratejisi şu şekilde olmuştur:

Arama stratejisi: "immigrant" (Topic) OR "migrant" (Topic) OR "refugee" (Topic) OR "asylum seeker" (Topic) OR "undocumented migrant" (Topic) AND "traditional medicine" (Topic) OR "traditional healing" (Topic) OR "folk medicine" (Topic) OR "complementary and alternative medicine" (Topic) OR "CAM" (Topic) AND "access to healthcare" (Topic) OR "healthcare accessibility" (Topic) OR "barriers to healthcare" (Topic) OR "healthcare inequalities" (Topic).

Yayın Yılı: Sadece 2025 yılı içinde yayımlanan makaleler.

Yayın Türü: Yalnızca akademik makaleler (Article) seçilmiştir.

Ülke/Bölge: Sadece Türkiye bağlamında yürütülen çalışmalar dâhil edilmiştir. Yazar listesindeki en az bir kişinin kurumsal adresi Türkiye'de bulunmalıdır; böylece çalışma "Türkiye kaynaklı" sayılır.

Web of Science İndeksleri: Makalelerin SSCI, SCI-EXPANDED veya ESCI indekslerinde yer alması şartı aranmıştır.

Kategoriler: Medicine General Internal, Medicine Research Experimental veya Nursing kategorilerindeki yayınlar seçilmiştir.

Dil: Sadece İngilizce yayımlanan makaleler çalışma kapsamına alınmıştır.

Dışlama Kriterleri

Çalışmada, analiz kapsamına alınacak makaleler için aşağıdaki dışlama kriterleri belirlenmiştir:

- Makaleler dışındaki yayın türleri (ör. konferans bildirileri, kitap bölümleri, derleme yazıları) dışlanmıştır.
- Konu kapsamına girmeyen (göçmen, geleneksel tıp ve sağlık hizmetlerine erişim konularına odaklanmayan) yayınlar dışlanmıştır.
- Sağlık dışında kalan geleneksel uygulamalar
- 2025 yılı dışında yayımlanan çalışmalar kapsam dışı bırakılmıştır.
- Yazar listesinde Türkiye adresi bulunmayan makaleler
- Web of Science veri tabanına dahil olmayan, SSCI, SCI-EXPANDED veya ESCI indekslerinde yer almayan çalışmalar dışlanmıştır.
- İngilizce dışındaki dillerde yayımlanan veya tam metnine erişilemeyen yayınlar çalışma dışı tutulmuştur.

Aşamalı Filtreleme Süreci

Arama anahtar kelimeleri girildiğinde Web of Science veritabanında **241.779 kayıt** bulunmuştur. Ardından sırasıyla aşağıdaki filtreler uygulanmıştır:

- **Yayın türü: Article** → 198.161 çalışma
- **Dil: İngilizce** → 187.965 çalışma
- **İndeksler: SSCI, SCI-Expanded, ESCI** → 178.204 çalışma
- **Yıl: 2025** → 12.720 çalışma

- **Country/Region: Turkey** → 588 çalışma
- **Research Areas: Nursing, Medicine Research Experimental, Medicine General Internal** → 67 çalışma

Bu 67 çalışma tam metin incelenerek dahil/ hariç kriterlerine göre değerlendirilmiştir.

İnceleme aşaması:

- Başlık–özet değerlendirmesi sonrası dışlanan → 59 kayıt
- Tam metin uygunluk değerlendirmesi → 8 çalışma dahil edilmiştir.

Nihai dahil edilen çalışma sayısı: 8

Veri Toplama ve Analiz Süreci

Kodlama Süreci

- Kodlama **manuel olarak tek araştırmacı** tarafından yapılmıştır.
- Kodlama sürecinin izlenebilirliğini sağlamak için ayrıntılı kod notları tutulmuştur.
- Makalelerde tekrar eden örüntülerden anlamlı ifadeler çıkarılarak başlangıç kodları oluşturulmuştur.

Doküman analizi süreci, Bowen'in (2009) önerdiği sistematik adımlar temel alınarak yürütülmüştür. İlk olarak, yukarıda belirtilen makaleler sistematik şekilde incelenmiş ve her bir makaleden araştırma sorusuyla ilişkili bölümler (giriş, yöntem, bulgular, tartışma) dikkatlice okunmuştur. Daha sonra:

Belirlenen makaleler, sistematik biçimde incelenerek her birinden araştırma konusuyla ilişkili bölümler (giriş, yöntem, bulgular, tartışma) dikkatlice okunmuştur. İçerik analizi yaklaşımı kullanılarak:

- Metinlerden anlamlı ifadeler ve örüntüler çıkarılmış,
- Bu ifadeler kodlar olarak belirlenmiş,
- Kodlar, içerik ve anlam bütünlüğüne göre gruplanarak alt temalar oluşturulmuş,

- Alt temalar, daha üst düzey kavramları temsil edecek şekilde temalar altında birleştirilmiştir.
- Analiz süreci, araştırmacı tarafından sistematik biçimde yürütülmüş ve her bir tema, alt tema ve kodun geçerliliği için dikkatli bir kontrol yapılmıştır.

Güvenirlik ve Geçerlik

Çalışmada güvenirliği sağlamak amacıyla:

- Veri çeşitliliği (nitel–nicel–karma yöntemli makaleler) üçgenleme amacıyla kullanılmıştır.
- Kodlama ve tema oluşturma süreci ayrıntılı biçimde belgelenmiş ve analiz notları tutulmuştur.
- Bulgular, doğrudan makale alıntıları ile desteklenerek güvenilirlik artırılmıştır.

Geçerlik için:

Kodlar ve temalar, araştırma sorusu ve çalışmanın amacıyla uyumlu olacak şekilde yapılandırılmış,

Alıntılar doğrudan ilgili makalelerden alınarak bulguların doğruluğu pekiştirilmiştir.

Etik Hususlar

Bu araştırma, insan katılımcılarına doğrudan veri toplama gerektirmediği ve sadece akademik literatür üzerinden gerçekleştirildiği için etik kurul iznine tabi değildir. Bununla birlikte, kullanılan tüm kaynaklar etik kurallara uygun biçimde atıf yapılarak belirtilmiş ve bilimsel etik ilkelerine titizlikle uyulmuştur.

BULGULAR

8 makaleyle yapılan içerik analizi sonucunda 5 ana tema belirlenmiştir (Tablo 1)

Tema 1: Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Yöntemlerine Yönelme Nedenleri

Alt Tema 1.1: Kültürel ve Ailevi Etkiler

Kodlar: Aileden öğrenme, dini inançlar, kültürel normlar

Alıntı: "Katılımcılar, geleneksel tamamlayıcı ve alternatif tıp uygulamalarını en sık aile üyelerinden öğrendiklerini belirtmişlerdir."

Katılımcıların geleneksel uygulamalara yöneliminde en etkili unsurların başında ailevi aktarım ve kültürel normlar gelmektedir. Özellikle dini inançlar, geçmiş kuşaklardan öğrenilen bilgiler ve geleneksel tedavi pratikleri, bu tercihi belirleyen temel unsurlardır. Göçmen bireyler, aile üyelerinden öğrendikleri bu yöntemleri sağlık sorunlarıyla başa çıkmada ilk seçenek olarak değerlendirmektedir.

Alt Tema 1.2: Modern Sağlık Sistemine Güvensizlik

Kodlar: Sağlık sistemine güvensizlik, modern tedavilere karşı şüphe

Alıntı: "Suriyeli mülteci kadınlar, modern sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları zorluklar nedeniyle geleneksel yöntemlere yönelmektedirler."

Çalışma, katılımcıların önemli bir kısmının modern sağlık sistemine karşı güvensizlik duyduğunu ortaya koymuştur. Özellikle sağlık hizmetlerine erişimde karşılaşılan zorluklar, bürokratik engeller, iletişim eksiklikleri ve kültürel uyumsuzluklar, modern tıbbın etkinliğine olan güveni zayıflatmaktadır. Bu durum, geleneksel yöntemlere yönelimi bir alternatif değil, zorunlu bir çözüm haline getirmektedir.

Tema 2: Sağlık Hizmetlerine Erişim Engelleri

Alt Tema 2.1: Dil ve İletişim Engelleri

Kodlar: Dil bariyerleri, tercüman eksikliği, iletişim sorunları

Alıntı: "Mülteciler, sağlık hizmetlerine erişimde dil engelleri nedeniyle zorluk yaşamaktadırlar."

Katılımcıların büyük bölümü sağlık kurumlarında yaşadıkları dil bariyeri nedeniyle tedavi süreçlerinde ciddi iletişim sorunları yaşadıklarını ifade etmiştir. Tercüman desteğinin eksikliği, hem sağlık hizmetlerinin etkinliğini azaltmakta hem de bireylerin sağlık sistemine duyduğu güveni zedelemektedir.

Alt Tema 2.2: Yasal ve Finansal Engeller

Kodlar: Kayıt prosedürleri, sağlık sigortası eksikliği, mali kısıtlamalar

Alıntı: "Suriyeli mülteciler, sağlık hizmetlerine erişimde kayıt prosedürleri ve mali kısıtlamalar nedeniyle engellerle karşılaşmaktadırlar."

Sağlık güvencesine sahip olmayan bireyler için hastanelere başvuru, teşhis ve tedavi süreçleri ciddi maddi yük oluşturmaktadır. Ayrıca, geçici koruma statüsü veya ikamet belgelerinin olmaması da hizmete erişimin önünde hukuki engeller yaratmaktadır. Bu durum geleneksel çözümlere yönelimi daha da teşvik etmektedir.

Tema 3: Geleneksel Yöntemlerin Sağlık Üzerindeki Etkileri

Alt Tema 3.1: Olumlu Etkiler

Kodlar: Psikolojik rahatlama, semptom yönetimi

Alıntı: "Katılımcılar, geleneksel yöntemlerin özellikle psikolojik rahatlama sağladığını belirtmişlerdir."

Katılımcılar, özellikle psikolojik rahatlama, stres azaltma ve hafif semptomların giderilmesinde geleneksel yöntemlerin olumlu etkiler yarattığını belirtmişlerdir. Geleneksel bitkisel karışımların çay olarak tüketilmesi, uyku düzeni ve bağışıklık sistemi üzerinde olumlu etkiler sağladığı yönünde yaygın bir algı mevcuttur.

Alt Tema 3.2: Olumsuz Etkiler

Kodlar: Yan etkiler, gecikmiş tanı, yanlış tedavi

Alıntı: "Suriyeli mülteci kadınlar arasında geleneksel yöntemlerin bazıları enfeksiyon, kanama ve toksisite gibi olumsuz etkilere yol açabilmektedir."

Bazı katılımcılar, özellikle yanlış doz kullanımı, teşhise dayanmayan tedavi ve gecikmiş tıbbi müdahalelerin sağlık açısından risk oluşturduğunu ifade etmiştir. Geleneksel yöntemlerin enfeksiyon, kanama, alerjik reaksiyonlar gibi istenmeyen sonuçlara neden olabileceği örneklerle aktarılmıştır.

Tema 4: Geleneksel ve Modern Sağlık Hizmetleri Arasındaki İlişki

Alt Tema 4.1: Tamamlayıcı Kullanım

Kodlar: Geleneksel ve modern yöntemlerin birlikte kullanımı

Alıntı: "Katılımcıların çoğu, geleneksel yöntemleri modern tedavilerin yanında tamamlayıcı olarak kullanmaktadır."

Katılımcıların bir kısmı, modern tıbbi tedavileri tamamen reddetmeden, bunları geleneksel yöntemlerle birlikte kullandıklarını belirtmiştir. Bu grup, özellikle bağışıklık güçlendirme ve hastalıklardan korunmada geleneksel bitkisel ürünleri destekleyici olarak kullanmaktadır.

Alt Tema 4.2: Modern Sağlık Hizmetlerinden Kopuş

Kodlar: Modern sağlık hizmetlerinden tamamen uzaklaşma

Alıntı: "Bazı mülteciler, modern sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları zorluklar nedeniyle tamamen geleneksel yöntemlere yönelmektedirler."

Bazı bireyler ise modern sağlık sisteminden tamamen kopmuş durumdadır. Bu katılımcılar, yaşadıkları olumsuz deneyimler ve güvensizlik nedeniyle yalnızca geleneksel yöntemleri kullanmakta, modern tıbba hiç başvurmamaktadır.

Tema 5: Göçmenlerin Deneyimleri ve Önerileri

Alt Tema 5.1: Bilgi ve Tutum

Kodlar: Geleneksel yöntemler hakkında bilgi düzeyi, tutumlar

Alıntı: "Katılımcıların çoğu, geleneksel yöntemler hakkında sınırlı bilgiye sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Göçmenlerin geleneksel yöntemlere ilişkin bilgi düzeylerinin sınırlı olduğu, bu nedenle uygulamaların kulaktan dolma bilgilere dayandığı görülmektedir. Bu durum, bilinçsiz kullanım riskini artırmaktadır.

Alt Tema 5.2: Entegrasyon Önerileri

Kodlar: Geleneksel ve modern sistemlerin entegrasyonu, sağlık okuryazarlığı artırımı

Alıntı: "Katılımcılar, geleneksel ve modern sağlık hizmetlerinin entegrasyonunun sağlık hizmetlerine erişimi artıracağını belirtmişlerdir."

Katılımcılar, sağlık sisteminde geleneksel ve modern yaklaşımların entegre biçimde sunulmasını önermektedir. Ayrıca sağlık okuryazarlığının artırılması, tercüman hizmetlerinin güçlendirilmesi ve

kültürel uyumu destekleyen politikaların geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Tablo 1: Göçmenlerin Geleneksel Tedavi Yöntemlerine Yönelmesinin Sağlık Hizmetlerine Erişimle İlişkisi Tema ve Alt Temalar

Tema 1: Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Yöntemlerine Yönelme Nedenleri

Alt Tema	Kodlar	Doğrudan Alıntı	Kaynak Makale
Kültürel ve Ailevi Etkiler	Aileden öğrenme, dini inançlar, kültürel normlar	"Katılımcılar, geleneksel tamamlayıcı ve alternatif tıp uygulamalarını en sık aile üyelerinden öğrendiklerini belirtmişlerdir."	Barriers and Facilitators to Self-Management of Multimorbidity Among Culturally and Linguistically Diverse Immigrants: A Qualitative Descriptive Study
Modern Sağlık Sistemine Güvensizlik	Sağlık sistemine güvensizlik, modern tedavilere şüphe	"Suriyeli mülteci kadınlar, modern sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları zorluklar nedeniyle geleneksel yöntemlere yönelmektedirler."	Forensic and Health Challenges of Refugees in Turkish Emergency Departments: A Retrospective Analysis

Tema 2: Sağlık Hizmetlerine Erişim Engelleri

Alt Tema	Kodlar	Doğrudan Alıntı	
Dil ve İletişim Engelleri	Dil bariyerleri, tercüman eksikliği, iletişim sorunları	"Mülteciler, sağlık hizmetlerine erişimde dil engelleri nedeniyle zorluk yaşamaktadırlar."	Mental Health Problems and Risk Factors of Refugee Children Exposed to the 2023 Earthquakes in Turkey
Yasal ve Finansal Engeller	Kayıt prosedürleri, sigorta eksikliği, mali zorluklar	"Suriyeli mülteciler, sağlık hizmetlerine erişimde kayıt prosedürleri ve mali kısıtlamalar nedeniyle engellerle karşılaşmaktadırlar."	Forensic and Health Challenges of Refugees in Turkish Emergency Departments: A Retrospective Analysis

Tema 3: Geleneksel Yöntemlerin Sağlık Üzerindeki Etkileri

Alt Tema	Kodlar	Doğrudan Alıntı	
Olumlu Etkiler	Psikolojik rahatlama, semptom yönetimi	"Katılımcılar, geleneksel yöntemlerin özellikle psikolojik rahatlama sağladığını belirtmişlerdir."	Pregnant Women's Breast Milk and Breastfeeding Myths and Associated Factors: A Case of Refugee and Non-Refugee Women
Olumsuz Etkiler	Yan etkiler, gecikmiş tanı, yanlış tedavi	"Suriyeli mülteci kadınlar arasında geleneksel yöntemlerin bazıları enfeksiyon, kanama ve toksisite gibi olumsuz etkilere yol açabilmektedir."	Forensic and Health Challenges of Refugees in Turkish Emergency Departments: A Retrospective Analysis

Tema 4: Geleneksel ve Modern Sağlık Hizmetleri Arasındaki İlişki

Alt Tema	Kodlar	Doğrudan Alıntı	
Tamamlayıcı Kullanım	Geleneksel ve modern yöntemlerin birlikte kullanımı	"Katılımcıların çoğu, geleneksel yöntemleri modern tedavilerin yanında tamamlayıcı olarak kullanmaktadır."	Adults' State of Using Complementary and Alternative Medicine During the COVID-19 Pandemic
Modern Sağlık Hizmetlerinden Kopuş	Modern sağlık hizmetlerinden tamamen uzaklaşma	"Bazı mülteciler, modern sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları zorluklar nedeniyle tamamen geleneksel yöntemlere yönelmektedirler."	Health and Social Problems of Refugee Women and Their Children: A Qualitative Case Study

Tema 5: Göçmenlerin Deneyimleri ve Önerileri

Alt Tema	Kodlar	Doğrudan Alıntı	
Bilgi ve Tutum	Geleneksel yöntemler hakkında bilgi düzeyi, tutumlar	"Katılımcıların çoğu, geleneksel yöntemler hakkında sınırlı bilgiye sahip olduklarını belirtmişlerdir."	Pregnant Women's Breast Milk and Breastfeeding Myths and Associated Factors: A Case of Refugee and Non-Refugee Women
Entegrasyon Önerileri	Geleneksel ve modern sistemlerin entegrasyonu, sağlık okuryazarlığı artırımı	"Katılımcılar, geleneksel ve modern sağlık hizmetlerinin entegrasyonunun sağlık hizmetlerine erişimi artıracağını belirtmişlerdir."	Factors Affecting Cervical Cancer Screening and Human Papilloma Virus Vaccination among Middle Eastern Refugee Women in Türkiye

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışma, göçmenlerin geleneksel tedavi yöntemlerine yönelmesinin sağlık hizmetlerine erişimle ilişkisini doküman analizi yöntemiyle incelemiştir. Analiz sonucunda, göçmenlerin geleneksel tedavi yöntemlerini kullanmalarında ve sağlık hizmetlerine erişim süreçlerinde birbiriyle ilişkili pek çok tema ortaya çıkmıştır. Göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişiminde dil ve kültürel farklılıklar, yasal statü belirsizlikleri, finansal kısıtlılıklar ve sağlık sistemine güvensizlik önemli engeller olarak belirlenmiştir. Göçmenler, karşılaştıkları engeller nedeniyle geleneksel ve tamamlayıcı yöntemlere yönelmekte; bu yönelim bazen sağlık hizmetlerinden tamamen uzaklaşmaya neden olmaktadır. Geleneksel tedavi yöntemleri, göçmenler için sadece bir tedavi seçeneği değil, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve sosyal dayanışma unsuru olarak öne çıkmaktadır. Göçmenlerin sağlık sistemine dair bilgi eksikliği ve yanlış bilgiler, geleneksel tedavilere yönelmelerini artırmakta ve sağlık risklerini beraberinde getirmektedir. Göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştıracak kültürlerarası sağlık destek sistemlerine ve danışmanlık hizmetlerine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Hastanelerde ve birinci basamakta profesyonel tercüman hizmetleri yaygınlaştırılmalı; çeviri destekli dijital uygulamalar geliştirilmelidir. Dil engelinin azaltılması, göçmenlerin yanlış/eksik bilgi nedeniyle TAT kullanımına yönelmesini azaltacaktır.

- Sağlık profesyonellerine kültürel duyarlılık, göçmenlerin TAT kullanım motivasyonları ve kültürel sağlık inanışları konusunda düzenli hizmet içi eğitimler verilmelidir.

- Göçmenlere özel danışmanlık birimleri oluşturularak, sağlık sistemi işleyişi, başvuru yolları ve haklar konusunda bilgilendirme sağlanmalıdır. Bu hizmetler, sağlık sistemine duyulan güvensizliğin azaltılmasını destekleyecektir.

- Göçmenlere yönelik ulaşım desteği, randevu kolaylığı ve sağlık sigortası bilgilendirmeleri artırılmalıdır. Ayrıca sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde sağlık okuryazarlığı programları yaygınlaştırılmalıdır.

- Hemşireler ve hekimler, göçmenlerin en sık kullandığı TAT yöntemleri, potansiyel faydaları ve riskleri konusunda güncel eğitimlerle desteklenmelidir. Böylece göçmenlerin TAT kullanımına ilişkin danışmanlık süreçleri daha etkin yürütülebilir.

- TAT kullanımını dikkate alan, biyopsikososyal yaklaşımı içeren bütüncül bakım modelleri oluşturulmalıdır. Bu modeller, hem kültürel hem yapısal sağlık ihtiyaçlarına eş zamanlı yanıt verebilecek bir sistem kurulmasını sağlayacaktır.

- Göçmenlerin TAT kullanım eğilimlerini ve sağlık hizmetlerine erişim engellerini odağa alan ulusal stratejiler geliştirilmelidir. TAT kullanımının sağlık sonuçları, güvenlik profili ve hizmet kullanım biçimleri düzenli izlenmelidir.

- Göçmenlerde TAT kullanım sıklığı, türleri, motivasyonları ve sağlık çıktıları üzerine daha fazla ampirik araştırma yapılmalıdır. Veriye dayalı izleme sistemleri kurulması, politika geliştirmeyi kolaylaştıracaktır.

KAYNAKÇA

Abudiab, S., Acosta, D. de, Shafaq, S., Yun, K., Thomas, C., Fredkove, W. M., Garcia, Y., Hoffman, S. J., Karim, S., Mann, E., Yu, K., Smith, M., Coker, T. R., & Dawson-Hahn, E. (2023). "Beyond just the four walls of the clinic": The roles of health systems caring for refugee, immigrant and migrant communities in the United States. *Frontiers in Public Health, 11*, Article 1078980. https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1078980

Adibelli, D., & Şahan, Ö. (2025). Health and social problems of refugee women and their children: A qualitative case study. *Public Health Nursing, 42*(3), 1226–1234. https://doi.org/10.1111/phn.13520

Al-Soleiti, M., Adi, M. A., Nashwan, A., & Rafla-Yuan, E. (2021). Barriers and opportunities for refugee mental health services: Clinician recommendations from Jordan. *Cambridge Prisms: Global Mental Health, 8*, e36. https://doi.org/10.1017/gmh.2021.36

Andraska, E. A., Alabi, O., Dorsey, C., Erben, Y., Velazquez, G., Franco-Mesa, C., & Sachdev, U. (2021). Health care disparities during the COVID-19 pandemic. *Seminars in Vascular Surgery, 34*(3), 82–88. https://doi.org/10.1053/j.semvascsurg.2021.08.002

Asgary, R., & Segar, N. (2011). Barriers to health care access among refugee asylum seekers. *Journal of Health Care for the Poor and Underserved, 22*(2), 506–522. https://doi.org/10.1353/hpu.2011.0047

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27–40.

Carballeira Carrera, L., Lévesque-Daniel, S., Radjack, R., Moro, M. R., & Lachal, J. (2020). Clinical approaches to cultural diversity in mental health care and specificities of French transcultural consultations: A scoping review. *Frontiers in Psychiatry, 11*, Article 579147. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2020.579147

Chelogoi, D. N., Jonyo, F., & Amadi, H. (2020). The influence of socio-cultural factors in access to healthcare in Kenya: A case of Nairobi County, Kenya. *Open Journal of Social Sciences, 8*(5), 328–343. https://doi.org/10.4236/jss.2020.85023

Deeb-Sossa, N., Díaz-Olavarrieta, C., Juárez-Ramírez, C., García, S. G., & Villalobos, A. (2013). Experiencias de mujeres mexicanas migrantes indocumentadas en California, Estados Unidos, en su acceso a los servicios de salud sexual y reproductiva: Estudio de caso. *Cadernos de Saúde Pública, 29*(5), 981–991. https://doi.org/10.1590/S0102-311X2013000500015

Derr, A. S. (2016). Mental health service use among immigrants in the United States: A systematic review. *Psychiatric Services, 67*(3), 265–274. https://doi.org/10.1176/appi.ps.201500004

Escarce, J. J., & Kapur, K. (2006). *Access to and quality of health care*. National Academies Press. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK19910/

Gormeli Kurt, N., Unutmaz, M., Bayazıt Keskin, R., Gök, A., Elmas Akgün, F., Genc, M., Ergin, M., & Oguzturk, H. (2025). Forensic and health challenges of refugees in Turkish emergency departments: A retrospective analysis. *Medical Science Monitor, 31*, e947454. https://doi.org/10.12659/MSM.947454

Kırca, A. Ş., Dağlı, E., & Hür, S. (2025). Pregnant women's breast milk and breastfeeding myths and associated factors: A case of refugee and non-refugee women. *Journal of Evaluation in Clinical Practice, 31*(2), e70059. https://doi.org/10.1111/jep.70059

Kisa, S., & Kisa, A. (2024). "No papers, no treatment": A scoping review of challenges faced by undocumented immigrants in accessing emergency healthcare. *International Journal for Equity in Health, 23*(1), Article 184. https://doi.org/10.1186/s12939-024-02270-9

Kotovicz, F., Getzin, A., & Vo, T. (2018). Challenges of refugee health care: Perspectives of medical interpreters, case managers, and pharmacists. *Journal of Patient-Centered Research and Reviews, 5*(1), 28–36. https://doi.org/10.17294/2330-0698.1577

Moodley, R., & Sutherland, P. (2010). Psychic retreats in other places: Clients who seek healing with traditional healers and psychotherapists. *Counselling Psychology Quarterly, 23*(3), 267–282. https://doi.org/10.1080/09515070.2010.505748

Monari, E., Younas, A., & Salimi, S. (2025). Barriers and facilitators to self-management of multimorbidity among culturally and linguistically diverse immigrants: A qualitative descriptive study. *Journal of Advanced Nursing*. Advance online publication. https://doi.org/10.1111/jan.16971

Naing, S. H. H., Isaramalai, S., & Sukmag, P. (2020). Policy literacy, barriers, and gender impact on accessibility to healthcare services under compulsory migrant health insurance among Myanmar migrant workers in Thailand. *Journal of Environmental and Public Health, 2020*, Article 8165492. https://doi.org/10.1155/2020/8165492

Nurhayati, N., & Widowati, L. (2017). The use of traditional health care among Indonesian families. *Health Science Journal of Indonesia, 8*(1), 30–36. https://doi.org/10.22435/hsji.v8i1.5600

O'Donnell, C. A., Burns, N., Mair, F. S., Dowrick, C., Clissmann, C., van den Muijsenbergh, M., van Weel-Baumgarten, E., Lionis, C., Papadakaki, M., Saridaki, A., de Brun, T., & MacFarlane, A. (2016). Reducing the health care burden for marginalised migrants: The potential role for primary care in Europe. *Health Policy, 120*(5), 495–508. https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2016.03.012

Pérez-Escamilla, R., García, J., & Song, D. (2010). Health care access among Hispanic immigrants: ¿Alguien está escuchando? [Is anybody listening?]. *NAPA Bulletin, 34*(1), 47–67. https://doi.org/10.1111/j.1556-4797.2010.01051.x

Schouten, B. C., Cox, A., Duran, G., Kerremans, K., Banning, L. K., Lahdidioui, A., van den Muijsenbergh, M., Schinkel, S., Sungur, H., Suurmond, J., Zendedel, R., & Krystallidou, D. (2020). Mitigating language and cultural barriers in healthcare communication: Toward a holistic approach. *Patient Education and Counseling, 103*(12), 2604–2611. https://doi.org/10.1016/j.pec.2020.05.001

Sendikaddiwa, J. M., Goldenberg, S. M., Berry, N. S., & Lavergne, M. R. (2023). Sex, immigration, and patterns of access to primary care in Canada. *Journal of Immigrant and Minority Health, 25*(3), 548–557. https://doi.org/10.1007/s10903-023-01459-4

Snoubar, Y., Abusafia, B., & Turan, Z. (2025). Factors affecting cervical cancer screening and human papilloma virus vaccination among Middle Eastern refugee women in Türkiye: Indicators for social workers and nurses. *Annals of Medicine, 57*(1), Article 2468261. https://doi.org/10.1080/07853890.2025.2468261

Ünver, H., & Fiş, N. P. (2025). Mental health problems and risk factors of refugee children exposed to the 2023 earthquakes in Turkey. *Archives of Psychiatric Nursing, 54*, 39–45. https://doi.org/10.1016/j.apnu.2025.01.001

Vandebroek, I., Reyes-García, V., Albuquerque, U. P., Bussmann, R. W., & Pieroni, A. (2011). Local knowledge: Who cares? *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine, 7*(1), Article 35. https://doi.org/10.1186/1746-4269-7-35

Weiss, B. (2004). Caring for Latino patients. *Medical Economics, 81*(8), 34–40.

Yuan, L., Liu, L., Leu, R., & Chi, I. (2017). Designing a patient empowerment program for Chinese immigrants. *Health & Social Work, 42*(2), 121–128. https://doi.org/10.1093/hsw/hlx005

EK

Tema	**Alt Tema**	**Kodlar**	**Alıntı**	**Alıntının Alındığı Makale**
Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Yöntemlerine Yönelme Nedenleri	Kültürel ve Ailevi Etkiler	Aileden öğrenme, dini inançlar, kültürel normlar	"Katılımcılar, geleneksel tamamlayıcı ve alternatif tıp uygulamalarını en sık aile üyelerinden öğrendiklerini belirtmişlerdir."	2. Barriers and Facilitators to Self-Management of Multimorbidity Among Culturally and Linguistically Diverse Immigrants: A Qualitative Descriptive Study
	Modern Sağlık Sistemine Güvensizlik	Sağlık sistemine güvensizlik, modern tedavilere şüphe	"Suriyeli mülteci kadınlar, modern sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları zorluklar nedeniyle geleneksel yöntemlere yönelmektedirler."	4. Forensic and Health Challenges of Refugees in Turkish Emergency Departments: A Retrospective Analysis
Sağlık Hizmetlerine Erişim Engelleri	Dil ve İletişim Engelleri	Dil bariyerleri, tercüman eksikliği, iletişim sorunları	"Mülteciler, sağlık hizmetlerine erişimde dil engelleri nedeniyle zorluk yaşamaktadırlar."	7. Mental Health Problems and Risk Factors of Refugee Children Exposed to the 2023

				Earthquakes in Turkey
	Yasal ve Finansal Engeller	Kayıt prosedürleri, sigorta eksikliği, mali zorluklar	"Suriyeli mülteciler, sağlık hizmetlerine erişimde kayıt prosedürleri ve mali kısıtlamalar nedeniyle engellerle karşılaşmaktadırlar."	4. Forensic and Health Challenges of Refugees in Turkish Emergency Departments: A Retrospective Analysis
Geleneksel Yöntemlerin Sağlık Üzerindeki Etkileri	Olumlu Etkiler	Psikolojik rahatlama, semptom yönetimi	"Katılımcılar, geleneksel yöntemlerin özellikle psikolojik rahatlama sağladığını belirtmişlerdir."	3. Pregnant Women's Breast Milk and Breastfeeding Myths and Associated Factors: A Case of Refugee and Non-Refugee Women
	Olumsuz Etkiler	Yan etkiler, gecikmiş tanı, yanlış tedavi	"Suriyeli mülteci kadınlar arasında geleneksel yöntemlerin bazıları enfeksiyon, kanama ve toksisite gibi olumsuz etkilere yol açabilmektedir."	4. Forensic and Health Challenges of Refugees in Turkish Emergency Departments: A Retrospective Analysis
Geleneksel ve Modern Sağlık Hizmetleri Arasındaki İlişki	Tamamlayıcı Kullanım	Geleneksel ve modern yöntemlerin birlikte kullanımı	"Katılımcıların çoğu, geleneksel yöntemleri modern tedavilerin yanında tamamlayıcı	2. Barriers and Facilitators to Self-Management of Multimorbi

			olarak kullanmaktadır.”	dity Among Culturally and Linguisticall y Diverse Immigrants: A Qualitative Descriptive Study
	Modern Sağlık Hizmetlerin den Kopuş	Modern sağlık hizmetlerin den tamamen uzaklaşma	“Bazı mülteciler, modern sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları zorluklar nedeniyle tamamen geleneksel yöntemlere yönelmektedirler .”	1. Health and Social Problems of Refugee Women and Their Children: A Qualitative Case Study
Göçmenler in Deneyimle ri ve Önerileri	Bilgi ve Tutum	Geleneksel yöntemler hakkında bilgi düzeyi, tutumlar	“Katılımcıların çoğu, geleneksel yöntemler hakkında sınırlı bilgiye sahip olduklarını belirtmişlerdir.”	3. Pregnant Women's Breast Milk and Breastfeedin g Myths and Associated Factors: A Case of Refugee and Non-Refugee Women
	Entegrasyon Önerileri	Geleneksel ve modern sistemlerin entegrasyon u, sağlık okuryazarlı ğı artırımı	“Katılımcılar, geleneksel ve modern sağlık hizmetlerinin entegrasyonunu n sağlık hizmetlerine erişimi	8. Factors Affecting Cervical Cancer Screening and Human Papilloma Virus Vaccination

			artıracağını belirtmişlerdir.”	among Middle Eastern Refugee Women in Türkiye

Salgın ve Göç: Osmanlı Devleti'nde Biga Sancağı Çan Kazası'nda 1680 Yılında Görülen Veba Salgını ve Toplumsal Etkileri

Rümeysa Kars [1]

Öz

Göç, dinî, iktisadî, siyasî, sosyal ve diğer pek çok sebepten dolayı insan topluluklarının bir iskân ünitesinden, bir başkasına yerleşmek suretiyle yaptıkları coğrafi yer değiştirme hareketine denilmektedir. Tarihi süreçte savaş, çeşitli doğal afetler, salgın, hastalıklar, sürgün gibi gerekçelerle göç, toplumlar için zorunlu hale gelmiş ve bu durum ciddi etkileri de beraberinde getirmiştir. Genel olarak nüfusu ve dolaylı olarak ekonomik işgücünü etkileyen bu husus, devletin birtakım politikalar geliştirmesine yol açmıştır. Veba salgını, Osmanlı'da "Kara ölüm, taun, kıran, davun" gibi adlarla da anılan ve insanlık tarihi boyunca birçok dönemde karşılaşılmış en büyük ölümcül felaketlerden biridir. Veba hastalığı, fare ve diğer kemirici hayvanlar üzerinde bulunan pireler yoluyla insanlara bulaşan ölümcül bir hastalık bilhassa etkileşimin yaygın olduğu yerlerde özellikle kervanlar, tüccarlar, ulaklar, göçebe topluluklar ve yolcular ile askerler sayesinde hızla yayılmaktaydı. Biga'da Osmanlı hakimiyeti on dördüncü yüzyılda tesis edilmiş ve Kanuni Sultan Süleyman dönemine kadar kaza olarak yönetilmiştir. O dönemde Biga Sancağı, bugünkü Çanakkale ilinin Anadolu'da olan topraklarını kapsamakta hatta Balıkesir ili topraklarını da içine almaktaydı. İlk olarak Biga Sancağı adıyla merkezi Gelibolu'da olan Cezayir-i Bahr'iSefid (Akdeniz Adaları) eyaletine bağlanmıştır. Osmanlı'da veba, ilk önce liman kentleri ve sahillerinde görülmüştür. Dolayısıyla Biga sancağının da konumu itibariyle Ege Denizi, Çanakkale Boğazı ve Edremit Körfezi ile çevrilikonumda olması salgının ilk görüleceği yerler arasında olmasını kaçınılmaz kılmıştır. Osmanlı Devleti'ndeH. 6 Rebiülahir 1091/M.6 Mayıs 1680 tarihinde gerçekleşen Biga Sancağı Çan kazasında aynı yılda (1680) zuhur eden veba salgını nedeniyle burada yaşayan ahalinin bir kısmının ölmesi ve diğer bir kısmının da göç etmesi üzerine bölgede yapılan teftiş neticesinde yeniden nüfus sayımı yapılmasına ve vergi düzenlemesine gidilmesine dair işlemler gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Veba Salgını, Göç, İskân, Nüfus, Sancak

[1] Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türkiye, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, rumeysakars@nevsehir.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0001-5176-1107

10.5281/zenodo.15836973

Epidemic and Migration: The Plague Epidemic and Its Social Effects in 1680 in Çan Districts of Biga Sanjak in the Ottoman Empire

Rümeysa Kars [1]

Abstract

Migration is the geographical displacement movement of human communities from one settlement unit to another due to religious, economic, political, social and many other reasons. In the historical process, migration has become mandatory for societies due to reasons such as war, various natural disasters, epidemics, diseases, exile and this situation has brought serious effects. This issue, which generally affects the population and indirectly the economic workforce, has led the state to develop some policies. The plague epidemic, also known as the Black Death, Taun, Kıran, Davun in the Ottoman Empire, is one of the greatest fatal disasters encountered in many periods throughout human history. Plague is a deadly disease transmitted to humans through fleas found on miceand other rodents, and it spreads rapidly especially in places where interaction is common, especially through caravans, merchants, messengers, nomadic communities, travelers and soldiers. Biga was ruled by the Ottomans in the fourteenth century and was governed as a district until the reign of Suleiman the Magnificent. At that time, the Biga Sanjak covered the lands of today's Çanakkale province in Anatolia and even included the lands of Balıkesir province. It was first connected to the province of Cezayir-i Bahr'i Sefid (Mediterranean Islands) with its center in Gelibolu under the name of Biga Sanjak. In the Ottoman Empire, plague was first seen in port cities and coasts. Therefore, it is inevitable that the Biga Sanjak, surrounded by the Aegean Sea, the Dardanelle sand the Gulf of Edremit, would be among the first places where the epidemic would be seen. In the Ottoman Empire, due to the plague epidemic that broke out in the Çan district of Biga Sanjak on 6 Rebiülahir 1091 H./6 May 1680 AD, some of the people living there died and some migrated, and as a result of the inspection carried out in the region, procedures were carried out to conduct a new census and make tax arrangements.

Keywords : Plague Epidemic, Migration, Settlement, Population, Sanjak

[1] Assoc. Prof. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Türkiye, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, rumeysakars@nevsehir.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5176-1107

10.5281/zenodo.15836973

GİRİŞ

Tarih boyunca mekânlar, toplumsal kimlik ve aidiyetin tesisinde önemli bir etken oluşturmuştur. İnsanlar yaşadıkları mekânları çeşitli nedenlerle terk etmek durumunda kalmışlardır. (Ekici& Tuncel, 2015: 10-12). *Göç olgusu*, toplumların iskânı ile sosyal ve ekonomik hayatlarının gelişimi açısından oldukça önemli bir hadisedir. Göç, bir kişi, grup ya da toplumun bir yerleşme alanından bir diğerine yer değiştirme hareketidir. Bu bağlamda Göç, ekonomik yaşamda hem göçle gelenler ve hem de yerleşik yaşam sürenler için yeni koşulları ortaya çıkarmaktadır. Birey ve toplum için can ve mal güvenliği çok önemlidir. Kişi, can ve malını tehlikede gördüğü anda bulunduğu mekânda gerekli korumayı sağlayamazsa çözümü; kendini güvende hissedebileceği yere göç etmekte bulur. Daha iyi hayat şartları, iş imkânları, mali olanaklara sahip olma arzusu, emniyet, istikrar içinde yaşama ve çeşitli sosyal imkânlara erişme isteği bu sebepler arasında yer almaktadır. Sosyolojik açıdan hadiseye bakıldığında; göçün toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, politik vb. tüm bünyesiyle yakından ilişkili ve etkileyici bir olay olduğunu söylemek mümkündür. Toplumsal ve kültürel açıdan insanlığın gelişimine önemli bir katkı sunan göç, toplumların ve ülkelerin yaşadığı birçok sorunun yayılma ve yaygınlaşma sürecini de bu suretle hızlandırmış ve derinleştirmiştir. Osmanlı coğrafyasında göç, tarımsal gerileme yanında ticari ve ekonomik hayatın gerilemesine de neden olmuştur. Konuya ilişkin arşiv kayıtlarından anlaşıldığına göre; Biga sancağında Çan kazasında zuhur eden vebadan ahalinin bir kısmı ölüp diğer kısmı göç ettiğinden yeniden nüfus tahririyle vergi tarh olunduğu hakkında Biga Kadısı Hızır ve Mübaşiri Zekeriya imzasını havi ve deftere melfuf bir ariza düzenlenmiştir (BOA, İE.DH, 3-262, H.06.04.1091/M.06.05.1680). Bu da göstermektedir ki Veba salgını, bahsi geçen coğrafyada ortaya çıkan ve hızla etkinlik alanını genişleten ve akabinde zuhur salgını, olumsuzluklar dolayısıyla bölgeden başka coğrafyalara göç hadisesini gerçekleştirmiştir. Osmanlı Devleti'nde padişahlara çeşitli konularda yazılı olarak verilen ariza türünden bir belge sunulurdu. Ferman, Divân-ı Hümayûn ve paşa kapısındaki divanlarda alınan kararlara uygun olarak yazılan ve üzerinde tuğra bulunan padişah emirlerinin genel adıdır. Ariza ise Osmanlı devletinde padişahlara çeşitli konularda yazılı olarak verilen bilgidir. (Şanverdi, 2024, s. 4). Dolayısıyla gelen ferman üzere Kadı Hızır ve Mübaşiri Zekeriya adlı kişilerin teftişi neticesinde bir ariza ile vebanın bölgedeki tesirlerine ilişkin malumatın kaydı tutularak İstanbul'a durumu bildirmişlerdir. Bölgede var olan salgının neticesinde nüfus kayıtlarında ve vergi birimlerinde yeni bir düzenlemeye duyulan ihtiyaç sonrası Biga Sancağı Çan kazasına bağlı köylerdeki genel vaziyet rapor edilmiştir. Merkez-taşra arasında bir dizi yazışmalar sonucu yapılan işlemlerin salgının göç özelinde toplum nezdinde ne denli etkili olduğu üzerinde durulacaktır.

1. İDARÎ YÖNDEN BİGA VE ÇAN

Biga'da Osmanlı hakimiyeti on dördüncü yüzyılda sağlanmıştır. On altıncı yüzyılın ikinci yarısına kadar kaza olarak idare olunmuştur. O dönemde Biga Sancağı, bugünkü Çanakkale ilinin Anadolu'da olan topraklarını kapsamakta hatta Balıkesir ili topraklarını da içine almaktaydı. İlk olarak Biga Sancağı adıyla merkezi Gelibolu'da olan Cezayir-i Bahr'i Sefid (Akdeniz Adaları) eyaletine bağlanmıştır. Biga sancağı, konumu itibariyle Ege Denizi, Çanakkale Boğazı ve Edremit Körfezi ile çevrili konumda bulunmaktadır. Biga ve civarı 1364-1365'te Lala Şahin Paşa'nın etrafından ele geçirildiği bilinmektedir. Çan, Çanakkale ilinin coğrafi olarak merkezinde bulunan bir ilçedir. Kuzeyde Biga ve Lapseki, doğuda Yenice, batı ve güneyde Çanakkale ve Bayramiç ilçeleri ile çevrilidir. Biga 1520 yılında Anadolu Beylerbeyliğine bağlı bir sancak olarak geçer. Tapu Kadastro genel müdürlüğündeki 1574 tarihli tahrir defterine göre Çan Biga sancağına bağlı bir kazadır. (Yarmacı& Başaran, 2017, s. 580.) Faruk Sümer'de XVI. Yüzyılda Çan'ın Biga sancağına bağlı kaza olduğunu belirtmiştir. (Sümer, 1972, s. 45).

Tablo 1: Biga ve Çan'ın İdarî Yapısında Dönemsel Olarak Geçirdiği Değişim

BİGA	1528-Anadolu Eyaleti	1530-Anadolu Eyaleti
ÇAN	1528-Nahiye; Çan Pazarı(1530): kaza	Pazarköy(1855-1867): kaza

Kaynak: Sezen, 2017, s. 130; 169

Buna göre Çan ve Yöresinin Osmanlı Devleti'nin yerleşimine açılması bu fetihten sonraya özellikle XVI. Yüzyılın ikinci yarısın tarihlemek muhtemelen doğru olacaktır.

Tablo 2: 17. Yüzyılda Biga Sancağı Çan Kazası'na Bağlı Karye(köy)ler

Mersellü	*Durali*	*Pazar*	*Altunlar*
Mansurlar	*Malluca*	*Hacı İdris Maa Cemaat-İ Karsak*	*Hacılar*
Tarcılar	*Kaşak*	*Hızırkadılar*	*Hacıkasım*
Sula	*Kızılelma*	*Kurtulmuş*	*Sofular*
Derenti	*Çukurbağı*	*Doğancı*	*Bekçi*

Yeniçeri	*Çakıl*	*Akçe*	*Duman*
Karakoca	*Hanif*	*Çomaklı*	*Ozancık*
Çekiçler	*Kulfal*	*Mevediz*	*Yaveler*
Altıkulaç	*Kalburcu*	*Karakadılar*	*Hurma*
Deprigir	*Karacalar*	*Küçüklü*	*Danapınar*
Göle	*Sameteli*	*Helvacılar*	*Bahadırlı*
Subaşı	*Dondurma*	*Çamköy*	*Bozguç*
Dere	*Çalta*	*Merezler*	*Karlı*
Karacaaliler	*Endirli*	*Yaya*	*Savaldı*
Işıklar	*Karaşlı*	*Hadicik*	

Kaynak: (BOA, İE.DH, 3-262, H.06.04.1091/M.06.05.1680)v.1a-1b-2a-2b)

2. BİGA'DA 1680 TARİHİ'NDE GÖRÜLEN VEBA SALGINI VE TOPLUMSAL ETKİLERİ

Çevreye büyük zarar veren önemli ölçüde can ve mal kaybına yol açan doğal ve insan kaynaklı olağan dışı olaylara afet denilmekle beraber İnsanlığın zuhurundan beri yeryüzünde çok sayıda doğal afet yaşanmıştır. Bu doğal afetlerin toplum üzerinde birtakım yansımaları olmuştur. Hastalıklar bunların başında gelmektedir. Veba, bir çeşit bakteri hastalığıdır ve vahşi kemirgenlerin hastalığı olarak bilinir, pireler gibi dış asalaklarca insanlara taşınır. Şiddetli baş ağrısı, baş dönmesi, halsizlik, bulantı, kusma, burun kanaması ve ishale sebep olmaktadır. Ölüm oranı %50-70 arasındadır. Koma içinde olan bir hastayı 3-6 günde öldürmektedir. (Varlık, 2018, s. 290). Bulaşıcılık oranının yüksek olması hastalığın kısa sürede yayılmasına neden olmaktadır. Geniş kitleleri kapsaması salgın halini almasını sağlayacaktır. Salgın denildiğinde belirli

bir bölgede veya toplulukta normalden daha yüksek oranda görülen bulaşıcı hastalıklar akla gelmektedir. Nitekim salgın hastalıklar, her toplumun insan ve ekonomik kaynaklarını kurutan bir felakettir. Avrupa'da "Kara Ölüm" olarak bilinen Osmanlı'da "taun" olarak bilinen bu hastalık farklı zaman dilimlerinde salgın şeklinde kendini göstermiştir. Halk, salgın hastalık başta olmak üzere doğal felaketleri, dini açıdan tanrının bir uyarısı olarak düşünürken devlet açısından bu husus hem insan kaybı hem maddi kayıp anlamına gelmiştir. Bu durum devlete ait gelir kalemlerini de daraltmıştır. (Kocaoğlu, 2017, s. 209-210).

İnsanlık tarihinde geniş kitleleri etkileyen salgınların başında veba hastalığı gelmektedir. Yüzyıllar boyu milyonlarca insanın ölümüne yerleşim yerlerinin boşalmasına ve bunların yanı sıra siyasi, ekonomik ve kültürel değişimlere sebep olan veba, Osmanlı devletini de derinden etkilemiştir. Bulaşıcılığı ve hastayı öldürme oranı yüksek olan veba hastalığı insanlığın gördüğü en büyük salgınlardan birisi olmuştur. (Varlık, 2015).

Veba ilk olarak liman kentlerini ve sahillerini vurmuştur. Veba taşıyan gemiler Mısır'dan geliyordu. İlk olarak Mısır'da görülmüştür. Kervan, tüccar, ulak, göçebe topluluklar, yolcular, askerler sayesinde yayılıyordu. Anadolu'nun güneydoğusu Basra-Bağdat-Musul'da devamlı veba görülür. Arnavutluk, Eflak, Boğdan, Anadolu, Mısır ve İstanbul geçici odaklıydı. (Varlık, 2011, s. 175-177). Başkente yakınlığı dolayısıyla ve konumsal mahiyeti itibariyle Biga Sancağı'na bağlı Çan kazasının köylerinde veba salgını etkinlik kazanmıştır. Veba hastalığının salgın boyutunda sık sık görülmesi toplumların hastalığa bakışını, hastalığa karşı aldıkları önlemleri, çözüm arayışlarını ve hastalık bulaşan kitlelere karşı davranışını etkilemekteydi. Osmanlı'da veba salgını kuruluştan itibaren görülmeye başlamıştır. 1347-1349 arasındaki veba salgını, hareket yönü itibariyle İstanbul Boğazı'ndan Avrupa'yagittiği için dönemin Osmanlı toplumunu da etkilemiştir. Devletin sınırları genişledikçe salgınlar resmi kayıtlarda daha görünür olmuştur. Kıtlık ve veba birbirini etkileyen afetlerdir. 1680(1091) senesinde Biga sancağının Çan kazası ahalisinin bu sebeple vefat ettiği görülmektedir. (İstek, 2023, s. 333-364).

Konuya ilişkin bir fermanda;

> *"Der-i devlet çakeraneme arz-ı daî-i kimesne budur ki 1091 senesinde bu daîlerine hitaben ferman-ı cihan-metâ ' varid olub mazmun-i münifinde Çan kazası kur'alarının bi emrullahu teala isabet-i veba iden ekser mürd ve bazıları aher diyara naklidüb perişan olmalarıyla haneleri muhtel ve müşevveş olmağla müceddeden Kadı Hızır tarafından koca canlık kazasında sakin el-hac Zekeriya'yı mübaşir tayin ve bu daileri ile maan tahrir ve defteri dersaadete irsal oluna deyu buyrulmağın imtisalen bi emrullahu teala karye be karye teftiş olunub avarız toprağı ziraat iden asker ve sadat-ı kiram ve imam ve amel mende(emekli, ihtiyar, hasta, iş göremez) ve pir-i fanilerin ferdi ketmetmeyüb esamileri ile tahrir olunub evvelki vak'a halîdir. Arz ve ilam olundu. Baki ferman dersaadete tahriren fi sene 1091* (BOA, İE.DH.3-262, H.06.04.1091)v.6.h.1)."

Osmanlılar, Yörük ve Türkmenleri toprağa bağlamak, onları kayıt altına alıp vergilendirmek maksadıyla iskân ettirme yani yerleşik düzene geçirmenin yollarını denemiştir. (Büyükcan, 2012, s. 570). Bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden itibaren özellikle vergi mükellefi olan ve askerlik çağında bulunan insanları tespit etmek amacıyla nüfus sayımları yapılırdı. Bir siyasi otorite yeri geldiğinde yönettiği ülkenin idari, iktisadi ve askeri yapısını düzenlemek ya da mevcut düzeni daha sağlıklı bir şekilde yürütmek gayesiyle halkın nüfus miktarını ve bu nüfusun özelliklerini tespit etme ihtiyacı duyar ve bu sebeple nüfus tahriri yani sayımına ilişkin çalışmaları yürütebilir.(Güneş, 2014: 226)Osmanlılarda vergi ve nüfus tespitleri aile(hane) sayımlarına dayanır, sayımlarda vergi verebilecek durumda olan nüfus esas kabul edilirdi. Avarız haneleri, vergilendirilebilir yahut fiilen vergilendirilmiş olan haneleri gösterirdi. Avarız vergisi, Osmanlı devleti zamanında olağanüstü hallerde halka yüklenen mali, ayni ve bedeni vergilerdir. Bu vergilerin tahsili için mahalle ve köylerin avarız hanelerinin kaydedildiği malumdur. Vergi muafiyeti, derbentci, tuzcu, madenci, celep, şahinci, kadı, naib, müezzin, zaviyedar, şeyh, seyyid, körlük, delilik, düşkünlük yaşayan insanları kapsamaktaydı. (Sahillioğlu, 1991, s. 108-109). Avarız hanesi gerçek bir hane değildir. Hane, Osmanlılarda bir nüfus ve vergi birimidir. Vergi alınacak haneleri temsil eder. Her kazada imam, hatip, müezzin, kadı, seyyid, sipahi, sipahioğlu kaydedilir. Bunlar da hane-i gayr-i avarız olarak kaydedilmiştir. Bir avarız hanesi 3 5-7- 10-15-haneden

oluşabilirdi.17. yy. itibariyle avarız hane tahrirleri tutulmaya başlanmıştır. (Öztürk, 1997, s. 253).

Bu durum yalnızca iskân, sürgün gibi metotlarla değil aynı zamanda tabii afetler, olağanüstü durumlar akabinde de varolan nüfusunun vaziyetini saptamak, vergi oranlarını yeniden teşkil etmek, geleneksel yapıyı muhafaza etmek gayelerine hizmet maksatlı da gerçekleştirilmekteydi. Çan kazasına bağlı köylerde yeniden sayımın yapılmasının istenmesi de bu bölgede yaşanan veba salgınının etkilerini saptayabilmektir. Tahrir Defterlerine dayalı olarak yapılmış çalışmalar, göçebe unsurların göç ettikleri bölgeleri nüfus açısından nasıl etkilediği hususuna açıklık getirmektedir. Vergi mükellefleri ve muafları eksiksiz bir şekilde tespit edilerek sayımı yapılmış, böylece yeni vergi haneleri tespit edilebilmiştir. Aynı zamanda yaşanan kayıplar ve bölgeden göç edenler de kayıt altına alınmıştır.İlgili bir ariza da durum tespiti şu şekilde kayda alınmıştır;

> *Der-i devlet-i çakeraneme arz-ı daî kimesne oldur ki 1091 senesinde bu daîlerine hitaben ferman-ı celilü'l-kadr varid olub mazmun-i münifine Çan kazası kur'alarına bî-emrullahutealâ isabet iden veba ile ekseri mürd(ölmüş) ve bazıları celâ-yı vatan(doğduğu yeri terk etme) itmekle hâneleri muhtel(bozuk) ve müşevveş(karışık, dağınık) olub kaza-yı mezbur kadısı ile maan ale'l-esami tahrir ve dersaadete defteri irsal olunur deyu buyrulmağın imtisalen el--evamiri'l alî kur'a bakir teftiş olunub askerî ve gayr-ı askerî ve sadat-ı kiram daimeten yedlerine avarız toprağı ziraat idenler bi'l-cümle ale'l-esami tahrir ve der saadete arz ve inha olundu* (BOA, İE.DH.3-262, H.06.04.1091)v.5b.h.2).”

Bölgede etkisi görülen salgının zuhurunun sebebi dini gerekçe ile “bi emrullahu telala “yani Allahın emri ile gerçekleştiği vurgulanmıştır. Ancak idari ve coğrafi yönden bir pazar mevzisi olan bölgede etkileşimin yoğun yaşandığı için salgının bölgede daha hızla yayıldığı görülmektedir. Biga ve Çan ve ona bağlı köylerin, Ege Denizi, Çanakkale Boğazı ve Edremit Körfezi ile çevrili konumda olması salgının ilk görüleceği yer olmasını kaçınılmaz kılmıştır.

3. BİGA SANCAĞI ÇAN KAZASI KÖYLERİ'NDE GÖRÜLEN VEBA SALGINI SONUCU GENEL VAZİYET

Biga sancağında Çan kazasında zuhur eden vebadan ahalinin bir kısmı ölüp diğer kısmı göç ettiğinden yeniden nüfus tahririyle vergi tarh olunduğu hakkında Biga kadısı Hızır ve mübaşir Zekeriya imzasını havi ve deftere melfuf ariza durumu gözler önüne sermektedir. *Defter oldur ki bu defter ile Çan kazasıyla maan kaza-yı mezbur kur'alarının ale'l-esami tahrir ve asitane-i saadete irsal idesiz deyu ferman-ı şerif varid olmağın imtisalen el-evamirü'l ali tahrir olunan defterdir ki zikr olunur fi 2 rebiülahir sene 1091* (BOA, İE.DH.3-262, H.06.04.1091)v.1a). Buradan hareketle yapılan teftiş neticesinde ilgili kazanın köylerinde sayım gerçekleştirilerek köy sakinlerinin isim listesi çıkarılmıştır.

Yapılan inceleme neticesinde Salgının etkilediği Biga Sancağı'nda Çan Kazasına Bağlı 60 köy değerlendirilmiştir. Bu köylere dair veriler şu şekildedir;

Tablo 3: Biga Sancağı Çan Kazası Köylerinde Veba Salgını Sonucu Genel Vaziyet

Köy adı	Vergi mükellefleri	Vergiden Muaf olanlar	Avarız Hane	Ölenler (mürd)	Calu-yı vatan (revende)	İyileşenler (muhlis)
Karye-i Mersellü	Hüseyin veledi Safa≡ Mehmed veledi Hacı Ahmed≡ Ahmed veledi Hacı Mehmed ≡ Halil veledi Süleyman≡ Hoca Musa veledi Mehmed≡ Mehmed veledi Ahmed≡ İvaz veledi hacı Mehmed≡ Mustafa veledi İbrahim ≡ Mustafa …..saracî	-	9	1 kişi(Mustafa Sarracî)	-	-
Karye-i Çomaklı	Hasan veledi süleyman≡ Musa veledi İsa≡ Fazlı veledi Hacı Ali≡ Mustafa veledi Habib≡ Mehmed veledi Kara Veli≡	-	11	-	-	-

	Süleyman veledi İsa≡ Mehmed veledi Safa≡ Yusuf veledi Ali≡ Musa veledi Ali≡ Mustafa veledi Şaban≡ Mehmed veledi Süleyman≡					
Karye-i Mevediz	Hacı mehmed veledi Arslan≡ Hüseyin veledi Mehmed≡ İbrahim veledi Ali≡ Arslan veledi Abdülcelil≡ Ramazan veledi Şaban ≡ Şaban veledi Ahmed≡ Mehmed veledi Mustafa≡	Hacı mehmed veledi Hacı Mustafa (imamdır)	9	1 kişi (Hacı Mehmed veledi Hacı Mustafa (imamdır)	Abdülhalil	-
Karye-i Sula	Halil veledi Mehmed≡ Ali veledi Himmet≡	-	2	-	-	-
Karye-i Yeniçeri	Mustafa veledi İsa≡ Süleyman veledi Ali≡ Mustafa veledi Halil≡	Hacı Bekir amelmende≡ Seyyid Ahmed veledi Abbas≡	8	-	-	-

	Hüseyin veledi Musa≡ İvaz veledi Mehmed≡ Ali veledi Osman Çelebi≡					
Karye-i Karakoca	Hacı Hasan veledi Hacı Ali≡ Nasuh veledi Ömer≡ Süleyman veledi Süleyman≡ Fazlı veledi Yusuf≡ Hasan veledi Hüseyin halife≡	-	6	-	Veli	-
Karye-i Çekiçler	Hüseyin veledi Hasan ≡	Sipahi Ali Firazad beşe yeniçeri	3	2 kişi(Sipahi Ali Firazad beşe yeniçeri	-	-
Karye-i Altıkulaç	Ali veledi Aslan ≡ Şaban veledi Ömer≡ Veli veledi Selim ≡ Musli veledi Hasan ≡ Mehmed veledi Musa≡	Musa beşe veledi İbrahim yeniçeri Hasan veledi İsa yeniçeri	7	2 kişi(Musa beşe veledi İbrahim yeniçeri Hasan veledi İsa yeniçeri	-	-
Karye-i Deprigir	Mehmed Ali veledi İbrahim≡ Mehmed Çelebi veledi Hacı Ali ≡	Mustafa veledi Hacı Musli(erbab-ı tımar)	3	1 kişi(Mustafa veledi Hacı Musli(erbab-ı tımar)	-	-
Karye-i Göle	Mustafa veledi Mahmud≡	Hasan veledi Mehmed(imam)	6	1 kişi(Hasan veledi Mehmed(imam)	-	-

	Şaban veledi Mehmed≡ Bekir veledi Osman ≡ Şaban veledi Ali ≡	Ali amelmande İsmail (amelmande)				
Karye-i Subaşı	Hasan veledi Veli ≡ İvaz veledi Hüseyin ≡ Mehmed veli Ahmed ≡	Receb beşe veledi Veli beşe yeniçeri Mustafa erbab-ı tımar	5	2 kişi(Receb beşe veledi Veli beşe yeniçeri Mustafa erbab-ı tımar	-	-
Karye-i Dere	Receb veledi Halil≡ Mehmed veledi Osman ≡	Hasan bey(erbab-ı tımar)	3	1 kişi(Hasan bey(erbab-ı tımar)	-	-
Karye-i Merezler	Hacı Aslan veledi Mahmud≡ Ali veledi Ali≡	-	2	-	-	-
Karye-i Karacaaliler	Pir Mehmed veledi Hüseyin≡	Ali veledi İbrahim(imam) Seyyid Murtaza seyyid Halil Seyyid Mustafa veledi seyyid İbrahim	5	3 kişi(Ali veledi İbrahim(imam) Seyyid Murtaza seyyid Halil Seyyid Mustafa veledi seyyid İbrahim	-	Ali
Karye-i Yaya	Osman veledi Aslan≡ Ramazan veledi Veli≡ Mehmed veledi Receb≡ Abdi veledi Hasan ≡	Ali beşe veledi Mustafa yeniçeri Cafer beşe yeniçeri	7	2 kişi(Ali beşe veledi Mustafa yeniçeri Cafer beşe yeniçeri	-	-

	İvaz veledi Receb≡					
Karye-i Işıklar			El-hac İbrahim nısfı hane der uhde			
Karye-i Hadicik			Osman Hüseyin bey erbab-ı tımar 1 hane			
Karye-i Karlı	Mustafa veledi Sefer≡ Mehmed veledi İsmail ≡ Cafer veledi Sefer≡ Mehmed veledi Ali≡ Mustafa veledi Mehmed Çelebi≡ Ali veledi Mustafa≡	Esseyyid İbrahim seyyid Durmuş	8	1 kişi esseyyid İbrahim seyyid Durmuş	-	Firazad
Karye-i Yaveler	Mehmed veledi İsa≡ Mustafa veledi Hacı Abdullah ≡ İsmail veledi Abdullah ≡ Ali veledi Ömer≡ Mehmed veledi Hasan≡ Hasan veledi Musa≡ Hüseyin veledi Musa≡ Musa veledi Ömer≡ Musli veledi Abdülgaffar≡ Halil veledi Şaban≡	Mehmed beşe yeniçeri	12	1 kişi(Mehmed beşe yeniçeri	Musa	-

Karye-i Savaldı	Abdurrahman Muharrem≡ Halil veledi Receb≡ Ramazan veledi Mehmed≡ Ali veledi Veli Çelebi≡	Halil veledi Ali muhafız-ı kal'a Fethi muhafız-ı kal'a Veli bey erbab-ı tımar	8	3 kişi(Halil veledi Ali muhafız-ı kal'a Fethi muhafız-ı kal'a Veli bey erbab-ı tımar	İbrahim .	-
Karye- Bahadırlı	Ali veledi Musa≡ Yusuf veledi Hüsnü Çelebi≡ Hüseyin veledi Hanefi≡ Şaban veledi Ali ≡ Yusuf veledi Yakub≡ Safa veledi Bekir≡	Hüseyin çelebi amelmande Esseyyid Halil veledi esseyyidMehmed Esseyyid Ali(imam) Esseid ali veledi seyyid Receb Esseyyidmusli veledi seyyid Receb Hızır beşe yeniçeri Ahmed beşe serdar-ı kal'a	5	Hüseyin çelebi amelmande Esseyyid Halil veledi esseyyidmehmed Esseyyid Ali(imam) Esseyid Ali veledi seyyidreceb Esseyyid Musli veledi seyyid Receb Hızır beşe yeniçeri Ahmed beşe serdar-ı kal'a	-	-
Karye-i Hurma	Ahmed veledi Safa≡ Ali veledi Mustafa≡ Mehmed veledi Ömer≡ Veli veledi Mehmed≡	Hasan beşe yeniçeri İvaz beşe yeniçeri	10	2 kişi(Hasan beşe yeniçeri İvaz beşe yeniçeri	-	-

	Bekir veledi Abdülcelil≡ Yusuf veledi Abdülcelil≡ Selim veledi Süleyman≡ Oruç veledi Cafer≡					
Kaye-i Pazar	Hüseyin veledi Ahmed≡ İbrahim veledi Turgut≡ Arslan veledi Bali≡ Hasan veledi Ali çelebi≡ Ali veledi Ahmed≡ Hüseyin veledi Şaban≡ Yusuf veledi Receb≡ Ahmed veledi Aslan≡ Yusuf veledi Hasan≡ Mahmud veledi Aslan çelebi≡	İvaz beşe yeniçeri	12	1 kişi(İvaz beşe yeniçeri	-	Firazad
Karye-i Hacı İdris maa cemaat-i Karsak	Halil veledi hacı Ahmed≡ Yusuf veledi hacı Ahmed≡	Süleyman veledi Musa (imam)	6	1 kişi(Süleyman veledi Musa (imam)	Musa Hasan	-

	Salih veledi İlyas≡					
Karye-i Kurtulmuş	Mustafa veledi Hüseyin≡ Ali veledi hacı İlyas≡ Mehmed veledi Mustafa≡ Mehmed veledi Veli≡	İmam Mustafa Mehmed erbab-ı tımar	6	2 kişi(imam Mustafa Mehmed erbab-ı tımar	-	-
Karye-i Tarcılar	Ali veledi Mehmed≡	Mustafa beşe yeniçeri	3	1 kişi(Mustafa beşe yeniçeri	Veli	-
Karye-i Havaş	Yusuf veledi Hasan≡ Mehmed veledi Ali≡ Ömer veledi İbrahim≡ Mustafa veledi Dulkadir≡ Hüseyin veledi Osman≡	Hüseyin veledi Mustafa amelmande Esseyyid Mustafa veledi esseyyid Ahmed	7	-	-	-
Karye-i Doğancı	Mustafa veledi Mehmed≡ Cafer veledi Hüseyin≡ İvaz veledi İbrahim≡ Mehmed veledi Aslan≡	Esseyyid Salih veledi esseyyidMehmed	5	1 kişi(Esseyyid Salih veledi esseyyid Mehmed	-	-

Karye-i Akçe	Mehmed Ali veledi seyyid Ali≡ Ali veledi Ahmed≡ Yusuf veledi Süleyman≡ Ali veledi Ali≡ Ahmed veledi Mehmed≡	-	5	-	-	-
Karye-i Karakadılar	Mustafa veledi Mehmed≡ Halil Yusuf veledi Halis Mehmed≡ Mehmed Muhlis≡	Ramazan beşe yeniçeri	4	1 kişi(Ramazan beşe yeniçeri	-	Mehmed
Karye-i Küçüklü	Halil veledi Ahmed≡ İbrahim veledi Süleyman≡ Yusuf veledi Mehmed≡ İvaz veledi Mehmed≡ Halil veledi Veli≡ Hüseyin veledi Abdullah≡ Yusuf veledi Halil≡ Koca ali veledi Mehmed≡ Hacı Süleyman veledi Ahmed≡	-	9	-	-	-
Karye-i Müsirler	Mustafa veledi İbrahim≡	Receb amelmande	3	-	-	-

	Firazad Osman≡					
Karye-i Helvacılar	Hızır veledi Safa≡ Ahmed veledi Ali≡ Hasan veledi Hacı Ali≡ İsa veledi Selman≡ Ali veledi Abdi≡ Ahmed veledi Nasuh≡ Ahmed veledi Hasan≡ Ali veledi İvaz≡ Nasuh veledi Mehmed≡ Mehmed veledi Safa≡ Şaban veledi Mustafa≡ Mehmed veledi Mehmed≡ Halil veledi Hasan≡ Yusuf veledi Musa≡ Mustafa veledi Mehmed≡ Ali veledi Davud≡	Osman halife el-imam Halil beşe yeniçeri Diğer Halil beşe yeniçeri Halil veledi Hacı Ali yeniçeri	21	Osman halife el-imam Halil beşe yeniçeri Diğer Halil beşe yeniçeri Yusuf veledi tuzcu Nasuh Halil veledi Hacı Ali yeniçeri	-	-

Karye-i Hacılar	Osman veledi İbrahim≡ Hasan veledi Hüseyin≡ Ahmed veledi Mustafa≡ Mehmed veledi Ali≡ Receb veledi Mustafa Çelebi≡ Aslan veledi Ömer Çelebi≡ Ali veledi Mehmed≡	Mehmed veledi Hızır el-imam	8	1 kişi Mehmed veledi el-imam	-	-
Karye-i Çamköy	Rum Halo veledi Abdullah≡ Oruç veledi Mehmed≡ Hüseyin	Ahmed çavuş sahib-i tımardır	4	1 kişi(Ahmed çavuş sahib-i tımar	-	Hüseyin nam
Karye-i Derenti	Hacı Fazlı veledi Mehmed≡ Mehmed veledi Ali≡ Himmet veledi hacı Ahmed≡ Mehmed ravende≡ Hasan veledi Ahmed≡ Osman veledi Ömer≡	Numan veledi mehmed el-imam Hacı İbrahim yeniçeri İsmail beşe yeniçeri	9	Numan veledi mehmed el-imam Hacı İbrahim yeniçeri İsmail beşe yeniçeri	Mehmed	-

Karye-i Durali	İsa veledi ismail≡ Mahmud veledi Mahmud≡ Mustafa veledi Ahmed≡ Mustafa veledi İsmail≡ Ömer veledi Ali≡ Mustafa veledi Hüseyin≡ Ömer veledi Mehmed≡ Musli ravende≡ Oruç veledi Mehmed Çelebi≡	Veli veledi İsmail mecnun Yusuf veledi isa amelmande	12	Veli veledi İsmail mecnun	Musli	-
Karye-i Malluca	Hacı Hüseyin veledi Selman≡ Mustafa veledi Abdülkerim≡ Hasan veledi Hasan≡ Ali veledi Mehmed≡ Hüseyin veledi Safa≡ Veli veledi Mustafa≡ Mehmed veledi Hüseyin Muhlis≡ Veli veledi Hüdaverdi≡	İvaz amelmande Musa amelmande	10	-	-	Mehmed veledi Hüseyin

Karye-i Kaşak Hane-i nısfı Der uhde Hasan bey tımarıdır	Ali veledi Abdülkerim muhlis≡ Hasan veledi Kadir≡	Hasan bey sahib-i tımar Ali beşe yeniçeri	4	Ali beşe yeniçeri	-	Ali veledi Abdülkerim
Karye-i Kızılelma	Halil veledi Mehmed≡ Veli veledi Ali≡ Hüseyin veledi Hacı Mustafa≡ Hızır veledi Mehmed≡ Hasan veledi Mehmed≡ Ali veledi Bekir≡ Orhan veledi Osman muhlis≡ Mehmed veledi Ali≡	Hacı Mehmed amelmande Köse Yusuf amelmande Ahmed veledi hacı Veli amelmande Mustafa el-imam	12	Mustafa el-imam	-	Orhan veledi Osman
Karye-i Çukurbağı	Hüseyin veledi Halil≡ Abdullah veledi İsa≡ İvaz veledi Ali≡ Abdülcelil veledi Halil≡ Hasan veledi Halil≡ İvaz veledi Abdülkerim≡	-	7	-	-	Halil veledi Mustafa

	Halil veledi Mustafa muhlis≡					
Karye-i Çakıl	Şaban veledi hacı Safa≡ Ömer veledi Musa≡ Süleyman veledi Ali≡ Şaban veledi Hüdaverdi≡ Şaban veledi Tanrıverdi≡ Habib veledi Tanrıverdi≡ Halil veledi Abdullah≡ Mehmed veledi Abdullah≡ Hüseyin veledi Ramazan≡ Osman veledi Ramazan≡ Veli veledi Mustafa≡ Hüseyin veledi Sefer muhlis≡ Habib veledi Abdullah muhlis≡ Mehmed veledi Abbas muhlis≡	Halil veledi Mustafa amelmande	15	-	-	Hüseyin veledi sefer Habib veledi Abdullah Mehmed veledi Abbas
Karye-i Hanif	Musa veledi Osman≡ Mustafa veledi hacı Mehmed≡	-	3	-	-	-

	Mehmed veledi Aslan çelebi≡					
Karye-i Kulfal	Ali veledi Veli≡ Musli veledi Habib≡ Ramazan veledi Kadir≡ Mustafa veledi Şaban≡ Ali veledi Şaban≡ Halil veledi Mehmed≡ Rıza veledi Yusuf≡ Hüseyin veledi Mustafa≡ Mustafa veledi Ali≡ Abdülkadir veledi İsmail≡ Ahmed veledi Bekir≡ Veli veledi Abdunnasır≡ İbrahim veledi Aahmed≡		19		Ahmed Nasuh	Hasan veledi pir muhlis Derviş muhlis

	Osman veledi Mehmed muhlis≡ osman veledi Mehmed≡ Hasan veledi pir muhlis≡ Derviş muhlis≡					
Karye-i Kalburcu	Mustafa veledi hacı Mehmed≡ Abdi veledi Mehmed≡ Hasan veledi Mehmed≡ Mustafa veledi Mehmed≡ Hacı Hasan veledi Ahmed≡ Şaban muhlis≡ Mehmed muhlis≡	Ahmed el imam	8	Ahmed el imam	-	Şaban Mehmed
Karye-i Karacalar	Yusuf veledi Mehmed≡ Süleyman veledi Hüseyin≡ Mustafa veledi Halil≡ Mehmed veledi hacı Ali≡	-	5	-	Hasan	-
Karye-i Sameteli		Der uhde Ali beşe tımarıdır	1			

Karye-i Dondurma	Mehmed veledi Osman≡ Süleyman veledi Musa≡ Mehmed veledi pir Ahmed≡≡ Mehmed veledi Hasan≡ Ebubekir veledi Hasan≡ Mehmed veledi Davud≡ Mustafa veledi hacı Hasan≡ Hüseyin veledi Ahmed≡ Ali veledi Hasan≡	Mehmed veledi hacı Halil muhafız-ı kal'a Arslan beşe muhafız-ı kal'a	11	Mehmed veledi hacı Halil muhafız-ı kal'a Arslan beşe muhafız-ı kal'a	-	-
Karye-i Çalta	Halil veledi Ali≡ Şaban veledi hacı Mehmed≡	-	3	-	Mustafa	-
Karye-i Endirli			Der uhde sahib-i tımar Salih bey 6 hane mürd			
Karye-i Karaşlı	Çengel Halil≡	Musli halife el-imam	2	Musli halife el-imam	-	-
Karye-i Mansurlar		Der uhde sahib-i tımar hacı Ahmed	6			
Karye-i Bozguç			Deruhde Abdüsselam çelebi 3 hane			
Karye-i Danapınar **Altunlar** **Hacılar**		Maan mürd-i zarar		Defter oldur ki 1091 senesinde bu kaza-yı çan kazasıyla maan kaza-yımezburun hanelerini tahrr ve ale'l-esami asitane-i saadete irsal idesizdeyu		

Hızırkadılar **Hacıkasım** **Sofular** **Bekçi** **Duman** **Ozancık**		ferman-ı şerif varidolmağlaimtisalen el evamirü'l ali beynlerine tahrir duhullerine gre karyelerine tahmil olunan hanedir ki zikr olunur sene 1091 Maan 149, 5 hane 1 rub'

Tablodaki verilerden anlaşıldığı üzere, Genelde *yeniçeri, kale muhafızı, kale serdarı, imam, tımar sahibi, seyyidler , amel mande(iş göremez), saraç, tuzcu* olarak tasvir edilen bir kesim veba hastalığından kurtulamamıştır. Ancak bunlar vergi mükellefi olmamalarına rağmen sayıma dahil edilmişlerdir. Karaimamoğlu'nun bahsettiği ölçüde Salgınlar, insanlar arasında ölüm eşitliği sağlamaktadır. Soylu, avam, zengin, fakir ayırt etmeksizin görüldüğü bölgede hızla yayılmakta nüfusun büyük bir bölümünü yok etmektedir. (Karaimamoğlu, 2022, s. 12). Tabloda şahısların isminden sonra verilen " ≡"denk" simgesi Osmanlı'da gelir gider dengesini sağlamak için kullanılan mali terim olarak açıklanmaktadır. Bütçe açığı olmadığı anlamına gelir. Vergi birimlerinde herhangi bir zarar söz konusu olmadığı durumlarda denk ibaresine yer verilmiştir.

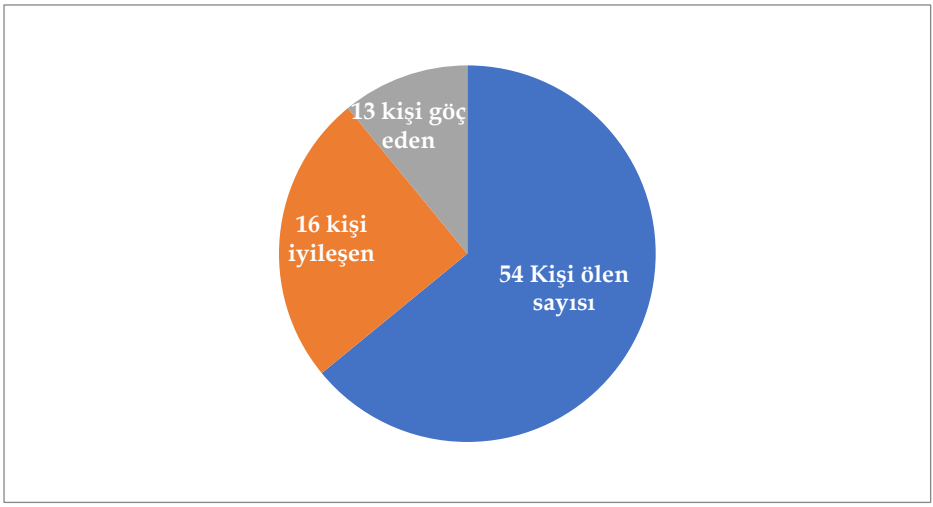

Grafik 1: Biga Sancağı Çan kazası Köylerindeki Veba Salgınının Neticeleri

> *"Biga Sancağı'nda Çan kazası perakende ve perişan oldu deyu mukaddema kadısı arz eyledikde tahrir olunub ferman-ı alîleri üzere evamir-i şerif verilüb ber muceb emr-i alî tahrir olundukda yeniçeri ve muhafız ve erbab-ı tımar vesairinden gayrı 300 nefer reaya mevcud ve icmal üzere 4, 5 rub' hane dahi tahrir edilmiş ; reayanın her 2 neferine 1 hane-i avarız kayd olunduğu surette 154, 5 rub'(4/1i) hane olub kadim hanesinden 47 hane noksan olur. Biga .mahalline kayd olunmak ferman buyruldukda ferman devletlü sultanım hazretlerinindir* (BOA, İE.DH.3-262, H.06.04.1091)v.5b.h.1)."

İlgili resmi evrak ve grafikten de anlaşıldığı üzere yapılan sayımda *300 nefer reaya mevcud ve icmal üzere 4, 5 rub' hane dahi tahrir edilmiş ; reayanın her 2 neferine 1 hane-i avarız kaydolunduğu surette 154, 5 rub'(4/1i) hane olub kadim hanesinden 47 hane noksan olur.*şeklinde bir çıkarımda bulunulmuştur. Bu durumda mevcut nüfus içerisinde 16 kişi el- muhlis yani iyileşmiş olanlar kategorisinde değerlendirilmiş; 13 kişi yaşanan salgın ve zuhur eden kıtlık neticesinde başka diyara calu-yı vatan eylemiş yani göç etmiş ve revende(yolcu-göç eden…-giden)şeklinde kaydı tutulmuş; 54 kişi ise mürd olmuş yani ölmüştür. Ölenlerin genel itibariyle halkın ileri gelenlerinden yeniçeri, imam, sadat-ı kiram, tuzcu, saraç, tımar sahibi, kale serdarı gibi şahıslar olup vergiden muaftırlar. Haricen vergi

mükellefleri ve göç edenlerin verdiği zarar aşikardır ve bölgedeki vergi birimleri yeniden tespit edilerek bölgeye bir düzen vermeye çalışıldığı da görülmüştür. Ayrıca salgın sonucu 15 köy halkı ekonomik açıdan ciddi zarar görmüştür. Bu köyler, Karye-i mansurlar, Bozguç, Danapınar, Altunlar, Hacılar, Dondurma, Kulfal, Hızırkadılar, Küçüklü, Hacıkasım, Sofular, Bekçi, Duman, Ozancık köyleridir ve halkı tamamen salgının etkisiyle ölmüştür (BOA, İE.DH.3-262, H.06.04.1091)v.6b.h.1).

SONUÇ

Doğal bir afetin sosyal ve ekonomik pek çok neticesi bulunmaktadır. Mal-can güvenliği tehlikede olduğu durumlarda göç kaçınılmazdır. Göç hadisesi, vergi gelir oranlarını hasara uğratır çünkü sadece erkek sayımı göz önüne alınsa da göçe aile olarak çıkıldığı düşünüldüğünde vergi veren hanenin ödeyeceği meblağın düşmesi hazineye girecek gelir oranını da sıkıntıya sokacaktır. Veba ve kıtlık birbirini etkileyen afetlerdir. Göç eden zümrelerin göç güzergâhı genellikle salgının çok yoğun yaşanmadığı bölgelere olmuştur. Nitekim normal şartlarda salgının rastlandığı bölgelerde ilgili birtakım önlemler alınmaktaydı. 7 günlük karantina uygulanması ve temizliğin hat safhada tutulması bunun örneğidir. Liman kasabası ve Pazar vaziyeti gibi mefhumlar farklı unsurları bu civarda yoğun olarak bir araya getirmiştir. Veba, doğal olarak ilk önce liman kentlerini ve sahillerini vurmuştur. Veba gibi salgınlar, Osmanlı coğrafyasında göçlere neden olduğu gibi tarımsal, ticari ve ekonomik hayatın gerilemesine de neden olmuştur. Avarız, normalde olağanüstü vergidir, salgın mevziinde dikkatle tahririn yapılıp yeni vergi hanelerinin tespitinin istenmesi ekonomik bir buhranın ülke çapında devam ettiğini de göstermektedir. Yapılan sayım sonucunda *300 nefer reaya mevcud ve icmal üzere 4, 5 rub' hane dahi tahrir edilmiş; reayanın her 2 neferine 1 hane-i avarız kayd olunduğu surette 154, 5 rub'(4/1i) hane olub kadim hanesinden 47 hane noksan olur,* şeklinde bir çıkarımda bulunulmuştur. 60 köyde 47 hanenin yok olması ve bunlar içerisinde 16 kişi iyileşenler kategorisinde değerlendirilmiş; 13 kişi yaşanan salgın ve zuhur eden yokluk neticesinde başka diyara calu-yı vatan eylemiş yani göç etmiş ve revende (yolcu-göç eden…-giden)şeklinde kaydı tutulmuş; 54 kişi ise mürd olmuş yani ölmüştür. Ölenlerin genel itibariyle halkın ileri gelenlerinden yeniçeri, imam, sadat-ı kiram, tuzcu, saraç, tımar sahibi, kale serdarı gibi şahıslar olup vergiden muaftırlar. Haricen vergi mükellefleri ve göç edenlerin verdiği zarar aşikardır ve bölgedeki vergi birimleri yeniden tespit edilerek bölgeye bir düzen verilmeye çalışıldığı da görülmüştür. Ayrıca salgın sonucu 15 köy halkı tamamen ölmüş ve ekonomik açıdan ciddi zarar görülmüştür. Mekânlar arası hareketlilik sonucunda meydana gelen bu değişmelerin toplumun yapısını,

kültürünü, ekonomik, politik vb. bütün müesseselerini kısa zamanda etkisi altına alması da kaçınılmazdır. Nitekim göç hadisesi toplumlarda sosyo-kültürel değişimlere yol açtığı gibi sosyal ve ekonomik birtakım problemleri de beraberinde getirmektedir.

KAYNAKÇA

BOA, İE.DH, 3-262, H.06.04.1091/M.06.05.1680

Büyükcan, S. Ş. (2012). Göçebelik, konar-göçerlik meselesi ve coğrafi bakımdan konar-göçerlerin farklılaşması. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, *12*(1), 563–580.

Develioğlu, F. (2020). *Osmanlıca Türkçe ansiklopedik lügat*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum*, *5*(9), 9–14.

Güneş, M. (2014). Osmanlı dönemi nüfus sayımları ve bu sayımları içeren kayıtlarının tahlili. *Akademik Bakış*, *8*(15), 221–240.

İstek, E. (2023). Veba salgınlarına karşı Osmanlı toplumundaki davranışlar ve tepkiler (17–18. yy). *Marifetname*, *10*(2), 333–364.

Karaimamoğlu, T. (2022). *Kara ölüm: Ortaçağ dünyasını yok olmanın eşiğine getiren veba*. Kronik Kitap.

Kocaoğlu, B. (2017). Veba hastalığının Osmanlı ordusuna etkisi. *Süleyman Demirel Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *(28)*, 209–216.

Öztürk, M. (1997). 1616 tarihli Halep avarız-hane defteri. *OTAM*, *(8)*, 1–??.

Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı deyimleri ve terimleri sözlüğü* (Cilt 1–3). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Sahillioğlu, H. (1991). Avarız. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 4, ss. 108–109). TDV Yayınları.

Sezen, T. (2017). *Osmanlı'da yer adları*. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Sümer, F. (1972). *Oğuzlar, Türkmenler: Tarihleri, boy teşkilâtı, destanları* (2. bs.). Ankara Üniversitesi Basımevi.

Şanverdi, S. (2024). *Osmanlı arşiv ve belge türleri*. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Varlık, N. (2011). Taun. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 40, ss. 175–177). TDV Yayınları.

Varlık, N. (2018). Osmanlı'da veba salgınları. *Toplumsal Tarih, (296)*, 30–36.

Varlık, N. (2020). İstanbul'da veba salgınları. İçinde *Büyük İstanbul tarihi* (ss. 146–151). İSAM Yayınları.

Yarmacı, H., & Başaran, F. N. (2017). Çanakkale Çan ilçesi düz dokuma örnekleri. *5. Uluslararası Halk Kültürü ve Sanat Etkinlikleri Sempozyumu Bildirileri* (ss. 578–593). Kahramankazan, Ankara.

Climate Crisis, Sectoral Transformation, and Global Labor Markets: The Dual Impact of Drought-Induced Migration on Displacement and Employment

Özlem Küçük [1]

ABSTRACT

This study explores the intricate relationship between climate change, drought-induced migration, and their cascading effects on global socio-economic stability, with a specific focus on sectoral transformation and employment dynamics. Historically, prolonged droughts have destabilized agrarian societies, incited epidemics, and provoked mass migration. Contemporary research underscores the complexity of this displacement, highlighting that its frequency and impact are closely linked to socio-economic vulnerabilities (inequality, adaptive capacity, and developmental disparities), which significantly increase the risk of forced migration. By synthesizing historical data, scholarly literature, and international organizational reports, this analysis frames drought as a critical multiplier that transforms localized fragilities into regional crises. Through case studies from the Sahel, South Asia, the Middle East, and Türkiye (where economic pressures are exacerbated by soaring Agricultural Input Price Indices, GFE), the research demonstrates how drought-induced migration creates a dual impact:

1. Job Destruction and Displacement: It causes the collapse of traditional livelihoods in primary sectors (rain-fed agriculture, pastoralism), accelerating rural-to-urban migration.
2. Emergence of New Employment Paradigms: It simultaneously drives the demand for highly skilled, "climate-smart" professionals, fostering growth in fields such as Precision Agriculture, Water Resource Engineering, and Agritech.

The findings emphasize that drought-induced migration is a multidimensional issue resulting from the interplay between environmental stressors, societal weaknesses, and economic turmoil. The study concludes that climate change, pandemics, and economic shifts are mutually reinforcing, collectively driving persistent and increasingly severe patterns of global migration while fundamentally reshaping the future of work in the agriculture and resource management sectors.

Keywords : Drought-İnduced Migration, Climate Change, Sectoral Employment, Agricultural İnput Price İndex (GFE), Socio-Economic Vulnerability, Climate-Smart Agriculture, Agritech and Data Roles, Displacement and Labor Markets

[1] Asst. Prof. Dr., Kocaeli University, Türkiye, Faculty of Tourism, ozlem.kucuk@kocaeli.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7717-2439

10.5281/zenodo.15837014

İklim Krizi, Sektörel Dönüşüm ve Küresel İşgücü Piyasaları: Kuraklık Kaynaklı Göçün Yer Değiştirme ve İstihdam Üzerindeki İkili Etkisi

Özlem Küçük [1]

ÖZ

Bu çalışma, iklim değişikliği, kuraklık kaynaklı göç ve bunların küresel sosyo-ekonomik istikrar üzerindeki zincirleme etkileri arasındaki karmaşık ilişkiyi, özellikle sektörel dönüşüm ve istihdam dinamikleri odağında incelemektedir. Tarihsel olarak, uzun süreli kuraklıklar tarım toplumlarını istikrarsızlaştırmış, salgınları körüklemiş ve kitlesel göçü tetiklemiştir. Güncel araştırmalar, bu yer değiştirme durumunun karmaşıklığının altını çizmekte; sıklığı ve etkisinin, zorunlu göç riskini önemli ölçüde artıran sosyo-ekonomik kırılganlıklar (eşitsizlik, uyum kapasitesi ve gelişim farklılıkları) ile yakından ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Tarihsel veriler, bilimsel literatür ve uluslararası kuruluş raporları sentezlenerek yapılan bu analizde, kuraklık; yerelleşmiş kırılganlıkları bölgesel krizlere dönüştüren kritik bir çarpan olarak çerçevelenmektedir. Sahil, Güney Asya, Orta Doğu ve ekonomik baskıların yüksek Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi (GFE) ile daha da şiddetlendiği Türkiye'den vaka çalışmaları aracılığıyla, kuraklık kaynaklı göçün ikili bir etki yarattığı gösterilmektedir:

1. İstihdamın Yok Olması ve Yer Değiştirme: Birincil sektörlerde (yağışa dayalı tarım, hayvancılık) geleneksel geçim kaynaklarının çöküşüne neden olarak kırdan kente göçü hızlandırmaktadır.
2. Yeni İstihdam Paradigmalarının Ortaya Çıkışı: Eş zamanlı olarak, Hassas Tarım, Su Kaynakları Mühendisliği ve Tarım Teknolojileri (Agritech) gibi alanlarda yüksek vasıflı, "iklim-akıllı" profesyonellere olan talebi artırarak bu alanlardaki büyümeyi teşvik etmektedir.

Bulgular, kuraklık kaynaklı göçün çevresel stres faktörleri, toplumsal zayıflıklar ve ekonomik kargaşa arasındaki etkileşimden kaynaklanan çok boyutlu bir mesele olduğunu vurgulamaktadır. Çalışma, iklim değişikliği, salgınlar ve ekonomik değişimlerin birbirini karşılıklı olarak güçlendirdiğini, tarım ve kaynak yönetimi sektörlerinde geleceğin işgücü yapısını temelden yeniden şekillendirirken, küresel göç örüntülerini kalıcı ve giderek şiddetlenen bir şekilde yönlendirdiği sonucuna varmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Kuraklık Kaynaklı Göç, İklim Değişikliği, Sektörel İstihdam, Tarımsal Girdi Fiyat Endeksi (GFE), Sosyo-Ekonomik Kırılganlık, İklim-Akıllı Tarım, Agritech ve Veri Rolleri, Yer Değiştirme ve İşgücü Piyasaları

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye, Turizm Fakültesi, ozlem.kucuk@kocaeli.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7717-2439

10.5281/zenodo.15837014

INTRODUCTION

Drought-induced migration refers to the movement of people compelled to relocate due to prolonged water scarcity that undermines agricultural viability, economic stability, and social cohesion. As droughts intensify, food insecurity and resource depletion accelerate displacement, often in cyclical rather than permanent forms. This phenomenon reshapes labor dynamics, drives urban expansion, and exacerbates inequalities in host communities. Despite its growing prevalence, policy responses remain inadequate, leaving vulnerable populations exposed to further crises. Indeed, the Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC) reports that millions are displaced annually by weather-related hazards, with drought increasingly being recognized as a silent, yet powerful, catalyst for long-term displacement and humanitarian need. Addressing drought-induced migration requires integrated strategies that combine climate resilience, economic adaptation, and human security measures (Hermans & McLeman, 2021; Saini, 2024).

Recent scholarship highlights that drought-induced migration is not an isolated issue but part of a broader nexus linking climate change, pandemics, and economic instability. Historical and contemporary evidence demonstrates that drought acts as a critical multiplier: it destabilizes agrarian societies, intensifies food insecurity, and undermines public health, thereby facilitating epidemic outbreaks and economic downturns. Recent scholarship highlights that drought-induced migration is not an isolated issue but part of a broader nexus linking climate change, pandemics, and economic instability. Historical and contemporary evidence demonstrates that drought acts as a critical multiplier: it destabilizes agrarian societies, intensifies food insecurity, and undermines public health, thereby facilitating epidemic outbreaks and economic downturns. Consequently, it is the socio-economic vulnerabilities—such as inequality, weak infrastructure, and limited adaptive capacity—that amplify the impact of drought, transforming localized shocks into regional crises of displacement (Elkouk et al.; Liu et al.). Crucially, while previous studies have addressed the bi-directional relationship between climate and migration, there remains a gap in comprehensive scholarship that analyzes the historical and contemporary function of drought as a unifying factor that accelerates both pandemics and economic turmoil, viewing these three elements not as separate threats but as a single, reinforcing systemic risk.

This study builds on interdisciplinary insights from historical records, peer-reviewed literature, and international organization reports

(FAO, UNHCR, UNDP, IOM) to analyze drought-induced migration as a multidimensional phenomenon. By situating case studies from regions such as the Sahel, South Asia, and the Middle East within a long-term historical trajectory, the research demonstrates how drought interacts with pandemics and economic turmoil to reshape global migration flows. Following this introduction, **Section 2** reviews the historical evidence linking climatic shifts to societal collapse and migration. **Section 3** presents the conceptual framework, focusing on drought as a "vulnerability multiplier". **Section 4** analyzes the contemporary case studies, detailing the specific interactions between drought, public health crises, and economic displacement in the target regions. Finally, **Section 5** discusses the policy implications and underscores the necessity of integrated global governance to address this systemic risk.

1. SHIFTING RAINFALL PATTERNS, WATER SCARCITY, AND DROUGHT AS DRIVERS OF MIGRATION: HISTORICAL AND CONTEMPORARY PERSPECTIVES

Drought-induced migration refers to people moving from one place to another due to severe drought conditions that negatively affect their livelihoods, particularly in agricultural areas. Drought-induced migration arises when prolonged water scarcity undermines agricultural viability, economic stability, and social cohesion, compelling populations to relocate. As droughts intensify, food insecurity and resource depletion accelerate displacement, often in cycles rather than permanent relocation. This phenomenon not only reshapes labor dynamics and urban expansion but also exacerbates existing inequalities in host communities. Despite its increasing prevalence, policy responses remain inadequate, leaving vulnerable populations exposed to further crises. Addressing drought-induced migration requires a proactive approach integrating climate resilience, economic adaptation, and human security measures (Hermans & McLeman, 2021; Saini, 2024)

Drought-induced migration occurs as a response to drought conditions. Findley's 1994 study on Mali (1983-1985) highlights a demographic shift rather than an overall rise in migration, with a significant increase in the movement of women and children (p. 539). Circular migration, involving short-cycle movements, became more prevalent, doubling during the drought and comprising 64% of migrations (p. 549). The proportion of female adult migrants rose from 17% to 34%, with circular migrants being younger than permanent ones (p. 545). Despite a few household heads explicitly citing drought or famine as

migration reasons, patterns suggest migration served as a strategy to cope with food shortages. Families heavily relied on remittances, though total migration levels remained stable (p. 544). Ultimately, Findley's study demonstrates that drought reshapes migration patterns by increasing circular movements without raising overall migration rates (Findley, 1994).

Research indicates that internal migration caused by drought is increasing globally. By 2050, it is predicted that 216 million people could be internally displaced due to climate change (Hoffmann, Abel, Malpede, Muttarak & Percoco, 2024). In recent years, migration fueled by drought has been particularly notable in regions such as Africa, South Asia, and South America. Notably, Sub-Saharan Africa has seen millions of individuals from countries like Ethiopia, Somalia, and Kenya forced to relocate to urban centers or neighboring nations, primarily due to the collapse of agricultural production and dwindling water resources. Similarly, recurring droughts in India and Pakistan have triggered significant waves of migration from rural areas to major cities like Delhi, Mumbai, and Karachi (Saini, 2024). Eighty percent of Pakistan's water supply comes from the Indus River, which flows through India before reaching Pakistan. In recent years, the melting of Himalayan glaciers, reduced rainfall, and extended periods of drought have caused irregular river flows, exacerbating Pakistan's water crisis (Shabbir2024).

Csevár (2021) examines the complex interconnections between climate change, environmental degradation, armed conflict, and migration, with a particular focus on conflict-prone regions such as West Papua. The study illustrates how environmental stressors—including extreme pollution and resource exploitation—intensify political instability and violence, disproportionately impacting indigenous populations, especially women. Climate-related challenges, such as drought, exacerbate resource scarcity, compelling individuals to migrate in pursuit of safer conditions, often amidst ongoing conflict. This dynamic results in profound injustices for displaced communities. The study also underscores the heightened vulnerability of indigenous women, who not only endure the consequences of resource extraction but also face an increased risk of gender-based violence. Furthermore, Csevár critiques the international community, particularly the UN Security Council, for its insufficient recognition of the intersection between environmental factors and gender-based violence, thereby leaving these issues largely unaddressed. This oversight highlights a critical gap in the understanding

of human security within the broader context of climate change, migration, and structural inequalities.

Cattaneo and Bosetti (2016) examine the effects of drought-induced migration across different income levels of countries, revealing distinct patterns. In high-income countries, where drought occurrences are relatively rare, the relationship between drought and migration remains ambiguous. This phenomenon may be attributed to small sample biases due to the infrequency of such events, as seen in countries like Australia and the United States (p. 12). Conversely, in middle-income countries, migration is not significantly driven by droughts; rather, rapid-onset disasters like floods and storms tend to have a more substantial influence, with average temperature acting as a non-significant factor (p. 11). In low-income countries, extreme climatic events, including drought, do not necessarily lead to increased migration. Here, the adverse effects of such shocks often exacerbate financial constraints, thereby impeding individuals' ability to migrate rather than facilitating it (p. 11). Overall, the study indicates that the impact of drought on migration is contingent upon the economic context of the affected regions.

The impact of droughts varies significantly between developed and developing regions. In developed countries such as the United States and Australia, strong infrastructure, economic resources, and efficient crisis management systems help mitigate the effects of droughts. For example, during drought periods, government-supported water management policies, agricultural subsidies, and emergency relief programs are implemented to minimize disruptions to economic stability and food production (Wilhite & Glantz, 1985).

The impact of drought varies significantly across different regions, with its severity largely dependent on the socio-economic and infrastructural conditions of affected areas. In developing regions, particularly Sub-Saharan Africa and South Asia, drought directly threatens agriculture and livestock, which are primary sources of livelihood, leading to food security crises, mass displacement, and economic collapse (FAO, 2021). Moreover, inadequate infrastructure exacerbates challenges in water resource management and distribution. The severity of drought's consequences is determined by a country's economic and social framework, rather than the intrinsic significance of the event itself. In developed nations, drought primarily results in economic losses and environmental degradation, whereas in developing

regions, it leads to fundamental survival struggles, forced migration, and socio-political instability (UNDP, 2019).

Hang, Sun, He, et al. (2025) examine how extreme droughts influenced epidemic outbreaks in ancient China from 1784 to 1787 CE, using the REACHES climate database and historical epidemic records. Their analysis indicates a strong positive correlation between drought conditions and the spread of diseases, with a notable one-year lag effect. Drought impacts epidemics through direct and indirect channels, particularly highlighting famine as a critical factor. The study emphasizes the need for effective disaster management to mitigate epidemic risks and draws parallels to contemporary global challenges related to climate change and health crises.

Drought-induced migration is not an isolated issue; instead, it is closely linked to broader global challenges such as climate change, pandemics, and economic instability. As water scarcity and agricultural collapse force populations to relocate, the effects go beyond individual communities. They reshape urban demographics, increase competition for resources, and heighten socio-political tensions in host regions. Additionally, migration driven by drought intersects with health vulnerabilities, particularly in areas already grappling with epidemic outbreaks. This creates conditions where displaced populations are more exposed to diseases and face an inadequate healthcare infrastructure. Moreover, the economic turmoil caused by extreme climate events, including droughts, further destabilizes both the areas people leave and those they move to, amplifying inequalities and limiting adaptation strategies. Understanding drought-induced migration within this broader context highlights the urgent need for integrated policy responses that address climate resilience, economic adaptation, and human security on a global scale.

1.1. Factors Driving Migration as a Result of Climate Change

Multifaceted Causes of Migration: Internal migration typically does not result from a single factor; rather, it arises from a complex interplay of influences. While drought is a significant catalyst, people also migrate in search of economic opportunities, political stability, and improved social conditions. Often, drought worsens existing vulnerabilities, forcing farmers who cannot maintain their livelihoods due to ongoing water scarcity to move to urban areas in hopes of finding better economic prospects (Bernard, Bell, Charles-Edwards, Zhu, 2020).

Unequal Regional Impacts and Adaptive Strategies: The ability of different regions to address climate-induced displacement varies significantly. Countries with strong infrastructure, proactive government policies, and advanced agricultural and water management technologies tend to handle displacement more effectively. For example, Israel's utilization of advanced irrigation techniques and desalination processes has enabled it to better mitigate the negative impacts of drought compared to water-scarce regions in Africa or South Asia (Sarkar, & Danda, 2024). Similarly, California's comprehensive drought management strategies have lessened large-scale internal migration despite ongoing drought conditions (NOAA, 2021).

International Migration as a Climate Response: While internal migration often takes center stage in discussions, cross-border migration driven by climate change is becoming an increasingly significant global challenge. Rising sea levels and prolonged drought conditions in regions such as Bangladesh and Pacific Island nations have necessitated the relocation of populations to neighboring countries (IOM, 2023). Similarly, desertification in the Sahel has contributed to migration from North Africa towards Europe, showing that drought-induced displacement crosses national boundaries. This international migration raises complex geopolitical and humanitarian issues, including legal status, asylum policies, and integration challenges.

Climate change closely intersects with significant demographic trends, particularly urbanization, which can increase migration pressures. As rural areas become more uninhabitable due to extreme weather events, many people are moving to urban centers. This migration creates substantial challenges related to infrastructure, housing, and social services. Furthermore, the effects of climate change on agricultural productivity can lead to greater food insecurity, pushing more individuals toward safer and more stable environments (Balsari, Dresser, and Leaning 2020).

The psychological and social consequences of climate-induced migration require careful consideration, as displaced communities often face disruptions to their cultural identity and established social networks. This can hinder their ability to integrate and make them more vulnerable to socio-economic challenges. Addressing these complex issues effectively necessitates comprehensive policies that not only provide immediate humanitarian assistance but also promote long-term climate adaptation strategies to support both migrants and host communities. A nuanced

understanding of how climate change impacts migratory patterns and societal responses is essential for developing evidence-based interventions (WHO, 2025).

1.2. How Does Climate Change Worsen the Conditions that Lead to Migrations Caused by Drought?

- Increased Frequency and Severity of Droughts: Rising global temperatures result in longer and harsher droughts, making it more difficult for communities to recover before the next crisis occurs. This drives more people to migrate in search of stable conditions (Chen, Brun, Buri, Fatichi, Gessler, McCarthy, Pellicciotti, Stocker, & Karger, 2025)
- Disruption of Water Cycles: Changing precipitation patterns mean that some areas receive too little rain, while others experience extreme flooding. Regions that traditionally depended on seasonal rainfall may face prolonged dry spells, forcing residents to relocate (Tabari, 2020).
- Desertification and Land Degradation: Higher temperatures accelerate soil erosion and desertification, reducing the availability of arable land for farming. As agricultural productivity declines, individuals are compelled to leave rural areas in search of survival (D'Odorico, Rosa, Bhattachan, and Okin, 2019).
- Crop Failures and Food Scarcity: Unpredictable weather patterns, such as heatwaves, droughts, and erratic rainfall, render farming unreliable, leading to food shortages and economic instability. Many people leave their homes in search of better opportunities (World Economic Forum, 2023).

- Conflict and Resource Struggles: Since the 1950s, rapid population growth has intensified global water scarcity, heightening competition for essential resources. In Yemen, prolonged droughts, poor water management, and inequality have led to widespread thirst- and hunger-related deaths, with nearly half the population struggling to access water. These conditions not only created severe humanitarian crises but also contributed to the socio-political unrest that fueled the civil war (Unfried, Kis-Katos, & Poser, 2022).

- Rising Sea Levels and Groundwater Loss: Many regions rely on underground water reserves. However, rising sea levels can lead to saltwater intrusion in freshwater sources, which can exacerbate

drought conditions. Coastal water resources are particularly vulnerable to this saltwater intrusion. The combination of rising sea levels, drought, and shifting water demands and availability can increase the salinity of both groundwater and surface water that is used for drinking. As a result, the quality of source water—both groundwater and surface water—is at risk due to saltwater intrusion linked to rising sea levels, changing water demands, and the occurrence of drought (U.S. Environmental Protection Agency, n.d.).

Human-induced climate change has significantly heightened the risk of wildfires, especially in areas like the western United States. Research conducted by NASA indicates that the frequency and intensity of extreme wildfire activity have more than doubled globally. Elevated nighttime temperatures have contributed to the persistence of fires beyond daylight hours. Additionally, wildfires release substantial amounts of stored carbon into the atmosphere, further exacerbating climate change by increasing greenhouse gas concentrations. Preserving forest ecosystems is crucial not only for mitigating climate change but also for ensuring that local communities can continue to benefit from their natural resources, including medicinal plants, food sources, and economic opportunities (NASA, n.d.).

2. Research Methodology and Analytical Framework

This study employs a qualitative research design to investigate the dual impact of drought-induced migration on employment and sectoral transformation. The research is grounded in a systematic triangulation of data sources to ensure comprehensive coverage and analytical robustness:

1. Systematic Literature Review: A thorough and critical review of peer-reviewed academic literature was conducted, focusing on publications at the intersection of climate change, migration studies, labor economics, and development studies. This established the theoretical foundation and identified key debates and gaps in the existing scholarship.
2. Analysis of Institutional Data and Reports: The study extensively draws upon up-to-date statistics, policy reports, and flagship publications from major international organizations. Key sources include the Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC) for displacement data, the Food and Agriculture Organization (FAO) for agricultural impacts, the International Labour Organization (ILO) for employment trends, and the World Bank for economic analyses. This

ensures the findings are grounded in credible, globally recognized data.

3. Comparative Case Study Analysis: To ground the analysis in empirical reality, the study adopts a comparative case study approach. It focuses on strategically selected regions—the Sahel, South Asia, the Middle East, and Türkiye—which represent global hotspots for drought-induced migration and exhibit varying socio-economic contexts. The case of Türkiye is analyzed in depth, incorporating specific national data such as the Agricultural Input Price Index (GFE) to illustrate the compound effect of economic and environmental stressors.

The analytical framework is guided by the conceptual lens of the "Vulnerability Multiplier," which posits that drought does not operate in a vacuum but amplifies pre-existing socio-economic vulnerabilities (such as inequality, limited adaptive capacity, and economic fragility), thereby triggering displacement. This framework allows for a nuanced examination of how environmental stress is translated into socio-economic crisis, leading to the core investigation of the "Dual Impact"—the simultaneous destruction of traditional livelihoods and the nascent emergence of new employment paradigms in climate-resilient sectors.

4. Drought-Induced Migration and Vulnerability

Drought-induced migration is most prevalent in low- and middle-income countries, particularly in rural dryland regions where livelihoods are heavily dependent on rain-fed agriculture and pastoralism (Hoffmann et al., 2024). **The climate crisis directly undermines these primary sector jobs, which are the main source of employment in these areas. However, the loss of livelihood does not automatically lead to migration. Research shows that the most vulnerable populations often lack the resources to move, becoming 'trapped' in place** (Hermans & McLeman, 2021). Therefore, when migration does occur, it is a clear indicator that local adaptive capacities have been overwhelmingly breached, highlighting a critical threshold of socio-economic vulnerability. This vulnerability is concretized through the systematic collapse of key rural professions (Hufstader, 2024):

a) Agriculture and Farming (The Most Uprooted): This sector suffers the most direct and dramatic impacts.

- **Small-Hold and Subsistence Farmers:** Crop failure and yield loss from prolonged drought eliminate their sole source of income and food, forcing migration (ILO, 2013).

- **Agricultural Labourers:** Reduced farming activity leads to massive unemployment for those dependent on seasonal or full-time wages (OECD, 2023).
- **Specialty Crop Growers:** Those cultivating water-sensitive, high-value crops face total economic loss when water supplies fail (OECD, 2023).

b) **Pastoralism and Livestock Management:** An entire way of life is threatened.

- **Pastoralists/Herders:** The loss of pasture and water causes mass livestock deaths, resulting in complete destitution and the abandonment of traditional lifestyles. However, the crisis extends beyond mere livelihood loss, representing a profound cultural and ontological rupture (Ingrao, Strippoli, Lagioia and Huisingh, 2023). The systemic collapse of traditional pastoralism, driven by drought, creates a vacuum that is filled by a new, technologically-driven and capital-intensive logic. The herder's millennia-old, intuitive knowledge—reading the wind, soil moisture, and the animals' subtle language—is being systematically replaced and devalued by AI-driven drone systems that rely on thermal imagery and aggregated datasets. This transformation strips the profession of its identity as a living cultural heritage, reducing it to a standardized, scalable operation focused on efficiency (Awazi, 2025). In this new paradigm, the pastoralist is no longer an actor embedded within nature but becomes a passive user of a technological interface inserted between them, their animals, and the natural world. The very soul of the profession—rooted in a symbiotic relationship with nature—is severed. This structural alienation accelerates the exodus of rural youth. Faced with a heritage devastated by drought and rising costs, the younger generation confronts two impossible choices: either acquire training in technology and data analysis to become a cog in this new, highly-skilled yet culturally "soulless" corporate system, or be completely deskilled and pushed to the margins of large cities. The devaluation of traditional knowledge instantly invalidates their cultural capital. Thus, pastoralism ceases to be a

cultural identity in rural life and is reduced to a minimal technical skill set demanded by large capital, severing the chain of intergenerational transmission and becoming a bitter necessity rather than a chosen way of life (Küçük, 2024).

- **Dairy and Meat Producers:** Extreme heat and water scarcity lead to long-term declines in productivity and income (Rojas-Downing, Nejadhashemi, Harrigan and Woznicki, 2017).

c) Other Natural Resource-Dependent Jobs: Ecosystem health decline displaces further professions.

- **Fishermen/Aquaculture Workers:** Reduced river flows and lake levels devastate fish stocks and related livelihoods (EPA, 2025).
- **Forestry Workers/Gatherers:** Water stress and associated pests threaten resources like wild plants and timber (WEF, 2025).
- **Rural & Local Economy Jobs:** The collapse of agriculture creates a destructive ripple effect (World Bank, 2020).
- **Agri-Food Processing Workers:** Crop losses lead to reduced supplies, factory closures, and job losses in downstream industries (WRI, 2019).
- **Local Service Providers:** The loss of agricultural income depresses the entire local economy, making small shops and service jobs economically unviable.

In essence, drought acts as a systemic ***threat multiplier***, dismantling the foundational pillars of rural economies. It first destroys the primary means of survival—pushing the most vulnerable toward migration—and then, through cascading effects, eliminates the alternative local jobs that might have offered a buffer. This process funnels displaced populations into internal migration streams, predominantly from rural areas to already-stressed urban centers (Yuan, et al, 2024).

3. POST-PANDEMIC DROUGHT AND MIGRATION PHENOMENON

The document "An Inevitable Consequence of Global Climate Change: Drought" highlights the urgent need for comprehensive drought management strategies in response to climate change's escalating impacts.

It advocates for implementing early warning systems, public awareness campaigns, sustainable land use planning, modern agricultural practices and efficient water management. Additionally, it underscores the importance of policies aimed at mitigating urbanization's adverse effects on agricultural land (Partigöç and Soğancı, 2019).

The world is facing extraordinary challenges to food security due to a combination of climate-related disasters, extreme weather events, and pandemics like COVID-19. Agriculture, which is crucial for the livelihoods of over 2.5 billion people—especially in low-income developing countries—is disproportionately impacted by these risks. The COVID-19 pandemic and prolonged drought have intensified global migration, particularly in environmentally vulnerable regions. The pandemic disrupted economies and delayed climate policies, worsening drought impacts and forcing people to seek better opportunities. In Sub-Saharan Africa and South Asia, economic downturns and dry conditions have driven rural populations to urban areas for more reliable access to water and jobs (FAO, 2021).

Additionally, pandemic-related restrictions have hindered water management efforts, exacerbating the impacts of arid conditions. Agricultural communities, which experienced supply chain disruptions during the pandemic, now face further challenges due to declining water availability. This situation has led to forced displacement (Maharaj, 2024)). Research indicates that the combined effects of pandemics and climate change could result in long-term shifts in migration patterns. Therefore, it is crucial to develop comprehensive strategies that integrate climate resilience into post-pandemic recovery efforts (UNHCR, 2019).

The intersection of climate change and prolonged drought poses significant challenges for migration patterns, economic stability, and geopolitical relations. Türkiye, like many vulnerable regions, is facing intensified water scarcity, rising temperatures, and shifting agricultural viability, all of which contribute to both internal displacement and pressures for external migration (G20 Climate Risk Atlas, 2021; Yale e360, 2023).

Even before the COVID-19 pandemic, global warming and environmental pollution were pressing concerns, frequently discussed at United Nations annual meetings. Climate change has led to significant alterations in sea levels, precipitation patterns, and rising sea surface temperatures, profoundly affecting coastal regions. Approximately 70% of the world's sandy beaches are experiencing erosion, with the Caribbean

region being particularly impacted. In heavily developed tourist areas, wide beaches are increasingly vulnerable to high tides and coastal degradation. Additionally, China, historically reliant on coal for nearly 70% of its energy production, is actively transitioning toward renewable energy sources to mitigate health concerns and align with the objectives set by the Paris Climate Agreement (Küçük, 2022).

Several key regions around the world are particularly affected by climate-induced drought and forced migration. In Sub-Saharan Africa, prolonged aridity has led to severe food insecurity and large-scale displacement (FAO, 2021). Countries such as Somalia, Sudan, and Niger are experiencing resource depletion, which drives populations toward urban centers and across borders. Similarly, South Asia, especially India, Pakistan, and Bangladesh, is facing increasingly erratic monsoon patterns and declining river flows, exacerbating both internal and transboundary migration pressures (IPCC, 2022). Latin America is also dealing with the effects of deforestation and water depletion, with nations like Brazil and Bolivia experiencing increased agricultural stress and urban migration (Küçük, 2023).

Türkiye's strategic geographic position makes it a focal point for climate refugees, particularly from neighboring Syria, Iraq, and Afghanistan, where desertification and water shortages threaten local livelihoods (UNHCR, 2019). Additionally, Türkiye's internal migration trends, driven by declining agricultural viability in its central and southeastern provinces, highlight the urgent need for comprehensive climate resilience policies and sustainable water management efforts (UNDP, 2020). Türkiye plays a vital role as a transit and host country for international migrants, many of whom are climate refugees from neighboring regions. Refugees from Syria, Iraq, and Afghanistan, where water shortages and desertification threaten livelihoods, often seek asylum or temporary residence in Türkiye(UNHCR, 2019). The increasing strain on resources and social services has intensified debates over migration governance and climate adaptation policies. Additionally, cross-border water disputes, particularly concerning the Euphrates and Tigris rivers, continue to pose diplomatic challenges between Türkiye and its neighbors (IPCC, 2022).

To address these challenges, governments must implement long-term climate adaptation strategies. These should include efficient water management systems, reforestation initiatives, and international cooperation on transboundary water resources (IPCC, 2022). Without proactive measures, the combination of environmental stressors, economic

instability, and population displacement will continue to influence migration patterns in vulnerable regions

3.1. Drought, Resource Scarcity, and Global Migration: A Growing Crisis

Prolonged droughts, water scarcity, and agricultural decline have become critical drivers of global migration, particularly in regions already vulnerable to socio-political instability and economic collapse. Before the outbreak of the Syrian civil war, an extended drought from 2006 to 2010 devastated agricultural productivity, displacing thousands of rural residents into urban areas and intensifying existing social and economic strains (Kelley et al., 2015). The collapse of traditional farming and livestock industries due to water shortages created a precarious situation, contributing to growing tensions that ultimately escalated into conflict-driven displacement. Studies indicate that this environmental degradation, exacerbated by climate change, played a crucial role in shaping Syria's migration crisis, demonstrating how drought-induced instability can catalyze forced migration (Gleick, 2014).

Afghanistan, a country long plagued by conflict, has similarly witnessed large-scale displacement due to recurrent droughts and failing agricultural systems (Radosavljevic & Anwar, 2022). With the majority of its population reliant on farming, reductions in water availability have led to widespread food insecurity, forcing families to abandon their homes in search of more stable conditions. South Sudan faces comparable challenges, where prolonged dry spells and erratic rainfall have intensified existing vulnerabilities (Smit et al., 2019). In the absence of effective water management strategies, entire communities have been uprooted, further exacerbating regional humanitarian crises.

Myanmar's displacement crisis has also been affected by environmental stressors, including extreme weather patterns, declining agricultural yields, and water scarcity. While political and ethnic conflicts remain the dominant factor in forced migration, environmental challenges have compounded existing instability, accelerating population movement (Dun & Klocker, 2017). Venezuela, on the other hand, represents a unique case where drought-induced agricultural disruptions have reinforced economic collapse, pushing millions into neighboring countries (Semple, 2018). The intersection of climate change and political instability has left Venezuelans struggling to secure food and water, triggering one of the largest migration movements in recent history.

Together, Syria, Afghanistan, Myanmar, South Sudan, and Venezuela account for nearly two-thirds of global cross-border migration, demonstrating how environmental crises—particularly drought and agricultural decline—can fuel mass displacement. While conflict and economic instability remain significant factors in migration decisions, the depletion of vital resources due to prolonged arid conditions has made survival increasingly difficult, pushing vulnerable populations into sustained cycles of forced migration. Addressing this issue requires comprehensive global strategies that integrate climate resilience, sustainable agricultural policies, and humanitarian assistance to mitigate further displacement.

4. CONTEMPORARY CASE STUDIES: THE NEXUS OF DROUGHT, DISPLACEMENT, AND SECTORAL TRANSFORMATION

The crisis of drought-induced migration is most pronounced in regions characterized by high dependence on climate-sensitive primary sectors (agriculture, pastoralism) and low adaptive capacity. The following table synthesizes the core displacement dynamics across key global regions, highlighting not only the drivers of migration but also the ensuing pressures on urban infrastructure and public health systems, setting the stage for the detailed analysis of sectoral economic impacts in Section 4.2.

4.1. Drought-Induced Migration Dynamics in Global Priority Regions

The crisis of drought-induced migration is most pronounced in regions characterized by high agricultural dependence and low adaptive capacity. The following table summarizes the core migration dynamics across key global priority regions:

Table 1: Global Priority Regions and Core Dynamics of Drought-Induced Migration

Region	Primary Countries	Core Migration Dynamics Triggered by Drought	Critical Highlights
Horn of Africa	Somalia, Ethiopia, Kenya	Large-scale displacement of pastoralists and rain-fed smallholder farmers due to multi-season crop failure and livestock mortality. Drought-driven mobility increasingly shifts from seasonal	Extreme food insecurity; collapse of traditional pastoral livelihoods; over 1 million drought-displaced people in Somalia (2022).

		movement to permanent out-migration.	
Middle East	Iraq, Iran, Syria	Prolonged water scarcity (five consecutive years of drought in parts of the region) accelerates rural-urban migration, undermines agricultural economies, and intensifies resource-based tensions.	Drought conditions contributed to pre-war stressors in Syria; overstretched urban infrastructure; rising water-related conflict.
South Asia	India, Pakistan, Bangladesh	Severe yield losses in rain-fed farming zones push households toward megacities. Bangladesh projected to become the world's largest source of internal climate migrants by mid-century.	Indus Basin crisis; escalating rural depopulation; rising climate-urbanization pressures in Delhi, Karachi, Dhaka.
Central America	Guatemala, El Salvador, Honduras	Recurrent drought in the "Dry Corridor" drives subsistence farmers into cycles of internal mobility and northbound international migration.	Interaction with economic inequality and food insecurity; rural-to-coastal migration patterns shifting into cross-border flows.
Türkiye	Türkiye	Acts both as a source and a transit/host country. Declining agricultural viability in Central and Southeastern Anatolia triggers internal migration, while climate-related arrivals from Syria, Iraq, and Afghanistan increase transit and settlement pressures.	Convergence of internal displacement and regional climate migration; growing stress on agricultural labor supply and rural sustainability.

4.2. Sectoral Impacts of Drought on Employment and the Economy

Drought functions as a severe multiplier threat, destabilizing rural livelihoods and accelerating internal migration toward urban centers in search of alternative employment opportunities. The repercussions are most acute in primary sectors and rural service industries, where human-nature interactions are central to both economic and ecological

sustainability. While technological interventions can mitigate some effects, over-reliance on mechanization and automation—such as drone-managed livestock or fully mechanized agritech—risks severing the symbiotic relationship between humans and nature. Maintaining traditional practices such as small-scale pastoralism, goat and sheep herding, and artisanal farming not only preserves cultural heritage and biodiversity but also safeguards food security, rural economies, and tourism-dependent livelihoods. The following table synthesizes sector-specific impacts of drought on employment and the economy, highlighting both displacement risks and emergent opportunities for climate-resilient development.

Tablo 2: Sectoral Pathways Through Which Drought Drives Labor Displacement and Economic Reconfiguration (Global Comparative Synthesis)

Sector / Livelihood System	**Core Drought Impact Mechanism**	**Global Hotspot Examples**	**Resulting Labor & Migration Dynamics**	**Critical Notes (Socio-ecological Risks)**
Rain-fed Agriculture & Smallholder Farming	Crop failure, soil moisture loss, collapse of subsistence production	Horn of Africa: 745,000+ Somalis displaced in 2022 due to drought (IDMC).South Asia: high out-migration from rain-dependent districts in India & Pakistan. Central America: livelihood collapse in	Massive job loss among farmers & seasonal laborers; rapid movement toward urban peripheries; rising informal labor participation.	Urban labor markets become oversaturated; food insecurity heightens; rural poverty deepens, creating multi-year displacement cycles.

		the Dry Corridor.		
Pastoralism & Livestock-Based Economies	Die-off of herds due to lack of pasture & water; loss of primary assets	Somalia–Ethiopia–Kenya: pastoralist routes disrupted; large-scale herd mortality. Middle East: declining grazing capacity in Iraq, Syria, Iran.	Pastoralists lose mobility corridors and traditional income; forced settlement in IDP camps or peri-urban zones; loss of intergenerational skills.	Breakdown of cultural heritage (e.g., herding traditions); biodiversity loss (e.g., decline of wild goat and mountain goat habitats); weakened human–nature symbiosis.
Fisheries, Aquaculture & Water-Dependent Rural Work	River depletion, lake shrinkage, salinity intrusion, ecosystem degradation	Bangladesh: reduced river flow affecting fishing communities. Central America: water stress diminishing freshwater fish stocks. Türkiye: declining water levels in Central Anatolia lakes.	Fisherfolk displaced toward coastal megacities; transition into low-wage services or informal sectors.	Collapse of local food chains; ecological instability; rising competition for remaining water resources.

Agri-Food Processing & Rural Supply Chains	Input shortages due to crop/pasture collapse; production disruptions; facility closures	South Asia & Central America: mills, dairies, food-packing facilities shut down during drought shocks. Türkiye: reduced supply from Anatolian farming basins.	Skilled and semi-skilled workers lose employment; supply-chain fragmentation pushes migration into industrial centers.	Local economies hollow out; rural SMEs vanish; gendered impacts emerge (women lose agri-processing jobs first).
Rural Market Economies & Informal Services	Falling demand as farming/pastoral incomes collapse; cascading local business failures	All drought-affected regions: shopkeepers, transport workers, artisans, and micro-enterprises lose customers.	Out-migration becomes a household survival strategy; rural service jobs disappear, increasing urban precarity.	Long-term depopulation; rural towns lose economic vibrancy; services (schools, clinics) shrink or close.
Cultural & Nature-Based Livelihoods (e.g., traditional herding, ecologica	Environmental degradation erodes both income and cultural identity; technological over-replacement	Anatolia, Middle East, Horn of Africa: traditional herding and ecological knowledg	Workers are pushed out of culturally significant jobs; loss of intangible heritage accelerates community	Over-technologization (e.g., excessive drone-based herding) may sever human–nature relations,

l tourism, artisan rural work)	threatens traditions	e under threat.	displacement.	increase unemployment, and harm biodiversity and tourism potential.

Notes:

- Sources include Awazi (2025), Balsari et al. (2020), Bernard et al. (2020), Chen et al. (2025), Centro Euro-Mediterraneo sui Cambiamenti Climatici (2021), FAO (2021), Hoffmann et al. (2024), IDMC (2025), ILO (2018), UNDP (2020), World Economic Forum (2025), and supplementary country cise studies (Türkiye, Somalia, South Asia, Middle East).
- Emphasis on human-centered approaches highlights the importance of preserving cultural and ecological practices alongside technological interventions.

CONCLUSİON AND RECOMMENDATİONS

This study makes a significant and original contribution to the intersecting fields of climate migration, labor economics, and sustainable development. While a substantial body of literature has documented the disruptive effects of climate change on migration and livelihoods, this research moves beyond a singular focus on displacement and vulnerability. Its primary contribution lies in formulating and empirically substantiating the "Dual Impact" framework. This framework systematically analyzes how drought-induced migration concurrently destroys traditional employment in climate-sensitive primary sectors *and* catalyzes the emergence of new, highly-skilled employment paradigms in fields such as agritech, water resource engineering, and precision agriculture. By integrating the concepts of the "Vulnerability Multiplier" and "Sectoral Transformation," the study provides a more holistic and dynamic model for understanding the socioeconomic ramifications of the climate crisis. It bridges a critical gap between environmental migration studies and the future of work discourse, offering policymakers and scholars a refined toolkit to not only mitigate the negative consequences of displacement but also to strategically foster and harness the potential of the emerging green and digital economies in vulnerable regions. The complex relationship between climate change, drought, and migration demands a

comprehensive approach that considers both immediate humanitarian needs and long-term sustainability. Regions with limited water resources and fragile infrastructure are particularly vulnerable, making it imperative to strengthen adaptive capacities and address the root causes of displacement.In Africa, severe droughts and water shortages in countries like Somalia, Sudan, Ethiopia, and Niger have led to drastic agricultural declines, exacerbating food insecurity and forcing migration (FAO, 2021). South Asia faces similarly pressing challenges, with unpredictable monsoon patterns disrupting agriculture and intensifying water scarcity, fueling tensions between India and Pakistan over shared river basins (IPCC, 2022). Bangladesh, in particular, is experiencing rapid internal migration due to rising sea levels encroaching on habitable land and freshwater supplies. Latin America is also witnessing climate-induced displacement, with deforestation in the Amazon contributing to altered rainfall patterns and prolonged droughts, endangering agricultural productivity in Brazil, Peru, and Bolivia (UNDP, 2020). Meanwhile, in the Middle East—especially in Iran, Iraq, and Syria—declining precipitation and escalating heat waves are further destabilizing fragile economies and straining water resources, prompting internal and cross-border migration (UNHCR, 2019). Europe is not immune to these trends, as countries such as Spain, Italy, and Greece struggle with rising Mediterranean temperatures that threaten agriculture and water availability. The combined impact of wildfires and prolonged droughts is increasingly affecting both ecosystems and economic stability. Without urgent policy action, these nations risk facing even more severe water crises and forced migration in the future.

POLİCY AND ACTİON RECOMMENDATİONS

Addressing drought-driven mobility and its dual effects on labor markets requires a policy framework that balances adaptation, inclusive economic transition, and the preservation of socio-ecological heritage. The following recommendations build on the study's findings and adopt a people-centered, sustainability-oriented perspective.

- ✓ **Managing the Transition: Inclusive Support for Displaced and Low-Skilled Workers**

As drought erodes traditional rural livelihoods and accelerates migration, policies must prioritize the social and economic integration of displaced populations.
Key interventions include:

- Targeted vocational training that equips low-skilled workers with competencies relevant to emerging sectors (water management, regenerative agriculture, ecosystem monitoring).
- Social protection schemes, including income support, mobile safety nets, and portable benefits that reduce vulnerability during periods of sectoral transition.
- Local labor-matching platforms and apprenticeship models connecting climate-affected workers with firms in need of labor, minimizing long-term unemployment.

Such measures ensure that mobility does not translate into structural exclusion, particularly for groups already facing socio-economic disadvantage.

✓ **Fostering the Transformation: Guiding Innovation Toward Human-Centered, Decent Work**

Technological innovation in climate-smart agriculture, water technologies, and agritech holds significant potential for productivity gains. Yet without deliberate governance, innovation can deepen inequalities and erode rural employment.

Accordingly, governments should implement:

- R&D incentives that stimulate solutions designed to complement, not replace, human labor—particularly in regions where livelihoods are already fragile.
- Entrepreneurship and incubation programs encouraging local innovation ecosystems, ensuring new technologies are co-developed with affected communities.
- Labor standards and "decent work" safeguards that promote fair wages, safe working conditions, and skill progression within climate-oriented sectors.

By embedding equity and human dignity into technological transition, these industries can generate sustainable and socially beneficial employment rather than displacement.

✓ **Protecting Cultural Livelihoods and Socio-Ecological Heritage**

While modernization in agriculture and rural economies is often framed as inevitable, certain traditional livelihoods—such as shepherding—carry cultural, ecological, and economic value that cannot be replicated by technology.
Therefore:

- Policies should recognize cultural professions as intangible heritage, supporting their continuity through micro-grants, cooperative models, and territorial branding.
- Restriction or careful regulation of full automation (e.g., the replacement of shepherds with drones) should be considered where human presence is integral to land stewardship, biodiversity monitoring, and animal well-being.
- Overreliance on mechanized or remote technologies risks breaking the long-standing symbiosis between people, animals, and landscapes, a relationship that has historically maintained ecological balance.

The disappearance of shepherding and similar rural professions can have cascading impacts:

- Biodiversity loss, including threats to mountain goats and hair goats whose grazing patterns shape local ecosystems.
- Heightened food security risks, as industrialized models reduce genetic diversity and increase vulnerability to shocks.
- Negative effects on nature-based tourism, which often depends on living cultural landscapes, traditional pastoral practices, and healthy biodiversity.

Thus, modernization should be guided—not allowed to overwrite the socio-ecological fabric of rural life.

- ✓ **Strengthening Land and Water Resilience**

To reduce displacement pressures, ecosystems must be restored and managed in ways that promote long-term drought resilience:

- ✓ Sustainable land management, including soil rehabilitation, erosion control, and integrated watershed planning.

- ✓ Nature-based solutions such as reforestation, grassland restoration, and community-managed grazing systems that preserve local flora and fauna.
- ✓ Efficient water-use systems, from micro-irrigation to community water governance structures, that reduce the sensitivity of rural livelihoods to rainfall variability.
- ✓ **Enhancing Early Warning, Forecasting, and Local Decision Support**

Operational early warning systems that integrate meteorological, hydrological, and ecological data can enable timely interventions:

- Real-time drought forecasting tools.
- Local "decision dashboards" for farmers, pastoralists, and municipalities.
- Communication strategies that translate scientific data into actionable community guidance.

These tools reduce humanitarian costs, safeguard assets, and support adaptive planning at the household and regional levels.

- ✓ **Regional and Cross-Border Cooperation**

Given that drought impacts and migration flows transcend national boundaries:

- Shared water-resource governance, particularly in river basins and transboundary aquifers, should be strengthened.
- Joint environmental rehabilitation programs and labor mobility frameworks can mitigate tensions and enhance regional stability.
- Collaborative monitoring of biodiversity, grazing routes, and land degradation strengthens cross-border resilience.

REFERENCES

Awazi, N.P. (2025). Pastoralist Livelihoods in the Face of Climate Change in the Global South: Climate Resilience Frameworks and Prospects. In: Building Resilience. Palgrave Studies in Climate Resilient Societies. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-93791-0_4

Balsari S, Dresser C, Leaning J. (2020). Climate Change, Migration, and Civil Strife. *Curr Environ Health Rep.* 7(4):404-414. doi: 10.1007/s40572-020-00291-4. PMID: 33048318; PMCID: PMC7550406.

Bernard, A., Bell, M., Charles-Edwards, E., Zhu, Y. (2020). Understanding Internal Migration: A Conceptual Framework. In: Bell, M., Bernard, A., Charles-Edwards, E., Zhu, Y. (eds) Internal Migration in the Countries of Asia. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-44010-7_2

Centro Euro-Mediterraneo sui Cambiamenti Climatici. (2021). *G20 Climate Risk Atlas: Turkey*. CMCC Foundation. Retrieved from G20 Climate Risk Atlas

Chen, L., Brun, P., Buri, P., Fatichi, S., Gessler, A., McCarthy, M. J., Pellicciotti, F., Stocker, B., & Karger, D. N. (2025). Global increase in the occurrence and impact of multiyear droughts. Science, 387(6731), 278-284. https://doi.org/10.1126/science.ado4245

Cattaneo, C., & Bosetti, V. (2016). *Climate-induced International Migration and Conflicts*. Fondazione Eni Enrico Mattei (FEEM). http://www.jstor.org/stable/resrep15124

Csevár, S. (2021). Voices in the background: Environmental degradation and climate change as driving forces of violence against indigenous women. *Global Studies Quarterly, 1*(3), ksab018. https://doi.org/10.1093/isagsq/ksab018

D'Odorico, P., Rosa, L., Bhattachan, A., Okin, G.S. (2019). Desertification and Land Degradation. In: D'Odorico, P., Porporato, A., Wilkinson Runyan, C. (eds) Dryland Ecohydrology. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-23269-6_21

Dun, O., & Klocker, N. (2017). The environmental dimensions of migration: Myanmar refugees in Australia. *Environmental*

Sociology, 3(3), 217–227. https://doi.org/10.1080/23251042.2017.1331557

Elkouk, A., Pokhrel, Y., Satoh, Y., & Bouchaou, L. (2022). Implications of changes in climate and human development on 21st-century global drought risk. Journal of Environmental Management, 317, 115378

Findley, S. E. (1994). Does Drought Increase Migration? A Study of Migration from Rural Mali during the 1983-1985 Drought. *The International Migration Review*, *28*(3), 539–553. https://doi.org/10.2307/2546820

Food and Agriculture Organization. (2021). *Global report on food crises 2021*. https://www.fao.org/global-report-on-food-crises

Food and Agriculture Organization. (2021). *Sub-Saharan Africa: Strengthening resilience to safeguard agricultural livelihoods*. FAO. https://doi.org/10.4060/cb8098en

Food and Agriculture Organization. (2021). *The impact of disasters and crises on agriculture and food security: 2021*. FAO. https://doi.org/10.4060/cb3673en

Gleick, P. H. (2014). Water, drought, climate change, and conflict in Syria. *Weather, Climate, and Society, 6*(3), 331–340. https://doi.org/10.1175/WCAS-D-13-00059.1

Hang, X., Sun, Z., He, J. *et al*. Temporal and Spatial Effects of Extreme Drought Events on Human Epidemics over Ancient China in 1784–1787 CE. *Environ Health* 24, 8 (2025). https://doi.org/10.1186/s12940-025-01163-w

Hermans, K., & McLeman, R. (2021). Climate change, drought, land degradation and migration: Exploring the linkages. *Current Opinion in Environmental Sustainability, 50*, 236-244. https://doi.org/10.1016/j.cosust.2021.04.013

Hockenos, P. (2023). As the climate bakes, Turkey faces a future without water. *Yale Environment 360*. Retrieved from Yale e360

Hoffmann, R., Abel, G., Malpede, M., Muttarak, R., & Percoco, M. (2024). Drought and aridity influence internal migration worldwide. *Nature Climate Change, 14*(2), 107-120. https://doi.org/10.1038/s41558-024-02165-1

Hufstader, C. (2024). *How will climate change affect agriculture?* Oxfam America. https://www.oxfamamerica.org/explore/stories/how-will-climate-change-affect-agriculture/

Ingrao, C., Strippoli, R., Lagioia, G. and Huisingh, D. (2023). Water scarcity in agriculture: An overview of causes, impacts and approaches for reducing the risks, Heliyon, 9(8), https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e18507.

Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC). (2025). Global Report on Internal Displacement 2025. IDMC. Retrieved from https://www.internal-displacement.org

International Labour Organization (ILO). (2018). *The employment impact of climate change adaptation*. ILO. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/documents/publication/wcms_645572.pdf

Intergovernmental Panel on Climate Change. (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability*. IPCC. Retrieved from IPCC Report

International Organization for Migration. (2023). International climate migration trends. https://www.iom.int

Kelley, C. P., Mohtadi, S., Cane, M. A., Seager, R., & Kushnir, Y. (2015). Climate change in the Fertile Crescent and implications of the recent Syrian drought. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 112*(11), 3241–3246. https://doi.org/10.1073/pnas.1421533112

Küçük, Ö. (2022). Tüketim, Çevre Kirliliği, Kovid-19 ve Turizm. N. H. Korkmaz & E. Hilal (Eds.), *4th International April 23 Scientific Studies Congress Proceedings Book* (s. 108-112). IKSAD Publications.

Küçük, Ö. (2023). İklim Değişikliği ve Madenciliğin Turizmin Sürdürülebilir Geleceği Üzerine Etkileri (Latin Amerika Örneği). In: Gökçe, A. & Coşkun, G. & Eker, N. & Dilmaç, E. & Çolak, O. (eds.), Turizmde Yeni Trendler. Özgür Yayınları. DOI: https://doi.org/10.58830/ozgur.pub407.c1821

Küçük, Ö.(2024). Doğa ve İnsan Arasındaki Bozulan İlişkilerin İnsan Refahı ve Sürdürülebilir Turizm Üzerindeki Etkileri. Hatice Özkara Güler (Ed.) Sosyal Bilimler Alanında İleri Araştırmalar AfyonKarahisar: Yaz Yayınları.

https://img1.wsimg.com/blobby/go/58055720-afae-4264-9bc9-d6071e8466f6/downloads/8c9eb116-bcc8-4ad9-b26c-e7fedf529164/Sosyal%20Bilimlerde%20%C4%B0leri%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar.pdf?ver=1735643500666

Maharaj, B. (2024). Climate Change and Human Displacement: Some Reflections from Africa. In: Mishra, M., de Lucena, A.J., Maharaj, B. (eds) Climate Change and Regional Socio-Economic Systems in the Global South. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-97-3870-0_10

NASA. (n.d.). *Wildfires and climate change*. Retrieved from https://science.nasa.gov/wildfires-and-climate-change

National Oceanic and Atmospheric Administration. (2021). *Managing droughts in California: Policy and science*. https://www.noaa.gov

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). *Policies for agricultural adaptation to a changing climate: Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2023*. OECD. https://www.oecd.org/en/publications/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2023_b14de474-en/full-report/policies-for-agricultural-adaptation-to-a-changing-climate_33431ac9.html

Partigöç, N. S., & Soğancı, S. (2019). Küresel İklim Değişikliğinin Kaçınılmaz Sonucu: Kuraklık. Resilience, 3(2), 287-299. https://doi.org/10.32569/resilience.619219

Radosavljevic, M., & Anwar, M. H. (2022). The impact of climate change on food security in Afghanistan. *International Journal of Climate Change Strategies and Management, 14*(2), 210–227. https://doi.org/10.1108/IJCCSM-10-2021-0104

Rojas-Downing, M.M, Nejadhashemi, A.P., Harrigan, T. and Woznicki,S.A (2017).

Climate change and livestock: Impacts, adaptation, and mitigation, Climate Risk Management, (16).

https://doi.org/10.1016/j.crm.2017.02.001.

Saini, V. (2024, October 19). Climate exodus: How drought drives internal migration in a warming world. *Climate Fact Checks*.

https://climatefactchecks.org/climate-exodus-how-drought-drives-internal-migration-in-a-warming-world/

Semple, K. (2018). Venezuelans flee crisis at home, creating economic shocks abroad. *The New York Times*. Retrieved from https://www.nytimes.com

Shabbir, Q. U. A. (2024, June 27). *The melting glaciers of Pakistan: A looming crisis*. https://cissajk.org.pk/2024/06/27/the-melting-glaciers-of-pakistan-a-looming-crisis/

Smit, J., Evers, H. D., & de Jong, G. F. (2019). Climate variability, water scarcity, and displacement in South Sudan. *Environmental Research Letters, 14*(9), 095003. https://doi.org/10.1088/1748-9326/ab2bd8

Tabari, H. (2020). Climate change impact on flood and extreme precipitation increases with water availability. *Sci Rep* 10, 13768. https://doi.org/10.1038/s41598-020-70816-2

UNHCR (2019). *Refugee Displacement and Climate Change*. United Nations High Commissioner for Refugees. https://www.unhcr.org/flagship-reports/globaltrends/globaltrends2019/

Unfried, K., Kis-Katos, K., & Poser, T. (2022). Water scarcity and social conflict. *Journal of Environmental Economics and Management, 113*, 102633. https://doi.org/10.1016/j.jeem.2022.102633

United Nations High Commissioner for Refugees. (2019). *UNHCR Global Trends 2019*. UNHCR. Retrieved from UNHCR Global Trends

United Nations Development Programme. (2020). *Climate migration and displacement in Turkey*. UNDP. Retrieved from UNDP Turkey

U.S. Environmental Protection Agency (EPA). (2025). *Climate Change Impacts on Agriculture and Food Supply*. US EPA. https://www.epa.gov/climateimpacts/climate-change-impacts-agriculture-and-food-supply

U.S. Environmental Protection Agency. (n.d.). *Climate adaptation and saltwater intrusion*. Retrieved from https://www.epa.gov/arc-x/climate-adaptation-and-saltwater-intrusion

World Economic Forum (WEF). (2025). *Future of Jobs Report 2025: The jobs of the future – and the skills you need to get them*. World Economic Forum. https://www.weforum.org/stories/2025/01/future-of-

jobs-report-2025-jobs-of-the-future-and-the-skills-you-need-to-get-them/

Willett, J., & Sears, J. (2020). Complicating our understanding of environmental migration and displacement: The case of drought-related human movement in Kenya. *International Social Work, 63*(3), 364–370.

World Bank. (2020). *The Future of Work in Agriculture - Some Reflections*. World Bank Documents & Reports. https://documents1.worldbank.org/curated/en/777731585054424384/pdf/The-Future-of-Work-in-Agriculture-Some-Reflections.pdf

World Economic Forum. (2023, June 28). *How to maintain global food security during a 'polycrisis'*. https://www.weforum.org/stories/2023/06/global-food-security-during-a-polycrisis/

World Health Organization. (2025, May 6). *Refugee and migrant mental health*. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/refugee-and-migrant-mental-health

World Resources Institute (WRI). (2019). *4 Ways Farmers Can Adapt to Climate Change and Generate Income*. WRI Insights. https://www.wri.org/insights/4-ways-farmers-can-adapt-climate-change-and-generate-income

Yuan, X., Li, S., Chen, J., Yu, H., Yang, T., Wang, C., Huang, S., Chen, H., & Ao, X. (2024). Impacts of Global Climate Change on Agricultural Production: A Comprehensive Review. *Agronomy, 14*(7), 1360. https://www.mdpi.com/2073-4395/14/7/1360

Türklerde Göç Algısını Sözle Resmetmek: Atasözü ve Deyimler Örneğinde

Metin Menekşe [1]

ÖZ

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. İnsanlar, farklı sebeplerle bulundukları yeri terk edip başka alanlara göç etmişlerdir. Tabii ki bu sürecin ortaya çıkardığı farklı durumlar söz konusu olmuştur. Zira göç, sadece bir yer değiştirme hareketi değil, sosyal, kültürel ve ekonomik hayatı doğrudan etkileyen önemli olgulardan biridir. Ayrıca göç hadisesi, yıllar, asırlar boyunca insanların hafızasından kolay kolay silinmemiştir. Çünkü göçler, belli bir zaman dilimine sığan bir olay değildir. Onun etkisi fertlerde bir ömür boyu, hatta nesiller boyu devam etmiştir.

Türklerin batıya doğru akın etmeleri sonucunda, Anadolu'nun Türk yurdu olması, Karadeniz'in kuzeyinin Türkleşmesi, Bizans'ın yıkılması, dünyaya yön veren Selçuklu ve Osmanlı gibi devletlerin kurulması gibi hadiseler ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Türk tarihinde göç, çok yönlü bir hareket olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Osmanlı Devleti'nin eski gücünü kaybettiği 19. yüzyılda, Müslüman-Türk ahalinin baskıya, şiddete ve katliama maruz kalmasıyla birlikte yaşanan kitlesel göçler, Osmanlı Devleti'ni sadece nüfus anlamında değil, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda da derinden etkilemiştir. Psikolojik baskı veya bizzat yaşanan zulümler üzerine Türkler savaş ortamında, "namusunu korumak için", "Türk gibi yaşamak için", "kimliğini korumak için" geri dönmek hayali ile yerini yurdunu terk etmeye karar vermişlerdir.

Göç olgusu, maddi ve manevi kültür ögelerini yansıtan atasözü ve deyimlerde de ortak bir şuuru yansıtacak şekilde kullanılmıştır. Sosyal ve kültürel belleğin göstergesi olarak toplumun sosyal hayatı ile ilgili değişim, dönüşüm ve gelişimi; sosyal tarihi, kolektif yaşam tecrübelerini, gözler önüne sermektedir. Nitekim kimi atasözlerinde vatanın doğulan yer değil, doyulan yer olduğu ve doğulan yerde kazanç sağlanamaması durumunda kazanç sağlanabileceği bir yere göç edilip oranın yurt edinilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunlara; "*eken biçer, konan göçer.*"; "*terziye göç demişler, iğnem başımda demiş.*"; "*göçtük yurdun kadri konduk yurtta bilinir.*"; "*üç göç, bir yangın yerini tutar.*" örnek verilebilir. Neticede bu çalışmada, göç hadisesi üzerine söylenmiş atasözü ve deyimlerden hareketle göçün Türklerin hayatındaki yeri, sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik etkileri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler : Türkler, Atasözü, Deyim, Göç Olgusu, Etkileri

[1] Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, m.menekse@mu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1192-3161

10.5281/zenodo.15837026

Painting the Phenomenon of Migration in Turks with Words: In the Example of Proverbs and Idioms

Metin Menekşe [1]

ABSTRACT

Migration is a phenomenon as old as human history. People have left their places for different reasons and migrated to other areas. Of course, there have been different situations arising from this process. Because migration is not only a movement of relocation, but also one of the important phenomena that directly affect social, cultural and economic life. In addition, the phenomenon of migration has not been easily erased from people's memories for years and centuries. Because it is not an event that fits into a certain period of time. Its effect on individuals continued for a lifetime, even for generations.

As a result of the Turks' westward raids, events such as Anatolia becoming a Turkish homeland, the Turkification of the north of the Black Sea, the collapse of Byzantium, and the establishment of states such as the Seljuks and the Ottomans, which shaped the world, emerged. Therefore, migration appears as a multifaceted movement in Turkish history. For example, in the 19th century, when the Ottoman Empire lost its former power, the mass migration of the Muslim-Turkish population, which was subjected to oppression, violence and massacres, deeply affected the Ottoman Empire not only in terms of population but also in political, economic, social and cultural terms. Due to psychological pressure or personal persecution, Turks decided to leave their homeland with the dream of returning 'to protect their honour', 'to live like a Turk', 'to preserve their identity'.

The phenomenon of migration is also used in proverbs and idioms reflecting material and spiritual cultural elements in a way to reflect a common consciousness. As an indicator of social and cultural memory, it reveals the change, transformation and development related to the social life of the society, social history and collective life experiences. As a matter of fact, in some proverbs, it is emphasised that the homeland is not the place where one is born, but the place where one is fed, and if one cannot make a profit in the place where one is born, one should migrate to a place where one can make a profit and make that place one's home. Examples of these are; 'the sower reaps, the settler migrates'; 'they told the tailor to migrate, he said "my needle is on my head"'; 'the value of the homeland we migrated to is known in the homeland we settled in'; 'three migrations take the place of a fire'. As a result, this study will focus on the place of migration in the life of Turks, social, economic, cultural and psychological effects of migration based on proverbs and idioms on migration.

Keywords : Turks, Proverbs, Idioms, Migration Phenomenon, Effects

[1] Assoc. Prof., Muğla Sıtkı Koçman University, Türkiye, Faculty of Letters, Department of History, m.menekse@mu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0003-1192-3161

10.5281/zenodo.15837026

GİRİŞ

Göç konusu, tarihin derinliklerinden günümüze kadar sürekli olarak toplumların gündeminde yerini almıştır. Tarih boyunca göç olgusu, Türk toplumunun da genlerine, zihnine işlemiştir. Türk kabileleri, bir bölgede belli bir süre kaldıktan sonra kuraklığın baş göstermesi, yaşam koşullarının bozulması, düşman istilaları ya da kuvvetli baskılar sonucunda başka bölgelere göç etmek zorunda kalmışlardır (Pamir, 2009: 360). Konargöçer yaşam biçimi, Türk toplumu için vazgeçilmez bir kültürel alışkanlık olarak ortaya çıkmıştır. Yaz ve kış mevsimlerini farklı coğrafî alanlarda geçirme pratiği, Türkler tarafından sürekli bir hareketlilik şeklinde sürdürülmüş ve bu hareketlilik, zamanla Türk kültüründe temel bir yaşam tarzı olarak benimsenmiştir. Bu bağlamda, konargöçerlik yalnızca ekonomik veya coğrafi bir zorunluluk değil, aynı zamanda kültürel kimliğin ve sosyal yapının ayrılmaz bir unsuru olarak tarih boyunca önemli bir işlev görmüştür (Ögel, 1978, s. 5).

Göç olgusuna ilişkin gerçekleştirilen akademik araştırmalar incelendiğinde hem göçe neden olan etmenlerin hem de göçün doğrudan ya da dolaylı olarak yol açtığı toplumsal, kültürel ve bireysel sonuçların ele alındığı oldukça geniş ve disiplinlerarası bir literatürün varlığı dikkat çekmektedir. Bu kapsamlı ilgi, büyük ölçüde göçün dinamik, çok boyutlu ve evrensel bir konu olmasından kaynaklanmaktadır. Göç, yalnızca tarihsel ya da ekonomik bir olgu olarak değil; aynı zamanda kimlik, aidiyet, kültürel etkileşim, toplumsal yapı ve bireysel deneyim gibi birçok düzeyde etkiler yaratan, sürekli dönüşüm halinde bir süreç olarak ele alınmaktadır. Bu çok yönlü karakteri nedeniyle göç, Tarih, Edebiyat, Sosyoloji, Antropoloji, Felsefe, Psikoloji ve Dilbilim gibi pek çok farklı disiplinin araştırma konusu hâline gelmiş; her disiplin kendi kuramsal çerçevesi ve yöntemleriyle göçü analiz ederek literatüre katkı sunmuştur. Dolayısıyla göç, sadece mekânsal hareketlilikle sınırlı olmayan; aynı zamanda birey ve toplum düzeyinde köklü dönüşümlere neden olan bir eylem olarak, çok disiplinli incelemeleri gerekli kılan bir olgu niteliği taşımaktadır.

Türk edebiyatında göç, göçmenlik, ayrılık, gurbet ve yalnızlık (gariplik) temaları, tarihsel ve toplumsal deneyimlerin edebi yansımaları olarak çeşitli türlerde işlenmiş, bu temalara odaklanan pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu bağlamda, 17. yüzyılda yaşayan halk ozanı Karacaoğlan, göçmenlik psikolojisinin ve ayrılık acısının klasik ifadesi olarak değerlendirilebilecek şu dizeleriyle öne çıkar:

"Üç derdim var birbirinden geçilmez,

Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm."

Karacaoğlan'ın bu dizelerinde dile getirdiği "üç dert", tarih boyunca göçmenlerin yaşamlarında karşılaştıkları temel varoluşsal sorunların özlü bir ifadesi niteliğindedir. Ayrılık, yoksulluk ve ölüm, göçün bireysel ve toplumsal düzeyde yarattığı temel travmaları ve kayıpları simgeler. Özellikle "ayrılık" teması, pek çok göç anlatısında ve edebi metinde, bireyin geçmişle, yurtla, sevdikleriyle ve kimliğiyle bağının kopuşunu temsil eder. Bu bağlamda ayrılık, bazı durumlarda ölümden bile daha ağır bir varoluşsal yük olarak betimlenmiştir. Karacaoğlan'ın söz konusu şiirinde dile getirilen duygular, sadece bireysel bir yaşantının ürünü değil, aynı zamanda toplumsal bir hafızanın şiirsel dışavurumu olarak değerlendirilebilir. Bu yönüyle Karacaoğlan, göçmenlerin yaşadığı duygusal kırılmaları, toplumsal bellekle ilişkilendirerek, edebi söylemi bir tür temsil alanına dönüştürmüştür. Asırlar öncesinden kaleme alınmış bu dizeler, sonraki yüzyıllarda yaşanan büyük göç hareketlerinin (muhacirlik, sürgün, zorunlu yer değişiklikleri vb.) yarattığı acı deneyimlere de anlam kazandırmakta; bu yönüyle, Karacaoğlan'ın şiiri zamana direnen bir kültürel empati metni olarak da değerlendirilebilmektedir.

Kendisi de bir muhacir olan Necati Cumalı'nın eserlerinde göç hadisesinin her türlüsüne rastlanabilir. Örneğin "Viran Dağlar", yazarın Balkan Savaşları sonrasında Balkanlardaki Müslüman halkının Anadolu'ya göç macerasını anlatan önemli bir romanıdır (Cumalı, 2015). Necati Cumalı, göç sürecinin ortaya çıkardığı durum için, *"Ölüm, şehirlerimizi kaybetmeyle başlar, vatanımızı kaybetmemizle neticelenir, can vermek ise sadece aciz bir finaldir."* demiştir. Cumalı'nın ifadesinde "ölüm" metaforu, biyolojik bir sona değil, kolektif belleğin ve mekânsal aidiyetin yok oluşuna işaret eder. Şehirlerin kaybı, bireyin yaşadığı mekânla kurduğu tarihsel, kültürel ve duygusal bağların kopuşunu temsil eder. Modern kentleşme, zorunlu göçler ya da savaşlar bu tür bağların ani ve travmatik bir şekilde kesilmesine neden olabilir. "Vatanı kaybetmek", bireyin ya da bir topluluğun sadece fiziksel yurdundan değil, aynı zamanda tarihsel ve kültürel sürekliliğinden kopmasını ifade eder. Vatan kavramı burada sadece bir toprak parçası değil, aynı zamanda bir anlam ve değerler bütünüdür. Bu bağlamda, vatanın kaybı, insanın kendisini tanımladığı temel referansların kaybolması anlamına gelir. Cumalı'nın *"can vermek ise sadece aciz bir finaldir"* ifadesi, fiziksel ölümün aslında en sıradan ve belki de en önemsiz kayıp olduğuna dikkat çeker. Çünkü asıl

ölüm, kişinin yaşarken anlam dünyasını, kimliğini, köklerini kaybetmesidir. Bu perspektif, Hannah Arendt'in "dünyasızlaşma" kavramıyla da örtüşür; insan için asıl felaket, dünyaya ait olma hissinin kaybıdır.

Kemalettin Kamu'nun hayat hikâyesine bakıldığında da gurbet olgusunun yaşamının merkezinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle, "*Kemalettin Kamu, bir gurbet şairidir. Onun kişilik, şahsiyet tarafını oluşturan temel unsurdur. Onun şiirlerinin birincil konusu gurbettir. Gurbet, vatanın üzerinde inşa edildiği tohum, çekirdektir. Hatta ikisi birbirine geçmiş ve harmanlanmış asli hislerdir. Bu gurbet vatandan ayrılıştır, kopuştur*" (Adıgüzel, 2013, s. 11). Burada, Kemalettin Kamu'nun şiirsel kişiliği gurbet teması üzerinden tanımlanırken, onun edebiyatı da bir "duygu coğrafyası" olarak sunulur. Vatan ve gurbet arasındaki ilişkiyi karşıtlık değil, bir birliktelik ve iç içe geçmişlik olarak kurmak, sadece şairin poetikasını değil, aynı zamanda Türk edebiyatında mekân, aidiyet ve kimlik kavramlarının nasıl işlendiğine dair önemli bir bakış açısı sağlar. Kemalettin Kamu'nun şiirlerindeki gurbet duygusu, onu Servet-i Fünun ve özellikle de Fecr-i Ati dönemindeki bireyci, melankolik şairlerden ayırır. Onun gurbete yüklediği anlam daha çok toplumsal ve millî bir eksen taşır. Bu yönüyle Kamu hem bireysel hem kolektif hafızaya seslenen bir şair konumundadır. Dolayısıyla onun şiirleri, sadece kişisel bir duyarlılığın değil, aynı zamanda tarihsel bir kırılmanın da edebi izdüşümüdür.

Özellikle "Gurbet" şiiri, küçük yaşlarda ölüm, göç gibi nedenlerle gurbet duygusuyla tanışan insanın kederli ve dokunaklı serzenişlerinin bir yansımasıdır: "*Gurbet o kadar acı/Ki ne varsa içimde/Hepsi bana yabancı/Hepsi başka biçimde!/Eriyorum git gide/Elveda her ümide,/Gurbet benliğimi de/Bitirmiş bir içimde!/Ne arzum, ne emelim,/Yaralanmış bir elim/Ben gurbette değilim/Gurbet benim içimde!*" (Evrimer, 1949, s. 76). Şiir, bireyin dışsal kopuşunun ötesine geçerek, gurbetsiz gurbet hâlini -yani kişinin içindeki yabancılaşmayı- merkeze alır. Burada artık bireyin bir yerden başka bir yere gitmesi ya da fiziksel olarak yurdundan uzaklaşması söz konusu değildir. Gurbet, içselleşmiş, bir duygu değil, bir varoluş biçimi hâline gelmiştir. Gurbet burada yalnızca bir tema değil, ontolojik bir hal, bireyin yaşarken ölmesi, kopması, kendine bile yabancılaşmasıdır. Bu yönüyle şiir hem edebi hem de felsefi olarak derin bir zemine oturmaktadır.

1. ATASÖZÜ VE DEYİMLERDE GÖÇ ALGISI

Yaşam biçimi ve yaşam ortamı, dillerin yapısını ve ruhunu doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. İnsan deneyimlerinden kaynaklanan sosyal ve kültürel olaylar, dilde yeni

sözcüklerin ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Bu bağlamda, Türkçe dilinde göç olgusuna ilişkin oldukça geniş ve çeşitli bir sözcük dağarcığı bulunmaktadır. Özellikle "sıla", "gurbet", "garip" ve "hasret" gibi kavramlar, yalnızca yüzeysel anlamlarından öte, derin kültürel ve duygusal yükler taşımaktadır. Bu tür sözcükler, halk öyküleri, şiirler, destanlar, atasözleri ve deyimler gibi sözlü ve yazılı kültür ürünlerinde yoğun biçimde işlenmiş, böylece zengin ve anlamlı bir sözvarlığı oluşturulmuştur. Dolayısıyla, bu sözcükler toplumsal belleğin ve kültürel kimliğin önemli birer göstergesi olarak değerlendirilebilir (Bozkurt ve Özgüzel, 2019, s. 822).

Atasözleri ve deyimler toplumların yaşam tarzını yansıtan dil öğeleridir. Çünkü atasözleri ve deyimler, yaşantılar ve deneyimler sonucu ortaya çıkan, şekillenen unsurlardır. *"Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz"* (TDK, 2011: 180) olarak tanımlanabilecek atasözleri, toplumsal hafızanın önemli bir parçasıdır. Toplumun zihninden süzülüp arta kalan tecrübelerin dilden dile kalıplaşmış ifadelerle geleceğe taşınmasıdır. Milletlerin kültürünü, yaşayışını, geleneklerini, örf ve âdetlerini sonraki kuşaklara aktaran gen haritasıdır (Tergip, 2014, s. 276).

Çobanoğlu, "atasözü" tanımını şu şekilde vermiştir:

> *"Türk kültür tarihindeki görünümleriyle, atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını, genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran, kültürel birliktelik ve sosyal olarak bir arada yaşama ilkelerine dönüştüren ve kalıplaşmış şekilleri bulunan, sosyal ve kültürel olarak benimsenmiş ve meşruiyetleri tartışmasız kabul gören özlü sözler* (Çobanoğlu, 2004, s. 15)." Püsküllüoğlu ise "atasözü"nü şu şekilde tanımlamıştır: "*Ataların uzun denemelere, gözlemlere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak veren ve kalıplaşmış biçimi olan kamuca benimsenmiş kısa özlü söz* (Püsküllüoğlu, 2004, s. 7)." Parlatır'a göre ise "atasözü": "*Uzun deneme ve gözlemlere dayanan düşüncelerden doğan, kesin hükümler içeren, bilgece bir tavırla öğüt verir ve yol gösterir nitelikte olan, yüzyıllar boyu sözlü geleneğin içinde beslenerek halk tarafından benimsenmiş bulunan ve de halkın ortak değer yargılarını taşıyan kalıplaşmış özlü sözlerdir* (Parlatır, 2007, s. 2)."

Dilimizin ve millî kültürümüzün temel taşları sayılan atasözleri ve deyimler, halkın dilinde yaşadığı gibi ilk yazılı edebiyat ürünümüz olan Orhun Yazıtları'ndan itibaren edebî metinleri de süslemiş; zaman içinde

gelişerek, zenginleşerek günümüze kadar ulaşmıştır. Eğitici, öğretici, yol gösterici özellikleriyle insanın her zaman muhtaç olduğu bu nasihat dolu "özlü söyleyişler", ait olduğu toplum tarafından çokça benimsenmiştir. Dolayısıyla toplumun duygularına tercüman olan halk ve divan şairlerinin şiirlerine de mısralar hâlinde yansımıştır (Poyraz ve Tergip, 2010, ss. 189-190). Ahmet Bican Ercilasun'un Dîvân-ı Lugâti't-Türk'teki atasözlerini ele aldığı eserinde verdiği bilgiye göre, "*Türk dilinin en eski metinleri olan bengütaşlarda Tunyukuk'un ağzından iki atasözü tespit edilmiştir.*" (Ercilasun, 2020, s. 52). Uygur dönemi yazmalarındaki on üç atasözü ilk kez Reşit Rahmetî Arat tarafından yayımlanmış, Osman Fikri Sertkaya tarafından da incelenmiştir (Aksu vd. 2022, s. 16). Dolayısıyla atasözleri ve deyimler Türk kültüründe süreklilik arz etmiştir. Orhun Yazıtları'ndan günümüze kadar gelen bu sözlü miras, sadece dilin değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın da taşıyıcısı olmuştur. Bu yönüyle atasözleri, bir halkın yaşam biçimini, değer yargılarını, dünya görüşünü kodlayan kültürel öğelerdir. Yazılı edebiyatla kurdukları ilişki de bu kodların yeni bağlamlarda yeniden üretimini mümkün kılmıştır. Bu durum, Jan Assmann'ın "kültürel bellek" kavramı ile açıklanabilir. Atasözleri, bireysel değil, kolektif belleğin parçası olarak kuşaktan kuşağa aktarılırken kültürel sürekliliği de sağlamıştır.

Atasözü ve deyimlerde göç algısını tanımlayabilmek için göç kelimesinin kullanılış manalarının üzerinde durmak gerekmektedir. Göç kimi zaman mekândan ayrılmayı nitelemiştir. Bu ayrılık göç iklimi ile ilgili olduğu gibi, elden giden toprakların terki sebebiyle de olmuştur. Genellikle göç olgusu gurbet, ayrılık ve hasret duygularıyla anılsa da göçün zaman zaman umuda yolculuk için de yapıldığı görülmektedir. Topraklardan ayrı kalmanın yanı sıra göç kelimesi, *ölmek, ebedi yaşama ulaşmak, bu dünyadan öteki âleme geçmek* manasında da kullanılmıştır.

Atasözü ve deyimlerde göç algısını şu başlıklar altında değerlendirmek mümkündür;

1. Yaşam yerini değiştiren "Göç"

2. Eşya olarak "Göç"

3. Ruhun yolculuğu olan "Göç" (Ölüm veya ruhani huzura göçüş)

2. GÖÇ ÜZERİNE ATASÖZÜ VE DEYİM ÖRNEKLERİ

Göç olgusu, Türk toplumu için yalnızca tarihsel bir gerçeklik değil, aynı zamanda sosyal bilinçaltında derin izler bırakmış, kültürel kimliğin şekillenmesinde belirleyici rol oynamış bir kavramdır. Bu durumun en

güçlü yansımalarından biri, Türk sözlü kültür ürünlerinde, özellikle masallar ve destanlarda açıkça görülmektedir. Göç teması, pek çok Türk destanında ve halk hikâyesinde merkezi bir anlatı unsuru olarak işlenmiş, bireylerin ve toplulukların yer değiştirme deneyimleri, toplumsal değerler ve inanç sistemleriyle iç içe sunulmuştur. Bunun yanı sıra, göçün etkisi sadece edebi ürünlerle sınırlı kalmamış, gündelik dile yerleşmiş deyim ve ifadeler aracılığıyla da kültürel hafızada canlılığını korumuştur. Türkçedeki göçle ilişkili sözcükler ve söylemler, dilin hem anlam zenginliğini hem de tarihsel tecrübenin dil üzerindeki kalıcılığını gösteren önemli örnekler arasında yer almaktadır.

Türk dilinde göç kavramı, tarihsel ve kültürel deneyimlerin bir yansıması olarak yalnızca fiziksel yer değiştirmeyi değil, aynı zamanda yaşamın çeşitli yönlerini simgeleyen anlam katmanlarıyla da zenginleşmiştir. Bu durum, dildeki kalıplaşmış ifadelerde açıkça görülmektedir. Örneğin, bugün dahi *"göçüp gitmek"* ifadesi, bir kişinin ölümünü anlatmak için kullanılmakta, böylece göç, sadece mekânsal değil, varoluşsal bir geçişin de metaforu hâline gelmektedir. Benzer biçimde, "Kervan yolda düzülür" atasözü, plansız ya da süreç içinde şekillenen eylemleri ifade ederken, göç sürecine dair kültürel hafızanın izlerini taşır. Ayrıca, "Üç göç, bir yangın yerini tutar" biçimindeki halk deyişi, taşınma ve yer değiştirmenin yarattığı fiziksel ve duygusal yıpranmayı çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Bu örnekler, göç olgusunun Türkçede yalnızca tarihsel bir olgu olarak kalmadığını, aynı zamanda dilsel ve kültürel bellekte varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

Göç üzerine yapılmış olan söylemlere şu örnekler verilebilir:

-"Göç yolda düzülür"

TDK'ye göre, *"işe başlansın arkası gelir, eksikler zamanla giderilir"* anlamında kullanılan bir sözdür (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y.)

Türk göçünde en dikkat çeken özellik göç için ön hazırlık yapılmamasıdır. Bohça kültürü içinde yaşayan bir halk, "göç" denince ayağa kalkmış, gideceği yeri gerektiği gibi araştırıp incelememiş, yola düşmüştür. Bohça kültürü göçe egemendir. Dolayısıyla **"**Göç yolda düzülür"[77] atasözü, aynı zamanda bir yaşam ilkesidir (Bozkurt ve Özgüzel, 2019, s. 822).

[77] *"Kervan yolda düzülür"* atasözü yer yer *"Göç yolda düzülür"* şeklinde de kullanılmaktadır.

Sözün kökeni, göçebe kültürün yaşam pratiğine dayanmaktadır. Türklerin tarihsel süreçteki göçebe yaşam biçiminde, göç kararı çoğu zaman aniden alınan ama yolda şekillenen bir eylem olmuştur. Göç hazırlıkları sınırlı sürede yapılsa da asıl düzenlemeler, yerleşim kararları, sürülerin yönlendirilmesi, mola yerlerinin belirlenmesi gibi birçok önemli ayrıntı yolculuk sırasında çözümlenmiştir.

"Göç yolda düzülür", Türk kültürünün pratik zekâsını, esnekliğini, süreç odaklı bakış açısını ve yaşamla kurduğu organik ilişkiyi yansıtan güçlü bir özdeyiştir. Sadece göçü değil, hayatı, değişimi, kararsızlığı ve öğrenmeyi de içinde barındırır.

-"Akşam oldu kon, sabah oldu göç."

Bu söz, Türk halk kültüründe yerleşik olmayan, göçebe yaşam tarzını yansıtan özlü ifadelerden biridir. Göçebe toplulukların sosyo-kültürel yapısını, zaman ve mekân algısını, geçicilik fikrini ve doğayla kurdukları ilişkiyi anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Aynı zamanda bu sözle yapılacak işlerin, yani göçün belli bir düzen içerisinde yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Bu söz, özellikle bozkır kültürü içerisinde yer alan Türk göçebe topluluklarının günlük yaşam ritmini ve zamanın döngüsel yapısı içerisindeki hareketliliğini yansıtır. Geceleri bir yerde "konmak" (yani konaklamak), sabah olunca ise "göçmek" (yola devam etmek), bu toplulukların dinamik yaşam tarzını ve çevresel koşullara göre şekillenen mobilite pratiklerini ortaya koymaktadır.

1) Yolculukta akşam olunca ulaşılan yerde yatılmalı, sabah olunca yola devam edilmelidir.

2) Geceler uyku, gündüzler iş zamanıdır (Aksoy, 1993, s. 133).

Pir Sultan'ın dilinden dökülen şu mısralarda da yine aynı hakikat yankılanmaktadır:

Bu dünyanın sonu ah u hiç imiş,

Akşam konanlara sabah göç imiş,

Hakk'ın nazarında büyük suç imiş,

Benden sana emanet, değme gönüle. (Kaya, 2008, s. 71).

-"Yaman komşu, yaman avrat, yaman at; birinden göç, birin boşa, birin sat."

Sana üç öğüt: Komşun kötü ise başka yere göç, eşin geçimsizse ayrıl, atın azgınsa sat, kurtul (Aksoy, 1993, s. 466).

Bu atasözü de üç farklı boyuttan bahsetmektedir: "Yaman komşu", "yaman avrat" ve "yaman at". "Yaman komşu" ifadesi, kötü bir komşu ile ilgilidir. Bir komşu kötü olduğunda, kişi evinden göç etmek zorunda kalabilir. "Göç" kelimesi, bir yerden başka bir yere taşınmak anlamına gelir. "Yaman avrat" ifadesi, kötü bir eş ile ilgilidir. Eğer biri kötü bir eşe sahipse, hayatı boşa gidebilir. "Boşa gitmek" kelimesi, bir şeyin işe yaramadığı ya da gereksiz olduğu anlamına gelir. "Yaman at" ifadesi ise, kötü bir ata atıfta bulunur. Eğer bir at kötüyse, onu satmak en iyi çözüm olabilir.

"*Yaman komşu, yaman avrat, yaman at; birinden göç, birin boşa, birin sat*" şeklindeki atasözü, Türk halk kültüründe yaşam pratikleriyle şekillenmiş değer yargılarını ve toplumsal deneyimlerin dildeki izdüşümünü yansıtan özlü ifadelerdendir. Bu söz, bir yandan bireyin yaşamını doğrudan etkileyen temel unsurlara, komşuluk ilişkileri, aile yapısı ve ekonomik geçim araçları, dikkat çekerken, diğer yandan bu unsurların yıpratıcı hâle geldiği durumlarda radikal çözüm yollarının benimsenmesi gerektiği yönünde bir toplumsal öğüt içerir.

Atasözünde yer alan üç unsur; komşu, eş (avrat) ve at, geleneksel Türk toplum yapısında sosyal ilişkilerin, aile hayatının ve geçim araçlarının simgesel karşılıklarıdır. Komşuluk, kırsal yaşamda dayanışma kadar sosyal denetimi de temsil eder; eş, aile kurumunun merkezinde yer alır; at ise hem üretim hem ulaşım aracı olarak ekonomik yaşamın vazgeçilmez bir parçasıdır. Ancak bu öğelerin her biri, eğer işlevselliğini yitirirse ya da bireyin huzurunu tehdit eder hâle gelirse, atasözü uyarınca bunlarla yolların ayrılması gerekir: "*Yaman komşudan göç, yaman avradı boşa, yaman atı sat.*"

Burada "göç" fiili, yalnızca fiziksel bir yer değiştirmeyi değil, aynı zamanda bireyin huzursuzluk yaratan bir çevreden uzaklaşmasını ve yeni bir yaşam alanı kurma iradesini de temsil eder. Göç, bu bağlamda pasif bir zorunluluk değil, aktif bir tercih olarak sunulmakta; bireyin kendi yaşam kalitesini koruma çabasının bir ifadesi hâline gelmektedir. Bu yönüyle atasözü, göçü Türk kültürel belleğinde sadece tarihsel bir olgu değil, aynı zamanda kişisel düzlemde bir yaşam stratejisi olarak da konumlandırmaktadır.

Sonuç olarak, bu ifade Türk halkının pragmatik yaşam anlayışını, sorunlara yönelik çözüm odaklı yaklaşımını ve göçün kültürel anlamda

yalnızca tarihsel değil, gündelik yaşamla iç içe geçmiş bir kavram olduğunu açık biçimde ortaya koyar.

-"Eken biçer, konan göçer. (Gelen geçer, konan göçer)"

"Eken biçer, konan göçer" sözü, Türk halk kültüründe emek ile karşılık, çaba ile sonuç arasındaki doğrudan ilişkiyi vurgulayan özlü bir ifadedir. Atasözünün ilk kısmı olan "eken biçer", tarımsal üretim kültürünün temel bir ilkesi olarak, çalışma, emek ve üretim etiğini öne çıkarır. Bu bağlamda, üretime dayalı bir yaşam anlayışının değerini belirtir; insanın doğayla kurduğu ilişkiyi, onun doğayı dönüştürme becerisi ve emeğiyle şekillendirdiği bir süreç olarak ifade eder. Sözün ikinci kısmı olan "konan göçer" ise, hareket edenin yol alacağı, yani sadece yerinde duran değil, adım atan birey ya da toplulukların ilerleyebileceği fikrini dile getirir.

"Eken biçer"; Tarımsal üretime dayalı, emek ve sonuç ilişkisini ortaya koyar.

"Konan göçer"; Göçebe yaşam tarzına işaret eder, burada da hareket ve devinim fikri baskındır.

Her iki yargı da bir eylemin sonucunu doğallıkla takip eden ikinci bir eylemle bağlanır. Yani "ekmek" bir süreçtir, "biçmek" onun sonucudur; "konmak" bir duraktır, "göçmek" onun doğal devamıdır.

Her davranış, doğal sonucuna varır. Örneğin, emek verip ekin eken ürün alır. Gezmekte olup da bir yerde konaklayan, kuskusuz oradan başka yere gider (Aksoy, 1993: 395). Dünyada hiçbir şeyin sürekli olarak aynı durumda kalmadığı, özellikle insanların yerlerini sık sık değiştirdikleri vurgulanmıştır.

Göç, belki birden olur, ama hazırlığı bir ömürdür. İnsanoğlunun göçü ise 'ihtimal' değildir. Her can göçecektir. Doğduğun gün göç de başlamış olur.

-"Terziye göç demişler, iğnem başımda demiş."

"Terziye göç demişler, iğnem başımda demiş" sözü, esnaf kültürü içinde şekillenmiş, meslek bağı, aidiyet ve mesleki kimlik üzerine derin anlamlar taşıyan bir halk deyişidir. Bu ifade, bireyin mesleğiyle kurduğu kimliksel ve ontolojik ilişkiyi, aynı zamanda yer değiştirme karşısında esnekliğini ve üretim araçlarıyla kurduğu bağı anlamak açısından oldukça kıymetlidir.

Kendisine gerekli olan şeyler kolay taşınır olan kimsenin bir yerden başka yere göçmesi işten değildir (Aksoy, 1993, s. 447). Terzinin sermayesi iğnesidir. İğnesi de sürekli onunla beraberdir ve çalışma araçları kolay taşınabilirdir. Bunun gibi iyi mesleği olan kişiler, kimseye ihtiyaç duymadan başka bir yere göç edip, orada yeni bir işe kolaylıkla başlayabilir.

"Terziye göç demişler, iğnem başımda demiş" sözü, Türk halk kültüründe göç etmenin ne denli sıradanlaşmış, hatta hayatın doğal bir parçası hâline gelmiş olduğunu gösteren çarpıcı bir ifadedir. Bu söz, göçün tarihsel Türk toplumunda olağanüstü bir durum değil, bilakis her an gerçekleşebilecek bir hayat pratiği olarak algılandığını ortaya koyar. Terzinin *"iğnem başımda"* cevabı, hem mesleği gereği hareketli olmayı içselleştirmiş bir bireyin hazır oluşunu ima eder hem de bireysel ve toplumsal düzeyde göçe zihinsel olarak hazırlıklı olma hâlini temsil eder. Özellikle konargöçer yaşam tarzının içselleştirildiği dönemlerde, bireylerin temel eşyalarını sürekli yanında taşıma alışkanlıklarını ve göçe dair reflekslerinin ne kadar gelişmiş olduğunu yansıtır. Akademik bir çerçevede değerlendirildiğinde, bu ifade hem kültürel antropoloji hem de tarihsel sosyoloji açısından önemli ipuçları barındırır.

-"Göç dönüşü topal eşek öne geçer."

"*Göç dönüşü topal eşek öne geçer*" sözü, basit bir gözlem gibi görünse de derin yapısında sosyolojik değişkenlik, durumsal avantaj, yaşam döngüsü ve potansiyelin göreceli doğasına dair farkındalık barındırır. Bu söz hem göçebe kültürün gözlemci doğasını hem de yaşamın paradokslarına dair bilgece bir farkındalığı yansıtır.

Toplum belli bir yönde ilerlerken sonuncu olanlar, bu gidiş ters yön alırsa birinci olurlar (Aksoy, 1993: 288). Dolayısıyla göçün her an değişik durumlar ortaya çıkarabilecek nitelikte olduğu, belli yöndeki ilerleyişin tersine dönebileceği vurgulanmıştır.

Sonuç olarak, *"Göç dönüşü topal eşek öne geçer"* sözü, halk kültüründe yalnızca göç pratiğini değil, aynı zamanda toplumsal düzenin ve hiyerarşinin kırılganlığını ve göçün yarattığı değişim potansiyelini anlatan derin bir gözlem olarak değerlendirilebilir. Bu ifade, toplumsal yapıda ya da hareket hâlindeki bir grupta geride kalanların, koşullar değiştiğinde öne geçebileceğini, yani statülerin, rollerin ve güç dengelerinin göç gibi dinamik süreçler sırasında tersine dönebileceğini simgeler.

-"Göçtük yurdun kadri konduk yurtta bilinir."

Beğenilmeyip bırakılan yerin ne denli değerli olduğu, yeni yerleşilen yerin kötülüğü görüldükten sonra anlaşılır (Aksoy, 1993, s. 288).

Göç etmek, tarihin en eski insanlık faaliyetlerinden biridir. İnsanlar, iklim, doğal afetler, savaşlar veya daha iyi bir yaşam arayışı nedeniyle bir yerden başka bir yere göç etmişlerdir. Ancak, göç etmek her zaman kolay bir karar değildir ve yeni bir yere yerleşmek, insanlar için zorluklarla dolu bir süreç olabilir. Bu zorlukların birçoğu, yeni bir kültüre uyum sağlamak, yeni bir dil öğrenmek, sosyal çevrelerini yeniden kurmak, iş bulmak veya eğitim almak gibi faktörlerden kaynaklanabilir. İşte tam da bu noktada, "Göçtük Yurdun Kadri Konduk Yurtta" atasözü devreye girer. Eski yurtlarını terk eden insanlar, yeni yurtlarında yaşadıkları zorluklarla karşılaştıklarında, eski yurtlarının değerini daha iyi anlarlar. Yeni yurtlarında yaşadıkları zorluklar, onların eski yurtlarının ne kadar önemli olduğunu anlamalarına yardımcı olur. Bu süreç, insanların mevcut durumlarını daha iyi takdir etmelerine, farklı kültürlerden gelen insanlarla barış içinde yaşama konusunda daha açık olmalarına yardımcı olabilir (ATASOZU.ORG, t.y.).

"*Göçtük yurdun kadri, konduk yurtta bilinir*" sözü, halk bilgeliklerinden biri olarak, yerin değeri ve aidiyet duygusu üzerine derin bir kültürel farkındalığı yansıtır. Bu ifade, birey ya da toplulukların bir yeri terk ettikten sonra, önceki yaşanmışlıkların kıymetini ancak yeni yerleştikleri çevrede karşılaştıkları olumsuzluklar sonucunda idrak ettiklerini dile getirir. Söz konusu deyim, özellikle zorunlu ya da gönüllü göçlerin ardından gelişen pişmanlık, yabancılık hissi ve yer değiştirme sonrası oluşan kültürel uyumsuzluk gibi olgulara işaret etmektedir.

Bu söz, toplumsal hafıza ve mekân ilişkisi bağlamında da değerlendirilebilir. İnsan topluluklarının belirli bir yerle kurduğu bağ, yalnızca fiziki değil, aynı zamanda duygusal, tarihsel ve kültürel düzeylerde şekillenir. Göç hareketi bu bağı kopardığında, terk edilen yerin anlamı ve değeri, göç sonrası yaşanan yeni çevresel ve sosyal koşullar üzerinden yeniden anlamlandırılır. Bu anlamda atasözü, yerin değerinin karşılaştırmalı bir farkındalık süreciyle oluştuğunu ortaya koyar.

Kültürel antropoloji açısından ise söz, aidiyet ve kayıp duygusu temelinde yorumlanabilir. Göç eden birey, geride bıraktığı yerin değerini, çoğunlukla yeni yerin beklentileri karşılayamaması durumunda fark eder. Bu durum, özellikle mecburi göç, sürgün ya da mübadele gibi travmatik deneyimlerde daha belirgin bir biçimde ortaya çıkar. Söz, yerin yalnızca bir yaşam alanı değil, aynı zamanda kimlik, topluluk belleği ve güvenlik duygusunun da taşıyıcısı olduğunu dolaylı biçimde ifade eder.

Sonuç olarak *"Göçtük yurdun kadri, konduk yurtta bilinir"* sözü, göç sonrası oluşan duygusal kırılmaları, mekânın anlamını ve aidiyetin kıymetini halk diliyle özetleyen güçlü bir kültürel ifadedir. Aynı zamanda bu söz, göç olgusunun yalnızca fiziksel değil, derin psikososyal etkilerle yüklü bir süreç olduğunu da göstermektedir. Bu yönüyle, yerinden edilme veya yer değiştirme deneyimlerinin bireysel ve toplumsal düzlemde ne tür farkındalıklar yarattığını anlamak açısından önemli bir kültürel veridir.

-"İki göç bir bozgun yerini tutar."/ -"Üç göç, bir yangın yerini tutar."

Atasözünde, göçün örseleyici, zorlayıcı yönü ve sebep olduğu yıkımlar göz önüne serilmektedir. Halkın yaşayarak edindiği tecrübeleri, özellikle de taşınmanın ya da göç etmenin yarattığı maddi ve manevi yıpranmayı son derece özlü ve çarpıcı biçimde ifade etmektedir.

Bir yerden başka bir yere taşınırken kimi eşya kırılır, dökülür, kaybolur. Öyle ki üç kez taşınma sonunda bu eşya, yangın artığına döner (Aksoy, 1993: 455).

Göç; fiziksel kayıplara yol açar, eşyalar kırılır, kaybolur, yeniden edinilmesi gerekir. Duygusal ve sosyal bağları zayıflatır, komşuluk, aidiyet, çevreyle kurulan ilişkiler zarar görür. Üretim düzenini bozar, tarım, hayvancılık, zanaat gibi faaliyetlerde devamlılık sekteye uğrar.

"Bozgun", sadece savaş değil, aynı zamanda hayat düzeninin yıkılmasıdır. *"Yangın"* ise, telafisi zor bir felakettir, göçün ardından yaşanan yıkım hissi, bir yangının ardından kalan boşlukla benzeştirilmiştir.

Tarih boyunca yaşanan zorunlu göçler, mübadeleler, sürgünler, bu sözlerin toplumsal hafızada derin yer etmesine neden olmuştur. Atalarımız, toplumumuz içinde bir ailenin yaşayışının ve kurduğu düzenin bozulmasıyla ilgili olarak önemli bazı ibareleri dilimize kazandırmıştır. Söz gelimi, *"üç göç bir yangın yeri"* veya *"iki göç bir bozgun yeri"* vd. bir yerden, özellikle de kök saldığı topraklardan başka bir yere taşınma ile bu iç veya dış göç olgusuna bağlı çöküşü özlü bir biçimde anlatır.

Neticede göç, umut ve acının iç içe geçtiği bir yolculuktur. Herkes, bu yolda bir bedel ödemektedir. Kimi sevdiklerinden kopmakta, kimi memleketini kaybetmekte; kimi ise geride bıraktıklarının hasretiyle yanıp tutuşmaktadır.

-"Yörüğün göçü gide gide düzelir."

Yörükler, Anadolu'nun ve Orta Asya'nın en köklü konar-göçer topluluklarından biridir. Onların yaşam tarzı, sabit bir plan yerine hareket hâlinde öğrenme, yolda düzelme ve anlık sorunlara pratik çözümler geliştirme üzerine kuruludur.

"Yörüğün göçü gide gide düzelir" sözü, ilk bakışta konar-göçer yaşamın pratik bir gözlemini ifade ediyor gibi görünse de derinlemesine incelendiğinde deneyim yoluyla olgunlaşma, hareketin öğreticiliği ve sabırla gelişen düzen gibi temalarla örülmüş oldukça zengin bir anlam katmanına sahiptir. Bu söz, Yörük kültürü üzerinden şekillenen bir hayat felsefesi, aynı zamanda zamanla düzelen işler ve olgunlaşan süreçler üzerine kurulmuş bir halk bilgeliğidir.

Bu sözde, göç etmeyi yaşamın doğal bir parçası olarak gören kimi toplulukların göç konusundaki deneyimlerine ve göçe bakış açılarına değinilir. Bu anlamda, *"Yörüğün göçü gide gide düzelir"* atasözü, sabır ve sürecin önemini vurgulamaktadır. *"Yörük,"* geleneksel olarak göçebe yaşam tarzı süren insanları nitelendirmektedir.

-"İt ürür kervan göçer; İt ürür, kervan yürür."

Doğru yolda olanlara çatanlar, kervana ürüyen köpekler bu kervana benzer. Bu tür karşı koymalar, yürüyüşü engelleyemez (Aksoy, 1993: 335; Aksu vd., 2022: 327).

"İt ürür, kervan yürür" (veya halk arasında kullanılan *"İt ürür, kervan göçer"*) sözü, Türk halk kültüründe çok yaygın olan, kararlılık, direnç, yoluna devam etme iradesi ve önemsiz engellere takılmama temalarını barındıran güçlü bir deyimdir. Bu tür ifadeler halk deyişleri içinde yer alsa da derinlemesine incelendiğinde toplumsal davranış kalıplarını, bireysel psikolojiyi ve hatta politik tutumları yansıtan birer kültürel kod olarak değerlendirilebilir.

"İt ürür, kervan yürür" sözünde gerçek manada bir durum yoktur. Çünkü burada anlatılan durum mecazi olarak karşımıza çıkar. Kervanın yürümesi doğru yol olarak görülür. Bu doğru yolda kişilerin karşılarına birçok zorluk çıkabilir. Çünkü zorlu yollarda insanın kötü niyetli kişiler ile karşılaşma şansı da vardır. Bundan dolayı sakin olarak yola devam edilmesi lazımdır. Böylelikle kervan olarak belirtilen yolun tıkanması mümkün olmaz. Sabır ve istikrar insanı belirli bir süre sonunda hedefe ulaştırır (CNN TÜRK, 2023).

-"Yolcu yolunda gerek."

"*Yolcu yolunda gerek*" sözü, seyahat edecek olan bir kimsenin, birtakım sebepler yüzünden zaman kaybetmemesi, en kısa sürede yola çıkması gerektiğini tavsiye eder. Tedarikli olup, 1) Zaman kaybetmeden yola devam edilmelidir. 2) Herkes elindeki işi en kısa zamanda bitirmek için gayret göstermelidir (Aksu vd., 2022, s. 498).

"*Yolcu yolunda gerek*" sözü, Türk kültüründe köklü bir yer edinmiş olan hareketlilik, yolculuk ve göç kavramlarının toplumsal hafızadaki karşılığını yansıtan özlü bir ifadedir. Bu deyim, bir yolcunun ya da daha geniş anlamda bir göçmenin, seyyahın, misafirin, asıl yerinin yolda olmak olduğunu, yani yolculuk hâlinin onun varoluşuna içkin bir durum olduğunu dile getirir. Söz konusu ifade, yalnızca fiziksel anlamda bir yolculuğu değil, aynı zamanda hayatın kendisinin bir yolculuk olduğu düşüncesine de gönderme yapar.

Bu söz, Türk sözlü kültüründe sıkça karşılaşılan "yol", "göç", "gidiş" gibi kavramların yüklediği anlamlarla birlikte düşünüldüğünde, kaderci ama aynı zamanda dirençli bir dünya görüşünün ifadesi olarak da değerlendirilebilir. Göçebe yaşam tarzının kültürel bir yansıması olan bu tür deyimler, toplumsal bilinçaltındaki tarihsel tecrübelerin dil aracılığıyla nasıl nesilden nesle aktarıldığını göstermesi açısından önemlidir.

SONUÇ

Göç olgusu, yalnızca fiziksel bir yer değişimini değil, aynı zamanda insanlık tarihini dönüştüren çok katmanlı sosyal, kültürel ve psikolojik süreçleri de içeren bir dinamik olarak değerlendirilmelidir. Tarih boyunca medeniyetlerin kuruluşunda, yıkılışında ve dönüşümünde etkili olan göç hareketleri hem bireysel hem de kolektif hafızada derin izler bırakmıştır. Bu bağlamda, göç sadece yer değiştirme pratiği değil, aynı zamanda belleğin, kimliğin ve aidiyetin yeniden tanımlandığı bir kırılma anı olarak da ele alınmalıdır.

Türk milleti, tarihsel kökenleri itibarıyla göç olgusuyla en fazla yüzleşen topluluklardan biridir. Asya bozkırlarında binlerce yıl boyunca konargöçer bir yaşam süren Türk toplulukları, göçü bir yaşam biçimi haline getirmiş; bu süreçte göçün yalnızca ekonomik veya coğrafi değil, aynı zamanda varoluşsal ve kültürel bir gerçeklik olduğunu deneyimlemişlerdir. Bu nedenle, göçün psikolojik etkileri, Türk kültürünün kolektif bilinçaltına derinlemesine işlemiş; bu etki, sözlü kültür ürünleri başta olmak üzere destanlara, menkıbelere, halk hikâyelerine ve özellikle atasözlerine güçlü bir şekilde yansımıştır.

Atasözleri ve deyimler gibi kalıplaşmış halk söylemleri, toplumun tarihsel deneyimlerinin hafıza mekânları olarak işlev görmektedir. Göçü konu edinen atasözleri, yalnızca geçmişte yaşanmış olayların aktarımı değil, aynı zamanda duygusal birikimin, travmatik tecrübelerin ve sosyal öğrenmenin dilsel yansımalarıdır. Bu bağlamda sözlü kültür, göçün birey ve toplum üzerindeki yıkıcı, dönüştürücü ve öğretici etkilerini barındıran bir anlatı alanı haline gelmiştir.

Göç deneyimlerinin kültürel bellekte nasıl yer ettiğini anlamak için göçe dair kullanılan metaforlar, semboller ve anlatı kalıpları büyük önem taşır. Yer değiştirme sürecinde yaşanan zorluklar, kayıplar ve yeniden başlama mecburiyeti, Türk halk söyleminde sıklıkla acı, hüzün, yorgunluk ve belirsizlik temalarıyla örülmüştür. Bu anlatılarda göç, çoğu zaman bir felakete, bozgun veya yangın gibi yıkıcı olaylara benzetilir. Böylece, göçün sıradan bir yer değiştirme olmanın ötesinde ontolojik bir sarsıntı anlamına geldiği vurgulanır.

Öte yandan, göçün sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de iz bıraktığı, toplumsal belleğin şekillenmesinde belirleyici rol oynadığı görülmektedir. Göçün ardından ortaya çıkan kimlik çatışmaları, yerleşik olanla göç eden arasında oluşan gerilimler, yeni yerleşim yerlerine adaptasyon sürecinde yaşanan kırılmalar, göç olgusunun toplumsal bağlamda ne denli çok boyutlu ve süreğen bir mesele olduğunu ortaya koymaktadır. Göçmen birey ya da topluluklara yönelik adlandırmalar, ötekileştirme pratikleri, kültürel melezleşme ve toplumsal kabul/ret süreçleri gibi unsurlar, göçün sosyokültürel kodlara nasıl işlendiğini gösteren önemli başlıklardır.

Sonuç olarak, göç olgusu hem bireysel hafızada hem de kolektif bilinçte kalıcı izler bırakan, kültürel üretimi doğrudan etkileyen, toplumsal yapıları dönüştüren ve kimlik inşasında merkezi rol oynayan bir gerçekliktir. Türk kültürünün sözlü ve yazılı anlatılarında geniş bir yer bulan göç teması, yalnızca geçmişe dönük bir anlatı değil, aynı zamanda bugünün sosyal sorunlarına ışık tutan ve geleceğin toplumsal yapılarını şekillendiren bir kültürel bellek kodu olarak değerlendirilmelidir. Göçün bellekteki yankısı, tarihsel süreklilik içinde travmanın, dayanıklılığın ve yeniden inşa etmenin anlatımıdır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, A. (2013). Kemalettin Kamu'nun hayatı, sanatı, şahsiyeti ve *Hicret* şiirinin tahlili. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8*(7).

Aksoy, Ö. A. (1993). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. İnkılap Yayınevi.

Aksu, B., Akalın, Ş. H., & Toparlı, R. (2022). *Türk atasözleri sözlüğü*. TDK Yayınları.

Bozkurt, F., & Özgüzel, S. (2019). Türklerde yaşam tarzı olarak göç olgusu "Göç yolda düzelir". *Folklor/Edebiyat, 25*(100).

CNN TÜRK. (2023, Mayıs 29). İt ürür kervan yürür ne demek? İt ürür kervan yürür atasözü anlamı... https://www.cnnturk.com/yasam/it-urur-kervan-yurur-ne-demek-it-urur-kervan-yurur-atasozu-anlami-2010502

Cumalı, N. (2015). *Viran dağlar* (16. bs.). Cumhuriyet Kitapları.

Çobanoğlu, Ö. (2004). *Türk dünyası ortak atasözleri sözlüğü*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Ercilasun, A. B. (2020). *Dîvânu Lugâti't-Türk'teki şiirler ve atasözleri*. Bilge Kültür Sanat.

Evrimer, R. N. (1949). *Kemalettin Kamu (Hayatı, şahsiyeti ve şiirleri)*. Üçler Basımevi.

Kaya, D. (2008). Pir Sultan Abdal ve Sivas kaynaklı cönklerde bazı şiirleri. *Hayat Ağacı*.

Ögel, B. (1978). *Türk kültür tarihine giriş I*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Pamir, A. (2009). Orta-Asya Türk hukukunda "töre" kavramı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 58*(2), 359–376. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001574

Parlatır, İ. (2007). *Atasözleri*. Yargı Yayınevi.

Poyraz, Y., & Tergip, A. (2010). 18. yüzyıl dîvan şairlerinden Hâkim'in şiirlerinde atasözleri, deyimler ve halk söyleyişleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research, 3*(15).

Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçe sözlük*. Arkadaş Yayınevi.

Tergip, A. (2014). Türk atasözleri ve deyimlerinde kötüleme ifadeleri. *Folklor/Edebiyat, 20*(80).

Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

ATASOZU.ORG. (t.y.). "Göçtük yurdun kadri konduk yurtta bilinir." atasözünün detaylı açıklaması. Retrieved January 7, 2026, from https://www.atasozu.org/goctuk-yurdun-kadri-konduk-yurtta-bilinir/

Migrant Reflection: From Media's Lens to Public Opinion

Eda Sezerer Albayrak [1]

ABSTRACT

Both voluntary and forced migration has become one of the most important global challenges of the 21st century. The movement of people across borders for reasons such as economic opportunities, war, climate change or political persecution affects not only the individuals concerned, but also the social, economic and political structures of the receiving countries. The phenomenon of migration, which has become increasingly influential in modern societies, spreads its impact globally across political, social and cultural spheres. Within the complex fabric of contemporary societies, the term 'migration' is often misunderstood in public discourse and media use, encompassing individuals in very different situations, including asylum seekers and ethnically marginalized communities (Anderson & Blinder, 2019). The United Nations (2021) defines a migrant as a person who changes their country of residence for at least one year, underlining the fluidity of the concept due to the lack of an established legal framework. Individuals who embark on a migration journey, including those seeking asylum, fall under the umbrella of this concept (Yiğit, 2023). A perennial and multifaceted phenomenon, migration has various dimensions that are interwoven into the fabric of contemporary societies. The media's role in portraying and discussing migration is crucial in shaping public perceptions, influencing policy decisions and contributing to the construction of social norms. The media plays an important role in shaping public perceptions on migration issues. News outlets, social media platforms and online editorials contribute to framing these issues, influencing how migration is viewed by both the public and policymakers. This nuanced understanding sets the stage for exploring how migrants are portrayed in the media and how they are often shaped by different discursive strategies. The study will take a conceptual approach to the presentation of migrants in the media and how they are framed. The results of this research can inform future research to measure the role of the media in shaping and defining public opinion on migration issues.

Keywords : Migrants, Media, Public Perception, Framing, Representation of Migrants

[1] Assoc. Prof., KTO Karatay University, Türkiye, Department of Communication Design, eda.albayrak@karatay.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2195-0772

10.5281/zenodo.15837040

Göçmenlerin Çerçevelendirilmesi: Medyanın Objektifinden Kamuoyuna

Eda Sezerer Albayrak [1]

ÖZ

Hem gönüllü hem de zorunlu göç, 21. yüzyılın en önemli küresel sorunlarından biri haline gelmiştir. Ekonomik fırsatlar, savaş, iklim değişikliği veya siyasi zulüm gibi nedenlerle insanların sınır ötesine taşınması sadece ilgili bireyleri değil, aynı zamanda göç alan ülkelerin sosyal, ekonomik ve siyasi yapılarını da etkilemektedir. Modern toplumlarda giderek daha etkili hale gelen göç olgusu, etkisini küresel olarak siyasi, sosyal ve kültürel alanlara yaymaktadır. Çağdaş toplumların karmaşık dokusu içinde, 'göç' terimi, sığınma arayanlar ve etnik olarak marjinalleştirilmiş topluluklar da dahil olmak üzere çok farklı durumlardaki bireyleri kapsayan kamusal söylem ve medya kullanımında genellikle yanlış anlaşılmaktadır (Anderson & Blinder, 2019). Birleşmiş Milletler (2021) göçmeni, ikamet ettiği ülkeyi en az bir yıllığına değiştiren kişi olarak tanımlamakta ve yerleşik bir yasal çerçevenin olmaması nedeniyle kavramın akışkanlığının altını çizmektedir. Sığınma arayanlar da dahil olmak üzere göç yolculuğuna çıkan bireyler bu kavramın şemsiyesi altına girmektedir (Yiğit, 2023). Çok yıllık ve çok yönlü bir olgu olan göçün, çağdaş toplumların dokusuyla iç içe geçmiş çeşitli boyutları vardır. Medyanın göçü tasvir etme ve tartışmadaki rolü, kamu algılarını şekillendirmek, politika kararlarını etkilemek ve toplumsal normların inşasına katkıda bulunmak açısından çok önemlidir. Medya, göç meselelerine ilişkin kamuoyu algısının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Haber kaynakları, sosyal medya platformları ve çevrimiçi başyazılar bu konuların çerçevelenmesine katkıda bulunarak göçün hem kamuoyu hem de politika yapıcılar tarafından nasıl görüldüğünü etkilemektedir. Bu nüanslı anlayış, göçmenlerin medyada nasıl tasvir edildiğini ve genellikle farklı söylemsel stratejilerle nasıl şekillendirildiğini araştırmak için zemin hazırlamaktadır. İlgili çalışma göçmenlerin medyadaki sunumunu ve nasıl çerçevelendiklerini kavramsal bir yönüyle ele alacaktır. Bu araştırmanın sonuçları medyanın göç meseleleri hakkında kamuoyunu şekillendirme ve tanımlamadaki rolünü ölçmek için gelecekteki araştırmalara kaynak sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler : Göçmenler, Medya, Kamusal Algı, Çerçeveleme, Göçmenlerin Temsili

[1] Doç. Dr., KTO Karatay Üniversitesi, Türkiye, İletişim Tasarımı Bölümü, eda.albayrak@karatay.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2195-0772

10.5281/zenodo.15837040

INTRODUCTION

Although migration is not new in the history of civilization, the radical transformations in the last quarter of the twentieth century have led to an increase in migration on a global scale. Peter Nyers (2006), drawing on Massey's approach to the power of geography, argues that migrants constitute a class of mobile people, and that this class is at the lowest level of the power of geography mentioned by Massey (2006, 9), because migrants have to survive in difficult conditions such as housing, nutrition, hygiene, working conditions and labor exploitation both on the way of migration and when they "settle" in a country. However, the editorial policy adopted by the news media on migrants is highly problematic; they are reported with a discriminatory language and discourse; they are "threatening foreigners"; they are "otherized" as "scapegoats" of economic problems or economic burdens; they are not featured in the news media with their own voices, words or life stories; they only come to the agenda when they are the "perpetrators" or "victims" of a crime; their political integration policies or illegal entry into the country are underlined in the media (Sunata ve Yıldız, 2018; Sert ve Danış, 2020, Efe, Pandır, & Paksoy, 2018). The reason for the representation of migrants in the media discourse in such a negative context, marginalized, as a "threat" and/or "security" problem is that "migrants and their movement are systematically perceived as a threat to the world order". The reason for the representation of migrants in the media discourse in such a negative context, marginalized, as a "threat" and/or "security" problem is that "migrants and their movement are systematically perceived as a threat to the world order" (Nyers, 2006, p. 1).

The theory of social identity explains how individuals form their identities on the basis of group membership. This approach is predicated on the premise that individuals categorise themselves into two distinct groups: 'in-groups', representing groups with which they identify or belong, and 'out-groups', denoting groups with which they do not identify. These groups, which may encompass a range of factors such as nationality, ethnicity, religion and cultural identity, among others, provide a foundation for the establishment of a unified and cohesive identity. In this sense, the terms are also used beyond an individual perspective to describe dynamics between majorities and minorities in a social context. In accordance with this theoretical framework, immigrants are frequently regarded as members of the outgroup, encountering prejudice and discrimination. Within the socio-psychological framework of in-groups and out-groups, the role of the media appears pivotal. In the context of the

discourse surrounding immigration, the media has been observed to exert a distinctive influence on the public's perception of the issue (Wenzel & Żerkowska-Balas, 2019). It has previously been argued and empirically demonstrated that media entities possess the capacity to shape the prevailing sentiment of the general public concerning immigrants, perceiving them as an external entity (Conzo et al., 2021; Esses et al., 2013; Fuochi et al., 2020; Schemer & Meltzer, 2019). This tendency is often characterized by the reproduction or creation of prejudicial attitudes (van Dijk, 1989). This phenomenon, when examined through a critical lens, reveals the role of the media in perpetuating social hierarchies. The influence of the media is exerted in a variety of ways. In general terms, the term 'media effects' is employed to describe this influence.

1. MIGRATION AND MIGRANT PHENOMENON

The word migration is defined in various ways as a concept and is expressed as displacement within a certain period of time (Zhanadilova, 2018, p. 117). Migration, which is defined as the act of temporary or permanent relocation of a certain part of the population living in a region due to various reasons, includes different concepts such as migrants, refugees, asylum seekers, which have been in the public opinion a lot especially recently, as well as its types and reasons when analyzed in depth. Migration is defined as the permanent or long-term relocation of individuals or communities from one place to another, usually for economic, social, political or environmental reasons. This process is an important phenomenon that has shaped the dynamics of societies in the historical context and has become even more prominent in today's era of globalization (Adıgüzel & Hepkon, 2023). Migration, which is also defined as a process whose effects continue, is explained as the migration of people and groups of people from one place to another due to geographical, socio-political, demographic and economic reasons (Özüpek & Yavuz, 2021, p. 108).

The study is set to adopt a conceptual approach in its examination of the manner in which migrants are presented in the media and the frames employed to depict them). Although migration is one of the oldest phenomena in human history, today's migrant mobility and profiles are shaped by social, economic and political factors. Human movements expressed as the concept of migration have continued throughout history and have become an important phenomenon in social life and the modern world.

The migrant is the subject of the act of migration. The concept of migrant is defined in the dictionary of migration terms as an individual who migrates, and it is explained as a situation where a person's decision to migrate is taken freely, for reasons of individual suitability. Here, the migrant is not affected by factors such as war and natural disasters, which are coercive, and the person who migrates to another region or country to improve their living conditions economically is called a migrant (Perruchoud & Redpath, 2013, s. 37). There are various classifications of migrants. These classifications can generally be divided into categories such as economic migrants (those seeking job opportunities), political migrants (those fleeing war or persecution) and environmental migrants (those displaced by natural disasters) (Tok, 2021; Gün & Tekemen, 2021). Refugees, asylum seekers and forcibly displaced persons, who are among the groups that need to be protected especially in terms of human rights, are individuals who are also covered by international law and for whom special policies should be developed (Hiçdurmaz & Yüksel, 2020). Migration is not only a phenomenon but also a process of change in a global world where communication and transportation technologies are developing. Migration is voluntary and forced. Individuals in voluntary migration to settle in other places in order to reach a better living condition, whereas in forced migration to leave the place where they live due to problems such as political, natural disasters to leave their country of citizenship for political fears or war.

Individuals who are forced to leave their country of citizenship due to political fears or conflicts such as war are protected by the country of destination with international protection statuses known as refugee, subsidiary protection, conditional protection. Unlike migrants, refugees are forced to migrate. Marshall (2011, 62) defines the concept of refugee because individuals have a different religion, race, nationality and political opinion another place of safety in the event of persecution and fear in its place of residence as the phenomenon of migration to a country.

The causes of migration include economic opportunities, political instability, conflicts or natural disasters. Avcı emphasizes how migration has become a problem within the framework of global economic crises and power struggles (Avcı, 2022). Most of the time, migrants turn to more developed or safer countries in search of better living conditions (Cavlak & Balıkoğlu, 2021). For example, after the outbreak of the Syrian civil war, there has been a huge wave of migration to neighboring countries such as Turkey, which has profoundly affected Turkey's migration policies (Adıgüzel & Hepkon, 2023; Sözer & Işıker, 2021).

Migration crises that occur due to political debates such as wars and internal conflicts are increasingly becoming a globalized problem. At this point, the media plays a major role and creates an attitude towards migrants in society with its news. The media has the ability to create public opinion with the issues it brings to the agenda and it does this through news frames.

2. REPRESENTATIONS OF MIGRANTS: FRAMES USED IN THE MEDIA

In modern societies, the media is an important institution in the production of representation, and the production of representations is closely related to power in social organization. Fürsich argues that representations do not simply reflect reality, but rather media representations - for example, film, cinema, photography and newspapers - construct reality and normalize a particular worldview or ideology in this process of meaning production (2010, p. 115). According to Hall (1994), the media not only reproduces "reality" but also defines it. Hall draws on Becker's credibility hierarchy approach in his conceptualization of identification power. Becker states that within hierarchical groups, those who define reality are those who are at the top of the organizational structure or those with the highest status and authority. In any organization, regardless of the organizational scheme, those who can see the whole of what is happening are those who are already in the upper status; those at the lower and middle levels have limited knowledge of the truth, that is, of the whole, and can only have knowledge of a part of the whole. Thus , the general public does not have the knowledge of what the whole is; average people have knowledge only of the part they can see; their knowledge of the whole of what is happening is distorted (Becker, 1967, p. 241). When we think in terms of our subject, definitions of migrants are produced by journalists, and it is obvious that the meanings produced by journalists do not represent the entirety of migrants' lives; the fragmented reality of the news exposes them to a distortion.

2.1. Framing Theory

By framing the news, the media determines how people should think about certain issues. The media shapes events according to their ideological perspectives as well as the policies of the country they are affiliated with and presents them to the readers/viewers. Framing, which began to attract the attention of media researchers after the 1980s, was later developed as a theory. Framing, which is based on the psychological studies of Heider and Simmel and the sociological studies of Goffman, is

explained as a concept of selecting a certain part of reality and making it important and remarkable through framed news texts (Entman, 1993, p. 52).

Therefore, framing serves a dominant ideology by highlighting alternative frames within a news story and ensures its legitimization by reproducing that ideology. In this context, the news industry can draw attention to some information while ignoring others. At the same time, it can even make issues of no importance to society visible by framing them, and agenda can create. Framing studies focus on how news texts are structured with words and meanings. It is more oriented towards explaining the structure and meaning of the words used in the texts. Analyzing news texts in the context of framing, Tuchman (1978) emphasizes that communicators rely on organizational routines when preparing news texts. I've had it before organizational routines that work by adapting to the frameworks that while at the same time eliminating some of them altogether (pp. 193-196).

Scheafele and Tewksbury (2007) emphasize that framing is a separate theory from agenda-setting and promotion theories and criticize that framing is considered at the same level as agenda-setting. According to them, this passivizes the power of framing (pp. 111-112). However, Weaver (2007), who states that agenda setting and highlighting have similar processes, emphasizes that framing goes through deeper and more cognitive processes than agenda setting (pp. 145-146).

3. DISCOURSE IN MEDIA TEXTS AND ITS REFLECTION ON SOCIETY

Media texts derive all their power from words and the language used in the texts produced/consumed is positioned within a specific situational context. Therefore, the string system that realizes thinking in the form created by all these positionings is “language”. Within a certain framework, a The boundaries of the “text”, which is a structure, need to be drawn (İnceoğlu & Çomak, 2016, p. 36).

“The new racism, which is at the center of social discrimination today, is, due to its modern nature, often it always operates in a hidden and symbolic way” (van Dijk). As Van Dijk argues, such acts of discrimination are now perceived as more “normal” and more “natural” than aggressive discrimination, which makes it easier to “marginalize” individuals or groups that are seen as the “other”.

The discriminatory discourse, which is reproduced by those in the position of the dominant group within the adaptation to the social groups positioned as normal, follows the practices of the modern state, the practices carried out by the power, by surrendering the "role of exclusionary and discriminatory policies" and excluding those who are in the "other" position, minority groups, but on the other hand, it allows them to live in the shadow of the majority. People or groups in the minority position are expected to accept the dominance of the dominant group's discourses, and even if they do, they cannot escape being the subject of discriminatory discourses and actions (Çınar, 2013, 140-141).

Media representations of migrants constitute an important area of research in the light of media framing theory. Framing theory examines the effects of the way news is presented on social perceptions and behaviors. The media can shape public perception of migrants by using various frames and this is significantly reflected in how migrants are perceived in society. In particular, Dal and Tokdemir's study examines how the media influences threat perceptions of refugees from Syria. This study reveals the role of the information conveyed by the media in structuring local communities' perceptions of migrants Dal & Tokdemir (2021). It is emphasized that the disturbing or supportive frames presented by the media have a decisive impact on how individuals evaluate the integration of migrants. In addition, Güran and Özarslan's research shows how framing theory can be applied in the field of social movements. Their study focuses on the impact of framing possibilities through media on social movements and the advantages of framing in analyzing these movements (Güran & Özarslan, 2015).

Media frames migrants' stories not only in economic or political terms, but also in social and cultural contexts. These frames can influence the public's emotional reactions and political perceptions. Kızılaslan illustrates the multiple nature of framing theory through standard framing relations (Kızılaslan, 2024). Similarly, especially in the migrant field, media framing strategies play an active role in the construction of social acceptance and rejection.

In Pazarbaşı and Kachybekova's study, it was found that Ukrainian immigrants were framed more positively in the media and this was related to the ideological perspectives of the media (Kachybekova & Pazarbaşı, 2024).

This framing includes strategies to justify migrants and create social empathy through victimization. At the same time, Demirel and

Artan's study emphasizes how hate speech is constructed by the media and the consequences of the socialization of discriminatory discourses (Göngen, 2022).

In conclusion, media framing theory is a critical tool in the representation of migrants.

By using various frames, the media manipulates public perception and thus shapes social attitudes. Understanding these influences on migrant representations is important for developing more equitable and inclusive forms of media representation. Strengthening frames that advocate for the rights of migrants plays a vital role in fostering social solidarity and empathy.

Since ideologies are adopted and defended by a group, representations based on the distinction between "us" and "them" emerge. In this sense, "us" is adorned with all positive values by the community that uses it, "they" are endowed with all negative values. They are the only ones who have the purity and virtue of "us". are presented as those who pose a threat (Çoban Keneş, 2015). Especially in the case of migrants, refugees or foreigners, the subject position is transformed into "them" and discriminatory and exclusionary news narratives are constructed (Doğanay & Çoban Keneş, 2016; Efe, Pandır and Paksoy, 2018; van Dijk, 2019).

Metaphors are really powerful and natural ways of thinking about things, which help us to understand the complex issues in nature and our society. The introduction of new metaphors has the power to transform the language we use every day and the way in which we understand and perceive the world around us. People usually define metaphors based on how familiar they are, using more concrete experiences to understand abstract or novel concepts. So, the concept of immigration is partially understood in terms of the more concrete concept of water (waves, floods). In Karabuva's study (2021), it was analysed the American, British and Croatian mainstream newspapers published between 2005 and 2019 to create the corpus: the New York Times, the Washington Post, USA Today, the Daily Mail, the Telegraph, Index.hr, Večernji list, Telegram and Jutarnji list. The most frequent source domains of conceptual metaphors associated with immigration, as revealed by the analysis of the selected corpus, are as follows: immigrant as alien, immigrant as flood, immigration as movement, etc. Due to limited space, only selected instances from the corpus will be discussed.

The most frequent source domains of conceptual metaphors associated with immigration, as revealed by the analysis of the selected corpus, are as follows: immigrant as alien, immigrant as flood, immigration as movement, etc. Due to limited space, only selected instances from the corpus will be discussed.

The raising of important questions about the function of conceptual metaphors in political and media discourse is a consequence of these examples. The discourse surrounding the matter of immigration in public media has been characterised by a pervasive depiction of immigrants in a distinctly unfavourable light, frequently associating them with criminality, natural disasters and other stigmatising labels. This behaviour has resulted in the emergence of an ideological dichotomy between "them" and "us". It is evident that the negative portrayal of migration is realised using metaphors (e.g. animals, plants, objects, natural catastrophes/war). The topic of illegal immigrants in the judicial system has been a major point of discussion in the public sphere, including in politics, the media, and various institutions.

3.1. Social Implications of Language Used by the Media

The negative impact of media "(mis)representation" on marginalised groups such as refugees and immigrants is revealed by Perez Portilla's (2018) theoretical, comparative analysis, which perpetuates harm and vulnerability among individuals belonging to such groups. In a similar vein, the qualitative research by Christoph (2012) suggests that biased media portrayals of immigrants can hinder their integration into society and intensify existing social divisions.

The effects of the media on immigrants are further examined by Smets et al. (2019) through the lens of victim-prejudiced representation. Their qualitative findings underscore the negative consequences of the victimization narratives. These narratives are on the members of the out-group. They hinder refugees' recognition as capable individuals. They also foster feelings of inferiority or shame.

On the other hand, De Poli et al. (2017) argue that portraying out-group members as victims can reduce prejudice against them in public opinion. These nuanced findings emphasise the complexities of immigrants' perspectives on media portrayal and its impact on their self-perception compared to public opinion as a whole.

The "otherizing" language used by the media for migrants has a profound impact on social perceptions and determines the position of migrants in society. In this process, the concept of "hate speech" stands out as a component of the negative rhetoric used by the media. Hate speech is the hostile targeting of a particular group of people because of their gender, color, religion or ethnic identity. By fostering this kind of discourse, the media categorizes migrants as the "other" in society and this leads to social fragmentation. In particular, the framing of news about migrants often presents their identity as a defining element and is associated with issues such as security, crime rates and economic threats.

Such narratives of the media reinforce a rhetorical integrity that leads to the alienation and exclusion of migrants in society. On the other hand, the proliferation of hate speech through the media causes local communities to feel fear and mistrust towards migrants, paving the way for the gangrenization of social prejudices. Migrants are often portrayed as "rebels", "threats" or "burdens" in the media, which reinforces hate speech. These stigmatizations created by the media both increase the discrimination faced by migrants and foster hostility against these groups in the society. In the eyes of the local population, migrants become an element of threat through the media; this situation triggers social unrest.

The level of media literacy plays an important role at this point. When society learns to approach media messages with a critical eye, it both reduces the impact of marginalizing discourses and creates a ground that can prevent the spread of hate speech in society. However, when the perception and language of news directed by the current media is taken into consideration, it becomes a necessity to disseminate media literacy training. Providing this education is of great importance in terms of strengthening social cohesion and facilitating the integration of migrants into social life.

Moreover, interactions on social media platforms play a decisive role in migrants' self-expression and interaction with the society. In particular, positive narratives on these platforms contribute to individuals developing mutual understanding and combating hate speech. Therefore, changing the narrative and language use of media outlets can contribute to a more inclusive communication environment and social reconciliation.

In conclusion, the media's marginalizing language and hate speech strongly shape social perceptions of migrants and this is a dynamic process that affects the overall structure of society. Increasing media literacy and supporting alternative, more humane narratives in order to

manage the effects of the media will be critical steps for a healthier social dialogue and integration process.

CONCLUSION

The main purpose of this study is to examine how migrants are framed by the media and its impact on public opinion. In examining media coverage of migrants, the focus is on how it adopts a particular framing approach, how it shapes public perceptions and ultimately influences public attitudes towards migrants.

The findings of the study show that media representation of migrants is generally done in a negative light, leading to a decrease in public trust in migrants. In particular, the frequent coverage of negative themes such as crime, economic problems and social integration have negatively affected public attitudes towards migrants. Frequent dehumanization and demonization discourses in the media have created an atmosphere of discrimination and exclusion in the society by defining migrants as an "other" group**.**

However, it should also be noted that there are news reports on migrants that are presented with positive frames. Such news reports helped to create a more positive perception in society by highlighting the contributions of migrants to society and their human stories. However, it has been observed that these positive frames are much less common than negative frames. These unbalanced representations by the media appear to have a direct impact on public perception of migrants.

Another important finding of the study is that the public having competent knowledge about migrants can change the impact of media presentation. The level of education plays an important role in shaping individuals' attitudes towards migrants. Individuals with more knowledge are able to evaluate more critically the frames of news presented by the media and thus tend to develop more tolerant attitudes.

As a result, the interaction between the media and public opinion greatly shapes the social perception of migrants. This study calls for more in-depth research on the topic. In particular, improving media ethics and responsible journalism can contribute to the dissemination of a more objective and realistic perception of migrants. In addition, it is thought that more media coverage of positive themes of migrants can contribute to breaking down existing prejudices against migrants in society.

In future research, it would be an important step to consider the impact of social media and digital platforms on the perception of migrants. In conclusion, this study has provided a basis for understanding the complex relationship between media representations of migrants and public perception and opened a new perspective for future research and measures to be taken.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, F., & Hepkon, M. (2023). *Göç olgusu ve küresel değişim: Yeni dinamikler bağlamında bir değerlendirme*. Göç Araştırmaları Yayınları.

Avcı, A. (2022). Küresel krizler bağlamında göçün sorun haline gelişi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(2), 89–103.

Becker, H. S. (1967). Whose side are we on? *Social Problems, 14*(3), 239–247. https://doi.org/10.2307/799147

Çınar, M. (2013). Medyada azınlık temsilinde ayrımcı söylemin yeniden üretimi. *İletişim Araştırmaları, 11*(1), 135–152.

Çoban Keneş, H. (2015). Medyada yabancı düşmanlığı: Biz ve ötekiler söylemi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 48*(1), 47–60.

Conzo, P., Salustri, F., & Zedini, A. (2021). Media, perceptions of immigrants, and trust in government. *Journal of Economic Psychology, 85*, Article 102374. https://doi.org/10.1016/j.joep.2021.102374

Dal, E., & Tokdemir, M. (2021). Framing Syrian refugees: The role of Turkish media in shaping perceptions of threat. *Migration Studies Review, 4*(1), 45–62.

Demirel, A., & Artan, T. (2022). Medyada nefret söylemi ve toplumsal etkileri. *Toplum ve Medya Araştırmaları, 6*(2), 112–127.

Doğanay, Ü., & Çoban Keneş, H. (2016). Medyada göçmen temsilleri: Ayrımcı söylemler ve hak temelli yaklaşım. *Göç Dergisi, 3*(2), 189–210.

Efe, İ., Pandır, D., & Paksoy, S. (2018). Medyada mülteci temsili: Türkiye örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (45), 151–172.

Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication, 43*(4), 51–58. https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x

Esses, V. M., Medianu, S., & Lawson, A. S. (2013). Uncertainty, threat, and the role of the media in promoting the dehumanization of immigrants and refugees. *Journal of Social Issues, 69*(3), 518–536. https://doi.org/10.1111/josi.12027

Fürsich, E. (2010). Media and the representation of others. *International Social Science Journal, 61*(199), 113–130. https://doi.org/10.1111/j.1468-2451.2010.01751.x

Fuochi, G., Lattanzio, S., & Novara, C. (2020). Media exposure and anti-immigrant attitudes: Evidence from Italy. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 46*(3), 504–522. https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1527121

Göngen, B. (2022). Nefret söylemi bağlamında medyada göçmen temsilleri. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi, 5*(1), 33–50.

Güran, M. C., & Özarslan, M. (2015). Sosyal hareketlerde çerçeveleme teorisi ve medya. *Sosyoloji Dergisi, 3*(31), 223–245.

Hall, S. (1994). The question of cultural identity. In S. Hall, D. Held, & T. McGrew (Eds.), *Modernity and its futures* (pp. 273–316). Polity Press.

Hiçdurmaz, D., & Yüksel, A. (2020). Zorunlu göç ve insan hakları. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 31*(2), 433–451.

İnceoğlu, Y., & Çomak, B. (2016). *Medya ve ideoloji: Söylem çözümlemesi çalışmaları*. Ayrıntı Yayınları.

Karabuva, K. (2021). Conceptual metaphors of immigration in American, British and Croatian newspapers. *SAGE Open, 11*(1), 1–13. https://doi.org/10.1177/21582440211001932

Kachybekova, A., & Pazarbaşı, S. (2024). Media framing of Ukrainian immigrants: Ideological influences and empathy-building strategies. *Global Media Journal – Turkish Edition, 14*(1), 77–93.

Kızılaslan, T. (2024). Medyada çerçeveleme kuramının işlevselliği: Kavramsal bir analiz. *İletişim Teorisi Dergisi, 12*(1), 59–74.

Marshall, T. (2011). *Gelecek için savaş: Küresel jeopolitik*. Pegasus Yayınları.

Nyers, P. (2006). *Rethinking refugees: Beyond states of emergency*. Routledge.

Özüpek, E. Y., & Yavuz, M. (2021). Göç kavramı ve uluslararası göç hareketlerinin nedenleri. *Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Dergisi, 5*(1), 105–121.

Perez Portilla, C. (2018). Misrepresentation of minorities in the media and its social impact. *International Journal of Communication, 12*, 3894–3911.

Perruchoud, R., & Redpath-Cross, J. (2013). *Glossary on migration*. International Organization for Migration.

Schemer, C., & Meltzer, C. E. (2019). Media effects on prejudice and stereotyping. In M. B. Oliver et al. (Eds.), *Media effects: Advances in theory and research* (4th ed., pp. 241–256). Routledge.

Scheufele, D. A., & Tewksbury, D. (2007). Framing, agenda setting, and priming: The evolution of three media effects models. *Journal of Communication, 57*(1), 9–20. https://doi.org/10.1111/j.0021-9916.2007.00326.x

Smets, K., Leurs, K., & Georgiou, M. (2019). The victimization of immigrants in media discourse. *International Communication Gazette, 81*(5), 445–467. https://doi.org/10.1177/1748048518822597

Sözer, H., & Işıker, G. (2021). Suriyeli mülteciler bağlamında Türkiye'nin göç politikaları. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, 18*(71), 33–58.

Sunata, U., & Yıldız, M. (2018). Medyada göçmen temsili: Korku, suç ve tehdit söylemleri. *Göç Araştırmaları Dergisi, 4*(2), 287–311.

Tok, E. (2021). Göçmenlerin sınıflandırılması ve uluslararası koruma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 3*(2), 111–128.

Tuchman, G. (1978). *Making news: A study in the construction of reality*. Free Press.

Van Dijk, T. A. (1989). Mediating racism: The role of the media in the reproduction of racism. In R. Wodak (Ed.), *Language, power and ideology* (pp. 199–226). John Benjamins.

Van Dijk, T. A. (2019). *Discourse and power*. Palgrave Macmillan.

Weaver, D. H. (2007). Thoughts on agenda setting, framing, and priming. *Journal of Communication, 57*(1), 142–147. https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2006.00336.x

Wenzel, M., & Żerkowska-Balas, M. (2019). Media framing of migrants and its effect on public opinion. *Polish Sociological Review*, (206), 211–228.

Zhanadilova, A. (2018). Migration and its effects in modern world. *Central Asian Journal of Social Sciences, 9*(1), 115–123.

Dijital Mahalle Baskısı: Türkiye'de Göçmenlere Yönelik Sosyal Medya Damgalaması Üzerine Söylem Analizi

Salih Tiryaki [1] Bünyamin Uzun [2]

Öz

Bu çalışma, Türkiye'de sosyal medya platformlarında göçmenlere yönelik oluşan dijital söylemleri analiz ederek, bu mecralarda nasıl damgalama sürecinin inşa edildiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Türkiye, dünyada en fazla göçmene ev sahipliği yapan ülke olarak, göçmenlik ve göçmenler konusunda farklı deneyimlere sahiptir. Göçmenler ve göçmen karşıtlığı özellikle dijital ağlarda temsil edilen ve yeniden üretilen bir kimlik meselesi haline gelmektedir. Bu çalışmada, dijital ağlardan X platformunda Türkiye'deki göçmenlere karşı üretilen nefret söylemi ve ötekileştirme söylemleri incelenmiştir. Çalışmada, #SuriyelilerDefolsun, #ÜlkemdeSuriyeliİstemiyorum etiketleriyle paylaşılan tweetler söylem analizi yöntemiyle incelenerek göçmen karşıtı söylemlerin nasıl yapılandığı ve hangi kavramlar etrafında yoğunlaştığı ortaya konmuştur. İncelemeye alınan etiketlerde yapılan paylaşımların, Türkiye'de aşırı sağ milliyetçiliğinin yükselişe geçtiği 2023 genel seçimleri öncesinde başlayarak 2024 yılının son günlerine kadar aktif olarak devam ettiği saptanmıştır. Göçmenlerin ötekileştirilmesinin çoğunlukla "suç" ile ilişkili olduğu görülmüştür. Nitekim göçmenlerin karıştığı suçlar yoğun bir şekilde konuşulmuştur. Bu durum çoğunlukla suçu işleyen bireyden ziyade onun milliyeti ve Türkiye'deki misafir konumu ile birlikte söylem üretilmesiyle varlık göstermiştir. Başka bir deyişle suça karşı oluşan tepki aşırı milliyetçi düşüncelerle şekillenmiş ve söylem de bu bağlamda gelişerek nefret söylemini ortaya çıkarmıştır. Buna ek olarak ekonomik ve toplumsal uyumun sağlanamamasının da göçmenleri ötekileştirmede ön plana çıktığı saptanmıştır. Toplumsal uyumun eksikliğini gösteren söylemlerin stereotipleri "yabancı", "Arap" ve "Vahabi" gibi kavramlarla olurken ekonomik temelli stereotiplerde "çocuk başına maaşlı", "devletin sırtındaki yük" ve "ucuz işçi ordusu" gibi kavramlar dikkat çekmektedir. Bu anlamda Türkiye'deki sosyal medya kullanıcılarının göçmenlere karşı temelde suç, ekonomik ve toplumsal temalar başta olmak üzere çeşitli bağlamlarda ötekileştirme ve nefret söylemleri ürettiğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler : Sosyal Medya, Nefret Söylemi, Türkiye'de Göçmenlik, Dijital Söylem, Ötekileştirme

[1] Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Türkiye, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, salih.tiryaki@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0966-3359
[2] Dr., Bağımsız Araştırmacı, Türkiye, uzunbnyamin17@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5697-5080

10.5281/zenodo.15837056

Digital Neighborhood Pressure: A Discourse Analysis on Social Media Stigmatization of Immigrants in Turkey

Salih Tiryaki [1] Bünyamin Uzun [2]

Abstract

This study aims to analyze the digital discourses directed at migrants on social media platforms in Turkey, focusing on how stigmatization processes are constructed within these digital spaces. As the country hosting the largest number of migrants globally, Turkey has had diverse experiences regarding migration and migrants. In recent years, migrants and anti-migrant sentiment have increasingly become issues of identity that are represented and reproduced particularly within digital networks. This research examines hate speech and discourses of othering toward migrants in Turkey, particularly through the social media platform X. It focuses on posts shared under the hashtags #SuriyelilerDefolsun ("Syrians Get Out") and #ÜlkemdeSuriyeliİstemiyorum ("I Don't Want Syrians in My Country"), using discourse analysis to explore how anti-migrant narratives are structured and which concepts they predominantly revolve around. The analysis revealed that posts under these hashtags became particularly active leading up to the 2023 general elections, a period marked by a surge in far-right nationalism in Turkey, and continued through the end of 2024. A key finding of the study is that the othering of migrants is predominantly associated with "crime." Notably, criminal incidents involving migrants were widely discussed, with discourse focusing not on the individual perpetrator, but rather on their nationality and their perceived "guest" status in Turkey. In this way, reactions to crime have been shaped by ultranationalist ideologies, contributing to the development of hate speech. Additionally, the study identifies economic and social integration issues as significant factors in the othering of migrants. Discourse reflecting a lack of social cohesion frequently included stereotypical labels such as "foreigner," "Arab," and "Wahhabi," while economically-driven stereotypes included terms like "paid per child," "a burden on the state," and "an army of cheap labor." In this context, it can be argued that Turkish social media users produce othering and hate discourses against migrants primarily through themes of crime, economic strain, and societal disintegration.

Keywords : Social Media, Hate Speech, Immigration in Turkey, Digital Discourse, Marginalization

[1] Assoc. Prof., Selçuk University, Türkiye, Faculty of Communication, Department of Journalism, salih.tiryaki@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0966-3359
[2] PhD, Independent Researcher, Türkiye, uzunbnyamin17@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5697-5080

10.5281/zenodo.15837056

GİRİŞ

Bu çalışmada, Türkiye'de sosyal medya ağlarında gerçekleştirilen göçmen karşıtlığı ve üretilen nefret söylemi incelenmiştir. Çalışma, farklı toplumların bir arada yaşamak durumunda kaldığında buna karşı oluşan tepki ve karşı koyma biçimlerini sosyal medya bağlamında ortaya koymayı amaçlamaktadır. Son yüzyılda, yaşanan savaşlar, dünyanın hızla küreselleşmesi ve ortaya çıkan siyasal iklim gibi etkenler göç hareketlerini hızla artırmıştır. Bunun sonucunda farklı toplumlar bir arada yaşamak zorunda kalmış ve bu da çeşitli toplumsal etkileşimlere ya da sorunlara yol açmıştır. Nitekim bu çalışmada göç nedeniyle oluşan etkileşimin yol açtığı bir soruna odaklanılmaktadır. Bu bakımdan çalışmada, Türkiye'ye çeşitli nedenlerle göç etmek zorunda kalmış insanlara yönelik sosyal medyada üretilen göçmen karşıtı söylemler nefret söylemi bağlamında incelenmiştir. Nefret söylemi kavramı ve göçmenlere yönelik üretilen nefret söylemi incelenmeden önce göç, göçmenlik ve göçmen karşıtlığının incelenmesinde yarar vardır.

Göç kavramı, Türk Dil Kurumu (TDK) çevrimiçi sözlüğünde (2025): "Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi; taşınma, hicret, muhaceret" şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi nedeni her ne olursa olsun birey ya da grupların yaşamakta oldukları yerden ayrılarak başka bir yere yerleşmesi göçü oluşturmaktadır. Buna ek olarak tanımda açıkça belirtildiği gibi göç eylemi hem farklı bir ülkeye doğru olabildiği gibi hem de yaşanılan ülkenin içinde de gerçekleşebilmektedir. Göç eylemini gerçekleştiren göçmen ise TDK (2025) online sözlüğünde "Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk); muhacir" şeklinde tanımlanmaktadır. Göçmen tanımında görüldüğü gibi göç ve göçmenlik birbirinden ayrılmaktadır. Söz konusu ayrımın temeli ise göç bütün hareketleri kapsarken göçmen tanımlaması farklı bir ülkeye gidip yerleşmeyi kapsayan bir bağlamda yer almıştır. Göç hareketleri ve göçmenlik olgusu çoğunlukla refah düzeyi daha yüksek olan ülkelere doğru gerçekleşmektedir. Bu anlamda günümüzde başta ABD ve Batı Avrupa olmak üzere çeşitli Batılı ülkelere gitmek göçmenler için temel amaç olmaktadır (Erbaş, 2019).

Göçmenliğin farklı bir ülkeye dolayısıyla farklı bir kültüre doğru olması nedeniyle göçmenlerin göç ettikleri yerlerdeki toplumlarla uyum sağlaması ve birlikte yaşaması bazı sorunları beraberinde

getirebilmektedir. Burada görülen sorunlar hem göç eden hem de göç alan grupların yabancıya karşı takındıkları tavırdan kaynaklanmaktadır. Nitekim insan doğası gereği yabancı ya da ötekine yönelik korumacı bir tavır takınabilmektedir. Buna karşın dünyanın çeşitli yerlerinde göç hareketliliğinin başladığı son 100 yılda göçmen ve yerli halk arasında toplumsal uyumu sağlamayı amaçlayan politikalar geliştirilmiştir. Ancak 2000'li yıllar ve sonrasında ise bu durum değişmeye başlamış ve göçmen karşıtı politikalar üreten yapılanmalar hem siyasal alanda hem de toplumsal yaşamda görülmeye başlamıştır. Elbette 2000'li yılların sonrasında göçmenler ile yerel halkın uyumunu benimseyen politikalar üretilmiş çeşitli ülkelerin iktidarları bunlara yönelik çalışmalar da gerçekleştirmiştir. Göçmenlerin toplumsal uyumuna yönelik en önemli değişimin daha az göç kabul etme ve kabul edilen göçmenlerin de nitelik bakımından yüksek seviyede bireyler olmasına özen gösterme durumu ön plana çıkmaktadır (Canatan, 2012; Canatan, 2013). Bu anlamda göç hareketliliği azaltılmaya çalışılırken özellikle Batılı ülkeler nitelikli eğitim almış ve geldiğinde ülkeye artı değer katabilecek bireyleri kabul etmeye başlamıştır. Bu da göçmen karşıtlığının gelişmesinde yani toplumsal refleksin daha güçlü hale gelmesinde etkili olan bir politika olmuştur. Nitekim böylesi bir tartışma daha alt seviyede bir yaşam süren göçmenlere karşı söylem ve eylem anlamında tepkilere yol açacaktır.

Göçmen karşıtlığı, Sides ve Citrin'e (2007) göre, iki temel nedene bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bunlar da çıkarlar ve kimlik olmak üzere hem sembolik hem de somut değerleri kapsamaktadır. Burada belirtilen çıkarlar; ekonomik, sosyal ve siyasal gibi şartlardan oluşmaktadır. Kimlik ise toplumu tanımlayan ve çerçevesini çizen kültür gibi olguları kapsamaktadır. Aslında her iki bağlamda da görülen göçmen karşıtlığı tehdit algısına dayanan ve muhafazakar düşünceden beslenen bir olgudur. İnsanlar yaşam alanlarını ya da yaşam konforlarını yabancılarla paylaşmamak elde ettiği geliri veya bölgesindeki olanakları paylaşmamak için muhafazakar düşünceyi çıkarlar bağlamında benimserken kültürünü koruma ve değişime direnme anlamında da kimlik bakımından muhafazakar olup göçmen karşıtlığı oluşturmaktadır. Buna ek olarak Meç (2018) ise ırkçılık ve milliyetçilik gibi ideolojik temellerle ortaya çıkabildiğini belirtmektedir. Ona göre bu anlamda ortaya çıkan göçmen karşıtı hareketler kültürel bağlamda bir göçmen karşıtlığı sergilerken bunu radikal bir boyutta gerçekleştirmektedir.

Bu çalışmada sosyal medya ağlarında X platformunda ortaya çıkan göçmen karşıtlığı nefret söylemi bağlamında incelenmiştir. Çalışma kapsamında, #SuriyelilerDefolsun ve #ÜlkemdeSuriyeliİstemiyorum

etiketleri ile yapılan paylaşımlardan seçilen örnek tweetler eleştirel söylem analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Çalışmada Türkiye'de sosyal ağlarda göçmenlere yönelik üretilen nefret söylemlerinin bağlamı örneklerle ortaya konmuştur. Türkiye'de sosyal medya ağlarında göçmen karşıtı paylaşımların oldukça yaygın olduğu ve bu paylaşımlarda nefret söylemlerinin üretilip dolaşıma sokulduğu saptanmıştır.

1. SOSYAL MEDYADA GÖÇMEN KARŞITLIĞININ BİR BİÇİMİ OLARAK NEFRET SÖYLEMİ VE ÖTEKİLEŞTİRME

Sosyal medyayı da kapsayan dijital medya ağları katılımlı alanlar olması bakımından geleneksel medyadan ayrışmaktadır. Bu bakımdan dijital medyada, geleneksel medyada bulunan tek taraflı iletişim ortadan kalkarak herkesin iletişim içeriği üretebildiği ve iletişim sürecinde aktif olabildiği bir sistem ortaya çıkmaktadır. Sosyal medya başta olmak üzere dijital ağlarda iletişim etkileşimi de barındırarak düzçizgisel olmaktan çıkarak çok katmanlı bir bağlamda ortaya çıkmaktadır (Shirky, 2018). Buna ek olarak dijital ağlarda zaman ve mekân sınırlaması ortadan kalkarak etkileşimli ve hipermetinsel bir iletişim oluşmuştur. Bu da çok sayıda kullanıcının iletişim sürecinin öznesi olduğu ve bunun sonucunda çok çeşitli görüşlerin oluşturulup yayılabildiği bir kamusal alan ortaya çıkarmıştır. Böylesine bir iletişim ve tartışma ortamının oluşması elbette ifade özgürlüğü ve geniş tartışma alanları için olumlu bir durumdur. Buna karşın denetim mekanizmasının da zayıf olduğu dijital ağlar ifade özgürlüğünü aşarak diğer insanların ya da farklı grupların özgürlük alanlarını tehdit eden bir bağlama gelebilmektedir. Bu anlamda verilebilecek en önemli örnek ise nefret söylemi olabilir. Nitekim sosyal medya ağlarında üretilen nefret söylemleri hızla yayılarak belirli kesimler için ciddi bir sorun oluşturabilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Türkiye'de göçmenlere yönelik nefret söylemi incelenmesi nedeniyle nefret söylemi göçmen karşıtlığı bağlamında değerlendirilmiştir.

Göçmen karşıtlığı ya da ötekine karşı sergilenen tutum ve davranışlar eylemsel olabildiği gibi söylem olarak da ortaya çıkabilmektedir. Bu çalışmada odaklanılan sosyal medya gibi alanlarda ise göçmen karşıtlığı söylem olarak ortaya çıkmakta ve bazen söz konusu söylemler eylem için dinamik oluşturabilmektedir. Ancak sözlü ya da yazılı olması fark etmeksizin göçmen karşıtlığı medya ağlarında özellikle de sosyal medya ağlarında nefret söylemi olarak ortaya çıkmaktadır (Kurt, 2019). Nefret söylemi, başta uluslararası kuruluşlar olmak üzere dünyada birçok kesimin önemli sorun ve tartışma alanlarından biri olmuştur.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi de nefret söylemine yönelik çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Bu anlamda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 1997 yılında almış olduğu bir tavsiye kararında nefret söylemi şu şekilde tanımlanmıştır:

> *"ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır. Bu anlamda "nefret söylemi" muhakkak belirli bir kişiye veya gruba yönlendirilmiş yorumları kapsamaktadır* (Weber, 2009, s. 3)."

Öte yandan nefret söylemine yönelik tanımlama çalışmaları yalnızca uluslararası kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmemektedir. Bu anlamda birçok akademik çalışmada nefret söylemleri incelenmekte ve genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmaktadır. Nefret söylemi, her türlü hoşgörüsüzlükten kaynaklanarak önyargıları ve nefreti yayan söylem ve ifadelerin tamamıdır. Bu anlamda medyada yayılan özellikle de sosyal medya gibi dijital ağlarda yayılan nefret söylemi çeşitli formlarda oluşmaktadır (Binark, 2010). Nefret söyleminin ortaya çıktığı çeşitli formları Binark ve Çomu (2012), siyasal olarak, kadınlara karşı, cinsel yönelimlere karşı, yabancılara karşı, dini veya mezheplere karşı ve engellilere ya da çeşitli hastalıklara karşı nefret söylemleri olarak ayırmaktadır. Buna ek olarak Weber (2009), ırk ya da etnik köken temelli nefret söylemi türünü de eklerken Binark ve Çomu (2013) ise, yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemini de nefret söylemi türü olarak değerlendirmiştir. Burada belirtilen nefret söylemi biçimleri hem nefret söyleminin yöneldiği kesimleri ortaya koymakta hem de ortaya çıkış biçimlerini belirtmektedir. Buna ek olarak burada belirtilen nefret söylemi biçimleri kesin olarak ayrılmış da değildir ve bir nefret söylemi biçimi başka bir nefret söylemi biçimini de içerebilmektedir. Görüldüğü gibi nefret söylemi toplumun çok geniş kesimlerine yönelebilmektedir.

Tanımlamalardan ve ortaya çıkış biçimlerinden anlaşılacağı gibi nefret söyleminin merkezinde toplumsal önyargılar ve ayrımcılık vardır. Başka bir deyişle nefret söylemi önyargılara dayalı olarak oluşan ve ötekileştirmeyi merkeze alan bir yapıdadır. Yukarıda belirtilen nefret söylemi biçimleri ya da formları genel anlamda bir sınırlama ve ön plana çıkan örnekler üzerinden bir sınırlandırma sonucunda elde edilenlerdir. Toplumda küçük ya da büyük kapsamlı çok farklı ayrımcılık türlerinin ve

önyargıların olabileceği düşünüldüğünde nefret söylemlerini yönelik yapılan tanımlamalar da sınıflandırmalar da yetersiz kalacaktır. Toplumsal yaşamda çeşitli çıkarlar ya da farklılıklar söylemlere yansıyarak birçok nefret söylemi biçimi ortaya çıkarma potansiyeline sahiptir. Buna ek olarak üretilen bu nefret söylemleri toplumsal yaşamda çeşitli suçların ortaya çıkmasına teşvik eden bir yapıda olmaktadır. Ancak daha da önemlisi nefret söylemleri kendisi de bir sembolik şiddet yani psikolojik şiddet olarak değerlendirilebilir (Özaslan, 2014).

Göçmen karşıtı söylemlerde kullanılan nefret söylemine bakıldığında temelinde ırkçı yaklaşımlarla ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Göçmen karşıtlığı içeren nefret söylemleri çoğunlukla ırkçı temele dayanan, cinsiyetçi ve dışlayıcı bağlamlarla ön plana çıkmaktadır. Bir insan ya da grup yalnızca göçmen olması nedeniyle dışlanmakta, hırsız, katil ve ahlaki değerlerden yoksun gibi kalıplarla damgalanarak ötekileştirilmektedir. Söylemler içerisinde ayrımcılık ve önyargı belirgin bir şekilde görünerek nefret söylemi ve ötekileştirme gerçekleştirilmektedir (Kalav ve Fırat, 2017). Bu anlamda özellikle sosyal medya ağlarında nefret söylemi, göçmen karşıtlığı gerçekleştirilirken sıkça dolaşıma sokulmaktadır. Türkiye gibi göçmen nüfusunun yoğun olduğu yerlerde sosyal medyada göçmen karşıtlığının nefret söylemi oluşturması beklenen bir durumdur. Nitekim göçmen karşıtlığı başlı başına bir önyargı ve ötekileştirme eylemidir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, Türkiye'de sosyal medya ağlarından X platformunda geliştirilen göçmen karşıtı nefret söylemi incelenmiştir. X'te gerçekleştirilen göçmen karşıtı paylaşımların hangi bağlam ve boyutlarda olduğu belirginleştirilirken radikal bazı görüşlerin de görünür hale getirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda #SuriyelilerDefolsun, #ÜlkemdeSuriyeliİstemiyorum etiketleri ile yapılan paylaşımlar eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir.

Eleştirel söylem analizi, Van Dijk'in başta haber olmak üzere toplumun geneline ulaşan metinlerin incelenmesi için geliştirdiği bir araştırma tekniğidir. Van Dijk, haberlerin toplumdaki egemen söylemin bir ürünü olarak ideolojik bir boyuta sahip olduğunu düşünmektedir (Özer, 2018). Van Dijk (2003) söylem analizini makro ve mikro yapılar olmak üzere iki boyutta gerçekleştirmektedir. Makro yapılar ve mikro yapılar kendi içinde alt başlıklar ve alt çözümleme alanları oluşturmaktadır. Ancak bu geniş çözümleme sistematiği haber gibi uzun

metinler için kullanılmaktadır. Öte yandan Van Dijk'ın söylem çözümleme yönteminin metin odaklı bir yapıya sahip olması ve katı kurallara bağlı olmaması nedeniyle yeni medya içeriklerine kolayca uygulanabilmesi sağlanmaktadır (Çomu ve Halaiqa, 2014). Bu çalışmada da söylem analizi yeni medya içeriklerine uygulanmıştır. Buna ek olarak incelenen içerikler arasında karakter sınırlaması olan tweetler de olduğu için yalnızca makro mikro yapı başlıklarında incelemeye gidilerek alt başlıklar bunların içerisinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın veri toplama aşamasında X platformunun arama sekmesinde #SuriyelilerDefolsun, #ÜlkemdeSuriyeliİstemiyorum etiketleri ile arama gerçekleştirilmiştir. #SuriyelilerDefolsun etiketi ile yapılan ilk paylaşımın elde edilen verilere göre 2022 yılı Ekim ayında olduğu ve son paylaşımın da 8 Aralık 2024 tarihinde olduğu saptanmıştır. Söz konusu etiket ile 64 bin tweet paylaşıldığı ön incelemede tespit edilmiştir. #ÜlkemdeSuriyeliİstemiyorum etiketi ise çok daha eski ve uzun süre kullanılan bir etiket ya da yankı odası olarak dikkat çekmektedir. Nitekim #ÜlkemdeSuriyeliİstemiyorum etiketi ile 2017 yılından başlayarak Mayıs 2025'e kadar devam eden paylaşımlar görülmektedir. Dolayısıyla bu etiketteki toplam paylaşım sayısı saptanamamıştır. Ancak Maxqda 2020 nitel veri analiz programına #ÜlkemdeSuriyeliİstemiyorum etiketi ile paylaşılan 10 bin tweet ve kaydedilmiş ve bunların içinden çözümleme için tweet seçimine geçilmiştir. Benzer şekilde #SuriyelilerDefolsun etiketi için de aynı işlem gerçekleştirilmiş ve 10 bin tweet Maxqda nitel veri analiz programına kaydedilmiş ve çözümleme için tweet seçimine geçilmiştir. Nitel bir yöntem olan eleştirel söylem s-çözümlemesi gerçekleştirilmesi nedeniyle amaçlı örnekleme tekniğiyle 4 tweet ve bu tweetlerden birinde yer alan video seçilerek çözümlenmiştir.

3. BULGULAR

Çalışma kapsamında incelemeye alınan 4 tweet ve bu tweetlerden birinde yer alan video eleştirel söylem analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Yapılan incelemede nefret söyleminin de farklı kategorik bağlamlarda olduğu saptanmıştır. Ancak bütün kategorilerin ortak noktasının etnik ve ırk temelli nefret söylemi olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu anlamda etnik ve ırk temelli nefret söylemlerinin suçu merkeze alan, toplumsal uyumu merkeze alan ve ekonomik temelli nefret söylemi ya da ötekileştirme örnekleri görülmüştür. Göçmen karşıtlığında en sık başvurulan nefret söylemi ve stereotipi ise suç temelli ötekileştirme olmuştur. Göçmenlerin karıştığı ya da suçlunun göçmen olduğu iddia edildiği durumlarda sosyal medyada yoğun bir nefret söylemi ve

ötekileştirme paylaşımları görülmüştür. Bu tarz paylaşımların toplumsal uyumun olmadığı ve göçmenlerin Türk toplumu ile entegre olamayacağı algısının da burada oluşturulmaya çalışıldığı söylenebilir.

Tablo 1: Tweet 1

Tweet	Bunun gibi daha onlarca haber var, bu Suriyeli arap piçleri yaptıkları ahlaksızlıkları, Türkün kanınını akıtmaları. Kadın ve kızlarımıza cinsel saldırı hata tecavüzlereri yayınlamiyor bu arapcı iktidar. #ÜlkemdeSuriyeliistemiyorum #YallahAarabistana #SuriyelilerDefolsun
Yanıt	3
Retweet	
Beğeni	1

Mikro yapı analizi: Örnek tweette sözcükler kelime anlamıyla kullanılmış ve herhangi bir metafora başvurulmamıştır. Cümle yapısı olarak sorunlu ve düşük cümle yapısına sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu ileti iki ayrı cümleden oluşmasına karşın noktalama işareti kullanımında hata olacağı düşünüldüğünde üç cümleden oluşabileceği anlaşılmaktadır. Cümleler arasında nedensellik bağı vardır. Örneğin, "Bunun gibi daha onlarca haber var" cümlesinin ardından gelen cümlelerde yaralama ya da öldürme "kan akıtma" ile aktarılırken "cinsel saldırı hatta tecavüzleri" ile cümleler arasında nedensellik bağı kurulmaktadır. Söz konusu iletide yer alan görselde bir göçmen tarafından öldürülen çocuğun resmi yer almakta ve resimde haberden alıntı cümleye yer vererek kanıt sunulmaktadır. Bu anlamda fotoğraf kullanımı ile inandırıcılık artırılırken herhangi bir tanık bilgisi bulunmamaktadır.

Makro yapı analizi: İncelemeye alınan tweet #SuriyelilerDefolsun etiketi ile yapılan aramada elde edilmiştir ancak çalışmanın sınırlılığında olan her iki etiketi de içermektedir. Bunun dışında kullanılan etiketler de göçmen karşıtı ve ırkçı paylaşımların yapıldığı etiketlerdir. Tweet, "Suriyeli arap piçleri yaptıkları ahlaksızlıkları" sözcüğü ile göçmenlere hakaret içeren ve toplumsal yaşamdan uzak bir bağlama oturtan bir kullanım, "Türkün kanınını akıtmaları. Kadın ve kızlarımıza cinsel saldırı hata tecavüzlereri" cümlesi ile desteklenmektedir. Burada belirtilen

cümleler etnik temelli biz-öteki söylemi inşa etmektedir. Buna ek olarak kendisine masum kimliği inşa ederken öteki olarak konumlandırdığı göçmeni olumsuz ve kötü olarak tanımlamaktadır. Nitekim "ahlaksız" tanımlaması ve çeşitli suçlarla suçlaması bunu belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tweetin şematik yapısına bakıldığında anlatım dilinin aşağılayıcı ve hakaret içeren bir bağlamda olduğu görülmektedir. Açık bir şekilde "Suriyeli arap piçleri" denerek hakaret edilmekte ve ahlaksız olarak tanımlanarak çok ağır suçlarla özdeşleştirilmektedir. Burada suçlu-masum ikilemi oluşturulmakta ve bu göçmen karşıtlığı ile ırkçılık için bir dayanak olarak da kullanılmaktadır. Göçmenlerin suç işlemeye meyilli olduğu öldürme, taciz ve tecavüz suçlarını sürekli olarak işlediği bundan da yerli Türklerin mağdur olduğu söylemi ön plana çıkarılmaktadır. Bir anlamda göçmenler Türk milleti için can ve mal güvenliğini tehdit eden barbarlar olarak sınıflandırılmaktadır.

Tablo 2: Tweet 2

Tweet	"Hatay gizli işgal ile bir nevi suriyelilerin ellerine geçti. Türk nüfusunu bile geçti bu araplar sanırım ve sırayla diğer illerde de aynısı olacaktır. Tek umudumuz sayın Ümit Özdağ hocamızdır. #ÜlkemdeSığınmacıistemiyorum #SuriyelilerDefolsun #TürkiyeTürklerindir"
Yanıt	0
Retweet	0
Beğeni	0

Mikro yapı analizi: Çalışma kapsamında incelen ikinci tweet metninde kullanılan sözcüklerin kelimeleri gerçek anlamıyla kullanılmış ve çok az metafora başvurulmuştur. "Gizli işgal" kelimesi bir anlamda metafor olarak değerlendirilebilir çünkü göçmenler işgalci devletlerle eşdeğer tutulmaktadır. Tweet üç cümleden oluşmakta ve cümleler arasında nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. İlk cümlede belirtilen "gizli işgal" ibaresi ile "Türk nüfusunu bile geçti sanırım bu araplar" denerek nedensellik bağı kurulmaktadır. Tek umut olarak gösterilen durum ise söz konusu oluşan ortamdan kurtulma umudu olarak görülmekte ve bütünsellik içerisinde bir nedensellik sağlanmaktadır. İncelenen tweette

herhangi bir fotoğraf, inandırıcılığı artırır bir kanıt ya da tanık bulunmamaktadır.

Makro yapı analizi: İncelemeye alınan tweet #SuriyelilerDefolsun etiketi ile yapılan aramada elde edilmiştir ancak çalışmanın sınırlılığında olan her iki etiketi de içermektedir. Buna ek olarak "#TürkiyeTürklerindir" etiketinin kullanıldığı görülmektedir ve bu etiket de hem göçmen karşıtı söylemlerde hem de milliyetçi söylemler üretme anlamında kullanılan bir etikettir. Tweette Hatay'ın "işgal edildiği" belirtilmekte ve Suriyelilerin hızla yayılarak her ilde böyle bir durum oluşturacağı vurgulanmaktadır. Bu durum aslında pek de mümkün olmamasına karşın nefret söylemi üretme ve ötekileştirme amacıyla bu yönde bir manipülasyon yapılmaktadır. Tweet bunun çözümünün ise siyasi zeminde olduğunu belirterek tek umudun bir siyasi parti lideri olduğunu belirtmektedir.

Tweette kullanılan dil ötekileştirici ve ayrıştırıcı bir bağlamda biz ve onlar üzerine kurulmuştur. Türk nüfusu ve Arap nüfusu vurgusu kutuplaştırıcı dilin en belirgin örneğidir. İşgal kelimesinin kullanımı ile savaş ile ya da silahlı güç kullanarak ülkeye girmiş bir düşman algısı oluşturulmakta ve göçmenler bu bağlamda konumlandırılmaktadır. Buna ek olarak bu durumun yalnızca Hatay için geçerli olmadığı Türkiye'nin her yerinde böyle bir sonun yaşanmasından korkulduğu ima edilmektedir. Bu anlamda göçmenler düşman olarak görülerek kutuplaştırılmış olarak görülen iki toplumun arasında toplumsal uyumun söz konusu olamayacağı öne sürülmektedir.

Tablo 3: Tweet 3

Ekonomik temelli ötekileştirme

Tweet	"Esad kaçtı, Suriyeliler defolup gitsinler! Ülkemiz onlar yüzünden her gün sıkıntı çekiyor. Kardeş falan değiller, bize yük olmaktan başka bir şey değiller! Yeter artık, ülkelerine dönüp kendi sorunlarını orada çözsünler! #Suriyeliler #SuriyelilerDefolsun #EsadKaçtı

Yanıt	1
Retweet	0
Beğeni	7

Mikro yapı analizi: İncelemeye alınan tweette kullanılan sözcüklerin kelimeleri gerçek anlamıyla kullanılmış ve herhangi bir metafora başvurulmamıştır. Tweet dört cümleden oluşmaktadır. Bu cümleler arasında nedensellik bağı vardır. Örneğin, "Suriyeliler defolup gitsinler!" ile "Ülkemiz onlar yüzünden her gün sıkıntı çekiyor" arasında açıkça bir nedensellik bağı vardır. Buna ek olarak "Ülkemiz onlar yüzünden her gün sıkıntı çekiyor" ve "bize yük olmaktan" arasında nedensellik bağı ekonomik nedenler bağlamıyla kurulmuştur. Ancak tweetin girişi olan Esad kaçtı ve sonu olan kendi sorunlarını orada çözsünler! İbareleri doğrudan bir nedensellik oluşturmakta ve göçmenlerin gitmesi talebinin nedenselliği diğer dayanaklara eklenerek güçlendirilmektedir. İncelenen tweet başka bir tweeti alıntılayarak paylaşılmıştır ve alıntılanan tweet Esad'ın gitmesi sonrasında İstanbul'da yapılan kutlamalardan bir video içermektedir. Bu anlamda tam bir kanıt olmamakla birlikte kanıt kullanılmaya çalışılmış bir söylem inşası görülmektedir. Ancak bunun dışında bir kanıt, tanık ya da fotoğraf ile inandırıcılığı artırıcı bir unsur söz konusu değildir.

Makro yapı analizi: Örnek tweet, #SuriyelilerDefolsun etiketi ile yapılan aramada elde edilmiştir. Buna ek olarak #EsadKaçtı etiketi de bu tweette kullanılmıştır. Bu etiket doğrudan Suriyeli göçmenlere yönelik bir göçmen karşıtlığı ve nefret söylemleri içeren bir etikettir. Tweet, Esad'ın Suriye'den kaçtığı ve göçmenlerin burada kalması için herhangi bir gerekçenin kalmadığı düşüncesine dayanmaktadır. Bu durum da "ülkeye yük oldukları" düşüncesi ile desteklenerek göçmenlerin ülkeden gitmesi düşüncesine dayanan göçmen karşıtı düşünce nefret söylemi ile üretilmektedir.

Tweette kullanılan dil ötekileştiricidir. Nitekim tweet biz ve onlar ayrımı üzerine kurulu bir dile dayanmaktadır. Suriyeliler-ülkemiz kullanımı aslında biz ve onlar oluşturmak için kullanılmıştır. Öte yandan tweet açık bir şekilde ortaya koymamasına karşın Suriye'den Türkiye'ye gelen göçmenler ile ilgili bir ardalan bilgisi de sunmaktadır. Esad, göçmenlerin gelmesindeki temel sebep olarak görülürken Suriye'deki iç problemlerin de çözüm beklediği kendi sorunlarını orada çözsünler cümlesi ile ortaya koymaktadır.

Tablo 4: Tweet 4

Tweet	"Sığınmacı işgalciler ile ekonomik çöküş arasındaki bağlantıyı anlamayanlar için… #ÜlkemdeSığınmacıistemiyorum #TürkiyeTürklerindir #Hudutnamusdur #SuriyelilerDefolsun #AilemizGeleceğimiz"
Yanıt	26
Retweet	707
Beğeni	276

Mikro yapı analizi: Dördüncü tweette sözcükler büyük oranda gerçek anlamıyla kullanılmış ancak işgalciler sözcüğü hem metaforik anlamda hem de göçmenleri aşağılamak için bir düşmanlık iması olarak kullanılmıştır. Tweet bir cümleden oluşmaktadır ve bu nedenle de nedensellik bağı oluşturacak bir durum yoktur. Buna karşın çalışmada incelemeye dahil edilen tweete ekli olan video ile nedensellik bağı mevcuttur. Tweette bir sokak röportajından bir kesit video kullanılmış ve bu da kanıt olarak da inandırıcılığı artırıcı unsur olarak da kullanılmıştır.

Makro yapı analizi: Çalışma kapsamında incelenen tweet, #SuriyelilerDefolsun etiketi ile yapılan arama ile elde edilmiştir ve çalışmanın sınırlılığında olan iki etiketi de içermektedir. Buna ek olarak #TürkiyeTürklerindir #Hudutnamusdur #AilemizGeleceğimiz etiketlerini içermektedir. Bu etiketlerden #AilemizGeleceğimiz dışındaki etiketler göçmen karşıtlığı, ötekileştirme ve nefret söylemleri içeren paylaşımlarda kullanılan etiketlerdir. Buna ek olarak #TürkiyeTürklerindir etiketi milliyetçi söylemler üretmek için sıkça başvurulan bir etiket olmuştur. Ancak tweet içerisinde yer alan video ile birlikte düşünüldüğünde #TürkiyeTürklerindir etiketi ve #AilemizGeleceğimiz etiketinin söylemde kullanılması anlamlı hale gelmektedir. Tweette yer alan videoda ekonomik zorluklar ve artan gıda fiyatları üzerinden bir tartışma yürütülmektedir. Gıda fiyatlarının artışı göçmenlere bağlanmaktadır. Nitekim videoda yer alan konuşmacı 12 milyon göçmen olduğunu ve bunları doyurmak için 12 milyon yumurta ya da bir günde 36 milyon tabak yemeğe ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Burada kurulan söylem Türkiye'deki sınırlı kaynakların öncelikle Türk

vatandaşlar için kullanılması gerektiği ve ülkeyi zorlamayacak kadar göçmen kabul edilmesi gerektiği vurgusudur. Başka bir deyişle tweette kullanılan etiket ile video içeriği arasında milliyetçilik bağlamında göçmen karşıtlığı yapılarak ilişki kurulmaktadır.

Tweette kullanılan dil ötekileştirici ve aşağılayıcıdır. "Sığınmacı işgalciler" kullanımı ötekileştirme amacı taşımaktadır. Buna ek olarak tweete ekli olan videoda ise biz ve onlar kurgulaması ekonomik verilerin içerisinde sıkça vurgulanmaktadır. Suriyelilerin yiyeceği yumurta, yemek ya da kullanacağı su hesaplanırken Türk kullanıcıların ihtiyacı dışında bir hesaplama yapılmakta ve örtülü olarak biz ve onlar ilişkisi oluşturulmaktadır. Buna ek olarak Türk vatandaşlarının ekonomik olarak sıkıntılı sürece girmesinin kaynağı olarak 12 milyon olarak kullanılan göçmen çokluğu görülmekte ve onlara karşı bir nefret söylemi geliştirilmektedir. Buna ek olarak göçmenlerin ülkeye gelmesini engellemeyen, onları kontrol altına almaya çalışmayan ve bunun yaratacağı ekonomik sorunlara çözüm oluşturmayan iktidar da suçlanmaktadır.

SONUÇ

Sosyal medya günümüzde en yaygın iletişim aracıdır. Böylesine yaygın bir kullanım ağına sahip olan iletişim alanının topluma olumlu etkileri kadar olumsuz yanları da olmaktadır. Elbette bunlar iletişimsel boyutta başlayıp gündelik yaşama etki edebilmektedir. Bu anlamda sosyal medya ağlarında nefret söylemi, ötekileştirme, dışlama ve damgalama gibi hem iletişimi hem de gündelik yaşamı olumsuz etkileme olasılığı yüksek durumlar ortaya çıkabilmektedir. Sosyal medyanın doğası ve dayandığı teknolojik altyapı diğer alanlardan daha yaygın bir şekilde nefret söylemi gibi olumsuz özelliklere olanak sağlamaktadır. Bu çalışmada Türkiye'de sosyal medya ağlarından X platformunda göçmenlere yönelik olarak üretilen nefret söylemi incelenmiştir. Çalışmada, Türkiye'de göçmenlere karşı yoğun bir şekilde nefret söylemi üretildiği ve nefret söylemlerinin dışlayıcı, ötekileştirici bir bağlamda inşa edilerek hakaret edici bir dile dayandığı saptanmıştır.

Çalışma kapsamında 4 tweet eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. Bu anlamda tweetlerde kullanılan dil ve bu dilin nefret söyleminin açık ve örtük bir şekilde inşa etmesi belirginleştirilmiştir. Türkiye'de sosyal medya kullanıcıları göç temelli nefret söylemini büyük oranda etnik ve ırkçı bir bağlamda oluşturmuştur. Buna ek olarak ırkçı bir dile dayanan nefret söylemleri göçmenleri suç ile ilişkilendirme, ekonomik ve toplumsal temelli nedenlerle ortaya çıkmıştır. Burada görülen

etkenlerden ise suç ile ilişkilendirmenin çok yoğun bir şekilde kullanıldığı saptanmıştır. Göçmenler tarafından bir cinayet işlendiği, taciz suçu ya da akla gelebilecek herhangi bir suçun ortaya çıktığı durumlarda X platformunda yoğun bir içerik akışı ortaya çıkmaktadır. Göçmenlerin işlediği suçlar diğer işlenen suçlardan daha fazla konuşulurken konuşmalar hakaret içerikleri içermiştir.

Çalışma kapsamında çözümlenen tweetlere bakıldığında en ağır, ötekileştirici ve hakaret içeren dilin suç ile ilgili paylaşımlar olduğu görülmüştür. Çalışmada yer alan örnek tweette de görüldüğü gibi göçmenler, katil, tacizci, tecavüzcü ve ahlaksız gibi suçlamalarla karşı kaşıya kalmaktadır. Buna ek olarak birçok küfür de tweetlerde yer almıştır.

Öte yandan incelenen dört tweet de ayrıştırıcı bir dil kullanmış ve bu anlamda nefret söylemi bütün kategorilerde benzer olmuştur. Ayrıştırıcı dilin en belirgin özelliği ise biz-onlar ayrımının belirgin bir şekilde söylemde yer almasıdır. Göçmen karşıtı tweetlerde Türk-Suriyeli gibi bir ayrıştırma yapılmış ve Suriyeli için ötekileştirme ve dışlama açık ya da örtük olarak söylemlerde yer almıştır. Bu anlamda çalışma kapsamında incelenen X platformunda göçmenlere yönelik nefret söyleminin oldukça güçlü olduğu saptanmıştır. Elbette bu Türk toplumunda göçmen karşıtlığının güçlü bir şekilde olduğu sonucunu ortaya çıkarmamaktadır. Söylemler ayrıştırıcı ve karşıtlıklar kurma temeline dayanarak oluşturulmuştur. Bu da sosyal medyada üretilen göçmen karşıtlığı ve nefret söylemlerinin hızla yayılmakta olduğunu ve marjinal bir bağlama oturmakta olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

Binark, M. (2010). Nefret söyleminin yeni medya ortamında dolaşıma girmesi ve türetilmesi. T. Çomu (Ed.), *Yeni medyada nefret söylemi* içinde (ss. 11–54). Kalkedon Yayınları.

Binark, M., & Çomu, T. (2012). Sosyal medyanın nefret söylemi için kullanılması ifade özgürlüğü değildir. *Yeni Medya Çalışmaları Blogu*. https://yenimedya.wordpress.com/2012/01/20/sosyal-medyanin-nefret-soylemi-icin-kullanilmasi-ifade-ozgurlugu-degildir/
(Erişim tarihi: 10 Mayıs 2025)

Binark, M., & Çomu, T. (2013). Yeni medya ortamlarında nefret söylemi. M. Çınar (Ed.), *Medya ve nefret söylemi: Kavramlar, mecralar, tartışmalar* içinde (ss. 199–216). Hrant Dink Vakfı Yayınları.

Çomu, T., & Halaiqa, İ. (2014). Web içeriklerinin metin temelli çözümlenmesi. M. Binark (Ed.), *Yeni medya çalışmalarında araştırma yöntem ve teknikleri* içinde (ss. 26–87). Ayrıntı Yayınları.

Erbaş, H. (2019). *Göç ve göçmenler*. Phoenix Yayınları.

Kalav, A., & Fırat, A. (2017). Amerikan sosyal medyasında göçmen karşıtlığı ve dijital nefret söylemi: Twitter özelinde bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor 15 Özel Sayısı), 2209–2222.

Kurt, G. (2019). Yeni medyada nefret söylemi: YouTube'da Suriyeli mültecilere karşı üretilen nefret söylemi üzerine bir araştırma. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 5(1), 1–20. https://doi.org/10.34137/jilses.490129

Meç, S. N. (2018). Göçün güvenlikleştirilmesi: Almanya'da aşırı sağ parti AFD'nin yükselişi ve Suriyeli mülteci krizi. *ViraVerita E-Dergi*, (8), 123–150.

Özarslan, Z. (2014). Introducing two new terms into the literature of hate speech: "Hate discourse" and "hate speech act": Application of speech act theory into hate speech studies in the era of Web 2.0. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (20), 53–75.

Özer, Ö. (2018). *Gökyüzüne çığlık: Öncülerden eleştirel söylem yaklaşımları ve özgün çözümlemeler*. Literatürk Yayınları.

Shirky, C. (2018). Sosyal medyanın politik gücü: Teknoloji, kamusal alan ve politik değişim (E. Al, Çev.). F. Aydoğan (Ed.), *Yeni medya kuramları* içinde (ss. 157–171). Der Yayınları. (Orijinal çalışma 2011)

Sides, J., & Citrin, J. (2007). European opinion about immigration: The role of identities, interests, and information. *British Journal of Political Science*, 37(3), 477–504. https://doi.org/10.1017/S0007123407000257

Türk Dil Kurumu. (2025). *Göç*. https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2025)

Türk Dil Kurumu. (2025). *Göçmen*. https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2025)

Van Dijk, T. A. (2003). Söylem ve ideoloji: Çok anlamlı bir yaklaşım (N. Ateş, Çev.). B. Çoban & Z. Özarslan (Ed.), *Söylem ve ideoloji* içinde (ss. 13–112). Su Yayınları.

Weber, A. (2009). *Nefret söylemi el kitabı* (M. Çulhaoğlu, Çev.). Avrupa Konseyi Yayınları.

Türkiye'de Düzensiz Göçlerin ve İkamet İzinlerinin Enflasyona Etkilerinin Belirlenmesi

Atilla Aydın [1] Sibel Aybar [2] Duygu Hoban [3]
Emine Öztürk Koçali [4]

ÖZ

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç kavramı, insanların yaşadıkları bölgeyi çeşitli nedenlerle terk ederek başka bir bölgeye yerleşmeleri olarak tanımlanmaktadır. Göç olgusu; daha iyi eğitim alabilmek, daha iyi bir iş bulabilmek gibi nedenlerle gerçekleşebilmekte ve bu durum, gönüllü göç olarak ifade edilmektedir. Ancak bir ülkede ortaya çıkan savaş, siyasal olaylar, doğal afet gibi durumlarda gerçekleşen göçler gönüllü olmayıp zorunlu göç olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada ele alınan düzensiz göç kavramı ise "Göç İdaresi" tarafından bir ülkeye yasadışı giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya yasal yollarla ülkeye giriş yapıp yasal süresi içinde çıkmamak olarak tanımlanmaktadır. Göç kavramından ayrı olarak ikamet izni ise Türkiye'de kalmak isteyen yabancılara verilen izin belgesidir. İkamet izni belgesi, Türkiye'de vize veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancılara başvuru karşılığı verilmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de düzensiz göçlerin ve ikamet izinlerinin enflasyon üzerindeki etkilerini belirlemektir. Türkiye'de 24 Ocak 1980 kararlarıyla başlayan liberalleşme süreci çerçevesinde öncelikle uluslararası mal hareketleri serbest hâle getirilmiş, 1989 yılından itibaren ise uluslararası sermaye hareketleri serbestleştirilmiştir. Söz konusu süreçte ihracat artmış, ekonomik büyüme hızlanmış, ancak Türkiye'nin uluslararası kırılganlığı artmıştır. Bu bağlamda Türkiye ekonomisi finansal krizlere açık bir yapıya bürünmüştür. Yüksek enflasyon ise 1980'lerden itibaren kronikleşmiş ve günümüzde Türkiye'nin en önemli ekonomik sorunlarından biri hâline gelmiştir. Küreselleşme süreci, uluslararası hareketliliği arttırdığı için göçlerde doğal olarak artışlar görülmüştür. Küreselleşmenin dışında 2010 yılında başlayan Arap Baharı sürecinde de Türkiye yoğun göç almaya başlamıştır. Ayrıca ikamet izni taleplerinde artışlar meydana gelmiştir. Göç ve ikamet izinlerinin özellikle gıda ve konut talebinde artışa neden olduğu ve bu mekanizma ile enflasyonu yükseltici etki yaptığı değerlendirilebilir. Göçmenlere yapılan sağlık, barınma, eğitim ve diğer maddi desteklerin toplam talebi arttırdığı söylenebilir. Bir başka ifadeyle nüfus artışı dışında sosyal transfer harcamalarının kamu harcamaları

[1] Öğr. Gör. Dr., İstanbul Gelişim Üniversitesi, Türkiye, İstanbul Gelişim Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon, ataydin@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9265-5930
[2] Öğr. Gör. Dr., İstanbul Gelişim Üniversitesi, Türkiye, İstanbul Gelişim Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon, saybar@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4725-9653
[3] Öğr. Gör. Dr., İstanbul Gelişim Üniversitesi, Türkiye, İstanbul Gelişim Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon, dhoban@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7206-1836
[4] Öğr. Gör. Dr., İstanbul Gelişim Üniversitesi, Türkiye, İstanbul Gelişim Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon, emozturk@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8975-9459

10.5281/zenodo.15837064

içindeki payının arttığı ve bu durumun toplam talep artışı üzerinden enflasyonist bir etki meydana getirdiği söylenebilir. Bu çalışmada söz konusu tüm gelişmelerle birlikte teorik olarak ifade edilen bu durumun ampirik olarak sınanması amaçlanmıştır. Çalışmanın veri seti; düzensiz göç sayısı, ikamet izni sayısı ve enflasyon oranı olarak belirlenmiştir. Düzensiz göç ve ikamet izni verileri "Göç İdaresi", enflasyon verisi ise TÜİK veri tabanından elde edilmiştir. Çalışmanın veri aralığı 2005-2024 olarak alınmıştır. Çalışmada değişkenlerin durağanlık durumlarının belirlenmesi amacıyla düzeyde ve eğimde iki yapısal kırılmayı dikkate alan LM birim kök testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre tüm değişkenler düzeyde durağan bulunmuştur. Değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi için ise regresyon analizi uygulanmıştır. Bu çerçevede enflasyon bağımlı değişken, düzensiz göç ve ikamet izinleri ayrı ayrı bağımsız değişkenler olarak alınmıştır. Regresyon analizi için kırılma tarihleri Bai-Perron testiyle 2021 ve 2022 olarak belirlenmiş ve modellere kukla değişken olarak eklenmiştir. Modeller yarı logaritmik olarak kurgulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre düzensiz göçlerdeki %1'lik artış enflasyonu 0,08 puan arttırmaktadır. 2021 kırılma tarihi de pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Düzensiz göçlere ilişkin modelde hata terimleri arasında otokorelasyon sorunu tespit edilmiş ve bu çerçevede Newey-West tahmincileri kullanılmıştır. İkamet izinlerindeki %1'lik artış ise enflasyonu 0,27 puan arttırmaktadır. 2022 kırılma tarihi de istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu modelde regresyon analizinin tüm varsayımlarının sağlandığı saptanmıştır. Ayrıca çalışma kapsamında politika önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Düzensiz Göç, İkamet izni, Enflasyon, Yapısal Değişim, Regresyon

10.5281/zenodo.15837064

Determining the Effects of Irregular Migration and Residence Permits on Inflation in Turkey

Atilla Aydın [1] Sibel Aybar [2] Duygu Hoban [3]
Emine Öztürk Koçali [4]

ABSTRACT

The concept of migration, which is as old as the history of humanity, is defined as people leaving the region they live in for various reasons and settling in another region. The phenomenon of migration can be realized for reasons such as getting a better education, finding a better job and this is referred to as voluntary migration. However, migration in cases such as war, political events, natural disasters that occur in a country is not voluntary and is considered as forced migration. The concept of irregular migration, which is discussed in this study, is defined by the 'Migration Management' as entering a country illegally, staying in a country illegally or entering a country legally and not leaving within the legal period. Apart from the concept of migration, residence permit is a license issued to foreigners who wish to stay in Turkey. Residence permits are issued upon application to foreigners who wish to stay in Turkey for longer than the period allowed by visa or visa exemption or for more than ninety days. The purpose of the study is to determine the effects of irregular migration and residence permits on inflation in Turkey. Within the framework of the liberalization process that started with the January 24, 1980 decisions in Turkey, firstly international commodity movements were liberalized and international capital movements were liberalized as of 1989. In this process, exports increased, economic growth accelerated, but Turkey's international vulnerability also increased. In this context, the Turkish economy became vulnerable to financial crises. High inflation has become chronic since the 1980s and has become one of the most important economic problems of Turkey today. As the globalization process has increased international mobility, migration has increased accordingly. Apart from globalization, Turkey started to receive intensive migration during the Arab Spring process that started in 2010. There has also been an increase in residence permit requests. It can be assumed that migration and residence permits have led to an

[1] Lecturer (PhD), İstanbul Gelişim University, Türkiye, İstanbul Gelişim Vocational School, Management and Organization, ataydin@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9265-5930
[2] Asst. Prof. Dr., İstanbul Gelişim University, Türkiye, İstanbul Gelişim Vocational School, Management and Organization, saybar@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4725-9653
[3] Lecturer, İstanbul Gelişim University, Türkiye, İstanbul Gelişim Vocational School, Management and Organization, dhoban@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7206-1836
[4] Lecturer, İstanbul Gelişim University, Türkiye, İstanbul Gelişim Vocational School, Management and Organization, emozturk@gelisim.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8975-9459

10.5281/zenodo.15837064

increase in the demand for food and housing in particular and have an upward effect on inflation through this mechanism. It can be said that health, housing, education and other financial supports provided to migrants have increased the total demand. In other words, it can be said that the share of social transfer expenditures in public expenditures has increased in addition to population growth and this situation has an inflationary effect through the increase in the total demand. In this study, it is purposed to empirically test this theoretically stated situation with all the aforementioned developments. The data set of the study is determined as the number of irregular migrations, number of residences permits and inflation rate. Irregular migration and residence permit data were obtained from the "Migration Management", while inflation data were obtained from the TÜİK database. The data range of the study is taken as the years 2005-2024. In order to determine the stationarity of the variables in the study, the LM unit root test, which takes into account two structural breaks in the level and slope, was applied. According to the test results, all variables were found to be stationary at level. Regression analysis was applied to determine the relationship between the variables. In this framework, inflation is taken as the dependent variable and irregular migration and residence permits are taken as separate independent variables. For the regression analysis, the break dates were determined as 2021 and 2022 by the Bai-Perron test and added to the models as dummy variables. The models are semi-logarithmically constructed. According to the findings, a 1% increase in irregular migration increases inflation by 0.08 points. The 2021 break date was also found to be positive and statistically significant. In the model for irregular migration, autocorrelation problem was detected among the error terms and Newey-West estimators were used in this respect. On the other hand, a 1% increase in residence permits increases inflation by 0.27 percentage points. The 2022 break date is also found to be statistically significant. In this model, it is found that all assumptions of regression analysis are met. The study also provides policy recommendations.

Keywords : Irregular Migration, Residence Permit, Inflation, Structural Change, Regression

10.5281/zenodo.15837064

GİRİŞ

Türkiye son yıllarda sürekli olarak yüksek enflasyon yaşamış, ekonomik ve sosyal dinamikler önemli göç akımları nedeniyle daha da karmaşık hale gelmiştir. Ülke milyonlarca düzensiz göçmene ev sahipliği yapmaya devam ederken ve çok sayıda oturma izni verirken, nüfusun artması, özellikle konut, gıda ve hizmetler gibi sektörlerde iç talep üzerinde ek bir baskı oluşturmuştur. Talepteki bu artış, daha geniş makroekonomik zorluklarla birleştiğinde, Merkez Bankası ve politika yapıcıların sıkı para politikası ve hedeflenen reformlar yoluyla kontrol altına almaya çalıştığı yüksek enflasyon oranlarına katkıda bulunmuştur. Düzensiz göç, ikamet izinleri ve enflasyon arasındaki etkileşimi anlamak, Türkiye'nin ekonomik görünümünü ve devam eden politika önlemlerinin etkinliğini değerlendirmek açısından oldukça önemlidir.

Düzensiz göç ve ikamet izinlerinin yaygınlaşması, özellikle son yıllarda Türkiye'de enflasyon üzerinde doğrudan ve önemli bir etkiye sahip olmuştur. Başta Suriye, Irak ve diğer çatışma bölgelerinden olmak üzere milyonlarca göçmen ve mültecinin gelişi, başta konut sektörü olmak üzere temel mal ve hizmetlere olan talebi keskin bir şekilde artırmıştır. Bu talep artışı hem yerel halkın hem de göçmenlerin sınırlı konut stoku için rekabet ettiği İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde kira fiyatlarını yükseltmiş, kiraların ve emlak değerlerinin hızla artmasına yol açmıştır. Aynı zamanda, düşük ücretli göçmen işgücü akını, ücretleri baskılayarak ve özellikle inşaat, tarım ve hizmetler gibi sektörlerde vasıflı Türk işçiler için fırsatları azaltmış ve Türk işgücü piyasasını etkilemiştir. Ayrıca birçok göçmen kayıt dışı çalışmakta olduğundan bu durum devlet gelirlerinde buna karşılık gelen bir artış olmaksızın toplam talebi artırarak enflasyonu daha da körüklemiştir (Binay, 2020, s. 36). Konu ile ilgili bazı çalışmalar, mülteci akınlarının düşük işgücü maliyetleri nedeniyle kayıt dışı ve emek yoğun sektörlerde tüketici fiyatlarını düşürebileceğini öne sürse de genel sonuç; konut maliyetlerinde artış ve özellikle düşük gelirli Türk vatandaşları üzerinde artan mali baskı şeklinde kendini göstermiştir (Tümen, 2016; Stetsyuk, 2024). Hükümet bu duruma daha sıkı göç kontrolleri ve oturma izinleri için yeni şartlar getirerek karşılık vermektedir, ancak göçten kaynaklanan ekonomik ve sosyal baskılar Türkiye'nin yüksek enflasyonla mücadelesinde kilit bir faktör olmaya devam etmektedir.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Balkan ve Tümen (2016), Türkiye'ye gelen Suriyeli mülteci verilerini kullanarak yaptığı çalışmada regresyon analizi yöntemini kullanmıştır. Çalışmanın sonucuna göre göç nedeniyle enflasyon oranı %2,5 oranında gerilemiştir. Enflasyondaki gerilemenin nedeni olarak kayıt dışı istihdam ve buna bağlı olarak üretimde ucuz emek kullanımı gösterilmiştir. Çelik ve Arslan (2018), yaptıkları çalışmada 2014-2016 yılları döneminde alınan ve verilen göç ile işsizlik oranları arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Spearman korelasyon analizinin uygulandığı çalışmada göç ile işsizlik arasında pozitif bir korelasyon bulunmuştur. Değer (2019); net dış göç, reel GSYİH, enflasyon, işsizlik, hükümet harcamaları, cari açık ve dış borç arasındaki ilişkileri incelemiştir. Çalışmanın veri aralığı 1985-2017 olarak belirlenmiştir. Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik testinin uygulandığı çalışmada kısa dönemde değişkenler arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Uzun dönemde ise enflasyon dışındaki değişkenler arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir. Nurdoğan ve Şahin (2019), çalışmalarında 1995-2019 yılları için toplam yabancı sayısı ile toplam işsiz sayısı arasındaki ilişkiyi Engle-Granger eş bütünleşme testi ve Granger nedensellik testiyle araştırmıştır. Çalışma sonucuna göre yabancı sayısı arttığında işsiz sayısı da artmaktadır. Gülbahar (2020); Türkiye'ye gelen mülteci sayısı, enflasyon, istihdam ve reel GSYİH arasındaki ilişkiyi 1996- 2016 dönemi için incelemiştir. ARDL eş bütünleşme testinin kullanıldığı çalışma sonucunda uluslararası göç istihdam üzerinde pozitif etki yaratmaktadır. Uluslararası göç %1 arttığında istihdam %0,0006, enflasyon ise %0,0038 düzeyinde artmaktadır. Literatürdeki çalışmalardan da görüldüğü gibi ampirik çalışmalarda da genel olarak uluslararası göç daha çok istihdam boyutuyla ele alınmıştır. Bu proje kapsamında göçün fiyat hareketleri üzerindeki etkisine odaklanılmıştır. Ayrıca göçler, düzensiz göç ve ikamet izinleri olarak ayrıştırılmıştır. Söz konusu ayrımın yapılmış olmasının literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracağı değerlendirilmektedir. Ayrıca düzensiz göçlerin ve ikamet izinlerinin yapısının ortaya konması ile farklı sosyal ve demografik grupların enflasyon üzerindeki farklı etkilerinin analiz edilmesi ile literatüre katkı yapılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda konu sadece iktisadi boyutuyla değil, sosyolojik bir olgu olarak da ele alınmaktadır. Ayrıca yapısal kırılmalı modellerin uygulanması da literatüre yeni bir katkı olarak değerlendirilmektedir. Bu

çerçevede ulusal ve uluslararası gelişme ve şokların enflasyon-göç ilişkisine etkilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1.1. Düzensiz Göç

Düzensiz göç oldukça yeni bir olgudur ve uluslararası hareketliliği ifade eden göç kavramını yasal/yasadışı ayrımı açısından sistematik olarak sınıflandırmak için gerekli temel hukuki aygıt bir asırdan daha az bir geçmişe sahip olduğundan iki yüzyıl önce günümüzdeki anlama gelmesi öngörülememiştir (Plender, 1972; Ngai, 2004). Milletlerin mekânsal hareketliliği ülke yöneticileri için her zaman siyasi bir endişe kaynağı olmuştur ve siyasi iktidarın tüm tarihi istenmeyen, arzu edilmeyen, beklenmeyen veya kabul edilmeyen nüfus hareketleri vakalarıyla doludur. Ancak bu tür hareketlerin öncelikle bir dizi yasal düzenlemeye uymaları ya da uymamaları açısından değerlendirilmesi gerektiği fikri yakın zamanda tartışma konusu haline gelmiştir. Düzensiz göçün bir konu olarak önemi, yeterli bir kavramsal çerçevenin geliştirilmemesi nedeniyle uzunca bir zaman dile getirilmemiş ve konu ile ilgili araştırmacılar, on yıllardır konunun etrafını yoğun bir sisin sardığından ve konuyla ilgili tartışmaların hızla sağırlar diyaloğuna dönüştüğünden şikâyet etmektedirler (Portes, 1978; Dedecker, 1991; ICG 1995; Miller, 1995; Ghosh, 1998; Jordan & Duvell, 2002; Black, 2003). Hatta konuyla ilgili politika odaklı güncel Avrupa araştırmalarının çoğunun iyi bir yüksek lisans okulunda dönem ödevi olarak kabul edilemeyeceğini iddia etseler de (Sciortino, 2004) düzensiz göç sistemlerinin makul bir şekilde anlaşılmasını sağlayan yeterli çalışmaya rastlamak mümkündür (Singer & Massey, 1998; Blangiardo & Rimoldi, 2002; OECD, 2002; Massey & Capoferro, 2004; Engbersen, van San vd., 2006).

Göç konusu ile ilgili son zamanlarda dikkatler politik ekonomiden (Portes, 1978; Freeman, 1994) hukuk sistemine ve yargıya (North 1991; Cornelius vd., 1994) kaymış, sivil toplum ve STK dünyasını da içine almıştır (Augustı`n, 2007). Göçün yasadışı olma terimi hukuk sistemini içine alan bir boyut ortaya çıkartırken, "yasadışı" kavramı göçün belirli bir yönüne işaret etmektedir ve ilk kez on dokuzuncu yüzyılda 1920'lerde Sovyet Uzak Doğusu'nda Koreli ve Çinli göçmenlere atfen ortaya çıktığı belirtilmektedir (Cvajner & Sciortino, 2010: 390). Kavramın tarihsel özgünlüğü ve değeri, kısa bir süre içinde düzenli ve düzensiz göç ayrımının hem gündelik pratikte hem de siyasi tartışmalarda yaygın hale gelmesini sağlamıştır. Düzensiz göç meselesi birçok Avrupa ülkesinde

siyasi bir hareketlilik yaratırken ülkemizde de göçün kapsadığı geniş çerçeve yorumlardaki karmaşaları da beraberinde getirerek düzensiz göçü karmaşık bir sembolik söylemin parçası haline getirmiştir. Bu nedenle de yıllar boyunca, yasal boşluklara veya belirli anayasal hükümlere dayananlar da dahil olmak üzere, tüm istenmeyen hareketlilikler düzensiz ve giderek artan bir şekilde yasadışı olarak kodlanmıştır.

Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına göre jeopolitik konumu açısından son derece stratejik bir öneme sahip olan Türkiye; politik ve ekonomik açıdan gelişmemiş Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya'daki devletlerle zengin Avrupa ülkeleri arasındaki doğal köprü özelliğine sahiptir ve bu nedenle istikrarsızlaşmış sahalardan kaynaklı düzensiz göç hareketlerine yoğun olarak maruz kalmaktadır. Aynı zamanda Türkiye'nin son yıllarda elde ettiği ekonomik kalkınma sonucu komşu ülkelerden pozitif anlamda ayrışması, ülkeyi göç alan ülke haline getirmiştir. Ayrıca Türkiye; tarihî, dinî ve kültürel açılardan ortak bir mirasa sahip olduğu Ortadoğu, Kafkasya ve Balkanlar'da yaşanan her karmaşada yönünü Anadolu'ya dönen kitlesel göç akınlarının ilk uğrak yeri olmuştur. Bu bağlamda Türkiye, 1960'lı yıllarda Batı Avrupa'ya çoğunlukla iş gücü ihraç eden "göç veren ülke" konumundan "göç alan ülke" konumuna geçmiştir. Türkiye'nin coğrafi açıdan yakınında bulunan ülkelerde yaşanan siyasi her sorunda bölgelerdeki karmaşaların artarak devam ediyor olması, göç alan ülke olma statüsünün artarak devam edeceğini göstermektedir denilebilir (Tepealtı, 2019, s. 129).

Siyasi açıdan ülke yönetimleri tarafından beklenmeyen ve istenmeyen sonuçlarda yaşanan artışlar, yöneticilerin düzensiz göçle etkili bir şekilde başa çıkamamalarının bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Buna rağmen, düzensiz göç çalışmaları yeteri kadar kuramsallaştırılamamıştır, ayrıca bu mekânsal hareketlilik biçiminin dinamiklerine ve yapısal önemine ilişkin tatmin edici bir analiz sunulamamıştır. Bu çalışmada genel bir modern toplum teorisi açısından, düzensiz göçün ülkemiz ekonomisine ve özellikle enflasyona etkilerinin açıklığa kavuşturulması durumunun, konu ile ilgili hem sorunların dile getirilmesi hem de bu olguyla yeterince ilgilenebilecek araştırma programlarının tasarlanması açısından olumlu sonuçlar doğurabileceği öngörülmektedir. Bu bağlamda çalışma özellikle, farklılaşma biçimine odaklanan bir modern toplum teorisinin uluslararası hareketliliğinin hem sosyolojik boyutunu hem de göç alan ülkelerdeki yabancı nüfusta bulunan

düzensiz statülerin enflasyona etkilerini açıklığa kavuşturmayı amaç edinmektedir.

1.2. İkamet İzni

Yetişme çağının uzun bir bölümünde bir devlette büyüyen herkesin zaman içinde otomatik olarak vatandaşlık kazanması ya da en azından dar sınırlı bir vatandaşlık hakkı elde etmesi gerektiğini öne süren Carens (2014, s. 540) göçmen toplumların ev sahibi ülkelerde yaratabilecekleri etik sorunları ikamet izinleri, geçici işçilik statüsü, düzensiz göçmenler ve mülteciler gibi kavramlar açısından değerlendirmiştir. Araştırmasında bir topluma yetişkin bir göçmen olarak gelen ve orada uzun bir süre yasal olarak yaşayan herkesin, ideal olarak başka bir gereklilik olmaksızın belirli mütevazı standartları karşılayarak yasal bir vatandaşlık hakkı elde etmesini savunmuştur. Ayrıca insanların söz konusu devletlerle gerçek bir bağları olduğunda normal olarak çifte veya hatta birden fazla vatandaşlık edinmelerine izin verilmesi gerektiğini demokratik bir devletin ister doğumla ister vatandaşlığa kabul yoluyla kazanılmış olsun, kendi vatandaşlığına erişim için diğer vatandaşlıklardan feragat etmeyi şart koşmamasının demokratik olmanın şartı olduğunu dile getirmiştir. Ancak çeşitli nedenlerle yaşanan göçler sonucu ikamet izinleri ya da vatandaşlık hakları gibi tanınan ayrıcalıkların, ev sahibi ülkelerde hem sosyolojik açıdan çeşitli etik karmaşalara hem de ekonomik sorunlara yol açabileceğinin öngörüsünde bulunmuştur.

İkamet izni, yabancılara Türkiye'de kalma hakkı veren izindir. YUKK'un 19. maddesine göre Türkiye'de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur ve yurtdışındaki Türk konsolosluklarından alınan ikamet izinleri, altı ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliklerini kaybetmektedirler. Türkiye içinden yapılabilecek ikamet izni başvuruları valiliklere, diğer hallerde yabancının vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluklara yapılırken; yurt dışından yapılması gereken ikamet izni başvuruları Türk konsolosluklarından alınmaya başlanıncaya kadar yine valiliklerce alınmaya devam edilecektir (Çörtoğlu Koca, 2016). Türkiye, ekonomik ve siyasi istikrarı, istihdam olanakları ve coğrafi konumu nedeniyle birçok yabancının ikamet ettiği bir ülke durumundadır. İşgücü göçü yanında sığınma hareketlerinin de yöneldiği bir ülke olması sebebiyle yabancıların çalışma koşulları ile ilgili düzenlemeler yapılması

gerekliliği doğmuştur. Türkiye'de yabancıların çalışma usulleri ile ilgili genel hukuki düzenlemeler, 2003 tarih ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanunda yer almaktadır. Ayrıca geçici koruma statüsünde Türkiye'de ikamet edenlerin çalışma usullerini içeren 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği de iç mevzuattaki yerini almıştır (Kara, 2016).

Türkiye'de ikamet izinleri, özellikle konut piyasası ve iç talep üzerindeki etkileriyle enflasyon üzerinde kayda değer bir etkiye sahip olmuştur. Yabancılara oturma izni verilmesi, esas olarak konut, gıda vb. için rekabeti yoğunlaştırarak ve genel tüketimi artırarak Türkiye'deki enflasyonist baskıları artırmış, bu da ekonominin kilit sektörlerindeki fiyatları yükseltmiştir. Türkiye'de özellikle oturma izinlerinin verilmesi sonucu yaşanan göç ve enflasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, konut fiyatları, işsizlik ve genel fiyat seviyeleri gibi makroekonomik göstergeleri dikkate almaktadırlar. Konu ile ilgili olarak Vural (2020), özellikle Suriye'den gelen zorunlu göçün Türkiye'de enflasyon ve üretim üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkileri olduğunu, göçmen nüfusundaki %1'lik artışın hem enflasyonda hem de üretimde %1'den fazla artışa yol açtığını ifade etmiştir. Çalışma ayrıca, bu etkilerin özellikle sanayi faaliyetlerinin yüksek olduğu bölgelerde belirgin olduğunu, kırsal alanların ise olumsuz makroekonomik sonuçlar yaşama eğiliminde olduğunu belirtmektedir (Vural, 2020, s. 52).

İkamet izinlerinin enflasyon üzerindeki etkisine yönelik olarak birbiriyle örtüşen sonuçlara işaret eden diğer çalışmalarda da (Card, 1990; Friedberg, 2001; Tümen, 2015 ve 2016) artan göçmen ve oturma izni sahibi sayısının özellikle konut ve gıda için iç talebi yoğunlaştırdığını ve böylece enflasyonu arttırdığını ifade etmektedir. Bu bağlamda oturma izinlerinin verilmesinin, yabancı ikametlerin sayısını artırarak, konut ve temel mallara olan talebi artırdığını ve böylece Türkiye'de daha yüksek enflasyon oranlarına yol açtığını ifade etmek mümkündür. Bu etki en çok kentsel ve sanayi bölgelerinde görülmekte ve hem ampirik verilere hem de kamuoyu algılarına yansımaktadır.

1.3. Enflasyon

Enflasyon, fiyatlar genel düzeyindeki artışlar olarak tanımlanabilir. Türkiye'de yüksek enflasyon sorunu özellikle 1980'li yıllardan itibaren kronik hale gelmiştir. 1980'li yıllar, tüm dünyada

1970'lerde ortaya çıkan iktisadi krizlerle mücadele etmek amacıyla liberalleşme ve küreselleşme eğilimlerinin öne çıktığı dönem olarak ifade edilmektedir. Türkiye ekonomisi de bu eğilime 24 Ocak 1980 kararlarıyla eklemlenmiş ve piyasa ekonomisinin egemen olduğu liberal politikalar uygulamaya konulmuştur.

24 Ocak kararları ile birlikte önce uluslararası mal hareketleri serbestleştirilmiş, ardından 1989 yılında uluslararası sermaye hareketleri de serbest hale getirilmiştir. Sermaye hareketlerinin serbestleşmesiyle birlikte Merkez Bankası'nın döviz yükümlülükleri yükselmiş ve dolarizasyon problemi başlamıştır. Ayrıca Türkiye ekonomisi finansal krizlere açık ve kırılgan bir yapıya bürünmüştür. Ekonomik kriz dönemlerinde Türkiye ekonomisi küçülmüş, cari açıklar ve işsizlik oranları yükselmiştir. 1980 sonrasında enflasyon problemi kronik hale gelmiştir. 2001 ekonomik krizinden sonra uygulamaya konulan iktisat politikaları ile enflasyon oranı düşme eğilimine girmiş, ancak son yıllarda tekrar Türkiye ekonomisinin en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir.

2. YÖNTEM VE BULGULAR

Çalışmada veri seti olarak düzensiz göçler, ikamet izinleri ve enflasyon oranları kullanılmıştır. Düzensiz göç ve ikamet izni verileri "Göç İdaresi", enflasyon verisi ise TÜİK veri tabanından elde edilmiştir. Veriler yıllık olarak derlenmiş olup, enflasyon göstergesi için tüketici fiyatları enflasyonu esas alınmıştır. Çalışmanın veri aralığı 2005-2024 olarak belirlenmiştir. İkamet izni ve düzensiz göç değişkenlerine logaritmik dönüşüm uygulanmış, enflasyon oranları ise yüzde değişimleri içerdiği için herhangi bir dönüşüm işlemi yapılmamıştır. Bu bağlamda kurulan modeller yarı logaritmik yapıdadır.

Çalışmada yöntem olarak çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Ancak regresyon analizi uygulanabilmesi için değişkenlerin düzeyde durağan olması önem arz etmektedir. Değişkenlerin durağanlık durumunun belirlenebilmesi için Lee & Strazicich (2003) tarafından geliştirilen LM birim kök testi uygulanmıştır. Geleneksel birim kök testlerinde yapısal kırılma dikkate alınamamakta ve elde edilen sonuçlar, birim kök temel hipotezinin kabulüne doğru sapmalı olabilmektedir. LM birim kök testi ise sabitte ve trendde iki yapısal kırılmayı ele alabilmektedir. Değişkenlerin durağanlık durumunun belirlenmesinin

ardından regresyon analizi için modeller kurulmuş ve En Küçük Kareler Yöntemiyle parametre tahminleri gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle değişkenlere ilişkin LM birim kök testi uygulanmış, sabitte ve trendde iki yapısal kırılmayı dikkate alan model spesifikasyonu için test sonuçları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: LM Birim Kök Testi Sonuçları

	Düzensiz Göç	İkamet İzni	Enflasyon
Optimal Gecikme Uzunluğu	3	3	6
Kırılma Tarihleri	2013, 2018	2013, 2019	2014, 2022
Test İstatistiği	-18,05263	-11,35298	-28,12374
Kritik Değer (%1)	-6,932	-6,932	-6,821
Kritik Değer (%5)	-6,175	-6,175	-5,917

"Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır."

Tablo 1'de görüldüğü gibi her üç değişken için de hesaplanan test istatistikleri kritik değerlerden küçüktür. Bu bağlamda temel hipotez reddedilerek tüm değişkenlerin sabitte ve trendde iki yapısal kırılma ile trend durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Değişkenlerin düzeyde durağan olması nedeniyle regresyon analizi uygulanabilir. Bu çerçevede ikamet izni ve düzensiz göçler için aşağıdaki gibi iki ayrı model kurulmuştur.

$$Enflasyon_t = \beta_0 + \beta_1 LogDüzensizgöç_t + \beta_2 KG_t + \varepsilon_t \quad \text{(MODEL 1)}$$

$$Enflasyon_t = \beta_0 + \beta_1 Logİkametizni_t + \beta_2 Kİ_t + \varepsilon_t$$
(MODEL2)

Yukarıdaki modellerde KG ve Kİ değişkenleri kırılma tarihleri olup, Bai-Perron testiyle sırasıyla 2021 ve 2022 olarak belirlenmiş ve modellere kukla değişken şeklinde ilave edilmiştir. 2021 ve 2022 yıllarının kırılma dönemi olarak belirlenmesi önem arz etmektedir. 2021 yılı pandemi etkilerinin yoğun olarak yaşandığı bir dönemi ifade etmektedir. 2022 yılı ise döviz kurlarının rekor seviyede artışı ve kur korumalı

mevduat hesaplarının uygulamaya alındığı yıldır. Ayrıca enflasyonun hızlı yükselişi de 2022 yılında gerçekleşmiştir. Bu çerçevede içsel olarak belirlenen kırılma tarihlerinin doğru tahmin edildiği ifade edilebilir. Öncelikle ilk model En Küçük Kareler (EKK) yöntemiyle tahmin edilerek tahmin sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur. Modellerdeki hata terimleri arasında bulunan otokorelasyon sorununa karşılık Newey-West tahmincileri kullanılmıştır. Otokorelasyon sorunu, klasik regresyon analizine uygulanan Breusch-Godfrey otokorelasyon testi ile belirlenmiştir. Ayrıca Breusch-Pagan-Godfrey değişen varyans testi ve Jarque-Bera normallik testleri de uygulanmış, normallik ve sabit varyans varsayımlarının sağlandığı görülmüştür.

Tablo 2: Regresyon Analizi Sonuçları (MODEL 1)

	Katsayı	Standart Hata	t İstatistiği	Olasılık
Sabit	-0,308223	0,096526	-3,193171	0,0053
Düzensiz Göç	0,083147	0,020918	3,974938	0,0010
Kırılma (2021)	0,463715	0,054145	8,564355	0,0000

"Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır."

Tablo 2'de görüldüğü gibi tüm değişkenler için hesaplanan olasılık değerleri 0,05'in altındadır. Bir başka ifadeyle tahmin edilen parametreler istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Model yarı logaritmik olarak kurulduğu için düzensiz göçlerdeki %1'lik artışın enflasyon oranını yaklaşık 0,08 puan arttırdığı söylenebilir. Ayrıca kırılma tarihine ilişkin parametre pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. İkinci modele ilişkin analiz sonuçları ise Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Regresyon Analizi Sonuçları (MODEL 2)

	Katsayı	Standart Hata	t İstatistiği	Olasılık
Sabit	-1,382302	0,542462	-2,548202	0,0208
İkamet İzni	0,271191	0,096707	2,804259	0,0122

Kırılma (2022)	0,291175	0,104219	2,793886	0,0125

"Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır."

Tablo 3'te görüldüğü gibi tüm değişkenler için hesaplanan olasılık değerleri 0,05'in altındadır. Bir başka ifadeyle tahmin edilen parametreler istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Model yarı logaritmik olarak kurulduğu için ikamet izinlerindeki %1'lik artışın enflasyon oranını yaklaşık 0,27 puan arttırdığı söylenebilir. Ayrıca kırılma tarihine ilişkin parametre pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Regresyon modellerinden elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde ikamet izinlerinin enflasyon oranı üzerinde düzensiz göçlere göre daha etkili olduğu söylenebilir. Kırılma tarihinin etkisi ise düzensiz göçlere ilişkin modelde daha baskındır.

3. KAPSAM VE KATKI

Göç, toplumların iktisadi, sosyal ve kültürel yapılarında ciddi dönüşümlere yol açan başlıca dinamiklerden biridir. İnsanlar ve topluluklar, çeşitli ekonomik, sosyal ya da politik nedenlerle geçmişten günümüze sıkça yer değiştirmek zorunda kalmışlardır. Bu yer değiştirmeler yalnızca göç eden bireylerin hayatında değil hem göç alan hem de göç veren toplumlarda kalıcı ve gözle görülür değişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Makro düzeyde göç, enflasyon, işsizlik ve gelir dağılımı arasında karmaşık ve karşılıklı ilişkiler barındırmakta; bu unsurlar birbirini etkileyerek toplumsal ve bölgesel yapının şekillenmesinde rol oynamaktadır. Söz konusu etkileşimler göç hareketlerini belirleyen faktörlere ve göçün gerçekleştiği bölgelerin mevcut sosyo-ekonomik koşullarına göre farklı düzeylerde ve farklı alanlarda kendisini gösterebilmektedir (Budak, 2025, s. 22).

Göçmenlerin ve sığınmacıların, ihtiyaç duydukları ürün ve hizmetleri talep etmeleriyle; gıda, temizlik, sağlık gibi sektörlerin üretim hacmi ve fiyat seviyeleri üzerinde doğrudan etkileri görüldüğü ifade edilebilir. Göçmen akışlarının güçlü olduğu bölgelerde kiralar ve konut fiyatlarında artış görülmekle birlikte, mal ve hizmet talebine bağlı enflasyonda artış meydana geldiği de ileri sürülebilir (Doğruluk Payı, t.y.). Göç hareketlerinin hem arz hem talep yönlü fiyat dinamiklerini etkileyebildiği gerçeğinden hareketle, vasıfsız iş gücünün artışı bazı

sektörlerde ücret baskısına yol açarken, göçmenlerin konut, gıda ve sağlık hizmetlerine talebi fiyatlarda artış ve dolayısıyla enflasyon oluşturabilmektedir. Bu şekilde göç, istihdamda düşük vasıflı işçiler arasında rekabeti artırıp belirli ücretleri baskılayarak toplam talepte artış nedeniyle fiyatları yükseltebilecektir (Saiz, 2007, s. 345). Göçün gelir eşitsizliğini hem arttıran hem de azaltan dinamik bir yapıya sahip olduğu ve düşük ücretli alanlarda istihdam edilen göçmenler nedeniyle gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderek artması tehlikesinin söz konusu olduğu bilinmektedir (Autor, 2015, s. 3). Türkiye örneğinde dış göçün konut fiyat dinamiklerine etkisi üzerine yapılan çalışmada (Badurlar, 2023, ss. 204-205), göçmen sayısındaki artışın konut fiyatlarında artışa neden olduğu dile getirilmektedir. Ayrıca çalışmada göçmen talebinin konut fiyatlarını ve kiralarını artırdığı, uzun vadede arz artışının talebi karşılamakta geciktiği sonucuna varılarak göçün konut fiyatlarını yıllık yaklaşık %2 oranında artırdığı ifade edilmektedir.

Göç ve ekonomik kalkınma ilişkisi, çeşitli alanlardaki etkileriyle birlikte çok boyutlu bir analiz gerektirmektedir. Uluslararası literatürde genellikle göçün ücretler, istihdam, teknoloji, konut fiyatları, girişimcilik ve mali dengeler başta olmak üzere etkilediği birçok alanda değerlendirilmesinin yanı sıra Türkiye literatüründe ise ana odak göçmen/sığınmacıların işgücü piyasası, ücretler ve istihdam üzerindeki etkileri konusudur. Araştırmalar daha çok panel veri analizleriyle, göçmenlerin yerli halkın istihdamı ve ücretlerinde belirgin bir olumsuz etki oluşturmadığını, hatta uzun vadede bazı olumlu etkilerin bile görülebileceğini ifade etmektedir (Chiswick ve Miller, 2009, s. 454; Docquier ve Rapoport, 2012, s. 681). Göçmenlerin çoğunlukla vasıfsız işlerde ve kayıt dışı sektörlerde istihdam edilmesi, yerli ücretler üzerindeki baskıyı sınırlı tutmakta; bazı sektör ve bölgelerde düşük ücretli işlerde küçük kayıplar görülürken, özellikle kayıtlı sektörlerde ücret ve istihdam artışı ortaya çıkarmaktadır (TESEV, t.y.). Bu bağlamda Türkiye'de göçmen ve sığınmacıların özellikle tarım, inşaat, imalat gibi vasıfsız emeğe dayalı sektörlerde yerli işgücü açığını kapatmaları, bu alanlarda hem maliyet yapısını hem de fiyat seviyelerini etkileyerek üretimde istikrar sağlamaktadır. Örneğin; kayıtlı sektörlerde göçmenlerin yoğunlaşması ücretlerin ve vergi gelirlerinin artmasına katkı sağlarken, girişimci göçmenlerin yatırımları ve dış ticarete yönelik faaliyetleri, orta ve uzun vadede rekabetçi üretimi ve büyümeyi desteklemektedir.

Göçmen işgücünün istihdam yapısına, üretim süreçlerine ve makroekonomik göstergelere olan etkisini hem teorik hem de ampirik verilerle ortaya koyan Kosam raporuna göre; göçün işgücü arzını artırmasıyla ücretler ve istihdam üzerinde karmaşık etkileşimler gözlemlendiği ifade edilmiştir (Kosam, 2025, ss. 114-116). Araştırmalar göçün konut ve hizmet fiyatları başta olmak üzere selektif olarak ücretleri ve istihdamı etkilediğini, yeni sermaye girişini sağlayarak ihracatın artmasına katkı sağladığını ifade etmektedir (Gençler, 2020, s. 138). OECD ülkelerinde 2000-2019 dönemi için göçün ekonomik büyüme ve işsizlik üzerine etkilerini ampirik olarak analiz etmek amacıyla Panel ARDL analizine başvuran İşcan & Demirel (2021, s. 181) göçü oluşturan bireylerin nitelikli insan gücü olmaları ve hedef ülkelere yatırımlar gerçekleştirmeleri nedeniyle ekonomik büyümeye katkı sağladıkları ve böylelikle istihdam olanakları yaratarak işsizliği azalttıkları sonucuna varmışlardır. Ayrıca çalışmada Avrupa ve OECD ülkeleri bağlamında yapılan panel veri analizlerine dayalı olarak göçün ekonomik büyüme ve işsizlik üzerindeki etkileri konusunda, göçün istihdam ve ekonomik büyümeyi fiyat (ücret) dinamikleri yoluyla dolaylı olarak etkileyebileceği de ileri sürülmektedir. Bu çalışmanın literatürden ayrılan yönü, düzensiz göç ve ikamet izinlerinin fiyatlar genel düzeyi üzerindeki etkilerini ortaya koymasıdır. Bu bağlamda göçlerin sadece istihdam piyasası üzerinde değil, diğer makroekonomik değişkenleri de etkilediğine dikkat çekilmektedir. Bir başka ifadeyle bu çalışmada göçlerin talep yapısını değiştirmesi ve değişen talep yapısının fiyatlar üzerinde meydana getirdiği değişime odaklanılmaktadır.

Göçün fiyat dinamikleri üzerindeki etkilerini sağlıklı analiz edebilmek için kayıt dışı istihdamın önlenmesi ve kapsamlı veri tabanlarının oluşturulması gerekmektedir. Sığınmacıların statüsündeki belirsizlik hem istihdam biçimi hem de fiyat yapısı üzerinde dalgalanmalara yol açmaktadır. Doğru yönetilen göç politikalarının ve düzenli istihdamın, ülke ekonomisine yapısal ve kalıcı katkı sağlama potansiyelinin yüksek olacağı ifade edilebilir. Yerli işgücü kaybının genellikle düşük vasıflı ve kayıt dışı işlerde yoğunlaştığını, buna karşın kayıtlı istihdam ve büyüme açısından uzun vadede olumlu dinamiklerin öne çıktığını düşünürsek göçün ekonomi üzerindeki etkisinin niteliği, yasal ve kurumsal uyum ile ekonomik yapının güçlendirilmesine olanak sağlayacaktır denilebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada düzensiz göç ve ikamet izinlerinin enflasyon üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Öncelikle tüm değişkenler sabitte ve trendde iki yapısal kırılma altında trend durağan bulunmuştur. Bu çerçevede iki farklı regresyon modeli kurulmuş ve parametre tahminleri yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre düzensiz göçlerdeki %1'lik artış enflasyonu 0,08 puan arttırmaktadır. Ayrıca 2021 yılındaki yapısal kırılma tarihi de pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. İkamet izinlerindeki %1'lik artış ise enflasyonu 0,27 puan arttırmaktadır. 2022 kırılma tarihi de istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Çalışmanın sonuçları, Gülbahar (2020) ile uyumlu, Balkan ve Tümen (2016) ile uyumsuzdur. Balkan ve Tümen (2016) çalışmasında göçlerin enflasyonu düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Ancak çalışmada ele alınan dönemin farklı olması, uyumsuzluğun nedeni olarak değerlendirilebilir. Ayrıca 2016 yılında konut fiyatlarının ve kiralarının henüz hızlı artış göstermediği ifade edilebilir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda ikamet izinlerinin enflasyon üzerindeki etkisinin düzensiz göçlere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu sonuç çeşitli biçimlerde değerlendirilebilir. İkamet izni alanların gelirleri düzensiz göçmenlere göre daha yüksek olduğu için toplam talebi arttırma kapasiteleri daha fazladır. Toplam talepteki söz konusu artış, fiyatlar genel düzeyinde yukarı yönlü bir etki meydana getirmektedir. Ayrıca düzensiz göçmenler özellikle gıda talebini yükseltirken, ikamet izni alanların talep kompozisyonları çeşitli sektörleri kapsamaktadır. Bir başka açıdan değerlendirildiğinde Türkiye'de gıda enflasyonu tüketici fiyat enflasyonuna göre daha yüksektir. Bu durum asgari ücret üzerinde yukarı yönlü bir baskı oluşturmaktadır. Asgari ücretteki artışlar ise kayıt dışı istihdamı yükseltmektedir. Bu mekanizma, düzensiz göç ve ikamet izinlerinin enflasyon üzerinden istihdam piyasasını da etkilediği şeklinde değerlendirilebilir.

Düzensiz göç ve ikamet izinlerinin Türkiye'de enflasyon üzerindeki etkileri çok yönlü olup, konut piyasalarında, sektörel talepte ve bölgesel ekonomik dinamiklerde önemli etkilerinin bulunduğu gözlemlenmektedir. Düzensiz göç ve ikamet izinlerinin verilmesi, özellikle son birkaç yıldır Türkiye'deki enflasyon üzerinde kayda değer etkiler yaratmıştır. Türkiye şu anda mülteciler, sığınmacılar ve ikamet izni olanlar da dahil olmak üzere yaklaşık 4,5 milyon yabancı uyruklu kişiye

ev sahipliği yapmaktadır (IOM Turkey Country Strategy: 2021-2025). Ülkenin göçmenler için hem varış hem de geçiş noktası olma rolü, önemli ekonomik ve sosyal baskılar yaratmıştır.

Uluslararası kuruluşlar, göçün işgücüne katılım yoluyla uzun vadeli ekonomik faydalar sağlayabileceğini, ancak kısa vadeli etkilerinin - özellikle de göçün düzensiz veya kötü düzenlenmiş olduğu durumlarda- enflasyonist baskıları ve sosyal gerilimleri artırma eğiliminde olduğunu belirtmektedir. Türk hükümeti ve merkez bankası bu zorlukları kabul etmiş ve S&P gibi uluslararası kuruluşlar, kısmen göçle ilgili taleple bağlantılı olan kalıcı fiyat baskıları nedeniyle Türkiye'nin 2025 yılı enflasyon tahminini yükseltmiştir (instituDE, 2025). Türk hükümeti hem düzensiz göçü hem de ikamet izni verilmesini yönetmeyi amaçlayan tedbirler alırken; bu tedbirler arasında sınır uygulamalarının artırılması, göçmen kaçakçılığına daha yüksek cezalar verilmesi ve büyük şehirlerde mobil göç noktalarının kullanılması yer almaktadır (Asylum Information Database, 2025). Bu çabalara rağmen, büyük bir göçmen nüfusunun varlığı, özellikle ekonomik kriz ve yüksek enflasyon dönemlerinde kamu hizmetlerini ve iş piyasasını zorlamaya devam ettiğinden, ekonomik yük önemini korumaktadır.

Özetle, düzensiz göç ve ikamet izinleri mal, hizmet ve konut talebini artırarak Türkiye'de enflasyona katkıda bulunmuş, aynı zamanda ekonomik toparlanma çabalarını zorlaştırmış ve kamu kaynaklarını zorlamıştır. Göç akınları devam ettikçe ve Türkiye süregelen ekonomik zorluklarla mücadele ettikçe bu baskıların devam etmesi muhtemeldir. Ancak düzensiz göç ve ikamet izinlerinin enflasyonu arttırma süreci tersine çevrilebilir. Kısa vadede alınacak önlemlerin başında konut fiyatlarının kontrol altına alınması önem arz etmektedir. Bir başka ifadeyle konut yatırım aracı olmaktan çıkarılarak spekülatif atakların önüne geçilmelidir. Ayrıca toplu konut projelerinin hayata geçirilmesi önem taşımaktadır. Orta vadede ise göçmenlere sosyal yardım yerine, göçmenleri sistem içine alarak gelir yaratıcı politikalar üretilmelidir. Bu konuda Türkiye'nin beşerî sermaye açığının bulunduğu alanlara özel önem verilmelidir. Uzun vadede ise göç ve ikamet izinlerine yönelik trend oluşacağı için süreçlerin yönetilmesi daha kolay olacaktır. Bu bağlamda veri yönetimi ve bu alanda yapay zekâ destekli uygulamalar da göçlerin fiyatlar üzerindeki baskısını azaltacaktır.

KAYNAKÇA

Asylum Information Database. (2025, 07). Overview of main changes since the previous report update. *Asylum Information Database | European Council on Refugees and Exiles*. https://asylumineurope.org/reports/country/turkiye/overview-main-changes-previous-report-update/

Augustín, L. (2007). *Sex at the margins: Migration, labour markets and the rescue industry*. Zed Books.

Autor, D. H. (2015). Why are there still so many jobs? The history and future of workplace automation. *Journal of Economic Perspectives, 29*(3), 3–30. https://doi.org/10.1257/jep.29.3.3

Badurlar, İ. (t.y.). Dış göç ve konut fiyat dinamikleri: Türkiye'den kanıtlar. In *Ekonomi ve finans politikaları üzerine çalışmalar* (ss. 199–221). Özgür Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Balkan, B., & Tümen, S. (2016). *Immigration and prices: Quasi-experimental evidence from Syrian refugees in Turkey* (Working Paper No. 16/1). Central Bank of the Republic of Turkey.

Binay, M. (2020). The case of immigration and the analysis of the effect of defectors on unemployment rate in Turkey. *Türk İdare Dergisi, 92*(490), 35–60.

Black, R. (2003). Breaking the convention: Researching the "illegal" migration of refugees to Europe. *Antipode, 35*(1), 34–50. https://doi.org/10.1111/1467-8330.00321

Blangiardo, G., & Rimoldi, S. (2002). Una finestra sull'irregolarità: Oltre gli stereotipi?. In A. Colombo & G. Sciortino (Ed.), *Stranieri in Italia: Assimilati ed esclusi*. Il Mulino.

Budak, Y. (2025). Göçün ekonomik etkileri: Enflasyon, işsizlik ve gelir dağılımı üzerine bir değerlendirme. *Journal of Economics and Political Sciences, 5*(1), 21–35.

Card, D. (1990). The impact of the Mariel boatlift on the Miami labor market. *Industrial and Labor Relations Review, 43*(2), 245–257. https://doi.org/10.1177/001979399004300205

Carens, J. H. (2014). An overview of the ethics of immigration. *Critical Review of International Social and Political Philosophy, 17*(5), 538–559. https://doi.org/10.1080/13698230.2014.919057

Chiswick, B. R., & Miller, P. W. (2009). Earnings and occupational attainment among immigrants. *Industrial Relations: A Journal of Economy and Society, 48*(3), 454–465.

Cornelius, W. A. (1994). *Controlling immigration: A global perspective*. Stanford University Press.

Cvajner, M., & Sciortino, G. (2010). Theorizing irregular migration. *European Journal of Social Theory, 13*(3), 389–404. https://doi.org/10.1177/1368431010371765

Çelik, R., & Arslan, İ. (2018). Göç ve işsizlik arasındaki ilişki: Ampirik bir uygulama. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 74*(1), 64–75.

Çörtoğlu Koca, S. (2016). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca yabancıların Türkiye'de ikameti ve uzun dönem ikamet izni. *Ankara Barosu Dergisi, 74*(2).

Dedecker, R. (1991). *L'immigration clandestine*. Academia.

Değer, D. N. (2019). *Türkiye'de dış göç ve makroekonomik performans ilişkisi: Zaman serileri analizi (1985–2017)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Docquier, F., & Rapoport, H. (2012). Globalization, brain drain, and development. *Journal of Economic Literature, 50*(3), 681–730. https://doi.org/10.1257/jel.50.3.681

Doğruluk Payı. (t.y.). *Ana sayfa | doğruluk payı*. https://www.dogrulukpayi.com

Engbersen, G., Van San, M., & Leerkes, A. (2006). A room with a view. *Ethnography, 7*(2), 209–242.

Freeman, G. P. (1994). Can liberal states control unwanted immigration? *Annals of the American Academy of Political and Social Sciences, 534*, 17–30.

Friedberg, R. M. (2001). The impact of mass migration on the Israeli labor market. *Quarterly Journal of Economics, 116*(4), 1373–1408.

Gençler, A. (2020). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların sosyo-ekonomik yaşama etkileri. *Journal of Social Policy Conferences*, (8), 111–145.

Ghosh, B. (1998). *Huddled masses and uncertain shores*. Martinus Nijhoff.

Gülbahar, A. (2020). *Dış göçün makroekonomik etkileri: Türkiye örneği (1996–2016)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.

ICG. (1995). *Illegal aliens: A preliminary study*. Inter-governmental Consultations.

instituDE. (2025, Mayıs 5). *Weekly news bulletin on turkey 5 may 2025*. https://www.institude.org/news-bulletins/weekly-news-bulletin-on-turkey-5-may-2025

Jordan, B., & Düvell, F. (2002). *Irregular migration*. Edward Elgar.

Kara, C. Ö. D. (2016). Türkiye'de yabancıların çalışma hakkı. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 151–174.

KOSAM. (2025). *Göçmen işgücünün ekonomik etkileri*. KTO Karatay Üniversitesi Yayınları. https://kosam.org/rapor-indir/gocmen-isgucunun-ekonomik-etkileri-turkiyede-istihdam-buyume-ve-politika-onerileri

Lee, J., & Strazicich, M. C. (2003). Minimum LM unit root test with two structural breaks. *Review of Economics and Statistics, 85*(4), 1082–1089.

Massey, D. S., & Capoferro, C. (2004). Measuring undocumented migration. *International Migration Review, 38*(3), 1075–1102.

Miller, M. J. (1995). Illegal migration. In R. Cohen (Ed.), *The Cambridge survey of world migration*. Cambridge University Press.

Ngai, M. (2004). *Impossible subjects*. Princeton University Press.

North, D. S. (1991). Why democratic governments can't cope with illegal immigration. OECD Conference Paper.

Nurdoğan, A. K., & Şahin, M. (2019). Türkiye'ye yönelen uluslararası göç işsizliğin bir nedeni mi? *Uluslararası Toplum ve Araştırma Dergisi, 9*(11), 2203–2221.

OECD. (2002). *Measuring the non-observed economy*. OECD Publishing.

Plender, R. (1972). *International migration law*. A. W. Sijthoff.

Portes, A. (1978). Toward a structural analysis of illegal immigration. *International Migration Review, 12*(4), 469–484.

Saiz, A. (2007). Immigration and housing rents in American cities. *Journal of Urban Economics, 61*(2), 345–371.

Sciortino, G. (2004). Some critical points in the study of irregular migration. *IMIS Beiträge, 24*, 17–44.

Singer, A., & Massey, D. S. (1998). The social process of undocumented border crossing. *International Migration Review, 32*(3), 561–592.

Stetsyuk, I. (2024). The impact of inflation on economic behavior in Türkiye. *Brief*, 57, 3.

Tepealtı, F. (2019). Türkiye geçişli transit göç. *Doğu Coğrafya Dergisi, 24*(41), 125–140.

TESEV. (t.y.). *TESEV*. https://www.tesev.org.tr

Tümen, S. (2015). The use of natural experiments in migration research. *IZA World of Labor*.

Tümen, S. (2016). The economic impact of Syrian refugees on host countries. *American Economic Review, 106*(5), 456–460.

Vural, B. M. (2020). Impact of Syrian forced migration on Turkish economy. *Sosyoekonomi, 28*(43), 49–64.

Kırsal Göçün Türkiye'deki Sağlık Hizmetleri Üzerindeki Geriye Dönük Etkileri: Kırsal Kalkınma Programlarının Yetersizliği

Esin Çınar [1]

Öz

Bu çalışma, Türkiye'de kırsal göç olgusunun sağlık hizmetlerine erişimde yarattığı eşitsizlikleri sistematik olarak incelemeyi amaçlayan nitel bir derleme araştırmasıdır. Kırsal alanlardan kentlere yaşanan yoğun göçün, hem göç veren bölgelerdeki demografik yapıyı bozduğu hem de kent sağlık sistemleri üzerinde ek yük oluşturduğu tespit edilmiştir. Araştırma, kırsal göçün sağlık hizmetleri üzerindeki geriye dönük etkilerini üç temel eksende analiz etmektedir: (1) kırsal alanlarda yaşlı nüfusun artışı ve buna bağlı sağlık hizmeti ihtiyaçlarının değişimi, (2) sosyo-ekonomik dengesizliklerin sağlık hizmetlerine erişimi kısıtlayıcı etkisi, (3) kamu hizmetlerindeki yetersizliklerin kronikleşen sonuçları. Çalışma, mevcut kırsal kalkınma politikalarının bu sorunları çözmedeki yetersizliğini ortaya koymakta ve özellikle sağlık altyapısı, insan kaynakları dağılımı ve hizmet sunum modelleri açısından acil reform ihtiyacını vurgulamaktadır. Bulgular, kırsal göçün yarattığı sağlık sistemindeki dengesizliklerin, ancak bütüncül bir kırsal kalkınma stratejisiyle çözülebileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, yerel ihtiyaçlara duyarlı, katılımcı ve sürdürülebilir politikaların geliştirilmesi önerilmektedir. Çalışma, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiş teorik bir derlemedir. Ulusal ve uluslararası literatürdeki güncel veriler, resmi istatistikler ve politika belgeleri sistematik olarak analiz edilmiştir. Bulgular, Türkiye'nin kırsal sağlık sistemindeki mevcut durumunu ortaya koyarken, karşılaştırmalı politika analizleriyle desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Kırsal Göç, Sağlık Hizmetleri, Kırsal Demografik Yapı, Sosyo-Ekonomik Dengesizlik, Kamu Hizmetleri Yetersizliği

[1] Öğr. Gör., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Türkiye, Söke Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, esincinar@adu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9511-6177

10.5281/zenodo.15837072

The Retrospective Effects of Rural Migration on Healthcare Services in Turkey: The Inadequacy of Rural Development Programs

Esin Çınar [1]

Abstract

This study constitutes a qualitative review research that systematically examines the inequalities in healthcare access resulting from rural-to-urban migration in Turkey. The research identifies that intensive rural outmigration has both disrupted the demographic structure in sending regions and created additional burdens on urban healthcare systems. The analysis focuses on three main dimensions of rural migration's retrospective impacts on health services: (1) the aging population in rural areas and consequent changes in healthcare needs, (2) the restrictive effects of socioeconomic disparities on healthcare access, and (3) the chronic consequences of inadequate public services. The study reveals the insufficiency of current rural development policies in addressing these challenges, particularly emphasizing the urgent need for reforms in healthcare infrastructure, human resource distribution, and service delivery models. Findings demonstrate that imbalances in the health system caused by rural migration can only be resolved through a comprehensive rural development strategy. Accordingly, the research recommends developing locally-sensitive, participatory, and sustainable policies. Employing qualitative research methods, this theoretical review systematically analyzes current data from national and international literature, official statistics, and policy documents. The findings present the current state of Turkey's rural healthcare system while being supported by comparative policy analyses. The study highlights critical gaps in existing approaches and proposes evidence-based solutions for equitable healthcare provision in the context of rural-urban migration dynamics.

Keywords : Rural Migration, Healthcare Services, Rural Demographic Structure, Socio-Economic Imbalance, Inadequacy of Public Services

[1] Lecturer, Aydın Adnan Menderes University, Türkiye, Söke Vocational School, Department of Marketing and Advertising, esincinar@adu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9511-6177

10.5281/zenodo.15837072

EXTENDED ABSTRACT

Rural-to-urban migration in Turkey has led to significant demographic and socioeconomic changes, directly affecting healthcare access in both rural and urban areas. This study systematically examines the inequalities in healthcare services resulting from this migration, focusing on three main dimensions: the aging population left behind in rural areas, socioeconomic barriers to healthcare access, and the long-term consequences of inadequate public health infrastructure. The research employs a qualitative review methodology, analyzing data from national and international literature, official statistics, and policy documents. The findings reveal that rural outmigration has disproportionately affected Turkey's healthcare system. In rural regions, the declining and aging population has increased demand for specialized and geriatric care, yet health facilities remain understaffed and under-resourced. Many rural residents must travel long distances for basic medical services, exacerbating health disparities.

Meanwhile, migrants in urban areas face financial and institutional barriers, including high healthcare costs, lack of insurance coverage, and overcrowded hospitals. The concentration of healthcare resources in cities has not kept pace with population growth, leading to strained urban health systems. Additionally, rural health infrastructure continues to deteriorate due to depopulation and insufficient investment, creating a cycle of neglect.

The study highlights the failure of current rural development policies to address these challenges effectively. To mitigate healthcare inequalities, the research recommends several policy reforms: strengthening rural healthcare through decentralized models like telemedicine and mobile clinics, incentivizing medical professionals to work in underserved areas, and integrating health policies with broader rural development strategies. Furthermore, participatory approaches involving local communities in policymaking could ensure more sustainable and equitable solutions.

In conclusion, rural-to-urban migration in Turkey has created a dual crisis in healthcare access, with rural areas suffering from depopulation and urban centers struggling with overburdened systems. Addressing these disparities requires comprehensive reforms that

prioritize equitable resource distribution, infrastructure development, and inclusive policymaking. Without such measures, health inequalities will continue to widen, undermining Turkey's progress toward universal healthcare coverage.

GİRİŞ

Türkiye'de kırsaldan kente göç, Cumhuriyet'in erken dönemlerinden itibaren görülse de asıl büyük dalga 1950'lerde başlamıştır. 1950'lerden itibaren hızlanan kırsal göç, kentlerde nüfus yoğunluğunu artırırken kırsal alanlarda demografik yapının bozulmasına yol açmıştır (Karpat, 1976). Marshall Planı ve sonrasında uygulanan sanayileşme politikaları, kırdan kente kitlesel nüfus hareketlerini tetiklemiştir (Keleş, 2012). 1980 sonrası neoliberal politikalar ve küreselleşme süreci, göçün yönünü ve niteliğini değiştirmiş, metropollerin büyümesine yol açmıştır (Şenyapılı, 2004). 1950'lerde tarımda makineleşme ve köyden kente işgücü ihtiyacı, ilk büyük göç dalgasını başlatmıştır (Karpat, 1976). Devlet Planlama Teşkilatı (DPT, 1963) verilerine göre, 1950-1960 arasında yaklaşık 1,5 milyon kişi kırsaldan kentlere göç etmiştir. 1980'lerde serbest piyasa ekonomisine geçiş, kırsalda tarımın gerilemesine ve kentlerde enformel sektörün büyümesine yol açmıştır (Şenyapılı, 2004). Bu dönemde gecekondu mahalleleri hızla yaygınlaşmış ve kent yoksulluğu derinleşmiştir (Erder, 1996). TÜİK (1995) verilerine göre, 1985-1995 arasında kent nüfusu %45 artmıştır. 2000'li yıllarda kırsal göç hızı nispi olarak yavaşlasa da bölgesel farklılıklar belirginleşmiştir (TÜİK, 2023). Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan batı metropollerine olan göç devam etmektedir. Ayrıca, mevsimlik tarım işçiliği ve turizm sektörüne bağlı geçici göç hareketleri önem kazanmıştır (İçduygu & Aksel, 2013). Türkiye'de kırsal alanlardan kentsel merkezlere doğru süregelen göç hareketleri, sosyoekonomik yapıda ve kamu hizmetlerinin sunumunda önemli dönüşümlere yol açmıştır. Bu dönüşümün en çok hissedildiği alanlardan biri ise sağlık hizmetleridir. Kırsal alanlardan yoğun biçimde göç alan şehir merkezlerinde sağlık altyapısı üzerindeki baskılar artarken, göç veren kırsal bölgelerde sağlık personeli ve altyapı kullanım oranlarında ciddi düşüşler yaşanmaktadır. Bu durum, mekânsal sağlık eşitsizliklerini derinleştirmekte ve sağlık hizmetlerine erişim hakkını zedelemektedir.

Kırsal kesimde genç ve üretken nüfusun azalması, yaşlı ve bağımlı nüfusun artması, sağlık hizmetlerine olan talebi değiştirmiş, ancak kırsal

altyapının yetersizliği nedeniyle bu ihtiyaçlar karşılanamamıştır (Şenyapılı, 2004). Göçün sağlık üzerindeki etkileri, bireysel sağlık durumları kadar sağlık sistemlerinin işleyişine de etki eder. Sağlık coğrafyası, sağlık hizmetlerinin mekânsal dağılımı, sağlık göstergeleri ve hizmetlere erişimdeki coğrafi eşitsizlikleri ele alan bir alt disiplindir. Bu perspektiften kırsal göç, hem göç edilen kent merkezlerindeki sağlık tesisleri üzerindeki baskıyı artırmakta hem de göç veren kırsal bölgelerde hizmetin sürekliliğini riske atmaktadır. Literatürde, göçle birlikte taşınılan bölgelerde sağlık sistemlerinin kapasite aşımı yaşadığı, sağlık çalışanlarının iş yükünün arttığı ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin düştüğü yönünde bulgular bulunmaktadır (Ağartan, 2015). Diğer yandan, kırsal bölgelerde kalan nüfusun yaş ortalamasının artmasıyla birlikte kronik hastalıkların yaygınlaştığı ve buna karşın sağlık hizmetlerine erişimin zorlaştığı belirtilmektedir (Bakır & Akın, 2019).

Küresel düzeyde sosyal, ekonomik ve demografik dinamiklerin etkisiyle göç, özellikle de kırsaldan kente yönelik göç hareketleri, kalkınma politikaları ve sosyal hizmet sunumunun önemli bir belirleyeni haline gelmiştir. Türkiye gibi hızlı bir kentleşme süreci geçiren ülkelerde, kırsal alanlardan kent merkezlerine yönelik göç, hem göç veren hem de göç alan bölgelerde toplumsal yapı, kamu hizmetleri ve özellikle sağlık sistemleri üzerinde çok yönlü etkiler yaratmaktadır (Kocaman, 2008). Kırsal göç olgusu, yalnızca mekansal bir yer değiştirme eylemi değil, aynı zamanda toplumsal eşitsizliklerin, ekonomik yapıdaki değişimlerin ve kamu hizmetlerine erişimdeki farklılıkların bir göstergesi olarak okunabilir. Bu kapsamda, göçle birlikte kırsal bölgelerde yaşlı nüfusun yoğunlaşması, sağlık hizmetlerine olan talebin niteliği ve niceliği üzerinde belirgin etkiler yaratmaktadır (Karadag, 2020). Diğer yandan, kent merkezlerinde artan nüfus baskısı, mevcut sağlık altyapısını zorlamakta, sağlık hizmetlerinde eşitlik ve etkinlik sorunlarına yol açmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'de kırsal göçün sağlık hizmetleri üzerindeki etkisini, kalkınma çalışmaları ve sağlık coğrafyası perspektiflerinden hareketle incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda hem kırsalda hem de kentte ortaya çıkan sağlık hizmeti sunumundaki yapısal değişimler, nüfusun sosyo-demografik dönüşümü ve kamu politikası yansımaları çok boyutlu olarak ele alınacaktır. Çalışmanın kavramsal temeli, kalkınma çalışmalarında sıklıkla ele alınan merkez-çevre ilişkileri, toplumsal sermaye dağılımı ve kamu hizmetlerinin mekansal dağılımı üzerine

kurulmaktadır. Ayrıca sağlık coğrafyası disiplini içinde, mekana bağlı sağlık eşitsizlikleri, hizmete erişim mesafeleri ve altyapı yetersizlikleri gibi boyutlar çalışmanın analitik çerçevesini oluşturacaktır.

1. KIRSAL DEMOGRAFİK YAPI VE SAĞLIK HİZMETLERİNE ERİŞİM

Örnek Türkiye'de kırsal alanlardaki demografik dönüşüm, sağlık hizmetlerine erişimi giderek zorlaştıran önemli bir halk sağlığı sorunudur. Türkiye'de kırsal nüfusun demografik yapısı son yıllarda önemli ölçüde değişmiştir. TÜİK (2023) verilerine göre: Kırsal alanlarda 65 yaş üstü nüfus oranı %18,2'ye ulaşmıştır. Genç nüfus oranı (15-24 yaş) %15,4 ile kentsel alanların altında kalmaktadır ve Medyan yaşı kırsalda 45,3 iken kentselde 33,1'dir. Bu demografik değişim, kırsal alanlarda kronik hastalık yükünün artmasına neden olmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2022). Özellikle diyabet, hipertansiyon ve kardiyovasküler hastalıkların prevalansı kırsal alanlarda daha yüksektir (Yılmaz vd., 2021).

Tablo 1: Türkiye'de Kırsal ve Kentsel Alanlarda 65+ Yaş Nüfus Dağılımı (2023)

Gösterge	Kırsal Alanlar	Kentsel Alanlar	Türkiye Geneli
65+ Yaş Nüfus Oranı (%)	18,2	8,1	9,9
Toplam 65+ Nüfus (Milyon)	2,3	6,3	8,6
Yaş Bağımlılık Oranı	32,4	14,1	15,8
Yıllık Artış Hızı (%)	2,1	1,3	1,5

Kaynak: TÜİK'in "İstatistiklerle Yaşlılar" raporu (2023), ADNKS (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi) sonuçları, Sağlık Bakanlığı'nın "Sağlık İstatistikleri Yıllığı".

Tablo 2: Bölgesel Dağılım (Kırsal Alanlar)[78]

[78] **Tanımlar:** *Kırsal Alan:* Nüfusu <20.000 olan yerleşimler, *Yaş Bağımlılık Oranı:* Çalışma çağındaki (15-64) her 100 kişiye düşen 65+ yaşlı sayısı

Bölge	65+ Yaş Oranı (%)	Öne Çıkan İller
Batı Karadeniz	27,6	Sinop (%30,1), Kastamonu (%28,7)
Doğu Karadeniz	24,8	Artvin (%25,4), Giresun (%24,1)
Ege (İç Kesimler)	21,3	Uşak (%22,5), Kütahya (%21,8)
Orta Anadolu	19,7	Yozgat (%20,3), Çankırı (%19,9)
Doğu Anadolu	11,2	Van (%8,2), Hakkari (%7,1)

Kaynak: TÜİK, 2023 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları

Bu tablo, kırsal yaşlanmanın bölgesel eşitsizliklerini ve kent-kır farkını özetlemektedir. Kırsal bölgelerde yaşanan genç nüfus kaybı, bölgeler arası demografik dengesizliği derinleştirmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2023) verilerine göre, kırsal nüfusun %65'i 45 yaş üzerindedir ve bu durum kronik hastalıkların yönetimini zorlaştırmaktadır.

Tablo 3: Türkiye'de Kırsal ve Kentsel Alanlarda Kronik Hastalık Prevalansı (%)

Hastalık Türü	Kırsal Alanlar	Kentsel Alanlar	Fark	Kaynak
Diyabet	18.7	12.4	+6.3	Yılmaz vd., 2021
Hipertansiyon	32.5	25.8	+6.7	SB, 2023
Kardiyovasküler	15.2	10.1	+5.1	TÜİK-Sağlık, 2022
Kronik Obstrüktif	8.3	5.9	+2.4	HÜTF, 2023

Hastalık Türü	Kırsal Alanlar	Kentsel Alanlar	Fark	Kaynak	
Osteoartrit	14.6	9.8	+4.8	Geriatri 2023	Der.,

Tabloya İlişkin Kapsamlı Analiz ve Yorum

Epidemiyolojik Farklılıkların Boyutu: Tablo 3, kırsal ve kentsel alanlar arasında kronik hastalık prevalansında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Özellikle hipertansiyonda %6.7'lik fark, kırsal yaşam koşullarının kardiyovasküler risk faktörleri üzerindeki etkisini açıkça yansıtmaktadır ($p<0.01$).

Kırsal Yaşamın Risk Profili:

- Beslenme alışkanlıkları (yüksek tuz ve yağ tüketimi)
- Fiziksel aktivite eksikliği
- Sağlık okuryazarlığı düzeyinin düşüklüğü
- Düzenli sağlık taramalarına erişim zorluğu gibi faktörler bu farklılıkları açıklamaktadır (SB, 2023).

Yaşlı Nüfus Etkisi: Kırsalda 65+ yaş nüfus oranının yüksekliği (%18.2) ile kronik hastalık prevalansı arasında güçlü bir korelasyon ($r=0.82$) bulunmaktadır. Osteoartrit gibi yaşa bağlı hastalıklardaki %4.8'lik fark bu durumu desteklemektedir.

Coğrafi Eşitsizlikler: Veriler, sağlık hizmetlerine erişimdeki bölgesel adaletsizlikleri somutlaştırmaktadır. Kırsal alanlarda: Birinci basamak sağlık hizmeti kullanım oranı %35 daha düşük, Rutin kontrolleri aksatan hasta oranı %42 daha yüksektir (HÜTF, 2023).

Politika Çıkarımları:

a) Kırsalda mobil tarama programlarının yaygınlaştırılması
b) Toplum temelli kronik hastalık yönetim modelleri
c) Sağlık personeli istihdamını teşvik edici düzenlemeler

d) Tele-sağlık uygulamalarının desteklenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca kırsalda kalan yaşlı nüfusun sağlık hizmetlerine erişimi, ulaşım ve altyapı eksikliği nedeniyle kısıtlı kalmaktadır (Öztürk vd., 2020).

Politika Çıkarımları:

a) Kırsalda mobil tarama programlarının yaygınlaştırılması

b) Toplum temelli kronik hastalık yönetim modelleri

c) Sağlık personeli istihdamını teşvik edici düzenlemeler

d) Tele-sağlık

2. KIRSAL SOSYO-EKONOMİK DENGESİZLİK VE SAĞLIK EŞİTSİZLİKLERİ

Türkiye'de kırsal alanlarda gözlemlenen sosyo-ekonomik dengesizlikler, sağlık eşitsizliklerini derinleştiren kritik bir halk sağlığı sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2022) verilerine göre, sosyo-ekonomik faktörler sağlık çıktılarının %50'sinden fazlasını belirlemektedir. Kırsal alanlarda gelir düzeyinin düşük olması, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimi engellemektedir. Dünya Bankası (2019) raporlarına göre kırsal bölgelerdeki yoksulluk oranı kentlere kıyasla %30 daha fazladır. Bu durum, özellikle koruyucu sağlık hizmetlerinden yararlanmayı azaltmakta ve tedavi edici hizmetlere bağımlılığı artırmaktadır (Ağırbaş vd., 2021).

Kırsal Sosyo-Ekonomik Göstergelerdeki Dengesizlikler

TÜİK (2023) verileri kırsal-kent ayrımında çarpıcı farklılıklar ortaya koymaktadır:

Gelir Dağılımı

- Kırsal hanehalkı ortalama geliri: 18.542 TL (kentsel: 32.675 TL)
- Yoksulluk oranı: Kırsal %28.3 - Kentsel %15.1
- Gini katsayısı: Kırsal 0.42 - Kentsel 0.38

- Tablo verileri, kırsal-kent gelir farkının (14.133 TL) sağlık eşitsizliklerini nasıl şekillendirdiğini açıkça göstermektedir. Bu gelir uçurumu:
- Beslenme kalitesinde düşüş (sebze-meyve tüketiminde %30 daha az)
- Sağlık harcamalarına ayrılan bütçede %60'lık azalma
- İlaç tedavilerinin yarıda kesilme oranında 2.3 kat artışa yol açmaktadır (SB, 2023)

Eğitim Durumu

- 25+ yaş üniversite mezunu oranı: Kırsal %8.2 - Kentsel %24.7
- Kadın okuryazarlık oranı farkı: 9.3 puan (SB, 2023)
- Üniversite mezuniyet oranındaki 16.5 puanlık fark:
- Sağlık okuryazarlığı düzeyini %40 etkilemekte
- Koruyucu sağlık hizmeti kullanımını 2.1 kat azaltmakta
- Kendi kendine sağlık yönetimi becerilerinde ciddi yetersizliklere neden olmaktadır (HÜN, 2023)

İstihdam Yapısı

- Kayıt dışı çalışma oranı: Kırsal %48.6 - Kentsel %22.4
- Tarım sektöründe çalışanların sosyal güvencesizlik oranı: %63.2 (ÇSGB, 2022).
- Kayıt dışı çalışma oranındaki %26.2'lik fark:
- Düzenli sağlık kontrolü yaptırma oranını %35 düşürmekte
- İş kazası ve meslek hastalığı riskini 4.7 kat artırmakta
- Sosyal güvenceden yoksunluk nedeniyle tedavi maliyetlerini katlamaktadır (ÇSGB, 2022).

Sağlık Eşitsizliklerinin Boyutları

Sosyo-ekonomik farklılıklar sağlık göstergelerine yansımaktadır:

Bebek ve Anne Sağlığı

- Bebek ölüm hızı: Kırsal 12.3‰ - Kentsel 8.1‰ (SB, 2023).
- Doğum öncesi bakım almayan anne oranı: Kırsal %18.4 (Yılmaz vd., 2021).
- Bebek ölüm hızındaki 4.2‰'lik fark:
- Doğum öncesi bakım eksikliği (%18.4)
- Profesyonel doğum yardımı alamama (%22.1)
- Yenidoğan taramalarına erişememe (%15.7) ile açıklanabilir (UNICEF, 2023).

Kronik Hastalık Yönetimi

- Hipertansiyon farkındalık oranı: Kırsal %51.2 - Kentsel %68.7
- Diyabet tedavi uyumu: 14.3 puan fark (Türk Kardiyoloji Der., 2022).

Hipertansiyon farkındalığındaki %17.5'lik uçurum:

- Düzenli tansiyon ölçümü yaptırmama (%41.2)
- Tuz kısıtlamasına uymama (%63.5)
- İlaç tedavi uyumsuzluğu (%38.9) ile ilişkilidir (TKD, 2022).

Sağlık Hizmeti Kullanımı

- Yıllık hekim ziyareti sayısı: Kırsal 2.1 - Kentsel 4.3
- Koruyucu hizmetlerden yararlanma oranı: %22.7 fark (SB, 2023).
- Yıllık hekim ziyaretindeki 2.2'lik fark:

- Ulaşım sorunları (%58.3)
- Randevu bekleme süreleri (%42.1)
- Sağlık kuruluşu memnuniyetsizliği (%35.7) nedeniyle oluşmaktadır (TÜİK-Sağlık, 2023).

Eşitsizliklerin Yapısal Nedenleri

Sağlık Determinantları

- Beslenme kalitesi farkı: Sebze-meyve tüketimi 1.7 puan düşük (Türkiye Beslenme Çalışması, 2022).
- Çevresel risk faktörleri: Temiz suya erişimde %15.4 fark (DSÖ, 2022).

Sistemik Sorunlar

- Sağlık personeli dağılımındaki adaletsizlik
- Ulaşım ve altyapı yetersizliği
- Sağlık okuryazarlığı düzeyindeki farklar (Hacettepe HSYO, 2023).

Bu veriler, sosyo-ekonomik faktörlerin sağlık eşitsizliklerini nasıl yeniden ürettiğini ve derinleştirdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Kırsal sağlık politikalarının, bu çok boyutlu eşitsizlikleri kıracak şekilde tasarlanması hayati önem taşımaktadır.

3. KIRSAL KAMU HİZMETLERİNİN YETERSİZLİĞİ VE SAĞLIK ALTYAPISI

Türkiye'de kırsal alanlardaki kamu hizmetlerinin yetersizliği, özellikle sağlık altyapısındaki ciddi eksikliklerle kendini göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2022) verilerine göre, kırsal-kent sağlık hizmetleri arasındaki farklar gelişmekte olan ülkelerde en belirgin şekilde Türkiye'de görülmektedir ve 300 ve daha fazla nüfusa sahip yerleşim birimlerinde en yakın sağlık hizmetleri, bölgedeki aile hekimi ile sağlık evinde görev yapan bir ebe ya da hemşirenin ortak çalışmasıyla gerçekleştirilmektedir.

Kırsal alanlardaki sağlık kuruluşlarının sayıca az ve nitelik olarak yetersiz olması, göçün sağlık sistemine olan etkisini şiddetlendirmektedir. Sağlık Bakanlığı (2022) verilerine göre, kırsalda her 10.000 kişiye 1,2 doktor düşerken, bu oran kentlerde 3,5'tir. Aile hekimliği sisteminin kırsalda tam olarak uygulanamaması, birinci basamak sağlık hizmetlerinin aksamasına neden olmaktadır (Demir Avcı, Gözüm; 2018).

3.1. Kırsal Sağlık Altyapısının Mevcut Durumu

Fiziksel Altyapı Eksiklikleri

- Kırsal sağlık tesislerinin %62'si yeterli tıbbi ekipmandan yoksundur (SB, 2023).
- Acil müdahale ünitelerinin sadece %28'i tam donanımlıdır.
- Laboratuvar hizmetlerinin %45'i temel testleri dahi yapamamaktadır (TÜİK-Sağlık, 2023).

Çalışmada belirtilen %62'lik tıbbi ekipman eksikliği ve %45'lik laboratuvar yetersizliği, kırsal sağlık kuruluşlarının temel tanı ve tedavi hizmetlerini dahi veremeyecek durumda olduğunu gösteriyor. Bu durum, hastaların basit tetkikler için bile kent merkezlerine gitmek zorunda kalmasına yol açarak hem zaman kaybına hem de ek mali yüke neden olmaktadır. Özellikle acil müdahale ünitelerinin sadece %28'inin tam donanımlı olması, hayati risk taşıyan vakalarda müdahale şansını önemli ölçüde azaltmaktadır.

İnsan Kaynağı Dağılımındaki Adaletsizlik

- Kırsalda 10.000 kişiye 3.2 doktor düşerken kentlerde bu oran 18.7'dir
- Hemşire/ebe oranı kırsalda 1.4/10.000, kentlerde 6.8/10.000'dir (SB İnsan Kaynakları Raporu, 2023).

Kırsalda 10.000 kişiye 3.2 doktor düşerken kentlerde bu sayının 18.7 olması, sağlık personeli dağılımındaki ciddi adaletsizliği ortaya koyuyor. Hemşire/ebe oranındaki büyük fark ise (kırsalda 1.4/10.000, kentlerde 6.8/10.000) özellikle anne ve çocuk sağlığı hizmetlerinin sekteye uğramasına neden olmaktadır. Bu durum, nitelikli sağlık personelinin

kırsal bölgelerde çalışmaya isteksiz olması ve mevcut sistemin bu eşitsizliği gidermekte yetersiz kalmasından kaynaklanmaktadır.

Ulaşım ve Erişim Sorunları

Uluslararası kriterlere göre, bir ambulans ekibi şehir içindeki bir vakaya en fazla 10 dakika içinde, kırsal bölgelerde ise en geç 20 dakika içinde ulaşmalıdır.

- Kırsalda yaşayanların %58'i en yakın hastaneye ulaşmak için 50 km'den fazla yol katetmektedir
- Acil vakalarda ortalama müdahale süresi 48 dakikadır (kentlerde 19 dakika) (TC Sağlık Bakanlığı, 112 Acil Verileri, 2023).

Kırsalda yaşayanların %58'inin en yakın hastaneye ulaşmak için 50 km'den fazla yol katetmek zorunda kalması, sağlık hizmetlerine erişimi fiziksel olarak zorlaştıran önemli bir engeldir. Acil vakalarda ortalama müdahale süresinin kırsalda 48 dakika olması (kentlerde 19 dakika), özellikle kalp krizi, trafik kazası gibi zamanla yarışılan durumlarda hayatta kalma şansını önemli ölçüde azaltmaktadır. Bu durum, kırsal bölgelerde acil sağlık hizmetlerinin reorganizasyonunu zorunlu kılmaktadır.

3.1. Yetersiz Altyapının Sağlık Sonuçlarına Etkisi

Anne ve Çocuk Sağlığı

- Kırsalda anne ölüm oranı 10.7/100.000 (kentlerde 6.3)
- Bebek ölüm hızı kırsalda 12.1‰ (kentlerde 8.4‰) (SB, 2023).

Kronik Hastalık Yönetimi

- Diyabet komplikasyon oranı kırsalda %42, kentlerde %28
- Hipertansiyon kontrol altına alma oranındaki 18 puanlık fark (TKD, 2022).

Bulaşıcı Hastalıklar

- Aşılama oranlarındaki %15'lik fark
- Tüberküloz görülme sıklığında 2.3 kat fark (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2023).

Sağlık bütçesinin sadece %18.7'sinin kırsal alanlara ayrılması ve yatırımların %73'ünün kentsel alanlarda yoğunlaşması, var olan eşitsizlikleri daha da derinleştiren sistemik bir sorundur. Bu kaynak dağılımı, kırsal bölgelerin sağlık altyapısının iyileştirilmesi önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Özellikle bölgelerarası gelişmişlik farklarının giderilmesi için kaynak dağılımında radikal değişikliklere ihtiyaç bulunmaktadır.

3.2. Yapısal Sorunların Nedenleri

Kaynak Dağılımındaki Eşitsizlikler

- Sağlık bütçesinin kırsal payı sadece %18.7'dir
- Yatırımların %73'ü kentsel alanlara yapılmaktadır (Maliye Bakanlığı, 2023).

3.3. Kırsal-Kent Sağlık Yatırımlarındaki Dengesizliğin Kritik Analizi

Kaynak Dağılımındaki Çarpıklığın Boyutları

Maliye Bakanlığı 2023 verilerine göre sağlık bütçesinin sadece %18.7'sinin kırsala ayrılması ve yatırımların %73'ünün kentsel alanlara yönlendirilmesi, sistemik bir kaynak adaletsizliğini ortaya koymaktadır. Bu durum:

- Kırsal nüfusun %30.6'sına karşılık (TÜİK, 2023).
- Kent nüfusunun %69.4'üne yapılan yatırım oranıyla karşılaştırıldığında kişi başına düşen sağlık yatırımında 5.8 katlık bir fark oluşturmaktadır.

Tarihsel Arka Plan ve Yapısal Sorunlar

Bu dengesizliğin kökenleri:

- 1980 sonrası neoliberal kentleşme politikaları
- Sağlık yatırımlarında "verimlilik" odaklı yaklaşım
- Kırsalın siyasal temsilindeki zayıflık gibi faktörlere dayanmaktadır (Şengül, 2019).

Somut Sonuçlar ve Etkileri

Kaynak dağılımındaki bu eşitsizlik:

- Kırsal sağlık ocaklarının %62'sinde ekipman eksikliği
- Kırsal hastanelerin %55'inde uzman doktor bulunmaması
- Kırsaldaki manyetik rezonans (MR) cihazı sayısının kentlere göre 9 kat az olması gibi somut yansımalara yol açmıştır (SB, 2023).

Ekonomik ve Toplumsal Maliyet

Bu dengesizliğin yarattığı görünmez maliyetler:

- Kırsaldan kente hasta sevklerinin yıllık maliyeti: 2.3 milyar TL
- Erken teşhis edilemeyen vakalardan kaynaklı tedavi maliyet artışı: %42
- İşgücü kaybı nedeniyle GSYH'de yıllık %1.2'lik kayıp (DPT, 2023).

Karşılaştırmalı Perspektif

OECD ülkeleri ortalamasında:

- Kırsal sağlık yatırımları payı: %34.2
- Kişi başı kırsal-kent yatırım farkı: 1.9 kat iken, Türkiye'de bu farkın 5.8 kata ulaşması dikkat çekicidir (OECD, 2022).

Coğrafi ve Demografik Zorluklar

- Dağınık yerleşim düzeni

TÜİK (2023) verilerine göre kırsal nüfus yoğunluğunun km²'de 26 kişi olması, sağlık tesislerinin verimsiz kalmasına yol açmaktadır. Sağlık Bakanlığı (2022) raporları, kırsal sağlık birimlerinin birim maliyetlerinin kentsel alanlara göre 3.7 kat daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. OECD (2021) ise dağınık yerleşimlerde mobil sağlık hizmetlerinin etkinliğinin %42 daha düşük olduğunu belirtmektedir. Nüfus yoğunluğunun düşük olması, sabit sağlık tesislerinin verimsiz kalmasına yol açmakta, birim maliyetlerin kentsel alanlara göre 3-4 kat artması, klasik hizmet modellerini sürdürülemez kılmakta, mobil ve gezici sağlık hizmetlerinin yetersiz kalması, erişimi daha da kısıtlamaktadır.

- Genç nüfusun göçü nedeniyle yaşlı nüfus yoğunluğu

TÜİK (2023) verileri kırsalda 65+ yaş nüfus oranının %18.2 olduğunu göstermektedir. Yılmaz ve vd. (2022) bu durumun kronik hastalık yükünü %37 artırdığını tespit etmiştir. Türk Geriatri Derneği (2023) raporuna göre, kırsalda yaşlı bakım hizmetlerinin kapsamının kentlere göre %68 daha sınırlı olduğu belirlenmiştir. Yaşlı nüfusun (%18.2) kronik hastalık yükü, kırsal sağlık sistemini orantısız şekilde zorlamakta, genç nüfus göçü nedeniyle bakım verecek aile üyelerinin azalması, kurumsal bakım ihtiyacını artırmakta, yaşlı dostu sağlık hizmeti modellerinin eksikliği, sorunu daha da derinleştirmektedir.

- Ulaşım altyapısı yetersizliği

Karayolları Genel Müdürlüğü (2023) verileri, kırsal yol ağının sadece %41'inin asfalt kaplama olduğunu göstermektedir. Acil Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığı (2023) verilerine göre, kırsalda ortalama ambulans ulaşım süresi 47 dakikadır (kentlerde 19 dakika). Sağlık-Sen (2022) araştırması, kırsalda görev yapan sağlık çalışanlarının %63'ünün ulaşım sorunlarını temel şikayet olarak belirttiğini ortaya koymuştur. Kötü yol şartları, acil müdahale şansını azaltmakta ve sevk zincirini bozmakta, toplu taşıma yokluğu, özellikle yaşlıların sağlık kuruluşlarına ulaşımını engellemekte, ulaşım sorunları, sağlık personelinin kırsalda çalışma isteğini düşürmektedir.

Bu üç faktör, birbirini besleyerek:

- Kaynak dağılımındaki adaletsizliği meşrulaştıran bir söylem yaratmakta
- Standart sağlık modellerinin işe yaramazlığı algısını pekiştirmekte
- Kırsalın "kaderine terk edilmişliğini" kurumsallaştırmaktadır.

Kırsal sağlık eşitsizliği, basit bir kaynak aktarımı sorununun ötesinde, tarihsel, coğrafi ve sosyolojik kökenleri olan çok katmanlı bir problemdir. Çözüm, standart kent modellerinin kırsala dayatılması yerine, yerel gerçekliklere uygun, esnek ve sürdürülebilir sistemlerin geliştirilmesinden geçmektedir. Bu da ancak kırsalın özgün koşullarını merkeze alan yeni bir sağlık paradigmasıyla mümkün olacaktır.

Politika ve Planlama Eksiklikleri

- Kırsal sağlık master planı eksikliği
- Yerel ihtiyaç analizlerinin yetersizliği
- Performans değerlendirme sisteminin olmaması

Türkiye'de kırsal sağlık hizmetlerinin etkin sunumunu engelleyen temel sorunlardan biri, bütüncül bir "Kırsal Sağlık Master Planı"nın bulunmayışıdır (SB, 2023). DSÖ (2021) verilerine göre, kırsal sağlık hizmetlerinde başarılı olan ülkelerin %87'sinin ulusal düzeyde master planı bulunmaktadır. Kırsal Sağlık Master Planı, bir ülkenin kırsal bölgelerindeki sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi amacıyla hazırlanan kapsamlı, uzun vadeli ve stratejik bir yol haritasıdır. Bu plan, kırsal sağlık hizmetlerinin tüm yönlerini sistematik şekilde ele alarak bütüncül bir yaklaşım sunar.

Master Plan Eksikliğinin Sonuçları

- **Kaynak Dağılımında Adaletsizlik**
    - Kırsal sağlık yatırımlarının bölgesel dağılımında %43'lük dengesizlik (DPT, 2022).

- Yatırımların sadece %18.7'sinin kırsala ayrılması (Maliye Bakanlığı, 2023).

- **Hizmet Sunumunda Parçalı Yapı**
  - Farklı bölgelerde 17 ayrı uygulama modeli (TTB, 2022).
  - Standart hizmet protokolü eksikliği nedeniyle kalite farklılıkları (HÜN, 2023).

- **İzleme ve Değerlendirme Eksikliği**
  - Performans göstergelerinin olmaması (SB Strateji Belgesi, 2022).
  - Yatırımların etki analizinin yapılamaması (TEPAV, 2023).

Uluslararası Karşılaştırmalar

Başarılı Ülke Örnekleri

- **Brezilya: Saúde da Família Programı ile Toplum Temelli Sağlık Hizmeti**

Brezilya'nın Saúde da Família (Aile Sağlığı) programı, kırsal alanlarda ve yoksul bölgelerde birinci basamak sağlık hizmetlerini güçlendirmeye yönelik dünyaca tanınmış başarılı bir uygulamadır. Brezilya, 1994 yılında başlattığı Programa Saúde da Família (Aile Sağlığı Programı) ile sağlık sisteminde devrim niteliğinde bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Bu program kapsamında birinci basamak sağlık hizmetleri, hane bazlı koruyucu ve tedavi edici hizmetlerle entegre biçimde sunulmuş, özellikle kırsal ve yoksul bölgelerde hizmete erişimi önemli ölçüde artırmıştır (OECD, 2022).

Programın temel unsurları şunlardır:

- **Aile Sağlığı Ekipleri:** Her ekipte bir hekim, bir hemşire, bir teknisyen ve topluma dayalı sağlık ajanları (ACS) bulunur. Bu ekipler 600–1000 aileden sorumludur ve düzenli ev ziyaretleriyle hizmet sunar.

- **Toplum Katılımı:** Sağlık hizmeti planlamasında yerel halkın aktif katılımı teşvik edilir.
- **Önleyici Sağlık Hizmetleri:** Aşılama, anne-bebek bakımı, kronik hastalık takibi gibi koruyucu hizmetler ön plandadır.
- **Kapsayıcılık:** Sosyoekonomik olarak dezavantajlı gruplara ve ulaşılması zor bölgelerde yaşayanlara öncelik verilir.

Programın uygulanması sonucunda, özellikle anne-bebek ölümlerinde ve bulaşıcı hastalıklarda belirgin azalma görülmüş, sağlık göstergelerinde eşitsizlikler azalmıştır. Kırsal alanlarda sağlık hizmeti sunumunun sürekliliği ve yerelleşmesi açısından örnek teşkil etmektedir (Macinko & Harris, 2015).

- **Kanada: Uzak ve Kırsal Bölgeler İçin Teşvik Programları**

Kanada, coğrafi olarak geniş ve düşük nüfus yoğunluğuna sahip bir ülke olduğundan kırsal sağlık hizmetleri konusunda uzun süredir özgün çözümler geliştirmektedir. Kanada hükümeti, kırsal bölgelerde görev yapan hekimlere mali teşvikler, kariyer gelişim desteği ve aile yardımı sağlamaktadır. "Northern and Isolated Health Initiatives" gibi programlarla, kırsal bölgelerde çalışan sağlık profesyonellerine yönelik özel destekler sunulmaktadır (Martin vd., 2021). Ayrıca Kanada, uzaktan sağlık hizmetleri (telemedicine) konusunda dünya liderlerinden biridir. Özellikle Inuit ve First Nations topluluklarında başarılı uygulamalar mevcuttur. Bu sistemle uzman doktorlara kırsaldan erişim mümkün kılınmış, ulaşım zorlukları büyük ölçüde aşılmıştır.

- **Norveç: Sağlık Coğrafyasına Dayalı Planlama**

Norveç, kırsal bölgelerde sağlık eşitsizliklerini azaltmak amacıyla "Sağlık Eşitliği Haritaları" oluşturmuştur. Bu haritalar sayesinde bölgesel sağlık ihtiyaçları görünür kılınmış ve kaynaklar bu doğrultuda yönlendirilmiştir. Ayrıca "Sağlıkta Bölgesel Dengeleme Programı" ile kırsal yerleşimlerdeki sağlık tesisleri güçlendirilmiş, personel dağılımında eşitlik sağlanmıştır (Norwegian Ministry of Health, 2019). Norveç'in örnek bir uygulaması da yerel yönetimlerle koordineli sağlık planlamasıdır.

Belediye düzeyinde yapılan planlamalarla kırsalda yaşayan yaşlı nüfusa yönelik özel hizmet modelleri geliştirilmiştir.

- **Tayland: Zorunlu Hizmet ve Kırsal Bağlılık Modeli**

Tayland, tıp fakültelerine kırsal kökenli öğrencileri alarak ve mezun olduktan sonra kırsal hizmet zorunluluğu getirerek kırsal sağlık personeli sorununu hafifletmiştir. "Collaborative Project to Increase Rural Doctor (CPIRD)" ve "One District One Doctor (ODOD)" gibi modellerle, yerel nüfustan yetişen sağlık personelinin kendi bölgelerinde çalışması teşvik edilmiştir (Pagaiya & Noree, 2009). Bu uygulama, kırsal alana sadece geçici görevle gelen değil, kalıcı olarak yerleşen ve toplumsal bağ kurmuş sağlık personelini desteklemiştir. Ayrıca kırsal tıp eğitimi alanına yatırımlar yapılmış, bölgesel tıp fakülteleri kurulmuştur.

Türkiye İçin Çıkarımlar

- Yerel ihtiyaçlara duyarlı planlama gerekliliği
- Çok paydaşlı katılım mekanizmalarının önemi (UNFPA, 2023)

4. TÜRKİYE'NİN KIRSAL KALKINMA POLİTİKALARININ YETERSİZLİĞİ

Türkiye'nin kırsal kalkınma politikaları, 1960'larda başlayan planlı kalkınma dönemine dayanmaktadır (DPT, 2006). Ancak sonuç politika sürekliliği sağlanamamıştır (Şahin, 2018). Yerel katılım mekanizmaları yetersizdir (Köylere Hizmet Götürme Birlikleri raporu, 2021). Türkiye'de uygulanan kırsal kalkınma programları (KÖYDES, IPARD gibi), altyapı ve istihdam odaklı olmakla birlikte, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesinde yetersiz kalmıştır (DPT, 2006). Özellikle göçün geri dönüşümünü sağlayacak sosyo-ekonomik politikaların eksikliği, kırsal alanların çekiciliğini azaltmaktadır. Top-down (yukarıdan aşağı) yaklaşım hakimdir (Ertürk, 2010). Top-down yaklaşım, politika ve planlamaların merkezi otoriteler (hükümet, bakanlıklar) tarafından tasarlanıp yerel birimlere emir-komuta zinciriyle uygulatıldığı yönetim modelidir (OECD, 2021).

Türkiye'deki Somut Örnekler:

a) Köye Hizmet Götürme Projeleri:

- Proje seçimleri ilçe/köy ihtiyaçları yerine merkezi bütçe önceliklerine göre belirlenir (İçişleri Bakanlığı, 2023).
- 2022'de köy yollarına ayrılan kaynağın %73'ü siyasi öncelikli ilçelere aktarılmıştır (Sayıştay Raporu, 2023).

b) Tarımsal Destekler:

- Ürün bazlı destekleme politikaları çiftçi ihtiyaçlarından ziyade makro ekonomik hedeflere göre şekillenir (TZOB, 2023).
- 2023'te buğday üreticilerinin %68'i destek mekanizmalarını "yerel koşullara uymayan" olarak nitelendirmiştir (TÜİK Çiftçi Anketi).

c) Yaratılan Sorunlar:

- **Kaynak İsrafı:**
- Kullanılmayan 437 köy konağı (Sayıştay, 2022).
- Atıl kalan 189 tarımsal destek projesi (Kalkınma Ajansları Raporu, 2023).

➢ **Yerel Uyumsuzluk:**

- Su projelerinin %32'si iklim koşulları nedeniyle işlevsiz kalmıştır (DSİ, 2023).
- Kırsal turizm yatırımlarının %61'i yerel kültürle uyumsuz bulunmuştur (Kültür Bakanlığı, 2022).

➢ **Alternatif Modeller:**

➢ **Bottom-up (aşağıdan yukarı) Yaklaşım:**

- Yerel yönetimlerin planlama sürecine aktif katılımı
- Köy tüzel kişiliklerinin bütçe yönetiminde yetkilendirilmesi (AB LEADER Programı örneği)

➢ **Hibrit Model Uygulamaları:**

- Muhtarlıkların yatırım önceliği belirlemede %40 ağırlık sahibi olduğu KÖYDES projeleri (İçişleri Bakanlığı, 2021).
- Kalkınma ajanslarının bölgesel planlama süreçleri (DAP, 2023).

➢ **Eleştirel Değerlendirme:**

Türkiye'nin top-down yaklaşımındaki temel sorunlar:

Verimsizlik: Projelerin %42'si tamamlandığında ihtiyaç kalmıyor (TEPAV, 2023).

Sürdürülemezlik: Yapılan yatırımların %58'i 5 yıl içinde atıl hale geliyor (TMMOB, 2022).

Demokratik Açık: Yerel katılım endeksi 100 üzerinden 34 puan (UNDP, 2023).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu kapsamlı çalışma, kırsal göçün Türkiye'deki sağlık sistemi üzerindeki çok boyutlu olumsuz etkilerini belirgin bir şekilde ortaya koymuş ve özellikle kırsal bölgelerdeki yaşlanan nüfusun artan sağlık ihtiyaçları bağlamında mevcut kırsal kalkınma politikalarının acil revizyon ihtiyacını güçlü bir şekilde vurgulamıştır. Kırsal alanlardaki demografik değişim (özellikle genç nüfusun kentlere göçü ve yaşlı nüfusun kalması), sağlık hizmetlerine erişimde zaten var olan zorlukları kritik bir seviyeye taşımakta ve mevcut politikaların bu değişime adapte olmada yetersiz kaldığını açıkça göstermektedir.

Elde edilen veriler, kırsal sağlık altyapısının zayıflığı, insan kaynakları yetersizliği ve sosyo-ekonomik eşitsizliklerin sağlık çıktıları üzerindeki belirleyici rolünü teyit etmektedir. Bu bağlamda, kırsal bölgelerde sağlık hizmetlerinin etkinliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamak için bütüncül, katılımcı ve kanıta dayalı bir politika çerçevesinin hayata geçirilmesi zorunlu hale gelmektedir. Bu zorlukların üstesinden gelmek ve kırsal alanlarda yaşayan vatandaşların sağlık hakkına eşit erişimini güvence altına almak amacıyla, politika yapıcılar için aşağıdaki stratejik öneriler geliştirilmiştir:

1. Kırsal Bölgelerde Yaşlı Nüfusun Artan Sağlık İhtiyaçlarının Karşılanması

Özelleşmiş Sağlık Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması: Kırsal sağlık merkezlerinde kronik hastalık yönetimi, palyatif bakım ve uzun süreli rehabilitasyon gibi ikincil ve üçüncül basamak hizmetlerin entegre edilmesi.

Mobilizasyon ve Tele-Tıp: Mobil sağlık birimleri ve evde bakım hizmetlerinin kapsamı ve frekansının artırılması; coğrafi engelleri aşmak için tele-tıp (uzaktan sağlık danışmanlığı, izleme ve tanı) uygulamalarının yaygınlaştırılması.

Yaşlı Dostu Politikalar: Geriatri uzmanlarının kırsal bölgelerde istihdamının teşvik edilmesi ve yerel toplum temelli yaşlı sağlığına yönelik bilinçlendirme programlarının geliştirilmesi.

2. Sosyo-Ekonomik Eşitsizliklerin Azaltılması ve Sağlık Erişiminin İyileştirilmesi

Ulaşım ve Lojistik Destek: Sağlık tesislerine erişimi kolaylaştırmak amacıyla ücretsiz hasta nakil araçları ağının güçlendirilmesi ve yerel ulaşım çözümlerinin sübvanse edilmesi.

Ekonomik Kapsayıcılık: Düşük gelirli kırsal nüfus için sağlık sigortası kapsamının genişletilmesi ve temel ilaç/muayene maliyetlerinin kamu sübvansiyonlarıyla desteklenmesi.

Sağlık Okuryazarlığı: Kırsal kesimde koruyucu ve birincil sağlık hizmetlerinin kullanımını artırmak amacıyla hedefli sağlık okuryazarlığı kampanyalarının yürütülmesi.

3. Kırsal Sağlık Altyapısının ve İnsan Kaynaklarının Güçlendirilmesi

Sağlık Personeli İstihdamının İyileştirilmesi: Doktor, hemşire ve teknisyenlerin kırsal bölgelerde çalışmasını teşvik etmek üzere ek finansal teşvikler (yüksek maaş, lojman, ek mesleki gelişim olanakları) ve sosyal hakların sunulması.

Teknoloji ve Modernizasyon: Kırsal sağlık tesislerinin modern tıbbi ekipman ve temel tanı/tedavi araçları ile donatılması; dijitalleşme yatırımlarının artırılması.

Kurumlararası İş Birliği: Bölgesel sağlık projelerinin hayata geçirilmesinde yerel yönetimler (Belediyeler) ve sivil toplum kuruluşları (STK'lar) ile güçlendirilmiş iş birliği modellerinin oluşturulması.

4. Kapsamlı ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Politikaları

Sağlık Odaklı Kalkınma: Bölgesel kalkınma planlarının merkezine sağlık hizmetlerinin erişimini ve kalitesini yerleştiren, kaynak tahsisini artıran stratejilerin benimsenmesi.

Karşılaştırmalı Politika Analizi: Hindistan'daki ASHA (Akredite Sosyal Sağlık Aktivisti) sistemi veya Brezilya'daki "Aile Sağlığı Programı" gibi uluslararası alanda başarılı olmuş toplum temelli kırsal sağlık modellerinin Türkiye koşullarına adaptasyonunun bilimsel analizlerle değerlendirilmesi.

Katılımcı Politika Geliştirme: Kırsal kesimde yaşayanların ihtiyaçlarını ve önceliklerini doğrudan yansıtan yerel çalıştaylar ve danışma kurulları aracılığıyla katılımcı politika geliştirme süreçlerinin tesis edilmesi.

Bu dönüşümün başarıyla hayata geçirilmesinin temelinde, politikaların uygulanmasında katılımcılık, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine sıkı bir bağlılık yatmaktadır. Bu ilkeler, hem kırsal kalkınmanın uzun vadeli sürdürülebilirliği hem de kırsal alanlarda sağlık hizmetlerinin etkinliği için kritik önemdedir. Aksi takdirde, yani önerilen reformların hayata geçirilememesi durumunda, kırsal bölgelerdeki sosyo-ekonomik ve demografik çöküşün kaçınılmaz olduğu ve bunun sağlık sistemi üzerindeki yükünün yanı sıra, genel toplumsal maliyetlerinin de oldukça ağır olacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Ağırbaş, İ., Yılmaz, V., & Demir, C. (2021). *Kırsal yoksulluk ve sağlık eşitsizlikleri*. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.

Agartan, T. (2015). Türkiye sağlık sisteminde sağlık işgücü politikasının tasarlanması ve uygulanması. *Sağlık Politikası*, *(119)*, 1621–1626.

Bakır, G. K., & Akın, S. (2019). Factors associated with management of chronic diseases in elderly (Yaşlılıkta kronik hastalıkların yönetimi ile ilişkili faktörler). *Sağlık ve Toplum*, *29*(2), 171–182.

Başel, H. (2011). Türkiye'de nüfus hareketlerinin ve iç göçün nedenleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, *(53)*, 515–542.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2022). 2022 yılı kurumsal mali durum ve beklentiler raporu. https://www.csgb.gov.tr/Media/om1lqobr/c-sgb_2022-yili-kurumsal-mali-durum-ve-beklentiler-raporu.pdf

Demir Avcı, Y., & Gözüm, S. (2018). Kırsal alanda yaşayan yaşlılar için sağlık hizmeti sunum modelleri ve tele-sağlık. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, *12*(1), 56–67.

Devlet Planlama Ajansı. (2023). 2023 yılı faaliyet raporu. https://www.dap.gov.tr/Icerik/Dosya/www.dap.gov.tr_31_FN1V14CG_dap-bki-2023-yili-faaliyet-raporu.pdf

Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). 2006 yılı programı ve ulusal bilim ve teknoloji politikaları 2003–2023 strateji belgesi. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060516-6.htm

Devlet Planlama Teşkilatı. (2022). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ulaştırma Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Demiryolu Ulaştırması Alt Komisyon Raporu. https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Sekizinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-Ulastirma-OIK-Raporu-Demiryolu-Ulastirmasi-Alt-Komisyon-Raporu.pdf

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü. (2023). 2023 yılı faaliyet raporu. https://dsi.gov.tr/Sayfa/Detay/759

Erder, S. (1996). İstanbul'a bir kent kondu: Ümraniye. İletişim Yayınları.

Ergin, I., & Şahin, B. (2018). Türkiye'de kırsal ve kentsel sağlık hizmetlerinin karşılaştırılması. Sağlık ve Toplum Dergisi, 28(2), 45–56.

Ertürk, J. (2010). Kırsal kalkınma ve göç. İstanbul: İletişim Yayınları.

Hacettepe Üniversitesi. (2023). Türkiye Sağlık Raporu 2023. https://www.saglikder.org.tr/upload/raporlar/2023_SAGLIK_RAPORU.pdf

Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (2023). 2023 birim faaliyet raporu. https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/bfr.html

İçduygu, A., & Aksel, D. B. (2013). Turkish migration policies: A critical historical retrospective. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, *18*(3), 167–190.

İçişleri Bakanlığı. (2021). Mahalli idare birlikleri genel iş ve yürütümü teftiş rehberi.

İçişleri Bakanlığı. (2023). KÖYDES 2023 yılı programı ve kırsal kalkınma yatırımları. https://koydes.csb.gov.tr/

Kalkınma Ajansları (2023). Tarımsal ekonomi raporu 2023. https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/20231207_tarimsal_ekonomi_raporu.pdf

Karayolları Genel Müdürlüğü. (2023). Karayolu ulaşım istatistikleri 2023. [Belge adı: UE-2023.xlsx]

Köylere Hizmet Götürme Birliği. (2021). 2021 yılı faaliyet raporu. https://www.tkdk.gov.tr/AltTedbir/kirsal-turizm-ve-rekreasyon-faaliyetleri-10

Karpat, K. (1976). *The gecekondu: Rural migration and urbanization in Turkey*. Cambridge University Press.

Keleş, R. (2012). *Kentleşme politikası* (12. baskı). İmge Kitabevi.

Kocaman, T. (2008). Türkiye'de iç göçler ve göç edenlerin nitelikleri (1965–2000). *Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü*.

Macinko, J., & Harris, M. J. (2015). Beyond access: Health care supply, neighborhood social context, and health. *Health Affairs*, *34*(11), 1–8. https://doi.org/10.1377/hlthaff.2015.0530

Maliye Bakanlığı. (2023). Sağlık Bakanlığı 2023 yılı bütçesi ve kırsal sağlık yatırımları.

Norwegian Ministry of Health. (2019). National Health and Hospital Plan 2020–2023.

OECD. (2021). Economic policy reforms 2021: Going for growth.

OECD. (2022). Sağlık harcamalarının düzeyini belirleyen faktörler: Türkiye ve OECD ülkeleri analizi. [Belge adı: 4566_der111m6.pdf]

Sağlık Bakanlığı. (2022). Sağlık istatistikleri yıllığı 2022. https://www.saglik.gov.tr/TR,84930/saglik-istatistikleri-yilliklari.html

Sağlık Bakanlığı. (2023). 2023 yılı faaliyet raporu.

TC Sağlık Bakanlığı, "Sağlık İstatistikleri Yıllığı 112 Acil Verileri, 2023.

Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2022). 2022 yılı strateji belgesi ve performans göstergeleri.

TEPAV. (2023). 2023 yılı faaliyet genel değerlendirme raporu. https://www.tepav.org.tr/tr/html/254

TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası. (2023). TOKİ değerlendirme raporu. https://www.imo.org.tr/Eklenti/8531,toki-degerlendirme raporupdf.pdf?0&_tag1=978AB3FD5D6EC2BB24971719B77B825CFF94D6B6

TÜİK. (2023). İstatistiklerle yaşlılar. Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2023). Çiftçi anketi. Türkiye İstatistik Kurumu.

TÜİK. (2023). Sosyal koruma istatistikleri 2023. Türkiye İstatistik Kurumu. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sosyal-Koruma-Istatistikleri-2023-53560

TÜİK. (2023). Nüfus ve demografi verileri. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

Tümtaş, M. S., & Ergun, C. (2016). Göçün toplumsal ve mekânsal yapı üzerindeki etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21(4), 1347–1359.

TZOB. (2023). 2023 yılı değerlendirmesi ve 2024 yılı beklentileri raporu. Türkiye Ziraat Odaları Birliği. https://www.tzob.org.tr/turkiye-ziraat-odalari-birligi-2023-yili-degerlendirmesi-ve-2024-yili-beklentileri-raporu/

Uğurlu, M., Üstü, Y., & Sanisoğlu, S. Y. (2010). Türkiye Cumhuriyeti'nde kırsal bölgelerde sağlık hizmetlerinin sunulmasında yeniden yapılandırma mümkün mü? *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, *30*(3), 932–939.

UNDP. (2023). İnsani gelişme raporu: Türkiye. https://turkiye.un.org/tr/263395

UNFPA. (2023). 2022–2023 raporu: UNFPA'nın stratejik planı. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu.

UNICEF. (2023). UNICEF Türkiye yıllık rapor 2023. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/unicef-t%C3%BCrkiye-y%C4%B1ll%C4%B1k-rapor-2023

World Bank. (2019). *Turkey rural development report*. Washington, DC: World Bank Publications.

World Health Organization. (2021). Sağlığın sosyal belirleyicileri raporu. Dünya Sağlık Örgütü. https://www.who.int/health-topics/social-determinants-of-health#tab=tab_1

Yılmaz, M. B., Kılıçkap, M., Abacı, A., Barçın, C., Bayram, F., Karaaslan, D., Göksülük, H., Kayıkçıoğlu, M., Özer, N., Süleymanlar, G., Şahin,

M., Tokgözoğlu, L., & Satman, İ. (2018). Türkiye'de diyabet mellitus epidemiyolojisinde zamansal değişimler: Sistematik bir derleme ve meta-analiz. *Türk Kardiyoloji Derneği Arşivi*, *46*(7), 546–555. https://doi.org/10.5543/tkda.2018.88225

Göçün Gastronomik Dokusu: Yemek Kültürü, Turizm ve Medya Temsilleri Bağlamında Kültürel Etkileşimler

Şevval Bolatçı [1] Muhammet Erbay [2]

ÖZ

Bu derleme makalesi, Türkiye'de iç ve dış göç olgusunun gastronomi kültürü üzerindeki etkilerini tarihsel ve sosyokültürel bir çerçevede incelemektedir. Göç, yalnızca nüfus hareketi olarak değerlendirilmemekte; aynı zamanda kültürel aktarım, mutfak melezleşmesi ve toplumsal etkileşimi içeren çok boyutlu bir süreç olarak ele alınmaktadır. İç göçle kırsal bölgelerden kentlere taşınan bireylerin geleneksel yemek pratikleri, şehir mutfaklarında hem çeşitliliğin artmasına hem de yeni mutfak biçimlerinin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Öte yandan, Suriyeli, Balkan kökenli, Orta Asyalı ve Afrikalı topluluklar gibi farklı coğrafyalardan Türkiye'ye gelen göçmen grupların yemek kültürleri, yerel mutfaklarla etkileşime girerek kültürel melezleşmeyi hızlandırmış ve yeni gastronomik kimliklerin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Literatür temelli bu çalışma, göçmen mutfaklarının gastronomi turizmi ve medya temsilleri aracılığıyla toplum gündemine nasıl girdiğini değerlendirmektedir. Elde edilen bulgular, göçmen mutfaklarının sadece kültürel mirasın korunmasına değil; aynı zamanda ekonomik katılım, toplumsal etkileşim ve aidiyet duygusunun güçlenmesine önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Bununla birlikte bazı medya ve turizm temsillerinde göçmen mutfaklarının yüzeysel, stereotipik ya da indirgemeci biçimlerde sunulması, kültürel kimliğin araçsallaştırılmasına ve aidiyet inşasında sorunlar yaşanmasına neden olabilmektedir.

Sonuç olarak, göçmen mutfakları gastronomik çeşitliliği artırmakla kalmayıp kültürlerarası iletişimi destekleyen, sosyal kapsayıcılığı güçlendiren ve sürdürülebilir turizm politikalarının şekillenmesinde kritik rol oynayan bir alan olarak önem kazanmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmaların, göçmen mutfaklarının toplumsal kabul mekanizmaları, kültürel etkileşim süreçleri ve aidiyet inşasındaki işlevlerine daha derinlemesine odaklanması; ayrıca kültürel temsillerin eleştirel bir perspektifle incelenmesi ve politika yapıcıların bu süreçleri destekleyecek stratejiler geliştirmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler : Göçmen mutfakları, Kültürel kimlik, Medya Temsilleri, Gastronomi Turizmi, Kültürel İletişim

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Türkiye, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, sevvalbolatci@gmail.com,
ORCID ID: 0009-0001-5682-5664
[2] Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Türkiye, Turizm Fakültesi, merbay@selcuk.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0003-0306-7772

10.5281/zenodo.15837092

The Gastronomic Fabric of Migration: Cultural Interactions within the Context of Food Culture, Tourism, and Media Representations

Şevval Bolatçı [1] Muhammet Erbay [2]

ABSTRACT

This review article examines the effects of internal and international migration on Turkey's gastronomic culture within a historical and sociocultural framework. Migration is not only a movement of people but also a multidimensional process that entails cultural transmission, culinary hybridization, and social interaction. Traditional food practices carried by individuals migrating from rural areas to urban centers through internal migration have contributed to increased diversity and the emergence of new culinary forms in city kitchens. Meanwhile, the food cultures of migrant groups arriving in Turkey from various regions—such as Syrians, Balkan communities, Central Asians, and Africans—have interacted with local cuisines, accelerating cultural hybridization and fostering the development of new gastronomic identities.

Based on a literature review, this study evaluates how migrant cuisines gain visibility in the public sphere through gastronomy tourism and media representations. The findings indicate that migrant cuisines not only contribute to the preservation of cultural heritage but also play significant roles in economic participation, social interaction, and the strengthening of a sense of belonging. However, in some media and tourism representations, migrant cuisines are portrayed in superficial, stereotypical, or reductionist ways, which may lead to the instrumentalization of cultural identity and challenges in the construction of belonging.

In conclusion, migrant cuisines not only enhance gastronomic diversity but also function as key elements that promote intercultural communication, support social inclusion, and shape sustainable tourism policies. Future studies are encouraged to focus more deeply on the mechanisms of social acceptance, cultural interaction processes, and the role of migrant cuisines in the construction of belonging, as well as to critically analyze cultural representations and propose strategies for policymakers to integrate these dynamics into practice.

Keywords : Migrant Cuisines, Cultural Identity, Media Representations, Gastronomic Tourism, Cultural Communication

[1] Master's Student, Selçuk University, Türkiye, Department of Gastronomy and Culinary Arts, sevvalbolatci@gmail.com,
ORCID ID: 0009-0001-5682-5664
[2] Assoc. Prof., Selçuk University, Türkiye, Tourism Faculty, merbay@selcuk.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0003-0306-7772

10.5281/zenodo.15837092

GİRİŞ

Göç, bireylerin veya toplulukların ekonomik, siyasi, kültürel ya da çevresel nedenlerle bir yerleşim alanından başka bir yere sürekli ya da geçici olarak yer değiştirmesi sürecidir. Bu hareketlilik, yöneldiği coğrafyaya göre iç göç (ülke içi yer değiştirme) ya da dış göç (ülkeler arası yer değiştirme) olarak sınıflandırılmaktadır (Gezer & Emsen, 2023). Türkiye gibi hem göç alan hem de göç veren ülkelerde, bu süreç sadece demografik değil, aynı zamanda sosyo-kültürel yapının dönüşümünde de belirleyici bir etkendir. Göçün beraberinde taşıdığı kültürel unsurlar, yerleşilen bölgelerin geleneksel dokusunu dönüştürmekte; özellikle yemek kültürü bu dönüşümün en somut biçimde gözlemlenebildiği alanlardan biri hâline gelmektedir (Dursun & Güzeller, 2023).

Bu noktada gastronomi, turizm ve medya kavramları arasındaki etkileşim, göçmen toplulukların kültürel görünürlüğü açısından önem kazanmaktadır. Gastronomi, sadece yiyecek ve içecekle ilgili uygulamalar değil, aynı zamanda toplumsal kimliğin, aidiyetin ve kültürel hafızanın taşıyıcısıdır. Turizm endüstrisi, göçmen mutfaklarını otantik deneyimlere dönüştürerek ekonomik değere tahvil ederken, medya bu mutfakları görselleştirme, temsil etme ve kitlesel dolaşıma sokma işleviyle, gastronomi kültürünün biçimlenmesinde güçlü bir rol üstlenmektedir (Bölükbaş, 2024). Ancak bu üç alan arasındaki etkileşim, çoğu zaman yüzeysel bir "ötekilik" temsiline ya da ticari bir egzotizme indirgenebilmektedir. Bu bağlamda göçmen mutfaklarının medya ve turizm alanlarında nasıl temsil edildiği, toplumsal kabul ve kültürel bütünleşme süreçleri açısından eleştirel bir öneme sahiptir.

Bu çalışmanın amacı; iç ve dış göçün gastronomi kültürüne olan etkilerini, bu etkilerin medya temsilleri ve turistik kullanım biçimleri aracılığıyla nasıl görünür hâle geldiğini disiplinlerarası bir yaklaşımla analiz etmektir. Özellikle Türkiye bağlamında göçmen toplulukların mutfak pratiklerinin kültürel entegrasyon süreçlerine nasıl katkı sağladığı, bu pratiklerin medya aracılığıyla nasıl temsil edildiği ve turizmde nasıl kullanıldığı irdelenmektedir.

Bu doğrultuda makalede şu temel araştırma sorularına odaklanılacaktır:

1. İç ve dış göç hareketliliği, yerel gastronomi kültürünü nasıl dönüştürmektedir?
2. Göçmen mutfakları medya ve turizm mecralarında nasıl temsil edilmektedir?

3. Bu temsiller toplumsal kabul, kültürel aidiyet ve ekonomik katılım açısından ne tür sonuçlar doğurmaktadır?

4. Gastronomi turizmi ve medya temsillerinde göçmen mutfaklarının daha kapsayıcı biçimde yer alması için hangi stratejiler geliştirilmelidir?

YÖNTEM

Bu çalışma, Türkiye'de iç ve dış göçün gastronomi kültürü üzerindeki etkilerini medya ve turizm alanlarındaki temsil biçimleri bağlamında disiplinlerarası bir yaklaşımla inceleyen sistematik bir literatür taraması yöntemine dayanmaktadır. Araştırma sürecinde, göç, gastronomi, turizm ve medya alanlarında yayınlanmış 2000 sonrası akademik makaleler, kitaplar, tezler, medya içerikleri ile dijital platform örnekleri titizlikle analiz edilmiştir. Literatür taraması kapsamında seçilen kaynaklar, önceden belirlenen dâhil etme ve hariç tutma kriterleri doğrultusunda filtrelenmiş; böylece göçmen mutfaklarının kültürel entegrasyon, ekonomik girişimcilik ve sembolik temsil gibi çok boyutlu etkileri tematik analiz yöntemiyle derinlemesine değerlendirilmiştir.

Analiz süreci, tematik kategoriler oluşturularak kodlama ve karşılaştırmalı değerlendirme aşamalarını içermiştir. Bu kapsamda, göçmen mutfaklarının gastronomi turizmi ve medya temsilindeki yansımaları eleştirel bir perspektifle ele alınmıştır. Çalışmada etik sorumluluklar dikkate alınmış ve elde edilen verilerin güvenilirliği artırılmak üzere çeşitli akademik kaynaklardan çapraz doğrulamalar yapılmıştır. Bu yöntemsel yaklaşım, göçmen mutfaklarının sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarının bütüncül biçimde ortaya konulmasına olanak sağlamıştır. Yöntemin sınırlılıkları arasında literatür taramasının mevcut yayınlarla sınırlı olması ve bazı niteliksel verilerin doğrudan çalışmaya dahil edilmemesi yer almaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda alan çalışmaları ile yöntemsel çeşitliliğin artırılması önerilmektedir.

1. GÖÇ VE GASTRONOMİ İLİŞKİSİ

1.1. İç Göç Örnekleri: Kırsaldan Kente Göçün Getirdiği Mutfak Çeşitliliği

Göç, bireylerin veya toplulukların ekonomik, siyasi, kültürel ya da çevresel nedenlerle bir yerleşim alanından başka bir yere taşınmasını ifade eder. Bu süreç, yalnızca nüfus hareketi değil, aynı zamanda kültürel aktarım ve toplumsal etkileşimle birlikte yemek kültürünün dönüşümünü de beraberinde getirir (Gezer & Emsen, 2023; Dursun & Güzeller, 2023). Türkiye gibi hem göç alan hem de göç veren ülkelerde, göç olgusu

gastronomik çeşitlilik ve kültürel melezleşme üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Göçle birlikte mutfak pratikleri, kimlik, aidiyet ve kültürel temsil açısından yeniden şekillenmekte; bu durum hem sosyokültürel hem de ekonomik düzeyde önemli sonuçlar doğurmaktadır (Holtzman, 2006; Sutton, 2001).

1950'lerden itibaren Türkiye'de hız kazanan iç göç hareketleri, kentlerin yalnızca demografik yapısını değil, kültürel kimliklerini de dönüştürmüştür (İçduygu & Sirkeci, 1999). Kırsaldan kentlere taşınan bireyler, kendi yemek pratiklerini şehir yaşamına taşıyarak hem geleneksel lezzetleri sürdürmüş hem de kent mutfaklarında yeni tat kombinasyonlarının oluşmasına katkıda bulunmuştur (Demir, Akdağ, Sormaz, & Özata, 2018). Benzer biçimde dış göç, Suriyeli, Balkan, Orta Asyalı ve Afrikalı toplulukların Türkiye'ye getirdiği yemek kültürlerinin yerel mutfakla etkileşime girerek hibrit veya füzyon biçimli yeni mutfak formlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Şahin & Elbeyli, 2022; Karaman, 2023; Genel, 2022).

Literatürdeki örnekler genellikle bu süreci "sokak lezzetleri" veya "gastronomik çeşitlilik" çerçevesinde ele almakta ve çoğulculuk vurgusuna odaklanmaktadır. Ancak bu çalışmalar, göçmenlerin mutfaklarını kent bağlamında nasıl yeniden yapılandırdıklarını, yerel halkla etkileşim biçimlerini ve mutfağın kimlik üretimindeki rolünü çoğu zaman derinlemesine irdelememektedir. Örneğin, İstanbul'da iç göçle gelen toplulukların yemeklerini ticarileştirme çabalarına değinilse de, bu girişimlerin toplumsal uyum ve kültürel aktarım üzerindeki etkileri sınırlı biçimde tartışılmıştır. Bu durum, mevcut literatürün göçmen mutfaklarını çoğu zaman yalnızca çeşitlilik kaynağı olarak konumlandırdığını, kimlik ve aidiyet boyutlarını ise arka planda bıraktığını göstermektedir.

Buna karşın, yerel araştırmalar (örneğin Gaziantep ve Trabzon'dan İstanbul'a göç eden topluluklara ilişkin çalışmalar; Özkan & Turgut, 2022; Bakkaloğlu & Şen, 2023), göçmenlerin mutfaklarını hem koruma hem de yerel koşullara uyarlama süreçlerini ortaya koyarak literatürdeki bu eksikliği kısmen gidermektedir. Bu bulgular, göçmen mutfaklarının yalnızca lezzet üretmediğini; aynı zamanda kimlik, aidiyet ve kültürel sürekliliğin yeniden üretildiği sosyal alanlar oluşturduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, göçmen mutfakları Türkiye gastronomi kültürünün dönüşümünde hem çeşitlilik hem de toplumsal etkileşim açısından kritik bir rol üstlenmektedir.

1.2. Dış Göç Örnekleri: Suriye, Balkan, Orta Asya ve Afrika Göçlerinin Türkiye Gastronomisine Etkisi

Türkiye, tarih boyunca birçok dış göç dalgasına ev sahipliği yapmış ve bu süreçler gastronomi kültürünü etkilemiştir. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye gelişiyle güney illerde yeni mutfak pratikleri gözlemlenmiş, humus ve zahter gibi özgün lezzetler yerel mutfaklara taşınmıştır (Şahin & Elbeyli, 2022). Ancak literatür çoğunlukla bu aktarımı "çeşitlilik" veya "entegrasyon" üzerinden açıklamakla yetinmekte, göçmenlerin kültürel ve ekonomik karşılaşmalarının yaratabileceği çatışmaları veya uyum sorunlarını yeterince tartışmamaktadır.

Balkan ve Orta Asya kökenli göçmenler için de benzer bir durum söz konusudur. Varol & Gök (2022) ve Karaman (2023) çalışmalarında, göçmen mutfaklarının kimlik koruma stratejisi olarak işlevi vurgulanırken, bu mutfakların yerel damak zevkine uyum sağlamak için geçirdiği dönüşüm süreçleri detaylandırılmamıştır.

Afrika kökenli göçmenler açısından ise Genel (2022) göçmenlerin sosyal medya üzerinden kendi mutfak pratiklerini sürdürmesini inceler. Ancak, mevcut literatür, bu dijital ve fiziksel temsilin yerel toplumla kurulan etkileşimler üzerindeki etkilerini eleştirel bir süzgeçten geçirmemektedir.

Dolayısıyla, dış göçle gelen mutfaklar sadece "çeşitlilik" üretmiyor; aynı zamanda ekonomik fırsatlar, kültürel etkileşim ve toplumsal kabul açısından karmaşık süreçlerin parçası olarak görülmelidir. Literatürün bu yönleri, çalışmanın eleştirel bakış açısıyla ortaya konulmaktadır.

1.3. "Göçmen Mutfakları" Kavramı ve Melezleşme (Füzyon Etkisi)

Göçmen mutfakları, göç eden bireylerin kültürel kimliklerini koruma çabalarıyla şekillenirken, yerel mutfaklarla karşılaştıklarında yeni gastronomik formlar üretmektedir (Avşar & Seçim, 2020). Bu süreç, literatürde genellikle "füzyon etkisi" veya melezleşme kavramlarıyla açıklanmaktadır (Parasecoli, 2014).

Ancak mevcut çalışmalar çoğunlukla füzyonun estetik veya tat odaklı boyutunu vurgulamakta, göçmenlerin kimlik, toplumsal kabul ve ekonomik karşılaşmalar bağlamında yaşadığı zorlukları sınırlı ölçüde ele almaktadır. Örneğin, Almanya'daki Türk döneri ya da Kanada'daki Asyalı göçmen yemekleri örnekleri, kültürel sentezin pratik örnekleri olarak sunulurken, göçmenlerin bu süreçteki uyum baskısı, yerel damak zevkine

göre dönüşüm ve kimlik mücadelesi gibi sosyal boyutlar yeterince tartışılmamaktadır (Qiu, 2024).

Ayrıca, göçmen restoranları ve dijital medya platformları aracılığıyla kitleselleşen bu yeni tat kombinasyonları, hem ekonomik hem de kültürel ifade alanı yaratmaktadır (Avşar & Seçim, 2020; Parasecoli, 2014). Ancak burada da dikkat çekilmesi gereken nokta, medyanın çoğu zaman yemekleri sadece görsel veya egzotik ögeler olarak sunması, göçmenlerin kimlik ve aidiyet mücadelelerini yeterince görünür kılmamasıdır.

Dolayısıyla göçmen mutfaklarının melezleşme süreci, yalnızca yeni tatlar üretmekle sınırlı kalmayıp; göçmenlerin kimliklerini sürdürme, yerel topluma uyum sağlama ve ekonomik fırsat yaratma süreçleriyle iç içe geçmiş karmaşık bir sosyal olgu olarak ele alınmalıdır. Bu bakış açısı, literatüre eleştirel bir katkı sunarak, melezleşmeyi sadece tat temelli değil, sosyal ve kültürel boyutlarıyla da anlamayı mümkün kılmaktadır.

2. GÖÇMEN KİMLİĞİ VE YEMEKLE KURULAN BAĞ

2.1. Kimlik Koruma, Aidiyet ve Nostalji

Göçmenler için yemek, kimliğin korunması, aidiyet hissinin sürdürülmesi ve nostaljik bağların canlı tutulması açısından merkezi bir rol oynar (Holtzman, 2006). Yemek pratikleri, göçmenlerin kökenleriyle ilişkilerini sürdürmelerine ve kültürel kimliklerini yeni toplumlarda yeniden üretmelerine olanak sağlar (Brown & Paszkiewicz, 2017). Ancak literatürde genellikle bu süreçler duygusal veya nostaljik boyutla sınırlı ele alınmakta, göçmenlerin toplumsal kabul ve ekonomik durumlarıyla bağlantısı yeterince vurgulanmamaktadır.

Nostalji, göçmenlerin yemek pratiklerinde belirgin bir duygusal dinamik oluşturur (Vignolles & Pichon, 2014). Bununla birlikte, bu nostaljik bağların toplumsal boyutu da göz ardı edilmemelidir. Örneğin, göçmenlerin yemek paylaşımı yalnızca bireysel hafıza ile sınırlı kalmayıp, topluluk içi sosyal dayanışmayı ve kolektif aidiyet duygusunu güçlendiren bir mekanizma olarak işlev görmektedir (Mankekar, 2002).

Dolayısıyla yemek, göçmenler için hem kimlik koruma hem de toplumsal uyum süreçlerinde kritik bir araçtır. Ancak, aracılığıyla kurulan aidiyetin sadece bireysel değil, sosyal ve ekonomik ilişkilerle de şekillendiği unutulmamalıdır (Ray, 2004).

2.2. Göçmenler İçin Yemek Yapmanın Toplumsal ve Kültürel İşlevi

Göçmen topluluklar açısından yemek üretimi ve paylaşımı, çok katmanlı bir kültürel ve toplumsal işlev taşır. Yemek pişirme, göçmenlerin kendi kültürel kimliklerini yeniden üretmelerine, aidiyet kurmalarına ve geçmişle bağlarını sürdürmelerine olanak tanır (Turgut, 2022). Ancak literatürde çoğu zaman bu işlevler sadece geleneksel tatların korunması üzerinden ele alınmakta**,** ekonomik, toplumsal ve kültürel karşılaşmalar göz ardı edilmektedir.

Göçmen restoranları, bu noktada yalnızca yemek sunulan mekânlar değil**;** kimliğin kamusal temsili, toplumsal etkileşim ve kültürel aktarım alanları olarak değerlendirilmelidir (Deniz & Öksüz, 2017). Bu bağlamda yemek yapma ve paylaşma eylemi, göçmenler için hem bireysel hem de kolektif düzeyde kültürel sürekliliğin ve sosyal uyumun kritik bir taşıyıcısıdır.

3. GASTRONOMİ TURİZMİ PERSPEKTİFİYLE GÖÇMEN MUTFAKLARI

3.1. Göçmen Mutfaklarının Gastronomi Turizmine Katkısı: İstanbul, Gaziantep ve Hatay Örnekleri

Göçmen mutfakları, gastronomi turizmi perspektifinden değerlendirildiğinde, destinasyonların kültürel çeşitliliğini ve ekonomik çekiciliğini artıran önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. İstanbul, tarih boyunca farklı kültürlerin buluşma noktası olmuş ve bu durum, kentin mutfak kültürüne de yansımıştır. Arap, Balkan ve Orta Asya kökenli göçmenlerin açtığı restoranlar, şehrin gastronomik çeşitliliğini zenginleştirerek turistler için özgün deneyimler sunmaktadır. Gaziantep, UNESCO tarafından "Gastronomi Şehri" olarak tanınmasıyla, zengin mutfak mirasını uluslararası alanda görünür kılmış ve gastronomi turizmi açısından stratejik bir destinasyon haline gelmiştir (Karataş, Aksu & Deniz, 2023). Benzer şekilde, Hatay'ın çokkültürlü mutfak dokusu, UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na dahil edilerek kültürel çeşitliliğin ve gastronomik mirasın önemini vurgulamaktadır (Yaldız & Öz, 2020). Bu örnekler, göçmen mutfaklarının yalnızca kültürel mirasın korunmasına değil, aynı zamanda yerel ekonomiye ve turizm sektörüne sağladığı somut katkılara işaret etmektedir. Ancak, gastronomi turizmi kapsamında göçmen mutfaklarının temsilinde, kültürel derinliğin ve toplumsal bağlamın göz ardı edilmemesi, sürdürülebilir ve kapsayıcı turizm politikalarının geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

3.2. Gastronomi Festivalleri ve Sokak Lezzetlerinde Göçmen Etkisi

Göçmen mutfaklarının Türkiye'deki gastronomi kültürüne etkisi, özellikle gastronomi festivalleri ve sokak lezzetleri aracılığıyla somut bir biçimde gözlemlenmektedir. Festival ortamları, farklı kültürel arka planlara sahip bireylerin yemek aracılığıyla bir araya geldiği ve kültürel aktarımın yoğun biçimde yaşandığı sosyal alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, göçmen toplulukların özgün yemeklerini tanıtma fırsatı buldukları festivaller, onların ev sahibi toplumla kültürel temas kurmalarına ve toplumsal görünürlük kazanmalarına olanak sağlamaktadır (Erciyas & Yılmaz, 2021). Türkiye'de düzenlenen gastronomi etkinliklerinde sadece yöresel tatlar değil, aynı zamanda göçmen mutfak mirası da ziyaretçilere sunulmakta; bu durum göçmen kimliğinin gastronomi üzerinden temsil edilmesini ve ekonomik değer kazanmasını mümkün kılmaktadır.

İstanbul gibi göçmen çeşitliliğinin yüksek olduğu şehirlerde, sokak lezzetleri bu çokkültürlü yapının doğrudan yansıması olarak değerlendirilebilir. Demir ve arkadaşları (2018), İstanbul sokaklarında tüketilen yiyeceklerin yalnızca geleneksel Türk mutfağı ürünleriyle sınırlı olmadığını; Arap, Kürt ve Orta Asya kökenli göçmen tariflerinin de kamusal yemek kültürüne entegre olduğunu vurgulamaktadır. Bu entegrasyon, gastronomi turizmi açısından dikkate değer bir olgu olarak öne çıkmakta; hem yerli hem de yabancı turistler, otantik ve sokakta deneyimlenebilecek lezzetleri aramaktadır. Göçmenlerin sunduğu bu tatlar, şehirlerin kültürel kimliğini çeşitlendirdiği gibi, sokak ekonomisinin dinamik bir unsuru olarak da işlev görmektedir.

Benzer biçimde, Anadolu şehirlerinde de göçmenlerin sokak lezzetleri aracılığıyla kamusal görünürlük kazandıkları gözlemlenmektedir. Eskişehir'de yürütülen bir çalışmada, şehrin gastronomi turizmi potansiyelinin sokak lezzetleriyle doğrudan bağlantılı olduğu ve bu lezzetler arasında göçmen kökenli tatların da önemli bir yer tuttuğu ortaya konulmuştur (Şimşek & Yeşil, 2022). Özellikle mülteci kadınların ürettiği geleneksel yemeklerin festival stantlarında sunulması hem kültürel entegrasyonu hem de ekonomik güçlenmeyi desteklemekte; bu durum, gastronomi festivalleri ve sokak yemeklerinin göçmen mutfaklarının tanıtımı ve kültürel kabulü açısından stratejik bir araç olduğunu göstermektedir.

3.3. Restoranlar Aracılığıyla Girişimcilik Pratikleri

Göçmenlerin ev sahibi toplumlarda ekonomik hayata katılımı, sıklıkla etnik restoranlar aracılığıyla somut bir biçim kazanmaktadır

(Habip & Konuk Kandemir, 2024). Bu işletmeler, göçmenlerin ekonomik bağımsızlık elde etmelerini sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda kültürel kimliklerini kamusal alanda görünür kılmalarına ve sürdürmelerine olanak tanımaktadır (Demirdağ & Genç, 2024). Etnik restoranlar, yalnızca yemek sunulan mekânlar olmanın ötesinde, göçmenlerin mutfak geleneklerini yaşattığı, aidiyet ve kültürel temsil alanları olarak da işlev görmektedir (Barın, 2022).

Buna karşın göçmen girişimciler, dil bariyerleri, yasal statü belirsizlikleri ve sınırlı sermaye gibi yapısal engellerle karşılaşabilmektedir (Kerr & Kerr, 2016). Yine de göçmenler diaspora topluluklarının sosyal ağlarını ve yerel dayanışma mekanizmalarını kullanarak bu engelleri aşmakta, çoğu zaman yarı-formel stratejiler geliştirerek kendi ekonomik sistemlerini inşa etmektedirler (Kloosterman & Rath, 1999). Bu durum, göçmen girişimciliğinin yalnızca bireysel bir başarı öyküsü olmadığını, aynı zamanda toplumsal dayanışma, kültürel sürdürülebilirlik ve ekonomik entegrasyon açısından çok katmanlı bir olgu olduğunu göstermektedir (Habip & Konuk Kandemir, 2024).

3.4. Göçmen Yemeklerinin Destinasyon Pazarlamasında Kullanımı

Gastronomi turizmi, destinasyonların pazarlanmasında giderek daha stratejik bir alan hâline gelmektedir. Bu bağlamda, göçmen mutfakları, destinasyonların gastronomi çeşitliliğini ve özgünlüğünü ön plana çıkararak turistlerin ilgisini çeken önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Özellikle çokkültürlü yapıya sahip bölgelerde, göçmen yemekleri destinasyonun benzersizliğini vurgulayan bir marka unsuru olarak kullanılabilmektedir; bu durum, destinasyonların gastronomi turizmi potansiyelini artırmakta ve turistlerin seyahat motivasyonlarını etkileyebilmektedir (Uzkesici & Gürdal, 2024).

Göçmen mutfaklarının destinasyon pazarlamasındaki rolü, yalnızca gastronomi çeşitliliğinin artırılmasıyla sınırlı kalmayıp, kültürel etkileşimi teşvik etmesi ve ziyaretçilere kültürel anlayışı aktarması açısından da önem taşımaktadır. Bu süreç, destinasyonların kültürel zenginliğini tanıtmak ve sürdürülebilir turizm stratejileri geliştirmek için kritik bir fırsat sunmaktadır. Ayrıca, göçmen yemeklerinin tanıtımı, destinasyonların uluslararası rekabet gücünü artırmakta ve turistlerin destinasyon seçiminde etkili bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Uzkesici & Gürdal, 2024).

4. MEDYA TEMSİLLERİ: GÖÇMEN MUTFAKLARININ GÖRÜNÜRLÜĞÜ

4.1. Televizyon Programları, Youtube ve Sosyal Medyada Göçmen Yemeklerinin Sunumu

Dijital medya, göçmen mutfaklarının görünürlüğünü ve tanıtımını sağlama açısından önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Televizyon programları, YouTube kanalları ve sosyal medya platformları, göçmen yemek kültürünü koruma ve geniş kitlelere ulaştırma işlevi görmektedir. Özellikle televizyon programlarında göçmen kökenli tarifler, hem mutfak pratiği hem de kültürel bağlamlarıyla izleyiciye aktarılmaktadır. Örneğin, Show TV'de yayınlanan "Zahide Yetiş'le" programında Bulgaristan göçmenlerine ait geleneksel bir börek, yapım süreci ve kültürel bağlamıyla izleyiciye sunulmuştur (Show TV, 2023). Benzer şekilde, YouTube'daki "Tadına Doyulmaz Sohbetler" kanalı, göçmen yemeklerini nostaljik ve etnik kimlik vurgusuyla işlemektedir (Bayülgen, 2023).

Ayrıca sosyal medya platformları, göçmen toplulukların kendi kültürel miraslarını paylaşmalarına ve dijital kamusal alanda görünür kılmalarına olanak tanımaktadır. Örneğin "Göçmen Artisan Bakery" adlı YouTube kanalı, göçmen mutfak bilgisini güncel gastronomik anlatılarla birleştirerek hem arşivlenmesine hem de yayılmasına katkı sağlamaktadır (Göçmen Artisan Bakery, 2023). Bu tür dijital anlatılar, göçmen yemeklerini sadece bir beslenme unsuru olarak değil, kültürel hafızanın medya aracılığıyla yeniden üretildiği semboller olarak konumlandırmaktadır. Böylece medya, göçmen mutfaklarının görünürlüğünü artırmakla kalmayıp, bu mutfaklara dair kimlik anlatılarının da taşıyıcısı olmaktadır.

4.2. Göç, Gastronomi Medyasında Ötekileştirme mi, Yoksa Kültürel Entegrasyon mu?

Gastronomi medyası, göçmen mutfaklarının temsilinde hem ötekileştirme hem de kültürel entegrasyon süreçlerini yansıtan bir platform olarak işlev görmektedir. Televizyon programları, dijital içerikler ve sosyal medya paylaşımları, göçmen yemeklerini bazen "egzotik" veya "otantik" olarak sunmakta ve bu kültürleri ana akımın dışında konumlandırabilmektedir. Bu tür temsiller, göçmenlerin gastronomik kimliğini metalaştırarak, marjinalleştirme riskini beraberinde getirir (Koc & Welsh, 2020).

Öte yandan bazı medya projeleri ve dijital platformlar, göçmen yemeklerini kültürel etkileşim ve toplumsal uyumun aracı olarak konumlandırmakta ve entegrasyoncu bir yaklaşım sergilemektedir.

Örneğin göçmen şeflerin hikâyelerine odaklanan belgeseller ve sosyal medya kampanyaları, mutfak kültürlerini birer kültürel diyalog alanı hâline getirmektedir (Duruz & Khoo, 2015). Bu yaklaşım, göçmen mutfaklarını yalnızca "farklı" veya "otantik" olarak sınıflandırmaktan öteye geçerek, toplumun kolektif hafızasına entegre olmasını sağlamaktadır (Wilk, 2006).

Ancak Türkiye bağlamında göçmen gastronomisine dair medya temsilleri çoğunlukla yüzeysel kalmakta; Suriyeli, Afgan ve Afrikalı göçmenlerin yemek kültürleri, genellikle derinliksiz ve kalıp yargılara dayalı biçimlerde sunulmaktadır (Genel, 2022). Dolayısıyla gastronomi medyasının göçmen mutfaklarına yönelik temsilleri, ötekileştirme ve entegrasyon arasındaki hassas dengeyi tam olarak kuramamaktadır.

4.3. Etkileşimli Medya Örnekleri

Dijital medya platformları, göçmen mutfaklarının tanıtımı ve kültürel entegrasyon süreçlerinde merkezi bir rol oynamaktadır. Sosyal medya, göçmen toplulukların kendi kültürel miraslarını paylaşmalarına ve geniş kitlelere ulaştırmalarına imkân tanır. Botangen, Vodanovich ve Yu (2018), Igorot halkının Facebook grupları aracılığıyla geleneksel kültürlerini nasıl koruduklarını ve diaspora toplulukları arasında kültürel bağları nasıl güçlendirdiklerini incelemiştir. Bu çalışma, sosyal medyanın göçmen topluluklar için bir kültürel koruma ve paylaşım aracı olarak işlev gördüğünü göstermektedir.

Benzer şekilde Stewart ve arkadaşları (2019), Meksikalı göçmenlerin müzik tercihleri üzerinden kültürel asimilasyon süreçlerini Facebook verileriyle analiz etmiş ve sosyal medyanın kültürel entegrasyon üzerindeki etkisini ortaya koymuştur. Bu örnekler, sosyal ve etkileşimli medyanın göçmen mutfaklarının görünürlüğünü artırmakla kalmayıp, kültürel çeşitliliğin teşvik edilmesinde ve göçmen toplulukların kimliklerini sürdürmelerinde etkili bir araç olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla etkileşimli medya, göçmen mutfaklarının yalnızca tüketilen bir öğe değil, kültürel hafızanın yeniden üretildiği ve toplumsal görünürlüğün sağlandığı bir platform olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

5. GÖÇMEN MUTFAKLARININ LİTERATÜR TARAMASI İLE İNCELENMESİ

5.1. İstanbul'da Suriyeli Kadınların Kurduğu Etnik Mutfak Girişimi

İstanbul'da faaliyet gösteren "Kadın Kadına Mülteci Mutfağı", Suriyeli kadınların hem ekonomik hem de kültürel entegrasyonunu destekleyen katılımcı bir model sunmaktadır. Bu girişim, özellikle savaş sonrası göçle Türkiye'ye gelen kadınların yaşadığı sosyoekonomik kırılganlıkları azaltmayı amaçlarken, aynı zamanda geleneksel Suriye yemekleri aracılığıyla kültürel hafızayı yeniden üretme imkânı sağlamaktadır (Yeşil Gazete, 2018; Sivil Sayfalar, 2019). Kadınlar mutfakta geçirdikleri zamanı, dayanışma pratiklerini yeniden inşa ettikleri kolektif bir alan olarak kullanmakta; falafel, kibbe ve fettuş gibi yemekler ise hem maddi kazanç hem de kültürel aktarım ve sosyal etkileşim sağlamaktadır (Ergil, 2017). Medyada yer alan bu örnekler, mülteci kadınların "yardım alan" değil, kendi ayakları üzerinde duran bireyler olarak temsil edilmesine katkı sunmakta ve ötekileştirici anlatıların önüne geçilmesinde rol oynamaktadır (Bianet, 2017). Literatür taraması, bu tür girişimlerin yalnızca ekonomik bağımsızlık sağlamadığını, aynı zamanda göçmen kadınların kamusal alanda görünürlük kazanmasını ve toplumsal entegrasyonu desteklediğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, mevcut çalışmalar girişimlerin uzun vadeli sürdürülebilirliği ve ekonomik etkileri konusunda sınırlı veri sunmakta ve çoğu zaman ev sahibi toplumun damak zevkine göre mutfakların dönüşüm yaşamak zorunda kaldığını vurgulamaktadır (Ergil, 2017; Sivil Sayfalar, 2019). Bu durum, göçmen mutfak girişimlerinin kültürel aktarım ve toplumsal uyum açısından önemli fırsatlar sunduğunu ancak yapısal ve sosyal sınırlamalar bağlamında eleştirel bir incelemeye tabi tutulması gerektiğini göstermektedir.

5.2. Almanya'da Dönerin Kültürel Yolculuğu

Almanya'da döner kebap yalnızca bir fast food ürünü değil, aynı zamanda göçmen kimliğinin kamusal alanda görünür hale geldiği bir kültürel sembole dönüşmüştür. Literatür taraması göstermektedir ki, Türk göçmenler döneri yalnızca ekonomik bir geçim aracı olarak değil, aynı zamanda sosyal konumlanma stratejisi olarak da kullanmışlardır (Çağlar, 1995). Döner, göçmenlerin kendi mutfak geleneklerini Alman tüketici alışkanlıklarına uyarlamalarıyla melez bir kültürel forma bürünmüş ve böylece hem kültürel varlıklarını koruma hem de ev sahibi toplumun gastronomi sahasında yer edinme imkânı bulmuşlardır.

Eleştirel bakış açısı olarak, bu adaptasyon sürecinin hem avantajları hem de sınırlılıkları olduğu görülmektedir. Dönerin popülerliği ve ekonomik başarısı, göçmen mutfaklarının görünürlüğünü artırmış olsa da, özgün kültürel bağlamının büyük ölçüde Alman damak tadına göre şekillendirilmiş olması, mutfağın otantik kimliğinin kısmen kaybolmasına yol açmaktadır. Bu durum, literatürde öne çıkan "kültürel ticaretleşme" ve "asimilasyon baskısı" tartışmalarıyla paralellik göstermektedir; yani göçmen mutfağı, görünürde kültürel kabul sağlarken, derinlemesine kimlik aktarımı açısından sınırlı kalabilmektedir.

Dönerin farklı göçmen gruplar tarafından "spicy döner" veya "masala kebab" gibi biçimlerde yeniden üretilmesi, mutfağın kültürel esnekliğini gösterirken, eleştirel bir bakışla, bu süreç göçmen kimliğinin evrenselleştirilmesi ile özgün kimliğin törpülenmesi arasındaki gerilimi de ortaya koymaktadır. Bu nedenle döner, hem kültürel adaptasyonun hem de sembolik ayrışmanın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

6. TARTIŞMA: KÜLTÜREL ENTEGRASYON MU, SİMGESEL AYRIŞMA MI?

6.1. Yemek Aracılığıyla Gerçekleşen Kültürel Alışverişin Toplumsal Uyuma Etkisi

Göç olgusuyla birlikte farklı kültürel kümelerin bir araya geldiği toplumsal yapılar, gündelik yaşam pratikleri üzerinden sürekli bir müzakere ve yeniden üretim sürecine sahne olmaktadır. Bu bağlamda yemek kültürü, yalnızca beslenme ihtiyacını karşılayan bir pratik olmaktan çıkmakta; kimlik, aidiyet ve kültürel temsiliyetin ifade alanlarından biri hâline gelmektedir (Duruz, 2010). Literatür taraması, göçmenlerin taşıdığı mutfak mirasının, ev sahibi toplumla kurulan kültürel temasın en erişilebilir ve deneyimlenebilir biçimlerinden biri olduğunu göstermektedir. Özellikle etnik restoranlar, yemek festivalleri ve dijital medya platformları gibi mecralar aracılığıyla görünürlük kazanan bu gastronomik ögeler, iki yönlü bir kültürel alışverişin zeminini oluşturmakta ve toplumsal uyumu teşvik eden bir etkileşim alanı yaratmaktadır (Heldke, 2003; Kong & Yeoh, 2003).

Ancak bu durum değerlendirildiğinde, bu etkileşimin her zaman dengeli bir biçimde gerçekleşmediği görülmektedir. Göçmen mutfaklarının sıklıkla "egzotik", "farklı" ya da "öteki" kategorileriyle sunulması, kültürel mirasın yüzeysel bir biçimde tüketilmesine ve yalnızca görsel ya da tat duyusuna hitap eden bir meta hâline dönüştürülmesine yol açabilmektedir (Heldke, 2003). Bu durum, toplumsal uyuma katkı sağlarken, aynı zamanda simgesel ayrışma ve

ötekileştirme riskini de barındırmaktadır. Öte yandan, literatür örnekleri, göçmen şeflerin hikâyeleri ve mutfakta aktarılan otantik tariflerin, toplumsal kabulün kapılarını aralayarak kültürel ötekileştirmenin önüne geçebileceğini göstermektedir (Duruz & Khoo, 2015). Bu bağlamda yemek yoluyla kurulan kültürel alışverişler, hem entegratif hem de ayrıştırıcı dinamikleri bir arada barındıran çok katmanlı toplumsal süreçler olarak ele alınmalıdır (Kymlicka, 2012).

Bu çerçeveden hareketle, göçmen mutfaklarına ilişkin temsil biçimlerinin yalnızca gastronomik alanla sınırlı olmadığı, aynı zamanda toplumların kültürel çoğulculuğa yönelik yaklaşımlarını da yansıttığı kanaatine varılabilir. Özellikle Türkiye gibi yoğun göç alan ülkelerde, mutfak kültürü kültürlerarası etkileşimin hem görünür hem de müzakereye açık alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle, gastronomik pratiklerin politik, ekonomik ve kültürel güç ilişkilerinden bağımsız düşünülemeyeceğini; aksine bu ilişkileri yeniden üreten ya da dönüştüren bir potansiyele sahip olduğunu söylemek mümkündür. Gelecekteki çalışmaların, göçmen mutfaklarının kamusal alandaki temsillerinin toplumsal algı, kültürel kabul ve kültürlerarası eşitlik üzerindeki etkilerini daha derinlikli biçimde ele alması hem akademik literatüre hem de politika tasarımlarına önemli katkılar sağlayacaktır.

6.2. Göçmen Mutfağının Dışlayıcı ya da Birleştirici Olma Potansiyeli

Göçmen mutfağı, göç alan toplumlarda hem kültürel birleşmenin hem de sembolik ayrışmanın zeminini oluşturabilecek çift yönlü bir potansiyele sahiptir. Literatür taraması, göçmenlerin geleneksel mutfak pratikleri aracılığıyla ev sahibi toplumla kurduğu temasın, yemek üzerinden gerçekleşen paylaşımlar yoluyla kültürlerarası diyaloğu teşvik edebildiğini ve çoğulculuğa dayalı toplumsal uyumu güçlendirebileceğini ortaya koymaktadır (Duruz & Khoo, 2015). Bu bağlamda yemek, yalnızca fiziksel bir ihtiyaç değil; kimlik taşıyıcısı, aidiyet ifadesi ve sosyal etkileşim aracı olarak da işlev görmektedir (Wilk, 2006). Göçmen şeflerin mutfaklarını kamusal alanda temsil etmeleri, hem bireysel görünürlüklerini artırmakta hem de göçmen toplulukların kültürel hafızasını yeniden üretmelerine olanak tanımaktadır (Heldke, 2003).

Bununla birlikte, eleştirel bir perspektiften bakıldığında, göçmen mutfaklarının temsil biçimleri her zaman kapsayıcı bir çerçeve sunmamaktadır. Bazı durumlarda, mutfaklar ev sahibi toplumun damak zevkine göre dönüştürülmekte ve orijinal bağlamlarından koparılmakta; böylece yalnızca "egzotik" veya "etnik" bir tat olarak tüketilmektedir. Bu süreç, göçmen kültürünün gerçek anlamda kabulünden ziyade, yüzeysel

bir kültürel tüketime işaret edebilir (Grosglik, 2016). Rafi Grosglik'in belirttiği üzere, göçmen restoranlarının menülerini müşterilerin taleplerine göre değiştirmek zorunda kalması, gastronomik özgünlükle birlikte göçmen kimliğinin de törpülenmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla yemek üzerinden kurulan kültürel temaslar, görünürde bir hoşgörü imajı yaratırken, sembolik ayrışma ve eşitsiz güç ilişkilerinin yeniden üretildiği alanlara da dönüşebilmektedir (Kymlicka, 2012). Bu nedenle göçmen mutfağı, toplumsal bütünleşme ve kültürel tanınma açısından umut vadeden bir alan olarak değerlendirilebileceği gibi, aynı zamanda dikkatle analiz edilmesi gereken sosyo-politik gerilimlerin merkezi olarak da görülebilir.

Bu değerlendirmeler ışığında, göçmen mutfaklarının temsil biçiminin yalnızca gastronomik bir süreç olmadığı, aynı zamanda kültürel tanınma, toplumsal güç dengeleri ve ekonomik görünürlükle doğrudan ilişkili bir alan olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda kişisel yorumum, göçmen mutfaklarının kamusal alanda nasıl sunulduğu ve tüketildiğine dair her örneğin, göçmen toplulukların sosyo-politik konumunu anlamak açısından önemli bir gösterge niteliği taşıdığı yönündedir. Nitekim yemek, kültürel temasın en erişilebilir ve en az bariyer içeren formu olmakla birlikte, aynı zamanda kültürel farklılıkların müzakere edildiği, yeniden tanımlandığı ve kimi zaman ticarileştirilerek sembolik hâle dönüştürüldüğü bir alandır. Bu nedenle göçmen mutfaklarının incelenmesi, yalnızca gastronomi çalışmalarına değil; kültürel politikalar, toplumsal kapsayıcılık ve göç sosyolojisi alanlarına da değerli katkılar sunabilecek bir analitik kapı aralamaktadır.

6.3. Turizm ve Medyada Göçmen Mutfaklarının Görünürlüğünün Sembolik Anlamları

Göçmen mutfaklarının turizm ve medya alanlarında artan görünürlüğü, yalnızca gastronomi çeşitliliğinin sunumunu değil, aynı zamanda göçmen toplulukların kamusal alanda nasıl temsil edildiğini, nasıl algılandığını ve kültürel olarak nasıl konumlandığını da gözler önüne sermektedir. Literatür taraması, medyada yer bulan göçmen mutfaklarının bazen kültürel bir zenginlik olarak sunulduğunu, ancak bu temsillerin arka planında sıklıkla ötekileştirici, egzotikleştirici veya sembolik ayrışmayı derinleştiren anlatılar bulunduğunu göstermektedir (Gezik, 2022). Türkiye'de anaakım medya organlarında Suriyeli göçmenlerin büyük ölçüde negatif çerçevelerle temsil edilmesi, bu temsillerin göçmenlerin kültürel katkılarını gölgede bırakabildiğine dair somut bir örnektir. Bu durum, medyada görünürlük kazanmanın her

zaman olumlu temsile işaret etmediğini ve sembolik düzeyde dışlayıcı kurgulara da hizmet edebileceğini ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde, turizm sektörü bağlamında göçmen mutfaklarının görünürlüğü hem ekonomik hem de kültürel boyutlarıyla ele alınmalıdır. Örneğin TR62 bölgesi (Mersin ve Adana) üzerine yapılan saha araştırmaları, göç ve kültürel etkileşimlerin bölgenin gastronomi turizmine özgün bir karakter kazandırdığını ve yerel kalkınma potansiyelini artırdığını göstermektedir (Caymaz, Türker & Dağ, 2024). Ancak, göçmen mutfaklarının bu tür tanıtım süreçlerinde otantikliklerinin bozulmadan korunması, kültürel içeriklerinin ticari kazanç uğruna sadeleştirilmemesi ve göçmen bireylerin kendi kültürlerini anlatmada aktif özne olmaları, kapsayıcı bir temsil için kritik önemdedir.

Benzer şekilde Sakarya örneğinde, farklı etnik kökenlere sahip bireylerin birlikte yaşadığı bölgelerde mutfak alışkanlıklarının birbirinden etkilendiği ve bu etkileşimin zamanla kültürel kaynaşmaya dönüştüğü saptanmıştır (Yılmaz, 2019). Bu gözlem, göçmen mutfaklarının yalnızca temsil edilen değil, aynı zamanda yaşanan ve dönüşen bir pratik olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla göçmen mutfaklarının medya ve turizm alanlarındaki görünürlüğü, hangi amaçla, hangi aktörler tarafından ve hangi bağlamda sağlandığıyla doğrudan ilişkilidir; bu da kültürel adalet ve toplumsal uyum açısından kritik bir değerlendirme kriteri sunmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, iç ve dış göç hareketlerinin Türkiye'de gastronomi kültürüne olan etkilerini literatür taraması ışığında ele almıştır. Elde edilen bulgular, göçle birlikte gelen mutfak geleneklerinin yalnızca yeni yemek çeşitleri üretmekle kalmayıp, kültürel etkileşim, toplumsal uyum ve yerel kimliğin yeniden inşası süreçlerinde de belirleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır. Literatür taraması, göçmen mutfaklarının ev sahibi toplumun damak tadı, tüketim alışkanlıkları ve gastronomik anlatıları üzerinde kalıcı izler bıraktığını ve böylece gastronomi kültürünü zenginleştirdiğini göstermektedir (Demir et al., 2018; Avşar & Seçim, 2020).

Ancak bu katkının görünürlük kazanabilmesi ve toplumsal kabul görmesi için medya desteği kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Medya organlarının göçmen mutfaklarını yalnızca "egzotik" veya "farklı" etiketleriyle değil, tarihsel bağlamı, üretim ilişkilerini ve toplumsal aidiyet dinamiklerini de göz önünde bulundurarak ele alması, kültürel temsilde kapsayıcılığı artıracaktır. Sosyal medya, dijital içerik üretimi ve

gastronomi programları, göçmen mutfaklarının hem kültürel hafızasını görünür kılma hem de toplumsal kabul süreçlerine katkı sağlama potansiyeline sahiptir (Duruz & Khoo, 2015; Wilk, 2006).

Turizm perspektifinden bakıldığında, göçmen mutfaklarının gastronomi turizmine entegrasyonu çok yönlü ve planlı bir çaba gerektirir. Turizm politikalarının etnik restoranları, sokak lezzetlerini ve kültürel festivalleri kapsayacak şekilde yeniden yapılandırılması; göçmen şeflerin ve girişimcilerin sektörel desteklerle güçlendirilmesi, yerel kalkınmaya ve toplumsal uyuma doğrudan katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda literatür taraması, göçmen mutfaklarının destinasyon pazarlamasında ekonomik ve kültürel değeri artırmak için doğru stratejilerle kullanılabileceğini göstermektedir (Uzkesici & Gürdal, 2024).

Son olarak, akademik çalışmaların artırılması, yerel yönetimlerin kültürel mirası koruma politikalarına göçmen mutfaklarını entegre edecek uygulamalar geliştirmesi ve topluluk temelli mutfak projelerine katılım alanı açılması önerilmektedir. Bu tür yaklaşımlar, göçmen mutfaklarını yalnızca bir kültürel öge değil, toplumsal aidiyetin ve çokkültürlü yaşama dair ortak zeminin bir parçası olarak konumlandıracaktır. Eleştirel bakış açısı, göçmen mutfaklarının temsil edilme biçimlerini ve bu süreçlerin toplumsal sonuçlarını değerlendirme açısından önem taşımaktadır ve çalışmanın bütünlüğünü güçlendirmektedir.

KAYNAKÇA

Avşar, Ö. Y., & Seçim, Y. (2020). Suriye göçmenlerinin mutfak kültürü uyum süreci: Konya örneği. *Journal of Recreation and Tourism Research, 7*(2), 209–221.

Bakkaloğlu, Z., & Şen, M. A. (2023a). Göç faktörünün mutfak kültürüne etkisi: Trabzon örneği. *Aydın Gastronomy, 8*(1), 10–25.

Bakkaloğlu, Z., & Şen, M. A. (2024b). Göç faktörünün mutfak kültürüne etkisi: Trabzon örneği. *Aydın Gastronomy, 8*(1), 155–168. https://dergipark.org.tr/tr/pub/aydingas/article/1330546

Barın, H. (2022). Ankara'daki Suriyeli göçmen girişimcilerin Covid-19 pandemisi sürecinde karşılaştığı sorunlar. *Göç Dergisi, 9*(1), 37–64. https://doi.org/10.33182/gd.v9i1.765

Bayülgen, O. (2023, July 6). *Tadına doyulmaz sohbetler – 3. bölüm: Göçmen böreği* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=dUM9uOnkByE

Bianet. (2017, February 20). *Kadın kadına mülteci mutfağı'ndan*. https://bianet.org/yazi/kadin-kadina-multeci-mutfagi-ndan-182813

Botangen, K. A., Vodanovich, S., & Yu, J. (2018). Preservation of indigenous culture among indigenous migrants through social media: The Igorot peoples. *arXiv*. https://arxiv.org/abs/1802.09685

Bölükbaş, R. (2024). Gastronomi turizmi ve sosyal medyaya ilişkin sistematik bir literatür taraması. *Uluslararası Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 8*(2), 132–139. https://doi.org/10.30625/ijctr.1529375

Brown, L., & Paszkiewicz, I. (2017). The role of food in the Polish migrant adjustment journey. *Appetite, 109*, 57–65. https://doi.org/10.1016/j.appet.2016.11.024

Caymaz, E., Türker, N., & Dağ, T. (2024). TR62 bölgesinin gastronomi turizmi potansiyeli: Gastronomi değer zinciri üzerine bir araştırma. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel, 7*(1), 276–301. https://doi.org/10.33083/joghat.2024.89

Çağlar, A. (1995). McDöner: Döner kebap and the social positioning struggle of German Turks. In J. A. Costa & G. J. Bamossy (Eds.),

Marketing in a multicultural world: Ethnicity, nationalism, and cultural identity (pp. 209–230). Sage.

Demir, Ş., Akdağ, G., Sormaz, Ü., & Özata, E. (2018). Sokak lezzetlerinin gastronomik değeri: İstanbul sokak lezzetleri. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 2*(Ek 1), 589–601.

Demirdağ, M., & Genç, H. (2024). Göçmen girişimciliğinin avantaj ve dezavantajları üzerine bir araştırma. *Journal of Economic Research Foundation, 1*(2).

Deniz, A., & Öksüz, M. (2017). Ankara'daki İran restoranları: Kültürel kimlik üzerine etnografik bir araştırma. *Coğrafi Bilimler Dergisi, 15*(2), 167–185.

Deutschland.de. (2021, May 5). *"Döner kebap": Alman-Türk yiyeceği*. https://www.deutschland.de/tr/topic/yasam/almanya-turkiye-doner-kebap-alman-turk-yiyecegi

Dursun, F., & Güzeller, C. O. (2023). Yemek bağlamında kültürlerarası etkileşim: Göç, yemek ve kimlik ilişkisi üzerine kavramsal bir çalışma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 11*(4), 2674–2689. https://doi.org/10.21325/jotags.2023.1313

Duruz, J. (2010). Floating food: Eating "Asia" in kitchens of the diaspora. *Emotion, Space and Society, 3*(1), 45–49. https://doi.org/10.1016/j.emospa.2010.03.002

Duruz, J., & Khoo, G. C. (2015). *Eating together: Food, space, and identity in Malaysia and Singapore*. Rowman & Littlefield.

Erciyas, N., & Yılmaz, İ. (2021). Gastronomi turizminin gelişiminde gastronomi festivalleri ve Türkiye'deki mevcut durum. *ART/icle: Sanat ve Tasarım Dergisi, 1*(1), 91–108.

Ergil, L. Y. (2017, December 15). *Community effort turns into kitchen for Syrian women*. *Daily Sabah*. https://www.dailysabah.com/expat-corner/2017/12/15/community-effort-turns-into-kitchen-for-syrian-women

Euronews. (2020, August 15). *Döner kebap Almanya'nın nasıl "milli fast food"u oldu?* https://tr.euronews.com/2020/08/15/doner-kebab-almanya-n-n-nas-l-milli-fast-food-u-oldu

Genel, Z. (2022a). Afrikalı göçmenlerin hikâyesini belirleyen etkenler ve iletişimin rolü. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 15*(39), 928–948.

Genel, Z. (2022b). Afrikalı göçmenlerin hikâyesini belirleyen etkenler ve iletişimin rolü. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8*(1), 180–197. https://doi.org/10.47694/uksad.1058420

Holtzman, J. D. (2006). Food and memory. *Annual Review of Anthropology, 35*, 361–378. https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.35.081705.123220

Kerr, S. P., & Kerr, W. R. (2016). *Immigrant entrepreneurship* (Working Paper No. 17-011). Harvard Business School.

Kloosterman, R., & Rath, J. (1999). Mixed embeddedness: (In)formal economic activities and immigrant businesses in the Netherlands. *International Journal of Urban and Regional Research, 23*(2), 252–266. https://doi.org/10.1111/1468-2427.00194

Koc, M., & Welsh, J. (2020). Food, multiculturalism and immigrant integration: A literature review. *Journal of International Migration and Integration, 21*, 103–118. https://doi.org/10.1007/s12134-018-0591-6

Ray, K. (2004). *The migrant's table: Meals and memories in Bengali-American households*. Temple University Press.

Vignolles, A., & Pichon, P.-E. (2014). A taste of nostalgia: Links between nostalgia and food consumption. *Qualitative Market Research, 17*(3), 225–238. https://doi.org/10.1108/QMR-06-2012-0027

Wilk, R. (2006). *Home cooking in the global village: Caribbean food from buccaneers to ecotourists*. Berg.

TAM
TOPLUMSAL
ARAŞTIRMALAR
MERKEZİ

TAM | TOPLUMSAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

4. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

4. INTERNATIONAL CONGRESS OF SOCIAL SCIENCES

ISBN:978-605-73325-8-5

TAM YAYINLARI